

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK XX.

MTA VESZPRÉMI TERÜLETI BIZOTTSÁGA
VESZPRÉM
2019-2020

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK
XX. kötet

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK
XX. KÖTET

2002
A Magyar Tudományos Akadémia
Büntetőjogi Intézetének
Tanulmánykötetei

Kiadja az MTA Veszprémi Társadalmi és Humán Tudományi Kutatóközpontja
Főszerkesztő: Dr. Horváth Zoltán
Főszerkesztő-helyettes: Dr. Horváth Zoltán

Szerkesztő: Juhász Zoltán

Készítette: Veszprémi Nyomdaipari Kft. - Fővárosi központosított vállalat

ISBN 963 12 0377 2

MÉRSZEK 4102-6/02

Elnöki előszó

Tisztelt Olvasók!

A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudomány Szakbizottság Büntetőjogi Munkabizottsága tagsága és tisztségviselői nevében tisztelettel köszöntöm jubileumi kiadványunk a „Büntetőjogi Tanulmányok” XX. kötetének Olvasóit.

Engedjék meg a Kedves Olvasók, hogy e kiadvány kapcsán a Büntetőjogi Munkabizottság két évtizednyi munkájáról, a Büntetőjogi Tanulmányok húsz kötetnyi sorozatáról rövid ismertetést adjak.

A Magyar Tudományos Akadémia elnöksége 1972-ben hozta létre a Veszprémi Akadémiai Bizottságot azzal a céllal, hogy ez a testület szervezze meg az Észak-Dunántúli régió (a történelmi Közép és Nyugat Pannónia) tudományos közéletét. A legfontosabb cél a tudományos munka ösztönzése, koordinálása és támogatása volt. Célul tűzték ki a régió (Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém és részben Zala Megye) fejlődése elősegítését a tudomány eszközeivel. A Veszprémi Akadémiai Bizottság Szervezete az egyes tudomány területeket átfogó szakbizottságokból, illetve – ezeken belül – egy szűkebb tudományterületet művelő munkabizottságokból áll.

A Büntetőjogi Munkabizottság a bűnügyi tudományokhoz kapcsolódó tudományos munkát ösztönzi, támogatja, elsősorban a büntető jogalkalmazást végzők körében. Munkabizottságunk az eltelt két évtizedben rendszeresen szervezett tudományos üléseket, előadásokat, könyvbemutatókat. Arra törekszünk, hogy a régiókban működő bíróságok, ügyészségek, rendőrkapitányságok, büntetés-végrehajtási intézetek munkatársai, az ügyvédi kar, a pártfogók, összességében a büntető igazságszolgáltatás területén jogalkalmazóként tevékenykedők közül az érdeklődők tudományos munkáját segítsük.

Munkabizottságunk az elkészített tanulmányokat megvitatta és ezeket az egyes kötetekben jelentette meg. Az első kötetet 1999-ben adtuk ki. Ennek szerkesztője Dr. Kahler Frigyes, munkabizottságunk korábbi elnöke volt, aki a bevezetőben azt írta: „Ez az első kötet, amely érdemi bepillantást enged a munkabizottságban folyó munkába. Tükör is egyben ez a kötet, a munkabizottság tagjainak végzett munkájáról. Ezért az elrepülő szóval szemben az írás maradandóságával kívánják a kötet szerzői a szakmai közvéleménnyel megosztani gondolataikat, ezáltal hasznosíthatóvá tenni egy-egy tudományos ülésen felvetett elképzeléseiket, vagy azokkal vitát kiváltva lehetőséget adni a kérdés pontos feltá-

rására”. Az előbbiek munkabizottságunk két évtizedes munkája elvi programját is jelentik. Abban, hogy az első kötetet – sorozatként – évenkénti megjelenéssel még 19 kötet követte, munkabizottságunk fontos törekvése, a tanulmányok publikálása valósult meg. Az első nyolc kötetet Dr. Kahler Frigyes bíró úr, a Veszprém Megyei Bíróság Büntető Kollégiuma – időközben – nyugállományba vonult vezetője szerkesztette. Ezt követően a szerkesztői feladatokat Dr. Jungi Eszter bírónő, a Győri Törvényszék büntető fellebbviteli tanácsának elnöke látja el.

Mindeddig 78 szerző 213 tanulmányát jelentettük meg úgy, hogy kötetenként legalább egy, addig tanulmányt meg nem jelentető szerző írását is közre bocsátottuk.

Szerzőink között találunk doktorandusz hallgatókat, egyetemi oktatókat, bírakat, ügyészeket, bírósági és ügyészségi fogalmazókat, titkárokat, rendőr- és büntetés-végrehajtási tiszteket, a kormányhivatalok igazságszolgáltatási részlegében dolgozókat, szakjogászokat.

Tisztelt Olvasó!

Úgy gondolom, munkabizottságunk működése, a tudományos ülései népszerűsége, a rendszeresen megjelenő tanulmány kötetei igazolják, hogy a büntetőtudományok területén teljesülnek mindazon célok, amelyeket a Veszprémi Akadémiai Bizottság feladatául a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége annak idején megszabott. Munkabizottságunk tagságát, szerzőinket, vendégeinket a tudomány művelése, a társasági programjaink élményközösségé kovácsolták. Olyan emberi, kollegiális, baráti, szakmai kapcsolatrendszer alakult ki közöttünk, amely egyben szakmai, szellemi értékek felhalmozását, a jogalkalmazói munkánk ellátását segítette elő. Hiszem, hogy a büntető jogalkalmazás különböző területén dolgozók között az összetartozás élményén alapuló, a jogalkalmazói tapasztalatok tudományos igényű feldolgozására irányuló munkabizottsági tevékenységünk a jövőben is ápolásra érdemes.

Köszönet illet munkabizottságunk tagjait, szerzőinket, a Veszprémi Akadémiai Bizottság vezetőit, tisztségviselőit, mindazért, amellyel a fent bemutatott munkánkhoz hozzájárultak. Külön köszönet illeti támogatóink, a Győri, a Szombathelyi, a Veszprémi, a Zalaegerszegi Törvényszékek elnökeit, a kötetek nyomdai költségei, a tudományos ülések anyagi, technikai feltételei biztosításáért.

Köszönet illeti Dr. Kahler Frigyes bíró urat, nyugalmazott büntető kollégium vezetőt a szerkesztői feladatok teljesítéséért, az elnöki tisztség példaadó betöltéséért.

Nem különben külön köszönet illeti Dr. Jungi Eszter Asszonyt a szerkesztői, lektorálási feladatok fáradhatatlan ellátásáért, az egyes tanulmányok iránt az érdeklődést felkeltő, szellemes szerkesztői előszavaiért.

Köszönet illeti a Valcer Z+J Kft. vezetőit, munkatársait a kiváló minőségű nyomdai munkáért.

Természetesen köszönet illeti a munkabizottság vezetőségének tagjait – Dr. Bótor Szabolcs bíró urat, Dr. Jungi Eszter bírónőt, a munkabizottság elnökhelyetteseit; Dr. Németh Miklós és Dr. Polgár András bíró urakat, a munkabizottság titkárait, felsorolhatatlanul sokféle munkájukért, amellyel hosszú idő óta a munkabizottság céljai megvalósulásához hozzájárultak.

Tisztelt Olvasó!

Abban bízva ajánlom a „Büntetőjogi Tanulmányok” XX. kötetét szíves figyelmébe, hogy e jubileumi kötetbe foglalt tanulmányok megismerése élményt jelent, olyat, amely kedvet ad jogalkalmazói tapasztalatai tudományos igényű megosztására. Tudományos értekezését örömmel tesszük közzé, várjuk szerzőink között.

Zalaegerszeg, 2021. február 8.

Dr. Magyar Károly
címetes táblabíró
törvényszéki tanácselnök
a munkabizottság elnöke

Szerkesztői előszó

Ön, kedves Olvasó, egy sorozat huszadik darabját tartja kezében: ez a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága Büntetőjogi Munkabizottsága által kiadott **Büntetőjogi Tanulmányok XX. kötete!** Legújabb kiadványunk a 2019. során és 2020. év első felében elbírált dolgozatokat foglalja össze.

A kialakult járványhelyzet a munkabizottság működését is megnehezítette, elmaradtak a személyes találkozások, a nyilvános viták és könyvbemutatók. E nehezített terepen is folytatódott azonban a tudományos munka, „távkapcsolatok” által, főleg elektronikus eszközök segítségével.

Herakleitosztól származó bölcs mondás, hogy „semmi sem állandó, csak a változás maga”. A körülményekhez tehát rugalmasan alkalmazkodnunk kell, még ha egy terület esetében nem is olyan könnyű. Ezt éreztük, amikor az elmaradt összejeveket számláltuk vagy a lehetséges időpontokat tologattuk. Ugyanekkor megtanultuk kihasználni a technikai vívmányokat a távolságok leküzdésére és reménykedünk benne, hogy a kényeszerű bezártság fokozta az alkotói kedvet, egyben időt adott annak kibontakoztatására – vagyis jövőre még több dolgot nyújtanak be jogászaink a munkabizottságnak.

Visszatérve a jelenlegi kötethez, figyelmükbe ajánlom annak szerzője tartalmát. Egyre több doktorandusz hallgató és szakjogász ajánlja fel egy-egy tanulmányát megvitatásra, ami azt is jelzi, hogy a jog világában is rendre nagyobb szükség van posztgraduális képzésre, s ezáltal specializálódásra.

Dr. Bodnár Zsolt joghallgatóként kezdte kutatni a szegregáció témáját, ezt folytatva jutott el nemrégiben a Phd fokozat megszerzéséhez. A kötetben idén megjelenő dolgozatát szerzőtársával, **dr. Pongrácz Alex** adjunktus úrral együtt készítette el. Nagy örömmel kísértük végig annak idején munkabizottsági titkárunk, **dr. Polgár András** útját is az első lépésektől a fokozatszerzésig, s ő azóta is oszlopos tagja a szerzői gárdának. Disszertációjának fő témája az idej dolgozatában is visszaköszön, amelyet a tőle megszokott igényességgel alkotott meg. A bírói hivatás iránti elkötelezettség és felelősségteljes vezetői szemlélet tükröződik **dr. Horváth Zsolt**, a Lenti Járásbíróság elnöke által írt tanulmányban.

A szervezett bűnözés elleni képzés eredményességét mutatja, hogy annak elvégzése után **dr. Varga Karolina** bírónő és **dr. Horváth Szabina** bírónő is egy-egy vaskos dolgozattal kopogtattak a munkabizottság ajtaján. Hasonlóan tartalmas dolgozattal jelentkezett, immár a fiatalok ügyeinek szakjogászként **dr. Gergő Brigitta** bírónő. A

gyakorlati jogalkalmazás sűrűjébe hasított **dr. Legáth Krisztina** bírósági titkár, médiajogi szakjogász és **dr. Horváth-Budai Máté** bírósági fogalmazó, büntügyi szakjogász. S a kötet szerkesztője ezúttal szerzőként is megjelenik, mégpedig az előkészítő ülés témájával.

A kötet **a munkabizottság vezetőségének** összefogásával készült el, amelynek tagjai: **dr. Magyar Károly** elnök, **dr. Bótor Szabolcs**, **dr. Jungi Eszter** elnökhelyettesek, valamint **dr. Németh Miklós** és **dr. Polgár András** titkárok. Köszönöm vezető-társaimnak a szerkesztői munkához nyújtott támogatást és **Hideg Adrienn** kolléganőnek a technikai segítséget.

Könyveink megjelenéséhez évek óta nélkülözhetetlen anyagi és szakmai háttérrel biztosítanak a régió bírósági vezetői: **dr. Varga Roland** úr, a Szombathelyi Törvényszék megbízott elnöke, **dr. Némethné dr. Szent-Gály Edit Katalin** asszony, a Veszprémi Törvényszék elnöke, **dr. Sorok Norbert** úr, a Zalaegerszegi Törvényszék elnöke és **dr. Takács József** úr, a Győri Törvényszék elnöke. A munkabizottság és a szerzők nevében külön köszönetemet tolmácsolom feléjük.

Mivel több csatornán keresztül szeretnék eljutni olvasóinkhoz, ezért a dolgozatok nemcsak hagyományos nyomtatott formában olvashatók. A legújabb és a korábbi kötetek anyaga interneten is elérhető a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága honlapján a „kiadványok” címszó alatt (<https://tab.mta.hu/veszpremi-teruleti-bizottsag>).

Minderre figyelemmel bocsátjuk útjára a tanulmányok ezen újabb gyűjteményét.

dr. Jungi Eszter
szerkesztő

Etüdök a kirekesztettség és a bűnözővé válás összefüggéseit vizsgáló bűnözési elméletekre

A társadalomtudomány terrénumában már-már közhelyeszerű kijelentésnek számít, hogy az egyes társadalmi jelenségeket, intézményeket és entitásokat illetően nem állnak rendelkezésre egységesnek számító, egzakt, mindenki által elfogadott és konszenzus-képes munkafogalmak. Nincs ez másként a szociológia és a kriminológia „terepasztlán” sem, így talán nem számít meglepőnek, hogy a kirekesztettség és a bűnözés összefüggéseit magyarázó elméleti irányzatok meglehetősen széles skálán mozognak, és valóságos kakofóniát képeznek. Az alábbi fejezetben – az előző metafora ívéhez igazodva – a különböző „akkordokat” felvonultató irányzatok szemrevételezésével, és főbb elméleti megállapításainak bemutatásával igyekszünk görcső alá venni az említett elméleti irányzatokat.

Amint az ismert, az emberi viselkedés mozgatórugóinak tudományos igényű vizsgálata az ipari forradalmak kibontakozásával függ össze; ez a fajta elemzés tulajdonképpen az ipari társadalom nyomában megjelenő negatív társadalmi következmények bekövetkezését követően „debütált”. A vallási és metafizikai okfejtéseket és magyarázatokat maguk mögött hagyó, és a társadalmi tények vizsgálatára fókuszáló tudományos analízis nem véletlenül a jelzett korszak fejleményeinek hatásaira indulhatott „hódító útjára”. Giddens szerint az ipari forradalom, majd az 1789-es francia forradalom indukálta „változások lerombolták a hagyományos életformákat, ezért a gondolkodóknak is új módon kellett értelmezniük a társadalom és a természet világát. A fordulópontot az jelentette, hogy a vallás helyett a tudományt állították a világ megértésének szolgálatába.”² A jelzett „irányváltásnak” köszönhetően tehát teret kezdett nyerni az a paradigma, amely a „világ varázstalanítását” elvégezve, a társadalmi tényeket társadalmi tényekkel kívánta magyarázni,³ és világos elemzéssel kívánt szolgálni arra a folyamatra nézve, amelynek

- 1 Dr. Bodnár Zsolt, PhD – jogász
Dr. Pongrácz Alex, PhD, adjunktus, Nemzeti Közszerződési Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék; főszerkesztő, Magyar Bűnülődő.
- 2 Giddens, Anthony (2006): *Szociológia*. Második kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 29. o.
- 3 Utalás Émile Durkheim és Max Weber téziseire. Durkheim a társadalmi tények megfigyelésével összefüggésben az alábbi szabályokat állította fel: a társadalmi tényeket dolgoknak kell tekintetnünk; módszeresen meg kell szabadulnunk a téveszméinktől; csak a jelenségek olyan csoportját választhatjuk a kutatás tárgyául, amelyet előzőleg már meghatároztunk; a társadalmi tények olyan vonatkozásait kell szemügyre venni, amelyek könnyedén elválaszthatók az egyéni megnyilatkozásaiktól. Erre nézve bővebben lásd Durkheim, Émile (1895): *A szociológia módszertani szabályai* (Ford.: Ádám Péter). In, Felkai Gábor – Némedi Dénes – Somlai Péter (szerk.): *Olvasókönyv a szociológia történetéhez*. I. kötet. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2000, 272-313. o. Ami Weber varázstalanítási elméletét (*Entzauberung der Welt*, a világ varázslat alóli feloldása) illeti, tömören arról van szó, hogy egy racionalizációs folyamat menetében egyre nagyobb mértékben „előtérbe kerül az intellektualizmus”, és egyre inkább „kiszorítja a mágiába vetett hitet – amivel párhuzamosan a világban végbemenő folyamatok felszabadulnak a varázslat alól”. A világban zajló folyamatok ekként elveszítik mágikus értelmüket, és a korábbiánál „sokkal nyomatékosabban merül fel a követelmény a világgal és az életvitellel mint egészszel szemben, hogy egyik is, másik is [a] jelentésének megfelelően, és értelmesen rendezett legyen.” Lásd Weber, Max: *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai 2/1. A gazdaság, a társadalmi rend és a társadalmi hatalom formái*. (Ford.: Erdélyi Ágnes). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992, 209. o.

során „a szociális kohéziót garantáló normák a társadalmi munkamegosztás jelentős kiterjedése során” válságba kerültek.⁴

A technikai találmányok haladásával, a termelés egyre intenzívebbé válásával, a formálódó világgazdaság és világgazdaság genezisével – az ennek nyomában járó pozitívumokon túl – a tömegnyomor „debütálása” is összefügg. Mandello szerint a „gazdasági forradalom nyomán járó tömegnyomor (...) teljesen új, hirtelen beállott viszonyok között jött létre; enyhítésére [pedig] a társadalom nem tudott megfelelő szerveket alkotni. Az ellentét a szegény és a gazdag, az alsó és a felső osztályok között mindinkább élesebbé lett. A kereskedő-fejedelmek és az ipari lordok álltak az egyik oldalon, s a nyomorult pauperek milliói a másik oldalon. A kevés kézen lévő nagy gazdagsággal szemben a milliók vagyontalansága. (...) A versengő spekuláció következtében a termelés állandósága megszűnik. Fejlődés és pangás váltják egymást, s bekövetkezik a kapitalisztikus termelést jellemző válságok időszaka. (...) A városokba tömörülés is nyomort hoz, mert a közegészségügy még ismeretlen. (...) a gyáripar kísérő jelenségeként fellép a női-és gyermekmunka.”⁵ Ahogy Dános és Kovács is utaltak rá, az ipari-gazdasági forradalmat hamarosan egy társadalmi követte, amelyben az elkeveredett munkásság dühe olykor csoportos gyűjtogatásokban, fosztogatásokban, gyár-és géprombolásokban tört felszínre – azaz a kriminalitás is felütötte a fejét. A bűnözés persze – mint Durkheim óta tudjuk – minden társadalomtípusban előfordul, patológikus jelleget hordozó, ám mégis „normális jelenség”,⁶ de a jelzett korszakban az éppen csak formálódó szociológiai diszciplína képviselőinek egy egyre mélyülő válság szimptomáit mutató társadalmi és gazdasági szisztéma tárgyilagos analízisére kellett vállalkozniuk. Egy olyan szituáció lehetőleg objektív leírásával kellett tehát szolgálniuk, amelyben az állam alig folytatott a szolidaritásra és társadalmi egyensúlyra törekvő szociálpolitikát, amelyben az egyenlőségi viszonyok óhatatlanul csorbultak, és amelyben a háborítatlan piacgazdaság keveseket tett gazdaggá, sokakat viszont annál szegényebbé,⁷ s amely ekként a kriminalitás „melegágyaként” is szolgált. Amint arra a fentiekben már utaltunk, a bűnözés okait fókuszáló elméletek különböző magyarázatokkal szolgáltak a kriminális jelenségekre nézve. Az alábbiakban ezeket tekintjük át.

Anómia-elméletek

Az anómián annak eredeti – még 1591-ből fennmaradt – jelentése szerint valamilyen általános zűrzavar, kétség és bizonytalanság előidézését értették.⁸ A kifejezést a későbbi-

ekben Émile Durkheim francia szociológus töltötte meg a mai napig széles körben használatos jelentéstartalommal. Durkheim az említett fogalmat első ízben az 1893-ban napvilágot látott doktori értekezésében használta, amely a *Társadalmi munkamegosztásról* címet viselte (s ekkor még az anómiás munkamegosztás kontextusában tűnt fel a kifejezés, a munkamegosztás patológikus, abnormális változataként).⁹ Az anómia fogalmának részletesebb – s közismertebb – kifejtésére 1897-ben, *Az öngyilkosság (Le Suicide)* című szociológiai munkájában kerített sort a társadalomtudós.

A mű a tematikáját tekintve azokat a jelenségeket igyekezett görcső alá venni, amelyek egy konkrét társadalomban az öngyilkosságok jelzőszámainak növekedését eredményezik, és szemléletmódjában Durkheim a – korábban érvényesülő pszichológiai magyarázatokkal szemben – a társadalmi tényezők szerepét kívánta kidomborítani.¹⁰ Művének nívója tehát abban rejlett, hogy a korábbi pszichologizáló okfejtésekkel szemben kifejezetten úgy vélte, hogy az életének önkezelésével véget vető személy tette mögött társadalmi hatások (vagy azok is) állnak, így e deviáns cselekedet „motivációi” között is rálehetünk a társadalmi tényezők szerepére. Ettől kezdve olyannyira bevettnek számított az öngyilkosság társadalmi kontextusban történő elhelyezése, hogy egy 1926-ban megjelent tanulmány már a címében is egyenesen a társadalmi élet tömegjelenségeként hivatkozott az öngyilkosságra.¹¹

Az *öngyilkosság* központi mondanivalója, hogy minden társadalomban találkozunk olyan periódusokkal, amikor a társadalom elveszti a kontrollgyakorló képességét a társadalom tagjai felett, és a társadalom szövedékében a dezorganizáció, a rendtelenség és a káosz állapota uralkodik el. A modern társadalmak égisze alatt tehát adódhatnak olyan helyzetek, amelyekben a hagyományos normák és irányadó minták irányító szerepe megkérdőjeleződik és erodálódik, méghozzá anélkül, hogy újaknak adná át a „terepet”. Amikor a társadalom valamely szegmensében az emberek életért orientáló világos minták szerepüket veszítetté válnak, a társadalom tagjain úrrá lehet az irányvesztettség és gondterheltség érzése, az anómia ekként az öngyilkosságra való hajlamot befolyásoló tényezővé válik-válhat.¹² (Az anómiával szembeállított fogalom Durkheimnél a szinómia, amely egy olyan ideális állapotot jelent, amelyben az értékek és az élethelyzetek egybeesnek egymással.)¹³

Durkheim szavaival élve a korábbi szabályozás elégtelensége miatt „Az emberek már nem tudják, [hogy] mit lehet és mit nem, mi igazságos és mi igazságtalan, mi az, amit jogosan követelhetnek és remélhetnek, mi az, ami túllépi a mértéket. Ennek következtében nincs semmi, amire ne tarthatnának igényt.” Az erkölcsökkel szembeni „emancipáci-

4 Musto, Marcello: *Az elidegenedés koncepciójának újragondolása*. In *Eszmélet*, 26. évfolyam, 103. szám (2014), 58. o.

5 Idézi: Dános Árpád – Kovács Gábor: *A szocializmus története. A szociális eszmék fejlődése a modern szocializmusig*. A Pantheon Irodalmi Intézet Részvénytársaság Kiadása, Budapest, 1925, 256-257. o.

6 Durkheim, Émile: A bűnözés normális jelenség. In Gönczöl Katalin – Kerezi Klára (szerk.): *A deviancia szociológiája. Szöveggyűjtemény*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület – ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitikai Tanszéke, Budapest, 1996, 9-15. o.

7 A szabadversenyos kapitalizmus krízisének mélyrehatóbb, politikai gazdaságtani szempontú elemzésére nézve ld. Pongrácz Alex: *Nemzetállamok és új szabályozó hatalmak a globális erőtérben – avagy megszelídíthető-e a globalizáció?* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019

8 Dahrendorf, Ralf: *A modern társadalmi konfliktus*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1998, 257. o.

9 Ld. Durkheim, Émile (1893): *A társadalmi munkamegosztásról*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986

10 Piczil Márta: *Anómia-elméletek*. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. JATE Press, Szeged, 2011, 21. o.

11 Zehery Lajos: *Az öngyilkosság mint a társadalmi élet tömegjelensége*. Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó Rt., Budapest, 1926

12 Giddens: *i. m.* (2008), 615. o.

13 Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006, 104. o.; Korinek László: *Irányzatok a kriminológiai gondolkodás fejlődésében*. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2005, 103. o.

óra” ráadásul egy olyan prosperáló korszakban is sor kerülhet, amikor az emberi szükségletek és igények fékevesztetté válnak. „A szabályozatlanság vagy anómia állapotát [így] tovább fokozza az a körülmény, hogy meglazul a szenvedélyek fegyelme éppen olyankor, amikor pedig erősebb fegyelem volna szükséges.”¹⁴ Az új munkamegosztás révén a korábbi (feudális, vallási és egyéb) kötöttségeiktől megszabaduló emberek e mankók elvesztésével könnyen válhatnak orientációjukat veszített, elbizonytalanodott lényekké. Tovább „bonyolítja” a helyzetüket, hogy mivel a megváltozott körülményeikre a régi „beidegződéseik” alapján már nem tudnak adekvát válasszal szolgálni, a normák helyességében és célszerűségében is kételkedni kezdenek. Ez a kételkedés azonban Descartes karteziánus attitűdjével szemben csak normaválságot eredményez: az ember egyéni elkötelezettségének lazulását a közösség céljaival szemben; röviden tehát az anómia állapotát.¹⁵

Az öngyilkosságok tipizálásakor Durkheim annak három válfaja között differenciált. Az egoista és az altruista¹⁶ öngyilkosságok esetén azt tekinthetjük fő tipizálási szempontnak, hogy az egyén miként kapcsolódik a közösséghez, illetve a társadalomhoz: az egoista változat esetén túlzottan lazán, az altruista esetében viszont túlonúl erősen. Az anómius öngyilkosság esetén – dacára annak, hogy még mindig a társadalmi integráció kérdése felől közelítünk a jelenség felé – viszont már a szabályozatlanság jelenségével állunk szemben: ti. egy olyan konstelláció áll elő, amelyben valamely külső ok folytán megakad a korábban megszokott kiegyensúlyozott „normálállapot”, és az emberek hirtelen kiszabadulnak az erkölcsi nyomás kötöttségei alól.¹⁷ Az anómia ráadásul a makrotársadalmi szféra mellett a társadalom különböző szegmenseivel összefüggésben is jelentkezhet; Durkheim ennek nyomán nevesíti a gazdasági, a bőségből, a válságból, a házastárs halála miatt keletkező házi, valamint a házastársi anómiából következő öngyilkosságot.¹⁸

Összegezve a Durkheim által az anómiáról írtakat, elmondhatjuk, hogy a szerző egy olyan társadalmi állapotot fűrkészett és írt le, amelyben a társadalmi struktúra gyors átalakuláson megy keresztül, ennek következtében kiüresednek a régi normák és a korábbi struktúrák intézményei, és amelyben szükségképpen megnövekedik a bűnözés is. „Durkheim tétele: a társadalom megszorodott természetes vágyait, igényeit, céljait az

ugyanennek a társadalomnak a fáziskésésben lévő kontrollintézményei képtelenek ellenőrzésük alatt tartani. Az anómia miatt a régi kontrollmechanizmus csődöt mond.”¹⁹

Az anómia-elméletet a későbbiek során az amerikai szociológus, Robert K. Merton fejlesztette tovább, nem függetlenül Durkheim Amerikában érvényesülő hatásától. Az 1938-tól kezdve datálódó kutatásait összegző, több ízben is átdolgozott és publikált *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra (Social Theory and Social Structure)* című művében a deviáns viselkedések terminusát a mindenféle szabályozó normáktól való eltérésre használta (azaz Durkheimmel szemben nem csak a törvénytörtő magatartásokra), egyébként is több ponton kritizálva a durkheimi téziseket.²⁰ Az anómia nála arra az alapvető feszültségre utal, ami az elfogadott normák és a társadalmi valóság között generálódik az egyénben.²¹

Durkheimhez képest Merton úgy gondolta, hogy az anómia nem pusztán egy átmeneti, „provizorikus” állapotot jelent egy társadalomban, éppen ellenkezőleg: konstans módon és állandóan jelen van. A probléma gyökerét pedig abban jelölte meg, hogy a társadalom minden egyes tagjának ugyanazokat a célokat kínálja, de nem biztosítja ugyanazon lehetőségeket eme célok realizálásához.²² Ezt a tézist persze az amerikai társadalom közegére is lehetne vonatkoztatni: a James T. Adam által (is) posztulált *American Dream* mint az amerikai társadalom nemzeti ethosza ugyanis egy olyan társadalmi rendet vázolt fel, „amelyben mindenki elérheti azt, amire képességei alapján alkalmas, és ahol önmagáért ismerik el, nem pedig esetleges születési vagy társadalmi pozíciója miatt.”²³ Ebben az idillikus felfogásban a karrier és a meggazdagodás lehetősége mindenki számára adott és elérhető, amennyiben kellő önfegyelem és kemény munkamorál párosul hozzá: aki kellő elhivatottsággal és megfelelő intenzitással dolgozik, az végül feljuthat a képzeletbeli piramis csúcsára. A valóság azonban – a „minden elmélet halála a gyakorlat” elvének megfelelően – csúnyán rácafol erre a tézisre, hiszen a hátrányos helyzetű polgárok zöme csak semmilyen vagy elhanyagolható, rendkívül alacsony esélyekkel rendelkezik a mobilitást illetően.

A vizsgált amerikai társadalomban tehát – miközben az elérendő célok (a polgári társadalom esszenciáját jelentő jólét, siker, státus), és az ehhez vezető legitim eszközök tekintetében nagyfokú konszenzus mutatkozik – a társadalom heterogén struktúrája miatt sokakat csak elméletileg képes megcsapni a „siker édes illata”.²⁴ A Merton által analizált amerikai társadalom sajátossága volt ugyanis, hogy az alsóbb társadalmi osztályok – gaz-

14 Durkheim, Émile (1897): *Az öngyilkosság. Szociológiai tanulmány.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 275. o.

15 Gönczöl et al.: *i. m.* (2006), 105. o.

16 Röviden summázva a Durkheim által taglaltak lényegét, egoista öngyilkossággal akkor állunk szemben, amikor az egyén a társadalom dezintegrálódásával párhuzamosan „ugyanabban a mértékben kikapcsolódik a társadalmi életből, saját céljai háttérbe szorítják a közös célokat, egyszóval személyisége hovatöbbé fölébe helyezi magát a kollektív személyiségnek. (...) Ha tehát megállapodhatunk abban, hogy egoizmusnak nevezzük azt az állapotot, amikor az individuális én túlsúlyba kerül a társadalmi énnel szemben, és annak rovására érvényesül, akkor egoista öngyilkosságnak nevezhetjük az öngyilkosságnak azt a típusát, amelynek forrása a mértéktelen individuáció.” Durkheim: *i. m.* (2003), 223. o. Ezzel szemben az altruista öngyilkosság forrása a „túlságosan kezdetleges individuáció”, és a társadalom ebben az esetben túl szorosan tartja fogva az egyént. „Az altruizmus szó elég jól kifejezi azt (...) az állapotot, amikor az egyén nem önmagáé, hanem összeolvad valami rajta kívül levővel, amikor viselkedésének sarkpontja csak rajta kívül van, nevezetesen az őt magában foglaló csoportban. Ezért az intenzív altruizmusból fakadó öngyilkosságot altruista öngyilkosságnak nevezük.” Durkheim: *i. m.* (2003), 237. o.

17 Rosta Andrea: *A deviáns viselkedés szociológiája.* Loisir Könyvkiadó, Budapest – Piliscsaba, 2007, 125. o.

18 Durkheim: *i. m.* (2003), 260-302. o.

19 Korinek: *i. m.* (2005), 106. o.

20 Rosta: *i. m.* (2007), 128-129. o.

21 Giddens: *i. m.* (2008), 606. o.

22 Pikó: *i. m.* (2011), 22. o.

23 Adams, James Truslow (1931): *The Epic of America.* Transaction Publishers, New Brunswick – London, 2012, XI. o. Gunnar Myrdal az „osztályok alatti réteg” (*underclass*) tagjait akként jellemezte, hogy „nem férnek hozzá ahhoz a képzéshez, és nem szerzik meg azokat a készségeket, amelyek szükségesek lennének [ahhoz], hogy a társadalom többi részével versenyre kelhessenek.” Myrdal, Gunnar: *The Challenge of World Poverty.* Vintage, New York, 1990. Idézi: Adler, Freda – Mueller, Gerhard O. W. – Laufer, William S.: *Kriminológia.* Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 161. o.

24 Utalás a *Sweet Smell of Success* című, Burt Lancaster és Tony Curtis főszereplésével 1958-ban készült amerikai filmdrámára.

dasági helyzetük, képzési színvonaluk vagy a faji megkülönböztetés okán – objektíve képtelenek voltak az anticipált célokat megvalósítani. A jelzett osztályok számára a legitím eszközökhöz való hozzáférés csak elméleti síkon (volt) adott, ezért ún. anómikus nyomás, feszültség nehezedett rájuk.²⁵ A cél tehát eme rétegek vonatkozásában sem szentesíthette az eszközt; az anómia éppen a cél és az eszköz koordinátlansága folytán áll elő: a kulturális struktúra által hangsúlyozott célokat ugyanis lehetetlen elérni a társadalmi struktúra által kondicionált eszközök révén.²⁶

Átadva a szót Mertonnak: az anómiát „a kulturális struktúrában bekövetkező zavarnak tekintjük, ami főleg akkor fordul elő, ha éles ellentét mutatkozik egyfelől a kulturális normák és célok, másfelől a csoport tagjainak társadalmilag strukturált lehetőségei között, hogy e normáknak megfelelően cselekedjenek. E felfogás szerint a kulturális értékek olyan magatartásformák létrejöttét is előmozdíthatják, amelyek ellentétesek az ugyan ezen értékekből fakadó követelményekkel.”²⁷

A társadalmi struktúra végső soron pressziót gyakorol a kulturális értékekre: a társadalomban bizonyos pozíciót elfoglaló egyének számára megkönnyíti, mások számára viszont éppen, hogy megnehezíti – sőt, akár lehetetlenné teszi – az értékkel összhangban álló cselekvést. Ha a kulturális és a társadalmi struktúra viszonylatában „törés” keletkezik, az a normák működését illetően is zavart eredményez: bekövetkezik a normanélküliség állapota.²⁸

Merton anómiaelméletéből levezethető, hogy a bűnözés eloszlása miért is tekinthető osztályspecifikusnak. A nyomás, a feszültség azonban „teljesítményre” is sarkallhat: az alsóbb osztályok a „blokkolt” legitím pályák mellett más, illegitím megoldásokat lesznek kénytelenek választani. Ez az alkalmazkodás nevezhető újításnak vagy innovációnak. A további, Merton által vázolt alkalmazkodási modellek a következők: konformizmus, ritualizmus, visszahúzóds, lázadás.²⁹ Kriminális konzekvenciákat általában véve az újítók, a visszahúzódk és a lázadók magatartása vonhat maga után. Az újítók – a kulturális célokkal azonosulók, de illegitím eszközöket igénybe vevők – esetében ez például azt eredményezheti, hogy az üzletemberek adót csalnak, vagy, hogy a munkavállaló meglopja a munkáltatóját. A visszahúzódk – a társadalomból menekülők – tipikus példái lehetnek a hajléktalanok, az alkoholisták, a kábítószerfüggők vagy bizonyos szekták tagjai. A lázadók – a célokat és a törvényes eszközöket egyaránt elutasítók – tipikus megjelenítői a radikális politikai tömörülések szimpatizánsai, a forradalmárok és az önjelölt „messiások”, akik az egész társadalmi berendezkedést kívánják megreformálni. Az általuk realizált cselekvések adott esetben akár a politikai bűncselekmények fogalmi körébe is tartozhatnak.³⁰

25 Korinek: *i. m.* (2005), 106-107. o.

26 Rosta: *i. m.* (2007), 130. o.

27 Merton, Robert K. (1968): *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 245. o.

28 Merton: *i. m.* (2002), 246. o.

29 Korinek: *i. m.* (2005), 107. o. Az említett alkalmazkodási modellek részletesebb ismertetésétől kénytelenek vagyunk eltekinteni.

30 A Schneider kriminológiai monográfiájában található példákat idézi: Korinek: *i. m.* (2005), 108-109. o.

Az anómia-elméletekről – mint a funkcionalista elméletek sorába tagozódó teóriákról – összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a bűnözés és a deviancia forrását végső soron a társadalomban felhalmozódó strukturális feszültségekben, valamint a megfelelő erkölcsi szabályozás hiányában lelik meg. Amennyiben a társadalom bizonyos csoportjainak és individuumaiknak törekvései realizálhatatlanná válnak, úgy a vágyak és az azok beteljesülése között húzódo szakadék a társadalom bizonyos tagjainak deviáns hajlamaiban is manifesztálódik, kiváltva ezzel adott esetben a kriminális magatartás tanúsítását.³¹

Címkézés-elmélet

Az 1950-es évek amerikai társadalmi kontextusában a társadalomtudósok egy csoportja – a címkézési vagy alternatív elnevezéssel a minősítési-, labeling-, interakcionista elmélet³² teoretikusai – azt kezdték analizálni, hogy egyes cselekményeket milyen okból és miként nyilvánítanak bűncselekménynek – vagy tágabb értelemben véve deviáns magatartásnak –, valamint hogy bizonyos személyeket miért és milyen módon titulálnak kriminális személynek, bűnözőnek.³³ Az elmélet alaptézise szerint tehát ahhoz, hogy meg tudjuk érteni a devianciák természetét, azt szükséges megvizsgálnunk, hogy az egyes személyeket vagy éppen csoportokat miért illetik deviáns stigmával, címkével. Az elmélet sajátossága, hogy a cselekedet minősítése konkrétan nem az elkövető viselkedésén áll vagy bukik, hanem azon, hogy a társadalmi intézmények miként reagálnak a szóban forgó magatartásra, miként minősítik azt a stigmatizáció folyamatában. Az irányzat egyik emblemikus képviselőjének számító Howard Becker szavaival élve: „a deviancia nem az egyén által elkövetett cselekménynek egy kvalitása, hanem annak következménye, hogy a környezet a »vétkesre« bizonyos szabályokat vonatkoztat, és vele szemben szankciókat alkalmaz. A deviáns olyan személy, akire a deviáns címkét [label] sikeresen rátették; a deviáns viselkedés az a viselkedés, amelyet az emberek annak minősítenek.”³⁴

Az irányzat a korábbi teóriák megállapításaihoz képest persze csak részben hordozott magában novumokat; részben ugyanis az USA-ban már korábban formálódó törekvés meglátásaira igyekezett támaszkodni „Tannenbaum, Goffman, Shonon, Becker, Garfinkel [az említett elmélet képviselői] elutasították a korábbi okkutatási értelmezéseket, és egy új hipotézissel magyarázták a bűnözés keletkezését. Álláspontjuk szerint a társadalmi normáktól eltérő viselkedés nem az adott ember társadalmi kudarcából fakad, hanem (...) a társadalmi kontroll intézményeinek definíciós, címkéző gyakorlatából.”³⁵

31 Giddens: *i. m.* (2008), 615. o.

32 Rosta: *i. m.* (2007), 152. o.

33 Adler et al.: *i. m.* (2005), 283. o.

34 Becker, Howard S. (1963): *A kívülállók. Tanulmányok a deviancia szociológiai problémaköréből*. In Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh-Szombathy László (szerk.): *A deviáns viselkedés szociológiája*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1974, 87. o.

35 Gönczöl et al.: *i. m.* (2006), 111-112. o.

A címkézés végrehajtói szerepkörébe a leggyakrabban a törvényes rend zálogaként funkcionáló intézmények (rendőrség, bíróság, büntetés-végrehajtás, pszichiátriai intézmények, és így tovább) képviselői kerülnek, hiszen ők képesek érvenyt szerezni a társadalom által felállított erkölcsi konvencióknak. A különféle „stigmák” használatával tehát a mindenkor érvényes társadalmi hatalmi szerkezet védelmében járnak el. A „bűnözőként” aposztrofálás pedig valóban olyan stigmaként jelenhet meg az inkriminált személy életében, melynek árnya szinte „síríg tartóan” vetülhet a mindennapjaira,³⁶ és ami a többségi társadalomtól történő szegregációhoz vezet. E folyamat negatívumait naturalisztikus módon ábrázolta Stanley Kubrick a nagy port felvert *Mechanikus narancs* című filmjében, 1971-ben.

Az elmélet lényege, hogy a deviánssá válást nem a viselkedés függvényében kezeli; egy adott személy sokkal inkább attól válik deviánssá, hogy a „többség zsarnoksága” a normálistól eltérőnek, abnormálisnak minősíti őt, ennek minden konzekvenciájával – például az elkövetővel szemben kiszabott szankcióval – együtt. Természetesen azt, hogy mi számít bűnnek, az adott kor adott társadalmi kontextusában tevékenykedő hatalom reprezentánsai határozhatják meg. Egy társadalmi és kulturális közeg deviánssá minősítő tevékenysége mögött persze „számos társadalmi érték-és érdek vezéreltség van (hatalmi-társadalmi helyzet szabta erőviszonyok, [az] adott kultúra állapota, szociális szempontok), nem pusztán az általános normativitásra vonatkozó megfontolások.”³⁷

Az irányzat előzményei között már Charles H. Cooley, William I. Thomas vagy George H. Mead elméleteit is fellelhetjük. Mead már az első világháború végén úgy látta, hogy a társadalmi minősítés olyan „tüzes kardú angyalnak” számít, aki képes bárkit elszeparálni az addig őt befogadó világtól pusztán azzal, hogy „jó” és „rossz”, „konvencionális” és „tradicionális” között differenciál. Két évtizeddel később aztán a történetész Frank Tannenbaum a bűnözőnek titulálás folyamatát („a rossz dramatizálását”)³⁸ vizsgálta, bemutatva, hogy a gyermek-, vagy kamaszkori csínytevő miként válhat a társadalom értékítélete folytán a Btk. terminológiája szerinti fiatalok bűnözővé.³⁹

Tannenbaum elméletét a későbbiek folyamán Edwin Lemert szociológus gondolta tovább, papírra vetve az egész irányzat fundamentumául szolgáló alapvetéseket.⁴⁰ Lemert kiindulópontja, hogy az emberek permanens módon részt vesznek olyan tevékenységekben, amelyek potenciálisan magukban hordozzák annak a kockázatát, hogy bűnözőként minősíthetik őket. Ez a rizikófaktor sokak vonatkozásában fennáll ugyan, ám végül csak keveseket illetnek stigmával. Lemert abban látja ennek az okát, hogy elsődleges és másodlagos deviáns cselekmények között kell különböztetnünk. Elsődleges devianciáknak

³⁶ Giddens: *i. m.* (2008), 618-619. o.

³⁷ Rosta: *i. m.* (2007), 153. o.

³⁸ *The dramatization of evil.* Bővebben ld. Blomberg, Thomas G. – Lucken, Karol: *American Penology. A History of Control.* Enlarged second edition. Aldine Transaction, New Brunswick – London, 2011, 164-168. o.

³⁹ Mead, George H.: *The Psychology of Punitive Justice.* In *American Journal of Sociology*, Vol. 23., No. 5. (Mar., 1918), 577-602. o.; Tannenbaum, Frank: *Crime and the Community.* Ginn and Company, Boston, 1938. Idézi: Pikó: *i. m.* (2011), 56-57. o.

⁴⁰ Lemert, Edwin: *Social Pathology.* McGraw – Hill, New York, 1951

minősülnek az olyan cselekmények (többnyire kisebb vétségek), amelyek az első társadalmi reakciókat kiváltják ugyan, de érdemben nem befolyásolják az egyén önképét, és a deviáns aktus végül normalizálódik. A másodlagos devianciák azok a cselekmények, amelyek viszont már magukban hordozzák az egyén önképét illetően a minősítési „procedúra” következtében előállt változások következményeit. Miután az egyén komolyabb deviáns cselekményt (példának okáért bolti lopást) követ el, a reakció formálissá válik: például fiatalok bűnelkövetőként szankciót szab ki vele szemben a bíróság, és a környezete elkezd „stigmatizálni” az illetőt, aki ennek folytán bűnelkövetőként fog gondolni magára. Ennek egyéb negatív következményei is vannak, például az inkriminált személy a konvencionális szabályokat áthágó galerikhez, fiatalok bandákhoz csatlakozhat. A csoport tagjaként újabb, a korábbihoz képest súlyosabban minősülő cselekményt követhet el (például rablást), és visszaesőként már a konvencionális társadalom súlyosabb értékítéletével kell számolnia, viselve a deviáns életformával járó megkülönböztetés minden ódlumát.⁴¹ Ezzel a stigmatizált személy elindulhat egy deviáns vagy bűnözői „kARRIER” rögzős útján.

A címkézésemélet névuma és jelentősége abban áll, hogy a deviáns magatartásokat „tipizáló” társadalmi intézmények működési mechanizmusaira irányította a figyelmet, adott esetben felvetve eme intézmények reformjának javaslatát is. Az elmélet ugyanakkor – pont az institucionalista szemléletmódjának köszönhetően – meglehetősen „félvállról” vette azokat az egyénben rejlő okokat, amelyek végül egy deviáns magatartás tanúsításához vezethetnek.

Subkultúra-elméletek

A sorban következő ún. subkultúra-elméletek központi tézise, hogy a társadalom modernizálódása és nagyfokú differenciálódása folytán a kultúra és a közösség már korántsem kezelhető egységes, homogén entitásként. A társadalom modernizációja és a nemzetközi migrációs tendenciák hatására a „multikulturális” társadalom kialakulása számos országban valósággá vált; ezekben a közösségekben pedig a kulturális pluralizmus nagyfokú elterjedését figyelhetjük meg. Ennek egyenes ági következménye volt az ún. subkultúrák kialakulása.

A subkultúrákat a szakirodalom a domináns kultúra egy önállósult – saját, a többségi kultúrához képest eltérő normákkal és értékekkel rendelkező – részeként aposztrofálja; a subkultúra-elméletek pedig a kulturális deviancia-elméletek részeként az ún. subkultúrák közötti konfliktusokat, összeütközéseket sem hagyják figyelmen kívül. Az elmélet által exponált fő vizsgálódási terület eredendően a fiatalok bűnözése volt, később azon-

⁴¹ Adler et al.: *i. m.* (2005), 284-285. o.

ban ez a spektrum olyan aspektusokkal bővült, mint például a kábítószer-függők vagy a deviáns szexuális viselkedések analízise.⁴²

Az irányzat klasszikusának tekinthető Albert K. Cohen vizsgálódásai a fiatalokból álló galerik területére estek; Cohen ennek égisze alatt arra a kérdésre kereste a választ, hogy a fiatalok bűnelkövetők esetében miért is nem rendelkezik kellő prevenció és visszatartó erővel a már meglévő társadalmi kontrollmechanizmus. Cohen megfigyelései szerint a szóban forgó fiatalok esetén egy ún. alternatív kultúra megnyilvánulásairól beszélhetünk: olyan bűnözői szubkultúráról van tehát szó, ahol sajátos belső szabályok szerint strukturálódik egy alternatív társadalmi kontroll.⁴³

Cohen a *Bűnöző fiúkról* (*Delinquent Boys. The Culture of the Gang*, 1955) írott könyvében amellet érvet, hogy a munkásosztály alsóbb rétegeihez sorolható, tehát státuszproblémákkal küszködő fiatalok – akik kilátástalannak vélik az egzisztenciális lehetőségeiket – gyakorta verbuválódnak bandákba, létrehozva a többségi kultúrával konkuráló deviáns szubkultúrákat. A szóban forgó szubkultúrák egyértelműen a középosztály által fontosnak tartott értékekkel szemben pozícionálják magukat, és inkább olyan normákat állítanak azokkal szembe, amelyek a többségi társadalommal való dacolást, a „dafke” mentalitást, a törvényekkel szembeni ellenszegülést, és általában véve a nonkonformizmus megnyilvánulási formáit emelik piedesztálra.⁴⁴

A probléma – ti. a középosztályhoz való felzárkózás lehetetlensége – forrásait Cohen főként a szülő által biztosított szocializációs folyamat osztálykülönbségeiben, általában véve a gyermeknevelési gyakorlatban, valamint az iskolai sztenderdekben lelta meg. A bűnözői szubkultúra „genezise” a kedvezőtlen egzisztenciális körülmények között tengődő munkásréteg helyzetéhez köthető. A munkások sorait gyarapító szülők szeretnék a gyermekeik mobilitási esélyeit pozitív irányba elmozdítani, és tiszteletreméltó életet biztosítani az utódaik számára. A középosztály által posztulált célokat tehát érdemben nem utasítják el; ám a kedvezőtlen gazdasági és társadalmi atmoszférának betudhatóan ezeket a célokat nem képesek a gyakorlati életben realizálni, és elérni azt a kulturális szintet, amelyen a középosztályhoz sorolhatóak többsége áll. A gyermekek ebben a szegényes környezetben kénytelenek szocializálódni, ráadásul nem elég motiváltak az iskolában sem. Az oktatási intézményekben egyébként is a középosztályhoz tartozó pedagógusok és tanárok szemléletmódja és értékrendje domináns. Az oktatók által közvetített sztenderdeknek képtelenek megfelelni az alsóbb réteghez tartozó nebulók, ami számos-számtalan frusztrációt kelt bennük. Ha az érintett személyek ezt a helyzetet harag és agresszió útján próbálják „ellensúlyozni”, akkor máris elképzelhető egy bűnözői szubkultúra konstituálása és működtetése iránti igény megfogalmazódása.⁴⁵

A „spontán csoportképződés”, a galerik létrehozása azért jelenthet „megoldást” eme fiatalok számára, mert e csoportok berkein belül elviselhetőbbé válhatnak az addig feldol-

42 Rosta: *i. m.* (2007), 144-145. o.

43 Gönczöl et al.: *i. m.* (2006), 93. o.

44 Giddens: *i. m.* (2008), 617. o.

45 Rosta: *i. m.* (2007), 148-149. o.

gozatlan egyéni feszültségek és normakonfliktusok – mégpedig azáltal, hogy általuk követendőnek tekintett, ugyanakkor a többségi társadalom értékészletéhez képest „rivális” normákat és értékeket dolgoznak ki. Erről a platformról szemlélve a világot, az osztálytársadalmi („külső”) normák, illetőleg az azokat közvetítő személyek (rendőrök, középosztálybeli polgárok) már egyértelmű ellenségekként jelennek meg a csoporthoz tartozók számára, következésképpen a velük szemben tanúsított magatartásuk is radikálizálódik, agresszív válik. A külső normák elleni morózus fellépés, a fiatalok „protestálása” (a közterületeken található létesítmények megrongálása, grafitizés, garázdálkodás), a törvénnyel való szembeszegülés természetesen a már jól ismert kriminális konzekvenciákkal jár: beindul a szankciós „gépezet”, a kriminális magatartások tanúsítóival szembeni represszív jellegű fellépés.⁴⁶

A szubkultúra-elméletek tárházát gyarapították a Richard A. Cloward és Lloyd E. Ohlin által 1960-ban megfogalmazott gondolatok is. Az említett szerzők abban egyetértettek Cohennel, hogy a deviáns fiatalok nagy része a munkásosztály alsóbb rétegeiből rekrutálódik. Meglátásuk szerint azonban főként azok a fiúk vannak kitéve a bűn „csábításának”, akik eredendően interiorizálták a középosztályhoz rendelt értékrendszert, és a képességeik alapján ösztönözve is érzik magukat arra, hogy a jövőre nézve elérjék a középosztálybeli egzisztenciális szintet. Amikor azonban éppen ennek az ellenkezőjével szembesülnek, fokozódik a deviáns tevékenységekben való részvételre való hajlamuk. Cloward és Ohlin szerint minderre figyelemmel azokban a szubkulturális közösségekben bizonyulnak igazán virulensnek a fiatalok bandák, ahol csak kevés esély mutatkozik a siker legitim eszközökkel történő elérésére – ehhez a közösséghez tartoznak a hátrányos helyzetű etnikai kisebbségek is.⁴⁷

A szubkultúra-elméletek értékelése kapcsán kiemelhetjük, hogy az eme irányzathoz sorolható teóriák fokozott figyelmet fordítottak annak igazolására, hogy a normaszegő és normakövető magatartás között nem húzódik áthatolhatatlan fal, hiszen egy szubkulturális csoportban tanúsított viselkedés a csoporthoz tartozók számára normálisként hat. Az elmélet képviselői hangsúlyozták továbbá, hogy a környezetnek és a tanulás folyamatának releváns szerepe van-lehet a normaszegő magatartásban; a deviancia forrásai között jelölik meg a kulturális és axiológiai különbségeket, a feszültséget és a frusztrációt, a depri-váltságot, illetőleg a társadalmi státuszt. Az elméletek negatívuma ugyanakkor, hogy vizsgálódásaik során pusztán az alsóbb osztályhoz tartozó rétegekre koncentráltak, szem elől tévesztve azt az evidens tény, hogy bűncselekményeket a más osztályokhoz és rétegekhez tartozók is elkövethetnek, és arra sem szolgáltattak választ, hogy miért válhatnak az egykori fiatalok bűnözők a későbbiek folyamán törvénytisztelővé.⁴⁸

46 Gönczöl et al.: *i. m.* (2006), 93. o.

47 Giddens: *i. m.* (2008), 617. o.

48 Rosta: *i. m.* (2007), 151-152. o. nyomán

A differenciális asszociáció elmélete (tanulásemélet)

A differenciális asszociáció elmélete 1939-ben „debütált”, amikor is Edwin Sutherland a *Kriminológia alapelvei (Principles of Criminology)* című könyvében papírra vetette a bűnözői magatartás kialakulásának szerinte adekvát magyarázatát. Sutherland megítélése szerint az a kultúra, amelyben szocializálódunk, és amelynek ekként integráns részévé is válunk, rendkívüli mértékű befolyást gyakorol az életünkre, befolyásolva az általunk tanúsított viselkedést is. Ez a hatás ugyanakkor a kriminális magatartás kiváltására is képes lehet – ugyanis a bűnözői viselkedés „elsajátítása” is a szociális interakciók folyamán történik. A Sutherland által szolgáltatott magyarázat szerint az emberek közvetlen kapcsolatba kerülnek „definíciókkal, amelyek kedveznek a törvények megszegésének”, továbbá „definíciókkal, amelyek a törvények meg nem szegésének kedveznek.” Pozitív és negatív impulzusok tehát egyaránt érhetik őket, és a definíciók „százalékos megoszlása” lesz végül perdöntő annak eldöntésében, hogy egy személy bűnözővé válik-e vagy sem.⁴⁹

Sutherland interpretációjában a devians magatartás és a bűnözés tanult viselkedési forma, a társadalmi adaptációs folyamatban megszerzett, tanult tulajdonság. A bűnözők a más emberekkel folytatott interakciók és nexusok során sajátítják el a devians magatartási formát; emellett kulturális értelemben, generációról generációra „haladva” is „átörökíthetik” azt (tehát még véletlenül sem biológiai úton öröklődő viselkedésről van szó). Amint azt fentebb is kiemeltük, egy embert különböző hatások ér(he)tnek az élete folyamán, amelyek ösztönzőleg hathatnak a viselkedési mód kiválasztására. A *mainstream* és hatóságok által „autorizált” hatások helyesnek nyilvánított viselkedések tanúsítására ösztönözhetnek, más hatások viszont törvénysértő cselekmények kivitelezésére sarkallhatnak. Az, hogy végül az ördög vagy az angyal győzedelmeskedik-e, mindenkor attól függ, hogy egy személy milyen nézetekkel és kultúrával azonosul. A stabilan deviansnak tekinthető, bűnözői szerepekhez való hozzájutás főként attól függ, hogy rendelkezésre állnak-e a bűnözői tanulási struktúrák; „vannak-e stabil asszociációk, bensőséges kapcsolatok olyan személyekkel, akiktől a szükséges technikákat, normákat el lehet sajátítani.”⁵⁰

A bűnözői viselkedés elsajátítása – mint tanulási folyamat – magába foglalja a bűnelkövetés technikáit, valamint a motívumok, késztetések, racionalizációk és hozzáállásuk *sui generis*, sajátos irányait egyaránt. A fiatalok példának okáért nemcsak azt tanulják meg, hogy miként kell jogtalanul eltulajdonítani egy dolgot, hanem azt is, hogyan kell racionalizálniuk és „védelmeznüik” a tetteiket – azaz a bűnözők készségeket sajátítanak el, és tapasztalatokat is gyűjtenek. A motívumok és késztetések alakulásánál fontos az is, hogy a törvénykönyvek rendelkezéseivel azonosul vagy éppenséggel azokat elvető személyek veszik-e körül az egyént. Az ember végül is azért válhat bűnözővé, mert túlsúlyba kerülnek nála a törvényszegést kedvezően megítélő értelmezések (képzetek) a törvénytisztelet mellett kardoskodó értelmezésekkel szemben. Ez a differenciális asszociáció

(~eltérő képzetek) központi elve. Az, hogy melyik asszociáció és felfogás milyen mértékben váltja ki bűncselekmény(ek) elkövetését, sok faktortól függ: ezek közé tartoznak a bűnözés és a kapcsolatok gyakorisága, tartóssága, és az egyén részéről ennek tulajdonított jelentések is.⁵¹

Az elmélet kritikusai kiemelik, hogy a Sutherland-féle felfogás figyelmen kívül rekesztette a mélyebb pszichológiai tényezőket; hogy nem vett számításba bizonyos materiális faktorokat (pénzszűke, szükség), csak a társas-szociális relációk jellegzetességeit fürkészte; hogy az elmélet adós maradt a devians minták genezisének magyarázatával; végül, hogy az elmélet azt sugallja, hogy van valami előre determinált a bűnözővé válás folyamatában.⁵² Nem hagyhatjuk figyelmen kívül ugyanakkor, hogy Sutherland tézisei mély befolyást gyakoroltak a kriminológiára, és számos elmélet sarjadt ki az általa elvetett gondolati magvakból.

Posztmodern elmélet(töredék)ek

Az ún. posztmodern elméletek deviancia-megközelítéssel kapcsolatos gondolatfoszlányai nem álltak össze egységes és koherens elméletekké; ezért a „legaktuálisabb” deviancia-felfogásokkal kapcsolatban legfeljebb sajátos elmélettöredékekről beszélhetünk (azzal a megkötéssel, hogy néhány, e tárgykörben született munka, mint például Michel Foucault *Felügyelet és büntetés. A börtön története* című könyve⁵³ meglehetősen eredeti elméleti meglátásokat tartalmaz). Az alábbiakban erre figyelemmel csak arra vállalkozhatunk, hogy impressziószzerűen utaljunk ezekre az új irányzatokra.

A devianciáról való gondolkodás egyik irányát az ún. kulturális kriminológia égisze alatt napvilágot látott tézisek jelentik, amelyek a bűnözés, valamint a deviancia mint kultúra nexusára kíváncsiak.⁵⁴ A kulturális kriminológia – a legáltalánosabban fogalmazva – a bűnözést, illetve az ahhoz kapcsolódó egyes fogalmakat különböző kulturális tényezőkhöz horgonyozza. A legplasztikusabban talán a Lund University képzési palettáján található okleveles kulturális kriminológia mesterképzés leírása foglalja össze az említett megközelítésmód lényegét: a program eszerint „a bűnözésre, az eltérésekre és a társadalmi ellenőrzésre összpontosít annak tanulmányozásával, hogyan működnek a kulturális normák, reprezentációk és koncepciók a társadalomban az egyének és a társadalom szempontjából.”⁵⁵

⁴⁹ Adler et al.: *i. m.* (2005), 181-182. o.

⁵⁰ Rosta: *i. m.* (2007), 142-143. o.

⁵¹ Foucault, Michel: *Felügyelet és büntetés. A börtön története*. Ford.: Fázsy Anikó, Csürös Klára. Gondolat Kiadó, Budapest, 1990. Kritikájára nézve ld. Scruton, Roger: *Futóbolondok, csalók, agitátorok. Az újból elgondolkodói*. Ford.: Betlen János. Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Budapest, 2019, 177-181.

⁵² Rácz József (szerk.): *Szabálykövet(é)ők és bajkeverők. Bevezetés a devianciák szociológiájába*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2001, 21. A kulturális kriminológiai megközelítésre nézve bővebben ld. O'Brien, Martin: *What is Cultural about Cultural Criminology?* In *British Journal of Criminology*, Vol. 45., Issue 5. (September 2005), pp. 599-612.

⁵³ <https://www.masterstudies.com/MSc-in-Cultural-Criminology/Sweden/Lund-Uni/> (Letöltés: 2020. 02. 11.)

⁴⁹ Pikó: *i. m.* (2011), 65. o.

⁵⁰ Rosta: *i. m.* (2007), 140. o.

A másik fő „útelágazást” a társadalmi kontroll, illetve a média deviancia- és bűnözés-konstrukciójának kutatási iránya jelenti. Emellett nagyobb hagyományokkal rendelkezik még a feminizmus, valamint az Ulrich Beck által kidolgozott ún. kockázat-társadalom⁵⁶ szempontjainak a kutatásokba történő bekapcsolása is.⁵⁷ Utalunk rá továbbá, hogy a napjainkra meglehetősen akuttá váló globális klímaválság életre hívta az ún. zöldkriminoló-gia irányzatát is.⁵⁸

Összegzés

A fentiekben a kirekesztettség és a bűnözés összefüggéseivel foglalkozó legalapvetőbb szociológiai, valamint kriminológiai elméleteket és irányzatokat igyekeztünk bemutatni. Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy az évszázadok folyamán kimunkált elméletek teljes arzenálját nem tudtuk felvonultatni; ekként nem vizsgáltuk például a baloldali és jobboldali realizmusok – politikailag ugyancsak motivált – meglátásait.⁵⁹ A vizsgált elméletekben közös, hogy valamilyen módon mindegyikük a bűnözővé válás eredőjére, folyamatára és az ok-okozati összefüggésekre figyelemmel fogalmazta meg meglátásait. Úgy véljük, hogy e tanulmány keretei között nem tisztünk újabb elméleti megállapításokat kidolgozni; célunk pusztán annyi volt, hogy a bűnözői magatartás alakulásával kapcsolatos elméletek labirintusában barangolva megpróbáljunk kikapcsolni egy lehetséges ösvényt.

⁵⁶ Beck, Ulrich: *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Ford.: Kerékyártó Béla. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó, Budapest, 2003.

⁵⁷ Rácz: *i. m.* (2001), 21.

⁵⁸ Ennek összefoglalására nézve ld. Irk Ferenc: *Az ökológiai kockázatok megjelenése a rendszertudományban*. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *A határrendészettől a rendszertudományig*. Pécsi Határőr Tudományos Füzetek, XVIII. (2016), 67-85. o.

⁵⁹ Összefoglaló ismertetésekre nézve lásd Giddens: *i. m.* (2008), 621-624. o.

A szankciórendszer felülvizsgálatának szükségességéről

A dolgozat a szankciórendszernek az általános és különös részt egyaránt érintő belső aránytalanságait veszi szemügyre. Nem a teljesség igényével, hanem egy-egy szabályozás, egy-egy példa bemutatásával. Vizsgálja a jogkövetkezményeket illetően fennálló törvényi inkoherencia jogalkalmazásban is realizálódó hibáit, rámutat, hogy a jogalkalmazó csak részben képes a törvényben rejlő ellentmondásos szabályozás negatív következményeit kiküszöbölni. A tanulmány célja, hogy felhívja a jogalkotó és a jogalkalmazó figyelmét e negatív jelenségre. Illetve javasolja a szükséges jogszabály-módosítást, melyet a jogalkotónak a Btk. egyébként is aktuálissá vált revíziója során – a szerző szerint – érdemes megfontolnia.

I. Bevezető, a témaválasztás okai, kiindulópontok

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 2013. július 01. napján lépett hatályba, kellően hosszú ideje ahhoz, hogy a jogszabály alkalmazásával kapcsolatban felmerült első néhány éves tapasztalatok levonhatóak legyenek. Ennek körében kiemelten a szankciórendszer arányosságának kérdéseivel kívánok foglalkozni. Ez különösen amiatt fontos, mert – álláspontom szerint – a büntetőjogi szankciórendszer a büntetőjog központi kérdése, nagyrészt ezen múlik az, hogy a társadalom elnyeri-e azt a szintű védelmet, amire szüksége van a bűnözéssel szemben. Így a speciális és generál prevenciók céljainak elérése nagymértékben függ a szankciórendszer hatékonyságától, illetve nagymértékben leronthatja ezen célok elérését a diszfunkcionálisan működő, átgondolatlan, aránytalan módon kialakított szankciórendszer. Ezt amiatt is hangsúlyozni kell már előljáróban is, mert a bírói gyakorlat a szankciórendszer esetleges inkoherenciájából eredő hátrányos következményeket csak korlátozottan képes kiküszöbölni, és az adott büntetést a konkrét cselekmény valós tárgyi súlyához igazítani. A bírói gyakorlat, így a jogalkalmazás ugyanis nem veheti át a jogalkotói szerepkört, nem vonhatja el a jogalkotó hatáskörét. A törvényben lefektetett általános részi és különös részi rendelkezésekhez is kötve van, így például a különös részben található törvényi tényálláshoz kapcsolt büntetési tételkeretet akár lefelé, akár felfelé csak az általános részben meghatározott feltételrendszernek megfelelően lépheti át. Éppen ezért kell vizsgálni azt, hogy a törvényben lefektetett szankciórendszer mind annak általános vonatkozásai, rendelkezései, mind a különös részhez kap-

¹ Dr. Polgár András PhD, büntető ügyszakos bíró, Veszprémi Járásbíróság; kirendelt bíró, Veszprémi Törvényszék

csolható egyes tényállásoknál foglalt szankcióra vonatkozó rendelkezések, átgondoltan, arányosan kerültek-e kialakításra, generálisan alkalmasak-e a társadalom védelmére. Vagyis alkalmasak-e az adott cselekmény, illetve általában a bűncselekmények súlyának megfelelő válaszdásra, a társadalom értékítéletének kifejezésére, továbbá alkalmas-e a szankciórendszer arra, hogy a bűncselekmény által a társadalmi együttélés során keletkező diszharmoniókat legalább szimbolikusan kiküszöbölje, a sérelmet legalább szimbolikusan reparálja, a jogaiban megsértett sértett, illetve a sértetten keresztül közvetten a társadalom számára megfelelő elégtételt jelent-e. A diszfunkcionálisan működő szankciórendszer rosszul felépített, átgondolatlan, a rendszernek a felépítő – koherenciát biztosító – elemeit nélkülözi. Ennek megfelelően pedig az ad hoc módon véghezvitt szabályozás leronthatja a társadalom védelmének elvét. Adott esetben korlátozhatja, vagy egyes szélsőséges esetekben ki is zárhatja akár a tettarányosság elvének következetes érvényesítését. Ez a társadalom tagjaiban elégedetlenséget válthat ki, mely leronthatja a jogkövetést és ahhoz a széles körű társadalmi meggyőződéshez vezethet, hogy az egyes cselekmények, vagy akár általában a bűncselekmények megfelelő jogkövetkezmeny, hatékony állami válasz nélkül maradnak. Vagy éppen ellenkezőleg, kialakulhat az a meggyőződés, hogy a büntetések igazságtalanok, eltúlzottak, adott esetben arra a meggyőződésre vezethetnek, hogy az állam túlreagálja az egyes cselekményeket, azokat túlértékeli, az elkövetőt pedig túlbünteti. Ami szintén társadalmi ellenállást válthat ki, illetve kontraproduktív eredményre vezethet. Mindegyik lehetőség szélsőséges, ezért kerülendő.

A hatályba lépést követő több mint öt év elteltével a kérdés már nem csak elméleti oldalról, hanem empirikus tapasztalatok alapján is, a bírói gyakorlat figyelembe vételével elemezhető. A téma amiatt is aktuális, mert a jogalkotói gyakorlat szerint bizonyos időközönként, így különösen ennyi idő elteltével felül kell vizsgálni a hatályos jogszabályokat, vizsgálni kell azok alkalmazását, gyakorlatát. Így a jogszabáylelemzés-értékelés szerves része a gyakorlat elemzése, illetve az adott jogszabály hatályosulásának, azaz gyakorlati alkalmazásának a vizsgálata, a diszfunkciók kiszűrése. Ennek keretében nem csak az esetleges jogalkalmazási hibák kerülhetnek feltárára, hanem az esetleges szabályozásbeli ellentmondások, zavarok, átgondolatlanságok is. Különösen nagy szerepe van ennek olyan alapvető fontosságú jogszabály esetében, mint a Büntető Törvénykönyv. A Btk. szankciórendszerének arányosságával kapcsolatos felülvizsgálat meggyőződésem szerint annak ellenére is indokolt, hogy egyébként a jogalkotó a 2012. évi C. törvény megalkotásakor oly módon kodifikálta újra a büntető anyagi jogot, hogy annak során számos korábbi, az 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) rendelkezését ültette át az új törvénybe. Elsősorban kisebb korrekciók történtek a szankciórendszerben. Ennek persze következménye az is, hogy egyes esetekben régi Btk.-beli inkoherecia is tovább él az új törvényben.

A vizsgálódás során a kiindulópont az a feltevés volt, hogy a Btk.-beli szankciórendszer több ponton aránytalan és átgondolatlan, egyes esetekben nem rendszerszintű a szabályozás, azaz a komplex folyamatokra, kölcsönhatásokra való figyelem nélkül került kialakításra. Ennek következtében az egyes bűncselekmények miatt kiszabott tényleges

büntetések egymáshoz viszonyítottan is aránytalanok lehetnek. Így jelentős eltérés mutatkozhat a büntetőjogi felelősségre vonásban bűncselekmények szerint oly módon, hogy az nem feltétlenül igazolható az általános társadalomra veszélyességgel, vagy a tettarányosság elvével, azaz egyes esetekben a konkrét büntetések közti eltérés nem mindig magyarázható anyagi jogi érvekkel. Ekként arra lehet megalapozottan következtetni, hogy a szankciók közti, adott esetben jelentős eltérés diszfunkcionális rendszerbeli aránytalanság következménye és nem az egyes elkövetők által elkövetett bűncselekmények konkrét társadalomra veszélyességében tetten érhető jelentős eltérés vagy az elkövető társadalomra veszélyessége stb. magyarázza azt. Ennek beigazolódása pedig alátámasztaná, hogy a bírói gyakorlat csak kisebb mértékben tudja ezeket a diszfunkciókat korrigálni a jogalkalmazói szerepkörénél fogva. A jogalkalmazás minőségét eleve behatárolja a jogszabály minősége és eleve lekorlátozza annak hibája.

Ismert olyan jogtudományi álláspont, miszerint a szankciórendszer esetleges aránytalansága nem, vagy csak kevésbé vizsgálható, ugyanis a szankciórendszer kialakítása alapvetően a jogalkotó szubjektív értékítéletétől, saját belső és szabad belátásától függ, így abban a jogalkotó értékszemlélete, értékrendje fejeződik ki, mely csak ideális esetben felel meg a társadalom értékrendjének. Ennek megfelelően szabadon disztingvál a jogalkotó az egyes bűncselekmények között, határozza meg az egyes bűncselekmények általános vagy általában előforduló társadalomra veszélyességét és ehhez mérten rendel szankció nemet és tételkeretet az adott bűncselekményhez, lényegében tetszése szerint, tipikusan meghatározva az adott szankció legkisebb és legnagyobb mértékét. Az így kialakított szankciórendszer relatíve határozatlan, a jogalkotó az általános tételezés során mozgásteret biztosít a jogalkalmazónak, hogy az egyedi eset konkrét szempontjait értékelje, az adott cselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességét meghatározza és a konkrét szankciót kiszabja.

Nem osztom azt az álláspontot, hogy a szankciórendszer tisztán a jogalkotó szubjektív értékítéletének a következménye és ezért az tudományosan nem vizsgálható. Ahogy vitatom azt az ismert álláspontot is, mely az előbbbitől eltérően feltételezi, hogy a jogalkotó minden tekintetben rendszerszinten és nem ad-hoc módon alakította ki és alakítja a szankciórendszert.

Az egyes bűncselekmények tárgyi súlya, a társadalomra veszélyessége általában véve is, és konkrétan is meghatározható önmagukban és egymás viszonylatában is. Ezért a szankciórendszer kontrollja tudományosan elvégezhető, ahogy vizsgálható az is, hogy az valóban rendszerszerű és logikusan felépített-e. Így vizsgálható az, hogy az egyes cselekmények súlya általában és konkrétan hogyan aránylik egymáshoz. Az egyéni értékrend szerinti minősítés szükségszerűen szubjektív, azonban mindig vannak olyan közös pontok, ahol a szubjektumnak nincs jelentősége, ezek olyan közös nevezők, amelyek alapján az aránytalanság, vagy arányosság kérdése objektíven vizsgálható, ez a közös meggyőződés nevezhető társadalmi értékrendnek is. Ennek megfelelően szerintem a szankciórendszer bizonyos részeiben fennálló aránytalansága nem csak egyéni értékítélet vagy szub-

jektív megállapítás lehet, hanem adott esetben közmegegyezésnek örvendő és ezért objektív következtetés is.

Az aránytalanság kérdésének vizsgálata során elsődlegesen értelemszerűen magából a Btk. rendelkezéseiből indultam ki, az általános részi rendelkezéseket és a különös rész előírásait vizsgáltam önmagukban is, majd egymásra vetítetten is, összehasonlítottam a hatályos Btk. előírásait a korábban hatályban volt Büntető Törvénykönyvvel, illetve figyelemmel voltam az egyes törvényi rendelkezésekhez fűzött miniszteri indokolásra, a bírói gyakorlatra, végül külföldi példákra, illetve a jogirodalomra is. Ennek alapján anélkül, hogy a Btk. teljes kontrollját elvégeztem volna, az előzetes feltevéssem a részleges vizsgálat alapján is már bizonyítást nyert, számos olyan törvényhelyet azonosítottam, melyek igazolták az inkohereus szabályozás gyanúját.

II. A vonatkozó szabályozás bemutatása

II/1. Példák az inkohereus szabályozásra az általános részből

II/1/a. A pénzbüntetés és a közérdekű munka szabályozása

Egyes esetekben a szankciórendszer aránytalanságát nem közvetlenül és önmagában maga a Btk. okozza, hanem az ahhoz szorosan kapcsolódó és azzal teljes összhangban nem álló egyéb jogszabály, pl. a végrehajtás kérdéseit szabályozó Bv. tv., melyet viszont együtt kell alkalmazni a Btk.-val. Így az alapvetően Btk.-ra irányuló vizsgálatot már a kutatómunka kezdetén erre a jogszabályra is ki kellett terjeszteni. Ennek megfelelően a pénzbüntetés Btk. 50. §-a szerinti szabályait vizsgálva megállapítható, hogy az 50. § (3) bekezdése alapján a pénzbüntetés legkisebb mértéke harminc, legnagyobb mértéke ötszáznegyven napi tétel. Az egy napi tétel összege legalább ezer, legfeljebb ötszáz ezer forintban határozható meg. A Bv. tv. 292. § (4) bekezdése alapján a pénzbüntetést meg nem fizetés esetén a napi tételszámnak megfelelően kell szabadságvesztésre átválttatni, azaz ez legkedvezőbb esetben is legalább harminc napi szabadságvesztést, legnagyobb mérték mellett ötszáznegyven napi, azaz mintegy másfél évi szabadságvesztést jelent. Ehhez képest a közérdekű munka büntetés tekintetében a Btk. 47. § (1) bekezdése alapján a közérdekű munka tartamát órákban kell meghatározni, annak legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke háromszáztizenkettő óra. Amennyiben az elítélt a közérdekű munkát nem végzi el, úgy a közérdekű munkát, vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átválttatni. Az átváltási kulcsnak megfelelően a Bv. tv. 291. § (1) bekezdése alapján négy óra közérdekű munkaként kell egy nap szabadságvesztést számitani.

Meggyőződésem szerint aránytalanság áll fenn a két szankció között, összevetve a közérdekű munkát a pénzbüntetéssel, melynek meg nem fizetése már a törvényi rendelkezések alapján is lényegesen súlyosabb jogkövetkezmenyre vezet, mint a közérdekű

munka elvégzése elítéltnak felróható elmaradása.² Miközben a Btk. szerint e két büntetési nem között nincs hierarchia, egyik nem súlyosabb a másiknál, ugyanakkor a pénzbüntetés sokkal súlyosabb következményekhez vezethet, ha annak átváltoztatására kerül sor.

A Btk. ugyan nem nevezi súlyosabb büntetési nemnek a közérdekű munkát a pénzbüntetésnél, így nem állít fel ezen szankciók vonatkozásában egy súlyossági sorrendet, ahogy a súlyosítási tilalomról szóló Be. 594. §-a alapján sem súlyosabb a közérdekű munka a pénzbüntetésnél, azonban e körben a több évtizede kialakult bírói gyakorlat jelenleg is él, mely tartalma alapján súlyossági sorrendet állít fel, és a közérdekű munkát súlyosabb büntetésnek tekinti. E szerint a közérdekű munka – mivel az elítélt személyi szabadságára a munkára kötelezés által közvetlenül kihat, míg a pénzbüntetés csak vagyoni szankció – jellegénél és tartalmával fogva súlyosabb büntetés, mint a pénzbüntetés, mely álláspontot magam is osztom. Azonban a részletes szabályok aránytalanságából következően a valóság más képet mutat. Ennek következménye pedig az, hogy a közérdekű munkára ítélt és a munkát le nem dolgozó elítélt kedvezőbb helyzetbe kerül és lényegesen alacsonyabb tartamú szabadságvesztéssel számolhat a gyakorlatban, mint a pénzbüntetést kifizetni nem akaró, vagy nem tudó elítélt, ami nem elfogadható.³ Így a gyakorlatban a ki nem fizetett pénzbüntetés általában több száz nap, addig a le nem dolgozott közérdekű munka ennél jóval rövidebb szabadságelvonással jár, melynek az alapja a szabályozásbeli inkohereus.

Ha e két büntetési nem között súlyossági sorrendet nem állítunk fel, hanem egyenrangú büntetéseknek tekintjük, akkor sem fogadható el ekkora eltérés a két szankció rendszerében.

II/1/b. A középmértékes büntetéskiszabás

A bírói gyakorlat elemzése alapján megállapítható, hogy a törvényi középmértékre vonatkozó Btk. 80. § (2) bekezdése szerinti rendelkezés aránytalan. A középmértékes büntetéskiszabás elve előírja, hogy határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középmértéke az irányadó. A középmérték a büntetési tétel alsó és felső határ összegének a fele. Az egyes ítéletek vizsgálatánál az állapítható meg, hogy a konkrét cselekmény tárgyi súlyához és az elkövető egyéni társadalomra veszélyességéhez, illetve a súlyosító, enyhítő körülményekhez és az egyéb büntetéskiszabási tényezőkhöz viszonyítottan a bírói gyakorlat a középmértéket szinte minden esetben eltúlzottnak találja, ennek megfelelően nem is alkalmazza.⁴

2 Pl.: száz napi tétel pénzbüntetés ki nem fizetése száz napi szabadságvesztést, száz óra közérdekű munka le nem dolgozása huszonöt nap szabadságvesztést von maga után.

3 Ezt az álláspontot egyértelműen alátámasztják 2013-2018 közötti büntetés-végrehajtási bírói munkám empirikus tapasztalatai, melynek során a le nem dolgozott közérdekű munkabüntetéseket jellemzően rövid szabadságvesztésre kellett átválttatni. Megjegyzem, a közérdekű munka szabadságvesztésre való átváltoztatása sem automatikus, mint a pénzbüntetés meg nem fizetése esetén, hanem egy büntetés-végrehajtási bírói meghallgatáson, számos esetben tárgyaláson alapuló, önhiba fennállását részletesen vizsgáló eljárás eredményeként történik meg.

4 Büntetés-végrehajtási bírói működésem során napi rendszerességgel számos szabadságvesztés-büntetést tartalmazó jogerős ítéletet vizsgáltam meg, ennek tapasztalatai fenti meggyőződésemet egyértelműen megerősítették.

Számos ítélet semmilyen utalást nem tartalmaz a Btk. 80. § (2) bekezdésére, ebből azt a következtetést kell levonni, hogy az eljáró bíróság nem is vette figyelembe, nem alkalmazta. Sok ítélet utal ugyan a középérték kapcsán a Btk. 80. § (2) bekezdésében foglaltakra, de a középérték tényleges tartamát nem határozza meg, ebből is azt a következtetést kell levonni, hogy az eljáró bíróság nem határozta meg, így nem is alkalmazta. Számos esetben pedig az ítéletben tetten érhető, hogy az eljáró bíróság a 80. § (2) bekezdésére való utaláson túl konkrétan meghatározza az ügyben irányadó középértéket is és szinte minden esetben attól lefelé, az elkövető javára tér el. Miután a középértéktől való lefelé eltérés szinte általános gyakorlatnak tekinthető, így felmerül a kérdés, hogy a középértékes büntetés kiszabás, figyelemmel a széles tételkeretekre, indokolt és arányos rendelkezése-e a Btk.-nak.

Általánosságban is felmerül az a kérdés, hogy mi értelme olyan jogszabályi rendelkezések hatályban tartásának, aminek szinte nincs bírói gyakorlata, a bírói gyakorlat azt szükségtelennek, túlzónak, aránytalanak tartja. Az egyes cselekmények tárgyi súlya a bírói gyakorlat szerint általában kisebb, alacsonyabb fokú, és az egyéb büntetéskiszabási tényezők alapján a középértékes büntetéskiszabás indokolatlan, eltúlzott joghátrány lenne. A középértékes büntetés kiszabás elve nincs összhangban sem a jogszabály egyéb rendelkezéseivel sem a realitásokkal, ez a szabály így aránytalannak tekinthető, miután az jellege szerint sokkal súlyosabb volumenű és minőségű bűnözést feltételezne, mint ami a valóságban fennáll. A gyakorlat tehát nem igazolta vissza, hogy e szabályra szükség lenne, sőt ellenkezőleg, az empirikus tapasztalatok igazolják, hogy e rendelkezés általában aránytalan büntetésekhez vezethet.

A büntetéskiszabás elvei során a jogalkotó ennek megfelelően akár előírhatná azt is, ami a gyakorlatban ténylegesen érvényesül. Míserint a bírói gyakorlat a büntetéskiszabás során a törvényi minimumból indul ki és ehhez mérten vizsgálja, hogy a törvényi minimumot meghaladó tartamú büntetés kiszabása feltétlenül indokolt-e a büntetési célok eléréséhez. Ennek során különös figyelemmel vizsgálja a bírói gyakorlat azt is, hogy az enyhítő szakasz alkalmazásának van-e helye. A bírói gyakorlat azt igazolja ugyanis vissza, hogy míg a középértékes büntetés kiszabásnak, illetőleg a felső határral egyező tartamú büntetés kiszabásának szinte nincs gyakorlata és a halmazati büntetés, illetve az egyes emelt tételkeretek szerinti büntetés kiszabásnak sincs gyakorlata (így a bírói gyakorlat a halmazati szabályokat ténylegesen nem alkalmazza és nem megy a törvényi tényállás tételkeretében meghatározott felső határ fölé a tartam általános részi emelése ellenére sem), addig az észlelhető a bírói gyakorlat alapján, hogy a törvényi minimummal megegyező mértékű, vagy számos esetben az enyhítő szakasz alkalmazásával történő büntetéskiszabás széles körben elterjedt és alkalmazott. Magyarország bűnözési statisztikája pedig azt mutatja, hogy ez a gyakorlat alapvetően nem ellentétes a társadalom védelmének elvével, legfeljebb egyes kivételes esetekben vitatható annak helyessége. Így miután az ismerté vált bűncselekmények száma évek óta drasztikusan csökken, miközben a büntetéskiszabási gyakorlat a fentiek szerinti, így ennek a gyakorlatnak a helyessége

empirikus alapon nem cáfolható és nem kifogásolható, legfeljebb dogmatikai szempontból tehető meg.⁵

Jogtudományi oldalról vizsgálva a középértékes büntetéskiszabás elvét, két szempont rögzíthető: elsőként abból kell kiindulni, hogy a jogalkalmazó a jogalkotói akaratot kell, hogy átültesse a tevékenysége során, a jogalkotó szándéka szerint pedig a 2012. évi C. törvény szigorú jogpolitikai alapú Btk. Szigorú jogszabálynak elvileg nem lehet enyhe a gyakorlata, tehát a jogszabály szellemisége a jogalkalmazásban meg kell, hogy nyilvánuljon. Így amennyiben a jogalkalmazó a törvény szigorú rendelkezéseit alig alkalmazza, ezzel szemben az enyhébb irányba való elmozdulásra lehetőséget adó jogszabályi rendelkezéseket széles körben, úgy felvethető, hogy a jogalkalmazás nem felel meg dogmatikusan a törvény szellemiségének és a jogalkotó akaratának. Másik oldalról viszont ellenérvként felvethető, hogy amennyiben az egyes bűncselekmények konkrét tárgyi súlya nem kívánja meg, úgy nem érvényesülhet a törvénynek a szigorú jogszabályi rendelkezése és szellemisége, ennek megfelelően a legszükségesebb büntetés kiszabásának elve alapján a szigorú törvénynek sem lesz a gyakorlata szigorú.

Utóbbi álláspontot erősíti az empirikus kutatás: a vizsgált ítéletekben olvasható történeti tényállások és azok jogi minősítése, és az indokolásoknak a büntetéskiszabással kapcsolatos érvei, illetve a bűnözési statisztika alapján pusztán arra vonható le megalapozottan következtetés, hogy a bűnözés volumene, a bűnözés színvonala, a bűnözés szintje nem olyan mértékű, nem olyan súlyú, mely a jelenleginél lényegesen súlyosabb bírói gyakorlat kialakítását tenné szükségessé.⁶ Így tehát elsősorban éppen a bűnözési statisztika az, mely visszaigazolja a jogalkalmazói gyakorlatnak a helyességét. A gyakorlat elemzése alapján pusztán néhány olyan esetkör van, ahol a jogalkalmazói gyakorlatnak a helyessége vitatható. Így különösen a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők, továbbá azon bűnismétlők vonatkozásában, akik visszaesőnek, különös vagy többszörös visszaesőnek, esetleg erőszakos többszörös visszaesőnek minősülnek.⁷ Ezekben az esetekben tehát kifogásolható, ha a bírói gyakorlat eltér a középértékes büntetéskiszabástól az elkövető javára, különösen kifogásolható, ha a törvényi minimumból indul ki a büntetés kiszabása során, megsértve ezzel a törvény 80. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezést. Ilyen esetben a kiszabott büntetés ellentétes lehet a társadalom védelmének az elvével, különösen a speciál prevenció céljával, de az elkövető társadalomra veszélyességéhez mérten is ellentétes lehet a törvény rendelkezéseivel.

5 VÖ: a bűnözési statisztikákkal, az évek óta markánsan csökkenő ismertté vált bűncselekmények számával. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html

6 Harminc darab véletlenszerűen kiválasztott anonimizált határozatot vizsgáltam meg ebből a szempontból. De ugyanazt megerősítik a bírások során általam megismert ítéletek adatai is.

7 Ezen esetekben a bírói gyakorlat megalapozottan kifogásolható, hiszen éppen az elkövető bűnismétlése az, mely önmagában igazolja, vagy igazolhatja azt, hogy a vele szemben korábban eljáró bíróságok nem kellő eréllyel és súllyal alkalmazták a törvényt. Így az akkor kiszabott büntetés nem felelt meg a speciál prevenció elveknek, azaz a konkrét bűncselekménynek az elkövetőjét nem tartotta vissza újabb bűncselekmény elkövetésétől. Különösen felmerül ennek a gyanúja azokban az esetekben, amikor az elkövető már sokadik alkalommal követ el újabb és újabb bűncselekményeket, illetve amennyiben az elkövetőnél a bűnözési profil változása és annak súlyosbodása észlelhető. Így a bűnözési ív a súlyosabb bűncselekmények elkövetése irányába fejlődik.

Jogtudományi oldalról vizsgálva a kérdést, van egy másik kiemelten fontos szempont is: ebből a szempontból pedig a törvényi középértékes büntetéskiszabásra vonatkozó törvényi rendelkezés diszfunkcionális, mert ellentétes a büntető jogtudomány azon általánosan elfogadott tételével, miszerint az elkövetővel szemben olyan büntetést kell kiszabni, ami feltétlenül szükséges a büntetési célok elérésére. Azaz a jogalkalmazónak „takarékosan” kell a büntetést kiszabnia és az elkövetett cselekmény tárgyi súlyával, a társadalomra veszélyességével és az elkövető bűnösségének fokával, egyéb súlyosító és enyhítő körülményekkel arányban álló és még feltétlenül indokolt, lehető legkisebb büntetést kell kiszabnia (a „szükséges és elégséges” mérce). Mind a büntetés neve, mind a büntetés tartama tekintetében erre figyelemmel kell eljárnia. A törvényi középértékes büntetéskiszabás logikájában pedig alapvetően eltér ettől. A középértékes büntetéskiszabás nem teszi kötelezővé a törvényi középértéknek megfelelő büntetés kiszabását, csak azt írja elő, hogy ebből kell kiindulni a büntetés kiszabása során, az attól való eltérést minden irányba lehetővé teszi. Azonban a törvényhozó ezzel a rendelkezéssel azt sugallja a jogalkalmazónak, arra ösztönzi, hogy amennyiben a cselekmény általános tárgyi súlyú az adott cselekményen belül (pl. egy átlagos lopásról van szó) és a jogalkalmazó a középértéktől való elmozdulásra okot adó súlyosító vagy enyhítő körülményeket nem észlel, akkor elvileg a törvényi középértékkel egyező tartamú büntetést kellene kiszabnia. Ez pedig ellentétes a fent idézett jogtudományi elvvel.

Éppen ezért indokolt lehet megvizsgálni azt, hogy a középértékes büntetéskiszabás elvének fenntartása csak a bűnismétlők, különösen a visszaesőnek minősülő bűnismétlők esetében lehet szükséges, míg egyéb esetekben a jogalkalmazó akár a törvényi minimumból is kiindulhatna a büntetés kiszabása során. Ahogy azt a gyakorlatban jelenleg is teszi. Azaz a jogalkotó utolérhetné a realitásokat és a jogalkalmazói gyakorlatot tehetné főszabállyá.

II/1/c. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása

Évek óta vita tárgya, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés aránytalan és önellentmondásos büntetés-e. A jogtudományban általánosan elfogadott álláspont, hogy a Btk. általános részében a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (TÉSZ) kiszabására lehetőséget biztosító Btk. 42. §-a, továbbá a tényleges életfogytiglannal is büntethető bűncselekmények felsorolását tartalmazó Btk. 44. § (1) bekezdése ellentétes a Btk. 79. §-ában meghatározott büntetési céllal és így diszfunkcionális és önellentmondásos büntetésnek, sőt egyes vélemények szerint önálló büntetési nemnek tekinthető.⁸ A jogtudományi érvelések szerint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellentétes a büntetés céljában foglalt azon elvvel, miszerint a büntetés célja – többek között – annak megakadályozása, hogy az elkövető újabb bűncselekményt kövessen el. Ezen érvelések szerint miután az elkövető szabadlábra nem kerülhet, így ez a cél ténylegesen ipso facto nem tud érvényesülni, miután az elkövető elveszíti az autonómiáját, a szabad mozgáshoz

és tartózkodáshoz való jogát, önálló életvitel folytatásának lehetőségét, így ez a cél meghiúsul.⁹ Nem osztom a jogtudományban uralkodó fent idézett többségi álláspontot. Véleményem szerint az érvelés cáfolható, mert a büntetését töltő elítelt az autonómiáját nem teljesen veszíti el. Azt a büntetés ténylegesen csak korlátozza, szigorú keretek közé szorítja. Ennek megfelelően a büntetés célja az is, hogy a ténylegesen büntetését töltő elítelt a büntetésének végrehajtása alatt újabb bűncselekményt ne kövessen el. Ennek a kritériumnak e büntetés minden tekintetben eleget tesz. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés Btk-beli szabályozását több ponton is egyezményesértőnek találta, majd a kötelező kegyelmi eljárásnak a bevezetése után is egyezményesértést állapított meg. Az EJEB újabb döntéséből továbbá a Kúria 3/2015. számú jogegységi határozatából az következik, hogy az emberi jogi bíróság döntése elsősorban nem anyagi jogi természetű, és nem magát a büntetést kifogásolja, hanem büntetés-végrehajtási kérdéseket érint, így a Bv. tv. vonatkozó rendelkezéseit sérelmezi. Ennek megfelelően a TÉSZ önmagában nem egyezményesértő. Erre is figyelemmel a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés Btk-beli szabályozásának a fenntartása a továbbiakban is indokolt, e körben álláspontom szerint aránytalanság, diszfunkcionális szabályozás nem volt megállapítható.

II/1/d. A kóros elmeállapot szabályozása

A Btk. 17. § (2) bekezdése korlátlan enyhítésre ad lehetőséget a kóros elmeállapotú elkövetővel szemben abban az esetben, ha a kóros elmeállapota korlátozta abban, hogy felismerje a cselekménye következményeit, illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. A rendelkezés az elkövető bűnösségének fokára figyelemmel generálisan teszi lehetővé a korlátlan enyhítést, ugyanakkor e rendelkezés diszfunkcionális. Nincs összhangban a jogtudomány által kidolgozott tettarányosság elvével, miszerint a cselekmény tárgyi súlya kell, hogy a büntetést alapvetően meghatározza és nem az elkövető személyisége. Másrészt felmerül a kérdés, hogy a Btk. 79. §-a szerinti büntetési cél, különösen a társadalom védelme, nagy hangsúlyt fektetve a speciális prevencióra, milyen módon érvényesíthető abban az esetben, ha a bíróság a Btk. 17. § (2) bekezdését alkalmazza. Kérdéses, hogy így az érintett elkövetőtől ki védi meg ténylegesen a társadalmat és milyen módon. A passzív alany oldaláról nézve nem releváns kérdés az, hogy sérelmére ki követ el bűncselekményt. Mindkét esetben ugyanis az eredmény azonos, akkor is, ha az elkövető kóros elmeállapotú, akkor is, ha teljes körűen beszámítható személy. Azaz a Btk. 17. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés nehezen hozható összhangba a társadalom védelmének Btk. 79. §-ában foglalt elvével, a speciális prevenciók célokkal és a jogtudomány által kidolgozott tettarányosság elvével. Ezért a korlátlan enyhítést lehetővé tevő jogszabályi rendelkezést a törvényből mellőzni kellene. Ez nem jelentené akadályát annak, hogy a bíróság a terhelt korlátozott beszámítási képességét alanyi enyhítő körül-

⁸ Pl.: Kabódi Csaba egyetemi tanár álláspontja szerint.

⁹ Ez pl. Kadlót Erzsébet vagy a Helsinki Bizottság álláspontja is.

ményként értékelje. A Btk. 17. § (2) bekezdésének a hatályon kívül helyezése viszont kizárná azt, hogy a bíróság e körülményt a társadalom kárára túlértékelje.

II/1/e. A kényszergyógykezelés szabályozása

A Btk. 78. §-a alapján személy elleni erőszakos, vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elmeállapota miatt nem büntethető és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egy évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni vele szemben. A kényszergyógykezelés ezen szabályozása szintén diszfunkcionálisnak, aránytalanul enyhének, egyben individuálisnak, az elkövető egyéni érdekeit előtérbe állító rendelkezésnek tekinthető a közösség érdekeit előtérbe helyező közjogi büntetőjogban. E rendelkezés csak korlátozottan hozható összhangba a társadalom védelmének elvével, és azzal a céllal, hogy ez az elv hatékonyan érvényesüljön abban az esetben is, ha egyébként az elkövető kóros elmeállapota miatt nem büntethető. Számos olyan büntetendő cselekmény van ugyanis, mely a társadalom jogát, értékeit, védendő értékeit jelentős mértékben sérti vagy veszélyezteti, de mégsem sorolható a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó, büntetendő cselekmények körébe.¹⁰ Az ilyen esetekben az állam büntetőjogi védelem nélkül hagyja a cselekmény passzív alanyát és kiszolgáltatja őt a kóros elmeállapota miatt nem büntethető, de egyéni társadalomra veszélyességgel nyilvánvalóan rendelkező, kóros elmeállapotú elkövetőknek. Miközben az Egészségügyi törvény alapján megtehető intézkedések a jogalkalmazói tapasztalatok alapján nem kellően hatékonyak ilyen esetekben.¹¹ Ezért bűnismétlés veszélyének fennállása esetén meg kell teremteni a kényszergyógykezelés törvényi alapját olyan esetekben is, melyek nem személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmények, illetve melyek esetében egy évet el nem érő szabadságvesztést kellene kiszabni.

II/1/f. A feltételes szabadságra bocsátás kérdései

A Btk. 38. § (2) bekezdése alapján, ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nem kizárt, annak legkorábbi időpontja *a)* a büntetés kétharmad, *b)* visszaeső esetén háromnegyed részének, de legkevesebb három hónapnak a kitöltését követő nap. E rendelkezés több ponton is aránytalan és kifogásolható. A rövid tartamú büntetéseknél adott esetben a büntetésből az elkövető nem lesz feltételes szabadságra bocsátható, amennyiben a szabadságvesztés tartama a három hónapot nem haladja meg. Jelen esetben az elkövető a büntetés végrehajtása alatt nem lesz pozitívan ösztönözhető és motiválható. Az egyéb rövid tartamú szabadságvesztéseknél a szabadságvesztés jelentős részének kitöltéséhez

¹⁰ Így felhozható példaként, hogy egy folytatólagosan elkövetett zaklatás is adott esetben nagyobb súlyú cselekmény lehet, az érintett passzív alany életét, életminőségét jelentős mértékben rombolhatja. Ugyanakkor amennyiben az elkövető a kóros elmeállapota miatt nem büntethető, vele szemben ilyen cselekményről a kényszergyógykezelés elrendelésének nincs helye, tekintettel arra, hogy a zaklatás nem személy elleni erőszakos és nem közveszélyt okozó bűncselekmény, az nem sorolható a Btk. 459. § 26. pontjában felsorolt személy elleni erőszakos bűncselekmények körébe.

¹¹ Lásd az Eü. tv. szerinti kötelező pszichiátriai gyógykezelés elrendelésének és lefolytatásának köztudomású anomáliáit, melyek önálló kutatás és tanulmány tárgyát képezhetnék.

vezet, így alig marad kedvezmény, mellyel az elítéltet pozitívan ösztönözni lehetne. Más esetekben viszont a kedvezmény eltűzöttan kedvező helyzetbe hozza az elítéltet. Azokban az esetekben, amikor az elkövető hosszú ideig tartó, de határozott tartamú szabadságvesztést tölt, úgy minél hosszabb a kiszabott szabadságvesztés, annál nagyobb a kedvezmény is, így kirívóan hosszú tartam engedhető el az elítélt számára.¹² E tartam jelentősen eltűzöttan lehet, adott esetben oda vezethet, hogy az elkövető nem bűnhődik meg az általa elkövetett cselekményért. A kiszabott büntetése ugyan lehet tetтарыos, de az általa ténylegesen büntetés-végrehajtási intézetben letöltött büntetés azonban nem érvényesíti a tetтарыnyosság elvét és ténylegesen nem tetтарыos büntetéssel bűnhődik meg az elkövető.

A diszfunkcionális szabályozás legmarkánsabb eleme az, hogy fordított, negatív ösztönző jelenik meg a feltételes szabadságra bocsátás rendszerében. Gyakorlatilag minél súlyosabb bűncselekményt követ el az elkövető, és minél súlyosabb büntetést kap, annál nagyobb arányú lesz a kedvezmény, ami büntetőjogi vagy büntetés-végrehajtási jogi érvekkel nem igazolható. Ilyen fordított arányosság pedig logikusan felépített és funkcionálisan működő szankciórendszerben nem fordulhat elő, illetve a szankciórendszerhez kapcsolódó egyéb rendelkezésekben sem. Azaz minél súlyosabb az elkövető által elkövetett bűncselekmény és minél súlyosabb a büntetése, annál szigorúbb rendelkezéseket kell lefektetni és alkalmazni vele szemben, a kedvezményeket is annál szigorúbb feltételek szerint és szűkebb körben kell megadni. Ebből kifolyólag indokolt lenne egy olyan szabályozás kialakítása, mely csak a rövidebb tartamú büntetések esetén biztosítja a kétharmad kitöltése utáni feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, míg a hosszabb, például öt évet elérő vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztések esetében kedvezőtlenebb feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó rendelkezéseket fektetne le, például csak a háromnegyed vagy a büntetés négyötöd részének kiállása után lenne az elkövető feltételes szabadságra bocsátható. Így a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői nem jutnának aránytalan előnyökhöz az enyhébb bűncselekmények elkövetőivel szemben, a társadalom védelmének elvére is figyelemmel. Ezen túlmenően indokolt lenne a három hónap, vagy annál rövidebb büntetések esetén is lehetővé tenni a kedvezményt.

II/2. Példák a különös részből

Az általános rész esetenként átgondolatlan szabályozása mellett a különös rész is tartalmaz kifogásolható rendelkezéseket a szankciórendszer arányossága körében. A különös részi tényállásokban szabályozott büntetési tételkeretek egymáshoz viszonyítottan és akár önmagukban is aránytalanok lehetnek. A különös rész jellemzője, hogy itt az aránytalanság sokkal inkább nyilvánvaló. Miután a dolgozat célja nem a teljes szankciórendszer felülvizsgálatának elvégzése, illetve nem a téma teljes körű feldolgozása, puszt-

¹² Pl.: tizenhét év szabadságvesztés esetén, amennyiben az elkövető nem visszaeső, úgy a büntetés kétharmad részének kitöltése, azaz tizenkét év szabadságvesztés után feltételes szabadságra lesz bocsátható, amennyiben annak további törvényi feltételei fennállnak. Így az elkövető a büntetéséből hat év tartamot ténylegesen nem tölt ki a büntetés-végrehajtási intézetben, amennyiben a feltételes szabadságra bocsátás megszüntetésére nem kerül sor. Azaz a törvény sajátos módon „jutalmazza” a súlyos bűncselekmények miatt hosszú tartamú szabadságvesztésre ítéltet.

tán gondolatébresztés, vitaindítás, így a teljesség igénye nélkül az alábbi tényállásoknál emelhető ki különösen az aránytalanság a jelenség szemléltetése érdekében.

II/2/a. A rablás büntette és az emberölés előkészületének büntette

A Btk. 365. § (1) bekezdése szerinti rablás büntette két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető (a törvényi középérték öt év szabadságvesztés). Ehhez képest a Btk. 160. § (3) bekezdése szerinti emberölés előkészületének büntette egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Azaz a jogalkotó értékítélete szerint generálisan nagyobb tárgyi súlyt képvisel a rablás büntette, melyért alapesetben is akár nyolc év szabadságvesztés is kiszabható, mint az emberölés előkészülete, amikor is az emberi élet kioltása érdekében szükséges intézkedéseket megteszi az elkövető, például bérnyíl-kossal az elkövetésben megállapodik, vagy az emberölés véghezviteléhez szükséges eszközöket beszerzi. Azaz konkrét lépéseket tesz egy emberi élet kioltása érdekében, de a cselekményt még nem juttatja el a kísérleti szakba.¹³ Álláspontom szerint objektíve kijelenthető, hogy ez a szabályozás, összevetve a két cselekményt egymással, aránytalan. Az emberölés előkészülete vonatkozásában felvethető, hogy az élet elleni bűncselekménynél nem reparálható jogtárgy kerül veszélybe, szemben a rablással, ahol vagyoni érdekek sérülnek elsődlegesen, az erőszak alkalmazása eszközcselekmény pusztán, és számos esetben nem keletkezik reparálhatatlan sérelem a cselekmény miatt, ha pedig keletkezik, úgy a cselekmény nem rablásként vagy nem csak rablásként minősül.

A különbségtétel elvi magyarázata lehet, hogy a két bűncselekmény eltérő stádiumokat feltételez. Míg az emberölés előkészülete, ahogy a neve is mutatja, előkészületi cselekményt rendel büntetni – melyet a jogalkotó a Btk.-ban csak kivételesen tesz meg, éppen a legsúlyosabb bűncselekmények esetében – addig a rablás minimum kísérleti szakban van, vagy befejezett bűncselekmény. Álláspontom szerint azonban a büntetési tételkeretet alapvetően nem a bűncselekmény stádiuma kellene, hogy meghatározza, mert ez egy elméleti kérdés. A bűncselekmény súlyát elsősorban nem ez adja meg, hanem az, hogy a védett jogtárgy mennyire védendő, mennyire szenzitív és mennyire reparálható sérelem esetén. Miután az emberi élet védelme az egyik legfontosabb célja a büntetőjognak, ráadásul sérelme esetén nem reparálható, így fokozott védelem alá esik. Ezért az emberölés előkészülete nem kellően szankcionált a Btk.-ban, a védendő jogtárgy súlya és szenzitivitása alapján, összevetve különösen a fent nevezett rablás büntetével. Ennek megfelelően az emberölés előkészületének büntette tételkeretét – annak felső határát különösen – emelni kellene.¹⁴

¹³ Egy jogesetben az I. r. vádlott bérnyílkozost fogadott fel haragosának megölése végett, a bérnyílkos már az elkövetési helyen tartózkodott, kezében az elkövetés eszközével, a sértett pedig az ingatlanba készült belépni, amikor a nyomozó hatóság közbeavatkozott. Ebben az esetben a bíróság emberölés előkészületének büntette miatt állapította meg az elkövetők büntetőjogi felelősségét, miután a cselekmény még nem jutott el a kísérleti szakba. Ugyanakkor a példa alapján nem nehéz belátni, hogy e cselekmény tárgyi súlya, társadalomra veszélyessége nagyságrendekkel magasabb, mint egy rablás büntetése.

¹⁴ Más példákat is fel lehetne hozni, ahol az előkészületet nem kellő súllyal rendeli büntetni a törvény, lásd pl.: a terrorcselekmény előkészületét vagy a közveszélyokozás előkészületét.

II/2/b. A lőfegyverrel és lőszerrel visszaélés és az emberölés előkészületének szabályozása

A Btk. 325. § (1) bekezdése szerinti lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés büntette két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. A fent nevezett emberölés előkészületének büntette törvényi tényállásával összevetve különösen aggályos és objektíve aránytalannak tekinthető a szabályozás. A jogalkotó értékítélete szerint az emberi élet kioltására tett, azt elősegítő, már konkrét intézkedés, például más bűncselekmény elkövetésére felhívása, vagy közös elkövetésben való megállapodás, akár a bűncselekmény megszervezése kisebb tárgyi súlyt képvisel generálisan a jogalkotó álláspontja szerint, mint egy lőfegyvernek vagy lőszernek a pusztta tartása, birtoklása.¹⁵ A törvényi tényállásokban szereplő büntetési tételkeretekből generálisan erre a jogalkotói álláspontra lehet következtetni, ami nyilvánvalóan nem tartható, azaz a szankciórendszerben egymásra vetítetten aránytalanság észlelhető. Nyilvánvaló, hogy a bírói gyakorlat az ebből eredő aránytalanságot orvosolni igyekszik, azonban a bírói gyakorlatnak a jogalkalmazás a feladata és nem a jogalkotói tévedések kiküszöbölése.¹⁶ Itt sem magyarázza kielégítően az eltérést az, hogy más stádiumot rendel büntetni a két tényállás, mert a büntetési tételkeretnek alapvetően nem a stádiumhoz, hanem a védett jogtárgyhoz kellene igazodnia. Ezért jelen esetben a büntetési tételkeret alsó és felső határának leszállítása lehet indokolt.

II/2/c. A testi sértés büntette

A Btk. 164. § (5) bekezdése alapján egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az elkövető, ha a könnyű testi sértés maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okoz. A törvény (6) bekezdés d) pontja alapján a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a súlyos testi sértés maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozva követik el. A maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozó testi sértés büntette törvényi tényállásának az összevetése a fent említett törvényi tényállásokkal szintén objektíve nevezhető aránytalanoknak és aggályosnak. Így a jogalkotó értékítélete szerint a legsúlyosabb, legkirívóbb maradandó testi fogyatékoságot szándékosan okozó elkövető is legfeljebb öt év szabadságvesztéssel büntethető, szembeállítva a lőfegyverrel, lőszerrel visszaélés alapesete szerinti, akár nyolc éves szabadságvesztésre lehetőséget adó rendelkezéssel, ami álláspontom szerint tarthatatlan. A lőfegyverrel, lőszerrel visszaélés büntette nem sérti, csak távoli módon veszélyezteteti az életet, egészséget, testi épséget, vagy akár az állam rendjét, biztonságát,

¹⁵ Ennek megfelelően, aki például egy régi roszdás lőfegyvert talál, majd azt otthon a padláson tárolja, akár a lőfegyverről megfelelően, a jogalkotó álláspontja szerint generálisan nagyobb veszélyességet jelent, mint az emberölés érdekében konkrét intézkedéseket, szervező munkát folytató elkövető.

¹⁶ Jelen esetben konkrét példánál maradvány nyilvánvaló, hogy a padlástérben roszdás fegyvert tároló elkövető adott esetben a törvényi minimum, vagy az enyhítő szakasz alkalmazásával a törvényi minimum alatti büntetésre számíthat, de így is a törvényi minimum kiszabása esetén legalább két év szabadságvesztést, enyhítő szakasz alkalmazása esetén legalább egy év szabadságvesztést kellene az elkövetővel szemben kiszabni, akár a büntetés próbaidőre való felfüggesztése mellett. Ehhez képest az emberölés előkészületének elkövetőjét pedig legfeljebb öt év szabadságvesztéssel lehetne sújtani, míg a fegyvert rejtgetőt elvileg akár nyolc évvel is, miközben reparálhatatlan jogtárgyat veszélyeztető tevékenységet az emberölés előkészületének az elkövetője követ el.

szemben az egyéb tényleges sérelmet okozó bűncselekményekkel.¹⁷ A jogalkotó a legsúlyosabb esetekre nem biztosít arányos fellépési lehetőséget a jogalkalmazó számára. Így amennyiben a maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés büntette adott esetben például száz százalékos rokkantságot okozó fogyatékosággal jár, úgy ennek megfelelően a cselekmény nem szankcionálható, azaz a cselekmény alul büntetett marad, az elkövető ténylegesen nem bűnhődik meg kellően az általa elkövetett kirívó tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetéséért.¹⁸ Az elkövető súlyosabb büntetéssel csak akkor számolhat, ha a cselekmény a maradandó fogyatékoságon túl életveszélyt is okozott, vagy arra irányult, esetleg az állapítható meg, hogy az élet kioltására irányult, de ebben az esetben viszont a cselekmény már nem maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés büntetteként, hanem emberölés büntett kísérleteként, illetve életveszélyt okozó testi sértés büntetteként (vagy kísérleteként) minősülhetne. Amennyiben a cselekmény az adott törvényi tényállás keretei között marad, a legfeljebb öt éves szabadságvesztés elégtelen a társadalom védelmére egyes esetekben. Ezért e tételkeret jelentős tágítása, a tételkeret felső határának jelentős emelése lenne indokolt.

II/2/d. A kábítószerrel kapcsolatos törvényi tényállások

Ugyancsak objektíve tekinthető aránytalannak álláspontom szerint a kábítószer kereskedelemnek és a kábítószer birtoklásának életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására is lehetőséget adó szabályozása. Így a kábítószer kereskedelem büntetnének legsúlyosabb esetében a Btk. 176. § (3) bekezdése alapján a büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű kábítószerre követik el. Ugyanígy a Btk. 177. § (2) bekezdése szerint a büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű kábítószerre, bűnszövetségben stb. valósítják meg. A kábítószer birtoklásának büntette legsúlyosabb esetében a Btk. 179. § (3) bekezdés c) pontja szintén lehetővé teszi akár életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását is. A jogszabályi rendelkezés szerint a cselekmény öt évtől húsz évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha különösen jelentős mennyiségű kábítószerre követik el a cselekményt.

A kábítószerrel kapcsolatos cselekmények ilyen kirívóan súlyos szankcionálása, generálisan is már aggályos, annak ellenére is, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetősége vagylagos. A kábítószer kereskedelem, a kábítószer birtoklás ugyanis az egészséget nem közvetlenül sérti, mindössze veszélyezteti, ugyanakkor a legsúlyosabb esetekben a büntetési tétel akár az élet elleni bűncselekményekkel megegyező-

¹⁷ A bírói gyakorlatot vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb esetben a maradandó testi fogyatékoságot okozó testi sértés büntette a szerencsés véletlennek köszönhetően általában súlyos sérelmet ténylegesen nem jelent, ilyen például tipikusan egy teljes fog elvesztésében realizálódik. Az esetek kisebb számában tapasztalható az, hogy nagy tárgyi súlyt jelent a cselekmény és komoly, reális sérelmet okoz a passzív alannak. De ez nem igazolja vissza azt, hogy a bűncselekmény büntetési tételkerete helyes lenne.

¹⁸ Így például a látászervek teljes elvesztésével járó vagy teljes bénulással járó testi sértés esetében az elkövető – a maximális öt év szabadságvesztés-büntetés kiszabásával is csak – aránytalanul enyhe jogkövetkezéssel sújtható, a bírói gyakorlat ezt kiküszöbölni, orvosolni nem tudja.

en súlyos, akár életfogytig tartó szabadságvesztés is lehet. Melynek indokoltsága a veszélyeztetett jogtárgy távoli veszélyeztetésén túl már csak amiatt is kifogásolható, mert az érintett személyek felróható közrehatása is felhozható a szigorú szankcionálás ellenérveként. Nem lehet elmenni ugyanis amellett a büntetőjogi értékeléskor sem, hogy a kábítószer fogyasztó személyek önként veszélyeztetik a saját egészségüket, életüket, testi épségüket e szenvedéllyel, ezen személyek kiszolgáltatására szerveződik a cselekmény. Így nem arányos a kábítószer kereskedelem, vagy a kábítószer birtoklásának elkövetőjét párhuzamba állítani vagy összehasonlítani, ugyanolyan súlyos szankcióval fenyegetni, mint a szándékos élet elleni cselekmények vagy akár a terrorcselekmény elkövetőjét. A bírói gyakorlat általában nem is alkalmazza az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására lehetőséget adó rendelkezést, így elvétve – egészen szélsőséges esetekben – fordulhat elő életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, sőt – az általam vizsgált ügyekben – a bírói gyakorlat a törvényi középértéket sem alkalmazta, mely 12,5 év szabadságvesztés volt. Ugyancsak vitatható a túlságosan tág tételkeret, öt évtől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti a jogszabály a legsúlyosabb eseteket határozott tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén, mely indokolatlanul, parttalanul széles körű mozgási lehetőséget biztosít a jogalkalmazók számára.¹⁹ Mindezek alapján az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására lehetőséget adó rendelkezés mellőzése, és a határozott büntetésre lehetőséget adó tételkeret szűkítése lehet indokolt.

II/2/e. Az állatkínzás törvényi tényállása

Az állatkínzás bűncselekménye is kiváló példa a generálisan aránytalan szankcióval sújtható bűncselekményre. Álláspontom szerint társadalmi közmegegyezés van abban, hogy az állatkínzás tételkerete eltúlzottan enyhe felelősségre vonásra ad lehetőséget generálisan. Így a társadalmi értékítélet szerint ez a büntetési tételkeret csak „látszatintézkedés” a problémát nem kezeli a súlyának megfelelően. A cselekmény alapesetben vétség, mely két évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, miközben már az alapeset is magában foglalhatja adott esetben az állat pusztulását is. A törvény szerint a cselekmény akkor minősül súlyosabban és büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett, ha az állatkínzás az állatnak különös szenvedést okoz, vagy több állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. Ennek megfelelően alapesetben az állatkínzás vétsége a lopás vétségével vagy egyéb kis tárgyi súlyú vagyon elleni bűncselekmények vétségi alakzatával megegyező tartamú büntetéssel sújtható. Azaz a jogalkotó értékítélete szerint az állatkínzás vétsége generálisan, tárgyi súlyában, társadalomra veszélyességében nem súlyosabb a lopás vétségénél, mely nehezen tartható, figyelembe véve azt, hogy a cselekmény már önmagában és jellegénél fogva nagyfokú embertelenséget, kegyetlenséget, érzéketlenséget, empátiahiányt, súlyos jellemhibát feltételez az elkövető részéről.

¹⁹ Meggyőződésem szerint fenti tényállások generális túlszankcionálása valójában az állami tehetetlenség bizonyítéka és az fejeződik ki a generálisan rendkívül szigorú szankciórendszerben, hogy az állam nem rendelkezik kellően hatékony eszközökkel arra, hogy a kábítószerrel kapcsolatos cselekményeket visszaszorítsa, így ezen cselekmények széles körben fordulnak elő, illetve magas a látencia is.

Így a cselekményben jellegénél fogva megjelenik bizonyos fokú bestialitás és a cselekmény törvényi tényállásából is az következik, hogy az elkövetőnek is erőszakos, illetve nagy fokban felelőtlen személynek kell lennie, sokkal inkább, mint egy lopás vétsége vagy más, nem erőszakos jellegű vagyoni elleni bűncselekmény elkövetőjének. Azaz a deviancia foka e cselekményben jelentősen meghaladja a lopás vétség elkövetőjének devianciáját, így nehezen tartható, hogy a cselekmény alapesetben vétségként két évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető csak. De eltúlzottan enyhe a minősített esetek szankcionálása is. A fentiek alapján alapesetben is büntettként, súlyosabban minősülő esetben pedig legalább egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntettként lenne indokolt szabályozni a tényállást.

III. Következtetések, javaslatok

Álláspontom szerint fenti példák azt az álláspontot támasztják alá, hogy a Büntető Törvénykönyv szankciórendszere általános felülvizsgálatot igényel, kiterjedt és széleskörű vizsgálat során kell összevetni az általános részi rendelkezéseket egymással és a különös résszel, a különös részi tényállásokban szereplő büntetési tételkeretet önmagukkal is és egymással, beleértve a minősített és privilegizált eseteket is és ennek megfelelően újrakodifikálás lehet szükséges.

A közérdekű munkabüntetés vonatkozásában a javaslatom az átváltási kulcs súlyosítására, a pénzbüntetés átváltási kulcsához való igazítására irányul, azért, hogy ennek következtében a le nem dolgozott közérdekű munka a meg nem fizetett pénzbüntetéshez hasonló tartamú szabadságvesztést vonjon maga után.

A középértékes büntetéskiszabás elvét a bűnismétlőkre (visszaesők, többszörös és a különös visszaesők, erőszakos többszörös visszaesők és a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők) lenne célszerű fenntartani azzal, hogy amennyiben a bíróság ebbe a kategóriába tartozó elkövető esetében a törvényi középértéktől eltér, úgy azt részletesen indokolni lenne kötelező. Egyéb esetekben a törvényi minimumból indulhatna ki a büntetéskiszabás során.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (TÉSZ) Btk.-beli szabályozásának a fenntartása a továbbiakban is indokolt, e körben aránytalanság, diszfunkcionális szabályozás nem volt megállapítható.

A korlátozottan beszámítható kóros elmeállapotú elkövető esetében a büntetés korlátlan enyhítésére lehetőséget adó jogszabályi rendelkezést a törvényből – a társadalom védelme és különösen a speciálprevenciók célok elérése érdekében – mellőzni kell.

A kóros elmeállapota miatt nem büntethető elkövetők esetében meg kell teremteni a kényszergyógykezelés törvényi alapját olyan esetekben is, melyek nem személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmények, illetve melyek esetében egy

évet el nem érő szabadságvesztést kellene kiszabni, ugyanakkor a bűnismétlés veszélye fennáll.

A feltételes szabadságra bocsátás törvényi szabályozását indokolt lenne módosítani egy olyan szabályozás kialakításával, mely csak a rövidebb tartamú büntetések esetén biztosítja a kétharmad kitöltése utáni feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, míg a hosszabb, például öt évet elérő vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztések esetében kedvezőtlenebb feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó rendelkezéseket fektetne le. Ezen túlmenően három hónap vagy annál rövidebb büntetések esetén is lehetővé tenné a kedvezményt.

A különös részi tényállásokat illetően az emberölés előkészületének büntette eltúlzottan enyhe joghátránnyal fenyegetett bűncselekmény, e körben a tételkeret jelentős emelése lenne indokolt. Ezzel egyidejűleg a lőfegyverrel vagy lőszerral visszaélés büntetének szabályozása viszont eltúlzottan szigorú, melynek enyhítése lehet indokolt. A maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást okozó testi sértés büntette törvényi tételkerete eltúlzottan enyhe, annak jelentős emelése lenne indokolt a tételkeret felső határát illetően – a tételkeret alsó határának érintetlenül hagyása mellett – annak érdekében, hogy a legsúlyosabb cselekmények is tetterányos büntetést vonjanak maguk után. A kábítószerrel kapcsolatos tényállások esetében nem indokolt fenntartani az életfogytig tartó szabadságvesztéssel való fenyegetettséget, az egyes esetekre irányadó öttől húsz évig terjedő tételkeret pedig parttalan, a keret szűkítése lenne indokolt. Az állatkínzás törvényi tényállásánál alapesetben is büntettként, súlyosabban minősülő esetben pedig legalább egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntettként lenne indokolt szabályozni a tényállást.

A szankciórendszer felülvizsgálatának elvégzése esetén remélhető, hogy az egyes cselekmények büntetési tételkerete, illetőleg az általános részi szankciót illető rendelkezések összhangba kerülnek, és a jogalkalmazó a cselekmény súlyának megfelelő szankciót tud majd kiszabni. Addig is a jogalkalmazónak a törvényi aránytalanság esetköreit felismerve törekednie kell arra, hogy a tetterányosság elve lehetőleg érvényesüljön.

Felhasznált irodalom

- Belovics Ervin: Az új Btk. és a büntetés-végrehajtási jog kodifikációja. *Ügyészek Lapja* 2013. évi 2. szám 55-60. oldal.
- Bűnözés és igazságszolgáltatás 2005–2013. Közzéteszi a Legfőbb Ügyészség Budapest, 2014. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok1751.pdf> 2014. június 20.
- Bűnözés és igazságszolgáltatás. Kiadta a Legfőbb Ügyészség 2017-ben. 2017. 08. 25. <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok264.pdf>
- Nagy Ferenc: A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk-ban. *Börtönügyi Szemle* 2014/4. szám. 1-18. oldal.
- Nagy Ferenc: Az ellenség-büntetőjogról, a jogállami büntetőjog eróziójáról. *Magyar Jog* 2/2007.
- Polgár András: A feltételes szabadságra bocsátás eljárásjogi kérdései, és a jogintézmény fejlesztésének irányai. *Börtönügyi Szemle* 2014. évi 3. szám 1-12. oldal.
- Polgár András: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés jogintézménye, jellege, sajátosságai, végrehajtása. *Büntetőjogi Tanulmányok XI. kötet*, 2010. Kiadta az MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém 217-264. oldal.
- Polgár András: Egy szankció védelmében. *Bűnügyi Szemle* 2009/4. 39-43. oldal.
- Polgár András: Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról. *Börtönügyi Szemle* 2014. évi 2. szám 2014. június, Budapest. 1-18. oldal.
- Polgár András: Mi lesz Veled, TÉSZ? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése – érvek, ellenérvek – *Büntetőjogi Tanulmányok XVI. kötet*, 2015
- Solt Ágnes: A feltételes szabadságra bocsátás intézményének magyarországi gyakorlata (Kézirat. A szerző hozzájárulásával került felhasználásra.)
- Somogyvári Mihály: Büntetőpolitika és legitimáció. *Börtönügyi Szemle* 2012. évi 3. szám. 49-60. oldal.
- https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html

Közeli kitekintéssel az észszerű idejű ítélkezés hatékony jogvédelmére – de lege ferenda

A dolgozat írója ezúton is kifejezi köszönetét Drago Hodošček Úrnak, a Szlovén Köztársaság Állami Vagyonjogi Ügyészsége Muraszombati Kerületi Hivatala vezető ügyészének, Katja Toth és Klavdija Vegi-Jež Ügyész Asszonyoknak, valamint Bojan Bočkorec Úrnak, a Lendvai Járásbíróság elnökének kivételesen értékes segítségükért.

1. Kritikák keresztüztüében

Az ismert mondás olykor ma is járja mifelénk: „Ha a szél befújja a kalapod a bíróság udvarára, bizony eszedbe ne jusson utána menni!”

Elterjedt és találó közvélekedés, mellyel gyakorló bíróként nehéz szembesülni. Maró kritika, melyet annak ellenére el kell fogadni, hogy hivatásunk gyakorlása éppen a jogkereső állampolgárok védendő jogi érdekeinek teljes körű kiszolgálására irányul. Nem lenne helyes elvetni a lakosság szélesebb körében jelen lévő, az igazságügyi hatóságok munkáját illető többnyire negatív értékítéleteket azokra a kétségtelen tényekre való hivatkozásokkal, hogy hazánkban a bíróságok megítélése – különösen a közszféra más intézményeihez képest, – inkább kedvező, és a bíróságok munkáját legjobban jellemző statisztikai eredmények az utóbbi évek során figyelemre méltóan javultak. Tény, hogy a magyar bíróságok eredményei európai összehasonlításban is egyre inkább az élvonalat képviselik. Okkal lehetünk büszkéek kimondottan javulást mutató eredményeinkre.² A köz szolgálatában állva igazán elégedettek azonban csak akkor lehetünk, ha tényleges – és jövőbeni – ügyfeleink szubjektív értékítélete is egybevág majd azzal, amire mindennapos törekvéseink elődlegesen irányulnak: a minőségi, magas színvonalú, időszerű bíraskodás folyamatos biztosítására, mely a dolgát ügyfélközpontú szemlélettel, professzionális módon, modern környezetben teszi.

Az ügyfelek többségére jellemző általános idegenkedés a bírósági eljárások kezdeményezésétől nem új keletű. Okai is közismertek. Szokás hivatkozni ezek között saját tapasztalatokra és külső véleményformálók hatásaira. Érdekes tény, hogy sok embernek úgy van a bíróságokról alapvetően negatív értékítélete, hogy maga közvetlen módon nem is volt

¹ Dr. Horváth Zsolt bíró, a Lenti Járásbíróság elnöke

² Igazságügyi eredménytábla – Magyarország az első! birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/igazsagugyi-eredmenytabela-magyarorszag-az-első (Megtekintés dátuma: 2019. 08.29. 16.30.)

még érdekelt ilyen eljárásokban. Amikor ennek okáról érdeklődünk, akkor általában azzal szembesülünk, hogy az emberek fejében a bírósági eljárás egy átláthatatlan, szövevényes és kétértelmű szabályok mentén zajló olyan procedúra, mely számukra ráadásul sokba kerül. Sok utánjárást igényel, anyagilag megterhelő, kimenetele bizonytalan és hosszú időbe telik. Utóbbi különösen hangsúlyos: sok időt vesz el! Sokszor érthetetlenül hosszú időt!

A magyar igazságszolgáltatással szembeni kritikák többségében nem szakmai irányultságúak. A bíróságok processzuális kereteinek törvényességét, a döntések legitimitását sokkal kevésbé érik elmarasztalások, mint az eljárások elfogadhatatlanul hosszú idejét. Márpedig a késlekedő igazságszolgáltatás társadalmi, gazdasági következményei fájdalmasak. A hatékony jogvédelem elmaradása miatt az ügyfelek – az elsődleges jogi problémájuk jelentette hátrányokon túl – közvetett módon is sértettnek érezhetik magukat. Ha pedig nagyobb számban érinti ez a negatív benyomás a jogkereső állampolgárok körét, az okkal szűl az állam igazságszolgáltatási berendezkedésével szemben is általános elégedetlenséget. Akik úgy érzik, hogy éveken át hiábavaló harcot folytatnak a bíróságok lassan őrlő malmaiban és ügyük előremenetét alig érzékelik, egy idő után érthető módon türelmetlenekké válnak és maguk veszik kezükbe ügyük megoldását, vagy éppen törődnek bele jogfosztottságukba. Mindez a jogállamiság erózióját indítja be. A nem hatékony igazságszolgáltatás azonban a gazdasági és üzleti viszonyokra is negatívan üt vissza. A jogviták lassú elintézése kiábrándítóan hat a befektetőkre, akik ilyen környezetet tapasztalva inkább keresnek más, számukra ebben a tekintetben is „támogató” környezetet.

Csak mintegy mellékesen jelentkezik ezekhez képest az, amit egy országnak az igazságszolgáltatási rendszerének elmaradottsága miatt az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: Bíróság/EJEB) döntéseiben megjelenő elmarasztalások miatt kell elviselnie. Az alapjogi sérelmek miatt elmarasztalt államok jogállami berendezkedésüket illetően egyrészt rossz színben tűnnek fel, másrészt arra kényszerülnek, hogy számottevő összeget fizessenek ki pusztán amiatt, mert egy-egy bírósági döntés nem született meg olyan időben, amikor a jogos elvárások szerint meg kellett volna születnie, - és amikor egyébként akár meg is született volna.

Ebből a szempontból Magyarország ez idő szerint egyértelműen a súlyosan elmarasztalt országok kategóriájába esik.

Hazánk 1992. november 5-én ratifikálta az Emberi Jogok Európai Egyezményét (továbbiakban: Egyezmény), minek következtében a Bíróság döntései a magyarországi jogrendszer befolyásoló tényezővé váltak. Az elemzők a Magyarországról érkező panaszok számát más kelet-közép európai országokból érkező panaszok számával összehasonlítva arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar jogrendszer által biztosított emberi jogi védelem hatékony annak ellenére, hogy a Bíróság elé érkező ügyek száma folyamatosan növekvő tendenciát mutat. Az utóbbi évek adatait áttekintve megállapítható, hogy Románia, Ukrajna, Oroszország ellen – figyelembe véve a lakosság számát is – több

panasz érkezett a strasbourgi fórum elé, mint Magyarország ellen.³ Ez azonban nem változtat annak tényén, hogy az évről-évre nagy számban előforduló elmarasztalások, valamint az ítéletek nyomán az állam terhén jelentkező anyagi konzekvenciák érthető módon sürgető cselekvési kényszert generálnak jogpolitikai téren is.⁴

Amennyiben kicsit is mélyebben áttekintjük Magyarországot érintően a Bíróság eset-jogát, látható válik, hogy annak meghatározó része néhány éve éppen a 6. cikkelyben rögzített, az eljárások ésszerű időn belüli befejezésének problematikájával foglalkozott, a 13. cikkben lefektetett hatékony jogorvoslati jog megsértésének kimondásával. Ha léteznek jellegzetesen magyar ügyek, akkor a jogi eljárások elhúzódásával kapcsolatos panaszok kétségtelenül az egyik ilyennek tekinthetők.⁵

Noha az elmarasztalások számottevően nagyobb része polgári (közigazgatási, munkaügyi) jogvitákból eredő peres ügyekből származott, nem elhanyagolhatók a Bíróság büntető igazságszolgáltatást érő kritikái sem. Egy 2013-ban hozott ítéletében a Bíróság roszszalló éllel leszögezte: „...a büntetőeljárással összefüggésben a Bíróság eddig mindegy hatvan alkalommal állapította meg az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésének Magyarország általi megszegését. A Bíróság észrevételezi, hogy a kérelmezők ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jogának megsértése nem elszigetelt jelenség, hanem a nem megfelelő jogalkotásból és a nem hatékony igazságszolgáltatásból eredő rendszerproblema.”⁶

A Bíróság türelme úgy tűnik egy munkaügyi perből származó panasz nyomán fogyott el végleg. A 2015. év során meghozott Gászó kontra Magyarország ügyben meghozott ítéletében (ún. pilot judgmentben)⁷ a Bíróság már arra az egyenes következtetésre jutott, hogy az ilyen jogsértések az állam oldalán fennálló hiányosságok következményei, nem pusztán elszigetelt esetek. A Bíróság a helyzet tarthatatlanságára utalva hangsúlyozta, hogy a probléma rendszerszintűségét önmagában jelzi az, miszerint 2015. május 1-jén körülbelül 400 hasonló tárgyú ügy volt folyamatban Magyarországgal szemben a Bíróság különböző fórumai előtt, s a kérelmek száma növekvő tendenciát mutatott. Az EJEB szokatlan módon meglehetősen rövid, az ítélet jogerőre emelkedését követő egyéves határidőt szabva felhívta hazánkat, hogy hozzon létre olyan hazai jogorvoslatot, vagy jogorvoslat-együttest, amely megfelelő módon, az EJEB esetjogában lefektetett egyezményes

3 Nagy Anita: A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére, Debreceni Jogi Műhely (3), p. 1-9. ISSN 1787-775X (2011)

4 A Kormány 2018. október 29. napján nyújtott be törvényjavaslatot „Az egyes bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” címmel. Ebben a szabályozás szükségességének indokaként kiemelte, miszerint az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) az elmúlt évtizedekben nagy számban marasztalta hazánkat amiatt, hogy az Egyezmény 13. cikkében foglalt követelmény ellenére a magyar jogrendszer nem biztosít hatékony hazai jogorvoslatot a bírósági eljárások elhúzódásának megelőzésére, illetve az ilyen eljárások által okozott kár orvoslására. Az EJEB döntései alapján 1992. november 4. és 2018. május 31. között összesen több mint 1 milliárd 868 millió forint kártérítést fizetett ki a Magyar Állam a kérelmezőknek a tárgykörbe tartozó ügycsoportban. - T/2923. számú törvényjavaslat. parlament.hu/irom41/02923/02923.pdf (Megtekintés dátuma: 2019.08.31. 11.05.)

5 Grád András: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve, Strasbourg Bt., Budapest, 2005, p. 231-357.

6 Barta és Drajkó v. Hungary no.35729/12. [42.]

7 Gászó v. Hungary. no. 48322/12. [36-39]

elvekkel összhangban állva képes kezelni az ítéletben azonosított strukturális hiányosságokat.

Az ítélet 2015. október 16. napján emelkedett jogerőre, az egyéves határidő ezzel kezdetét vette.

2. „A későn érkezők előnye”

Kézenfekvő a kérdés, mit tett az azóta eltelt mintegy 4 év alatt Magyarország? Léptünk-e előre bármennyit is, vagy továbbra is lesütött szemmel kell elviselnünk a Bíróság lesújtó megállapításait? Hiszen máig nincsen semmiféle, a szóban forgó alapjogi sérelmet utólagosan és intézményesen orvosoló törvényi szabályozásunk.

Igaztalan lenne azt állítani, hogy Magyarország nem tett semmit a Bíróság Gazsó kontra Magyarország ügyében hozott ítélete jogalkotási előírásainak való megfeleléséért. Ha csak a büntetőjog területén nézünk körül akkor is számtalan lényeges, előremutató változtatás történt. A legnyilvánvalóbb mind közül a büntetőjogot meghatározó eljárásrend egyes elemeinek radikális átalakítása, amely strukturális módosítások homlokerében éppenséggel a bírósági szakba lépett eljárások felgyorsítása állt.

A 2018. július 1. napján hatályba lépett új büntetőeljárás kódex (Be.) – részben a jogalkalmazási tapasztalatok, részben külföldi példák alapján, de az EJEB joggyakorlatra is reagálva – deklaráltan számos eljárásgyorsító rendelkezést vezetett be. A teljesség igénye nélkül ide tartozik a Be. azon előírása, amely a büntetőeljárást folytató hatóságoknak általános intézkedési határidőt szabott. Ez a határidő az eljárás egészére irányadó, és – eltérő rendelkezés hiányában – a 30 napot nem haladhatja meg. Akárcsak a fél évvel korábban hatályba lépett polgári eljárásjogi törvény, az új Be. is lényegében osztott pervitelt vezetett be a vádemelést követő bírósági szakaszra. A vádirat közlését követően aránylag rövid határidőn belül megtartandó, fősabályként kötelező előkészítő ülésen a vádlotti együttműködés és bizonyos – nem túl szigorú – törvényi feltételek fennállása lehetőséget teremt a bizonyítási eljárás nélküli érdemi határozathozatalra. Azonban még ha a vádlott nem is tesz beismerő vallomást, az előkészítő ülésen akkor is rögzíteni kell a bizonyítás terjedelmét, melyhez – szankcionálás, vagy az indítványozott bizonyítás mellőzésének terhével – később is tartaniuk kell magukat az eljárás résztvevőinek, a törvény ettől csak szűk körben enged eltérést. A perkoncentráció felé tett ezen lépés azért lényeges, mert a hosszas, sokszor előre nem is látható fordulatokban bővelkedő bizonyítási eljárás volt az egyik leggyakoribb oka az eljárások elhúzódásának. A túlbujánzó bizonyítás kiküszöbölése, de legalábbis a bizonyítás áttekinthető módon való előre rögzítése valódi áttörést jelent az időszerűség javítása felé vezető fáradságos úton. Ugyancsak ezt célozza többvádoltas ügyben az előkészítő ülés vádlottanként akár külön-külön is lehetséges megtarthatósága. Az elkülönítés lehetősége is szélesebb körűvé vált.

Fontos bírói eszközök ezek az ún. „monstre” ügyek létrejöttének megakadályozására, illetve felszámolására. Márpedig önmagukban a szereplők nagy száma miatt, – valamint bírói szemmel rendszerint szinte áttekinthetetlen terjedelmük okán is – az ilyen eljárások roppant időigényesek. Az eddigi szubjektív tapasztalatok talán a vártnál is kedvezőbbek ezen új jogi megoldások kapcsán, legalábbis ami az ügyek előkészítő ülésen való befejezésének arányát illetik.

Határozott előrelépést jelentettek továbbá az eljárások gyorsítása terén a korlátozott fellebbezés és felülbírálat lehetőségei, a jogorvoslattal támadott határozatok írásba foglalásának egyszerűsítő előírásai. Fontos lépés volt a hatályon kívül helyezések számarányának visszaszorítási szándékával a fellebbviteli bíróságok kasszációs és reformatórikus jogköreinek újraszabályozása annak érdekében, hogy a jogorvoslattal támadott ítélet megalapozottsági hiányosságait a fellebbviteli bíróság saját eljárásában küszöbölje ki, és ha ezt szükségesnek találja, ennek érdekében a bizonyítási eljárást maga folytassa le.

Az „új” Be. több új rendelkezése kifejezetten éppen a Bíróság ítéleteiben felrótt hiányosságra reagált. A strasbourgi kereseti kérelmek kapcsán a Kormány gyakorta hivatkozott arra, hogy a fél elmulasztotta benyújtani az eljárás elhúzódása miatti kifogását, melyet a 2018. július 1. napját megelőzően hatályban volt Be. 262/B. §-a szabályozott. A Bíróság részletesen elemezte ezt a vonatkozó szabályozást⁸, és azt több okból sem találta hatékonyknak az eljárás felgyorsítására. Ennek köszönhetően az „új” Be. szerint az eljárás elhúzódása miatti kifogás immár a nyomozati szakban keletkezett késelem esetén is előterjeszhetővé vált. Az előkészítő ülés kitézésére és megtartására konkrét és ellenőrizhető határidő került rögzítésre, s ugyanígy az eljárás kulcsfontosságú szakaszainak befejezésére szintén egzakttá határidőt írt elő az új törvény.⁹

Kifejezetten a strasbourgi esetjog nyomán került be a törvény rendelkezései közé annak előírása is, hogy még a rövidített indokolásban is szerepelnie kell az arra való utalásnak, hogy a bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként vette figyelembe a büntetőeljárás elhúzódását.¹⁰

A Bjt.-ben a bírói szemszögéből is megjelenő énszerű határidőn belüli elbírálás törvényi követelménye a bíróságok központi igazgatásának stratégiai céljai¹¹ között is helyet kapott, melynek előmozdítására a 8/2015.(XII.12.) OBH utasítás alapvetően erős jogi eszközöket tartalmaz. Szorosan kapcsolódó másik fontos normatív szabály a bíróságok igazgatásáról szóló 6/2015 (XI.30) OBH utasítás, melynek 120. § (1) bekezdése szintén a bírósági vezető kötelezettségévé teszi egyebek mellett az ügyek énszerű határidőn belüli

⁸ Barta és Drajkó v. Hungary no.35729/12. [18-25.]

⁹ Be. 351. § (2)-(4) bekezdései, Be. 499. § (2)-(3) bekezdései,

¹⁰ A Be. 562. § (1) bekezdésének előírása, mely a 2011. június 14. napján meghozott Bodor v. Hungary, no. 31181/07. számú ügyben kapott kiemelt jelentőséget. A Kormány azzal érvelt, hogy az elítélésre került kérelmező azért nem tekinthető sértettnek, mert büntetését az eljárás elhúzódása miatt enyhítették. Az ítélet azonban rövidített indokolású volt, ezért a Bíróság a részletes indokolás hiányában nem találta kétséget kizáróan bizonyítottnak az enyhe büntetés ezen hivatkozott okát.

¹¹ Az Országos Bírósági Hivatal Elnökének stratégiai céljai. In: Az Országos Bírósági Hivatal Elnökének beszámolója 2018. I. félév. 2. p. ISSN: 2416-1373

befejezésének folyamatos ellenőrzését. Ez kifejezetten kiterjed a kettő éven túl folyamatban lévő ügyek elhúzódásához vezető okok vizsgálatára is.

A normatív irányítás eszközein túl a központi igazgatás más ösztönző módokon is az időszerűség folyamatos javítására sarkallja a bíróságokat. A 2016. évben elindított – évente megújított, immár a 3. kiírásánál járó – Fenntartható Fejlődés Program fókuszában alapvetően az alaptevékenységi mutatók eredményességi szintjének emelése áll, ezek közül kiemelten az időszerűség javítása. Ez, a bíróságok közti egyfajta időszakos statisztikai összevetés érzékelhető anyagi ösztönzéssel is jár azon bíróságok részére, melyek önmagukhoz képest kimutathatóan tudnak javítani időszerűségi eredményeiken, avagy képesek a már elért jó eredményeiket szinten tartani.¹²

Mindezekon túl a bíróságokon az időszerűség javítását az OBH által koordinált számtalan kezdeményezés, projekt és intézkedés is szolgálja. A teljesség igénye nélkül itt említendő a joggyakorlat folyamatos követése az eljárásgyorsító célzatú jogszabálymódosítások érdekében, a munkateherhez igazodó létszámgazdálkodás, az ügyelosztás és munkateher mérés területén bevezetett változások, a vezetői vizsgálatok során az időszerűséget előtérbe helyező szempontok hatványozott megjelenése. A széles spektrumot átfogó informatikai fejlesztések legnyilvánvalóbb célja az eljárások felgyorsítása, melyet az eszközállomány korszerűsítése mellett a „Digitális bíróság” elnevezésű komplex fejlesztés fémjelez. A távmeghallgatást lehetővé tevő informatikai hálózatfejlesztésnek az eljárások tartamára gyakorolt pozitív hatása is kézenfekvő. De feltétlenül ide kell sorolni a mediációs eljárások ösztönzését, a „jó gyakorlatok” megosztását célzó intézkedéseket, csakúgy, mint a képzési rendszer fejlesztését, a belső honlap nyújtotta számtalan segítség a mindennapi jogalkalmazásban. Ezen túl még bizonyosan komoly potenciált rejtenek magukban azok az új munkamódszerek és szervezési megoldások is, melyeket szokás összefoglalóan „team-munka” elnevezéssel illetni, mely irányba már számos bírósági szervezet biztató lépéseket tett.

A közel sem teljes körű áttekintésből is nyilvánvaló, hogy a bírósági szervezet központi irányítását állandó és kreatív törekvések jellemzik a bíróságok alkotmányos rendeltetésének megfelelő betöltésére, legfőképp arra, melyet az észszerűen időszerű ítélkezés megkíván. Folyamatosan méri fel és igyekszik reagálni az ezzel szemben megjelenő – akár egyedi és rendszerspecifikus – akadályozó tényezőkre.

Összességében megállapítható, hogy a büntetőeljárások érdemleges gyorsítását célzó komplex intézkedéseggyüttes – ideértve a bíróságok központi igazgatásának normatív szabályait és ezt célzó további erőfeszítéseit – alkalmasnak mutatkozik az eljárások elhú-

zódása miatti alapjogi sérelmek megakadályozására. Az eddigi tapasztalatok legalábbis nagyon biztatók. Mondhatjuk, hogy a Bíróság által kívánatosnak tartott komplex jogi védelem egyik pillére megvalósult, normatív téren a magyar jogi eszközrendszer képes az eljárás indokolatlan elhúzódásának eljét venni.

Továbbra is adós azonban a magyar jogalkotás – és ez immár közel három éve így van – a már bekövetkezett ilyen jogsérelmek utólagos orvoslását szolgáló törvényi szabályozással. A Kormány 2018 októberében benyújtotta ugyan törvényjavaslatát, mely szerint az ellentételezési mechanizmus már 2019. július 1-jével hatályba lépett volna. Azonban a törvényhozási folyamat váratlanul megrekedt, a javaslat a 2019. tavaszi törvényalkotási program tárgysorozatába sem került be. Magyarország így továbbra is késedelembe van, ami egyrészt kellemetlen, hiszen rossz fényt vet az országra, másrészt hátrányos a kérelmezőknek, mert a pilot judgment következményeként az emberi jogi bíróság a 2015 ősze után beérkezett ilyen tárgyú magyar panaszokat érdemben nem vizsgálja, hanem a magyar kormány válaszlépésére vár.¹³

A gazdaságtörténet ismeri a „későn érkezők előnye” kifejezést. Annyit jelent, hogy a gazdaságilag kevésbé fejlett országok a felzárkózásuk során előnyt kovácsolhatnak elmaradásukból azáltal, hogy készen tudnak átvenni tudást, tapasztalatot és technológiát, és nem kell keresztülmenniük a működőképes megoldások tervezésének, fejlesztésének idő- és erőforrásigényes stációján.

Magyarország most éppen abban a helyzetben van, hogy jogalkotása során számos európai gyakorlatot tekinthet át és közülük szabadon dönthet olyan elemek esetleges adaptációjáról, melyek a legkevesetgetőbb eredményt ígérik.

Ebben a tanulmányomban megkísérlem bemutatni, milyen lépéseket tett két velünk szomszédos ország akkor, amikor Strasbourgan hazánkkal teljesen azonos elmarasztalásban részesült. Milyen intézkedéssorozatot hajtott végre és az milyen eredményeket hozott. Miként kezelik jelenleg az elhúzódó eljárások okozta jogsérelmeket. Miben áll az ezt meghatározó jogi normák lényege és ezeket hogyan értékeli a Bíróság. Konkrét büntetőügy bemutatásával igyekszem kézzelfoghatóvá tenni, milyen jogi mechanizmus működtetésével lehet eredményesen a nemzeti keretek között tartani az elhúzódó ügyek méltányos kompenzációját.

Dolgozatom középpontjában két olyan ország intézményesült megoldásait kísérel meg vázlatosan bemutatni, melyek nem csupán földrajzi értelemben állnak közel hozzánk, de a közös múlt okán igazságszolgáltatási berendezkedésükben és jogrendjükben is sok hasonlóságot mutatnak. A magyar jogirodalom azonban – talán a nyelvi nehézségek

12 A bíróságok a korábban elért kedvező időszerűségi mutatóikat a program zárására is megtartották. Külön kiemelő a 2 éven túli ügyek számának alakulása. Bár a csökkenő ügykezelés miatt ezen ügyek arányában változás nem tapasztalható, azonban megállapítható, hogy a 2 éven túli ügyek száma a 2016. október 31-i 8.014-hez képest 2018. azonos időpontjában 7.532 volt, amely 6%-os javulást jelent. Figyelemre méltó, hogy a törvényszékeken és az ítélőtáblákon több ügyszakban is nőtt a 6 hónapon belül befejezett másod- vagy harmadfokú peres ügyek aránya. Az ítélőtáblákon például a 9.150 befejezett ügyből 7.130 ügy, azaz az ügyek 78%-a fejeződött be fél éven belül. birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/veget-ert-fenntarthato-fejlodes-program-2 (Megtekintés dátuma 2019.09.02. 08:40.)

13 A pilot-ítélet lényege, hogy amennyiben a bepanaszolt állam jogrendjének valamilyen strukturális, vagy szisztematikus hiányossága fedezhető fel, és ebből a hiányosságból számos további hasonló panasz benyújtására kerülhet sor, az EJEB egy, vagy néhány ügyet kiválasztva azokat sürgősséggel elintézi, megjelölve az ügyben a nemzeti jog azon hibáját vagy hiányosságát is, mely a tömeges jogsértést okozhatja. Megjelölésre kerül továbbá, hogy a bepanaszolt állammal milyen jogorvoslati lehetőséget kell nemzeti szinten biztosítani ahhoz, hogy a strasbourgi EJEB ítéletében foglaltakat megfelelően végrehajthassa, melynek elmaradása esetén a bíróság jogosulttá válik valamennyi folyamatban levő hasonló ügy érdemi elbírálására.

miatt – kevésbé foglalkozik ezekkel az országokkal, holott mára ezek éppen a vizsgált területen értékes tapasztalatokkal rendelkeznek.

Horvátország erőfeszítéseinek vázlatos bemutatása mellett vizsgálatom inkább a szlovén struktúra részletesebb bemutatására vállalkozik, remélve, hogy az számos érdekes, a jogalkotásban is megfontolás tárgyát képező hasznos összevetésre ad lehetőséget. Szlovénia azért is a vizsgálat középpontjába illik, mert a Bíróság egy 2013-as, magyar büntető ügyre vonatkozó ítéletében éppen a cselekvő Szlovéniát állította követendő példaként az elmarasztalt, késlekedő Magyarország elé!¹⁴

3. Horvátország

3.1 A fontolva haladás rögös útján

Az elsők között volt Horvátország azon államok sorában, melyek már több mint húsz éve megkapták a Bíróságtól elmarasztalásukat igazságszolgáltatási rendszereik túlzott lassúsága miatt. Közvetlenül az Olaszországot súlyosan elmarasztaló ítéletet¹⁵ követően – és a horvát bíróságok rendszer problémáinak ismeretében –, a horvát alkotmánybíróságról szóló, 1999 szeptemberében elfogadott új szabályozás bevezette az alkotmányjogi panasz intézményét, részint a bírósági ügyek felgyorsításának szándékával. Az elképzelés ekkoriban az volt, hogy ez majd hatékony jogorvoslat lesz, és elejét veszi az Egyezmény 6. cikkely 1. bekezdésére alapozott strasbourgi igényeknek. A szabályozás¹⁶ ugyanakkor előírta, hogy a panasz közvetlen benyújtásának két alapvető feltétele legyen. Egyfelől a kérelmező legalább valószínűsítse alkotmányos jogainak lényeges sérelmét azáltal, hogy ügyében észszerűtlen módon nem hoztak még időben határozatot, másodsorban fennáll oldalán a súlyos és helyrehozhatatlan károsodás veszélye. Ez a megoldás azonban csakhamar elvérzett a Bíróság előtt, mely az ún. Horvat-ítéletben megállapította, hogy a törvény megfogalmazásában szereplő feltételek nem kellően egyértelműek, ezért ezt a fajta jogorvoslatot nem is tekintette hatékonyknak.¹⁷

A Horvat-ítéletet követően a horvát parlament 2002. március 15-én elfogadta azt az alkotmánymódosításról szóló törvényt, ami már többek között előírta azt is az Alkotmánybíróságnak, hogy – még mielőtt az alapeljárásban az összes jogorvoslatot kimerítették volna –, meg kell vizsgálnia érdemben minden alkotmányos panaszt, amikor a kérelmező arra hivatkozik, hogy az illetékes bíróság észszerű időn belül nem határozott jogai és kötelezettségei tekintetében, avagy az őt terhelő büntetőjogi vádakra vonatkozóan.

¹⁴ Barta és Drajkó v. Hungary no.35729/12. [43.]

¹⁵ Bottazzi v Italy no. 34884/97.

¹⁶ Horvát Alkotmánybíróságról szóló törvény (Ustavni zakon o Az Ustavnom sudu Republike Hrvatske iz 1999) 59. § (4) bekezdése

¹⁷ Horvat v. Cratia, no. 51585/99.

Amennyiben a panaszos kérelmét megalapozottnak találta, úgy az Alkotmánybíróság meghatározott egy határidőt, amelyen belül az illetékes bíróságnak az ügy érdemében döntenie kellett. Egyidejűleg kártérítést is megállapíthatott, amennyiben az eljárás elhúzódnak valóban jelentősnek ítélte.

Kezdetben a Bíróság is hatékonyknak találta ezt az eszközt, és a panaszosok kérelmeit sorra el is utasította arra való hivatkozással, hogy nem vették igénybe ügyeik felgyorsításához az alkotmányjogi panasz ezen formáját.¹⁸

Noha a bíróság kezdetben jónak találta ezt a módosított megoldást, a gyakorlatban hamar kiütköztek hiányosságai. Elsőként az, hogy csakis a még folyamatban lévő ügyekben volt alkalmazható. A már befejezett eljárások utólagos jogsértéseire nem adott lehetőséget. Külön probléma volt a végrehajtási ügyek területe, melyek esetén nem volt egyértelmű, hogy azok folyamatban lévő, vagy már befejezett eljárásoknak tekintendők-e. Márpedig több országban – pl. Szlovéniában, Görögországban – a végrehajtást a bírósági eljárások elválaszthatatlan részének tekintik. Rövid idő múlva, 2003 májusában meg is állapította a Bíróság¹⁹, hogy a jogorvoslat ezen formája sem védi hatékonyan az észszerű időn belüli bírósági határozat meghozatalához való jogot, mivel a már befejezett ügyben a panaszosnak nem volt érdemi jogorvoslati eszköze.

Közben a szabályozás egy újabb diszfunkciója is kiütközött. Megindult ugyanis a folyamatban lévő ügyekkel kapcsolatosan a kérelmek özöne az Alkotmánybírósághoz. 2004-ben 923 ilyen panaszt terjesztettek elő (2000-ben még csak 64 db-ot), ami kezelhetetlenné tette az ügyek feldolgozását. Immár azzal kellett szembesülni, hogy a felhalmozódott panaszokat az Alkotmánybíróság nem tudta kellő időn belül megvizsgálni. Az elbírálás most már az alkotmánybírósági eljárásban is elhúzódott, így pedig az eljárásgyorsító céllal bevezetett eszköz végképp hatástalanná vált. Végül pedig rendszerszintű problémaként jelent meg az is, hogy a bíróságok sok esetben nem tartották be az Alkotmánybíróság határozatában az érdemi határozathozatalra megszabott határidőket.

Az alkotmányjogi panasz intézményének döbbenetes kudarca volt ez, melyre a jogalkotónak sürgősen reagálni kellett.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény 2005-ös módosításával²⁰ az észszerű bírói döntéshez való jog megsértését jelző panaszok elbírálására immár a bíróságokat jogosították fel, az alkotmánybírósági kontrollt csak kivételes esetekre tartották fenn.

Jelenleg a törvény VI. fejezete – 63-70. cikkek – az észszerű időben való ítélkezés jogi védelmének alapvető szabályait foglalta össze. Direkt módon két jogintézmény szolgálja az észszerű időn belüli bírói döntés meghozatalának jogvédelmét. Az egyik a „Kérelem a tárgyalás észszerű határidőn belüli védelmére” (Zahtjev za zaštitu prava na sudenje u razumnom roku, - továbbiakban: Határidős kérelem), a másik a „Tárgyaláshoz való jog

¹⁸ Slaviček v. Coatia, no. 20862/02., Nogalica v. Croatia, no. 77784/01

¹⁹ Šoć v. Croatia, no. 47963/99.

²⁰ Zakon o sodovima. Pročišćeni tekst zakona NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16. 67/18.

észszerű időn belüli megsértésének megfelelő kompenzáció megfizetésére irányuló kérelem” (Zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na sudenje u razumnom roku. – továbbiakban: Kompenzációs kérelem).

3.2. Határidős kérelem

Ez egy tisztán igazgatási jellegű indítvány, melyet ahhoz a bírósághoz kell benyújtani, amelynél az eljárás folyik. A fél ezzel az ügy felgyorsítására irányulóan fordul a bíróság elnökéhez, kérve annak intézkedését. A bíróság elnöke a kérelem beérkezésétől számított legkésőbb 15 napon belül jelentéstételre hívhatja fel az ügy bíróját, hogy számoljon be az eljárás hosszáról, annak indokairól; arról miért nem fejeződött be az ügy bizonyos határidőn belül, valamint jelölje meg az ügy befejezésének várható határidejét. Az elnök maga is jogosult az ügy áttanulmányozására, ezen kérdések megállapítása (ellenőrzése) érdekében. A jelentéstételre felhívott bírónak haladéktalanul, vagy legkésőbb az elnök kérésétől számított 15 napon belül el kell készítenie jelentését.

A bíróság elnöke az eset összes körülményei alapján foglal állást arról, hogy az eljárás időtartama megsértette-e a kérelmező jogát. Ennek vizsgálatakor figyelembe kell vennie az ügy típusát, az eset ténybeli és jogi összetettségét, a felek magatartását és a bíróság eljárását.²¹ A kérelem beérkezését követő legkésőbb 60 napon belül az elnöknek a kérelem megalapozottságáról döntenie kell. Ha úgy határoz, hogy jogsértés történt, akkor a bíró számára határidőt határoz meg, amelyen belül a bíróságnak be kell fejeznie az ügyet. Erre rendszerint legfeljebb 6 hónapot határoz meg, de az eset speciális körülményei miatt néha ez kivételesen hosszabb is lehet. Ha a bíró az előírt határidőn belül nem hoz befejezést jelentő érdemi határozatot, az említett határidő lejártát követő 15 napon belül írásban értesítenie kell a bíróság elnökét, beszámolva a határidő túllépésének okairól. Az elnöknek ilyenkor haladéktalanul értesítenie kell nemcsak a közvetlen fellebbviteli bíróság elnökét, hanem az igazságügyi minisztert is. Ebben az esetben a bíró jelentésének függvényében kerül sor annak eldöntésére, hogy az érintett bíró ellen szükséges-e fegyelmi vizsgálat elrendelése.

Ha a bíróság elnöke elutasítja a határidős kérelmet, azt a fél megfellebbezheti, melyről a Legfelsőbb Bíróság dönt. Arra is joga van az ügyfélnek, hogy panaszt tegyen a fellebbviteli bíróság elnökénél, ha kérelme elbírálásának 60 napos határidejét megsértik.

3.3. Kompenzációs kérelem

Valójában ez egy nemperes eljárás, melyet a sérelmet szenvedett fél az igazságügyi miniszternél kezdeményez, de az eljárást rendes bíróság folytatja le. A kérelem alapján a bíróság egy rapid eljárásban „megfelelő díjazást” („primjenega nagrada”) állapíthat meg. A törvény szóhasználat is kifejezi, hogy itt nem a klasszikus kártérítésről van szó, ez egy önálló, speciális reparációs forma, melynél nem vizsgálendő sem a kár fennállása, sem a

21 Zakon o sodovima 65. članak (5) stavka

vétkesség, sem az okozati összefüggés. A jogalap az állam objektív felelőssége a bíróság eljárásának elhúzódsáért.

A kérelemről egyesbíró határoz, kivéve, ha a jogsértés a Legfelsőbb Bíróság előtt folyamatban volt úgyre vonatkozik, utóbbi esetben ott egy három tagú tanács dönt. Az eljárás során csak kivételesen van lehetőség a felek meghallgatására, a főszabály az iratok alapján való elbírálás. A döntést a bírónak legfeljebb 6 hónapon belül meg kell hoznia, de a megítélt kártérítés összege a 35.000 kunát nem haladhatja meg. A határozat ellen a Legfelsőbb Bírósághoz lehet fellebbezni, melynek mindössze nyolc napja van arról dönteni.

Az ügyben hozott döntést meg kell küldeni az alapügyben eljáró bíróságnak, a Legfelsőbb Bíróságnak és az Igazságügyi Minisztériumnak is.

A megítélt „díjazást” az állami költségvetésből kell kifizetni.

3.4. Messze még a cél

A 2005-ös horvát bírósági szervezeti törvény nagyon világos iránymutatásokat fogalmazott meg. A merőben új szabályozástól azt várta a jogalkotó, hogy az időszerűségi mutatók javulni fognak és számottevően csökkennek a hosszú pertartamú – az ottani megítélésben a három évnél hosszabb ideig folyamatban lévő – ügyek. Ezt alappal tételezték fel, hiszen a törvény rendelkezései többlet felelősséget raktak a bírák, de különösen a bírósági vezetők vállára. A prognózisok úgy szóltak, hogy a vezetők is nagyobb ösztönzéssel fognak örködni az eljárások elhúzódsának megakadályozásán, miután a hatékonyság elmaradása felelősségüket is felveti, hosszabb távon akár az ő alkalmasságukat is megkérdőjelezi.

Ezek után azt várhatnánk, hogy Horvátország hamarjában elindult a számottevő javulás, az igazságszolgáltatás hatékonyságának gyors emelkedése útján. Nos nem. Utólag már látható ugyanis, hogy elkövetettek egy bántó hibát. Mint minden statisztikai adatokra támaszkodó megfigyelésnél, a probléma itt is a részletekben rejlik.

Horvátországban a bírói munka eredményességének mutatója leginkább az, hogy a bírák éves szinten hány ügyet fejeznek be. Korábban előre meghatároztak a bírósági szintekre minden évben egy minimális irányszámot, ahány ügyet egy bírónak az év végéig be kellett fejeznie, különben jelentéstételi kötelezettség – és végső soron fegyelmi felelősségre vonás – terhelte. A 2005-ös új szabályokkal együtt azonban elmulasztottak ezen szabályozáson módosítani. A horvát bírák pedig jellemzően nem változtattak azon jól bevált szokásukon, hogy az ügyeket a „könnyebbtől a nehezebbekig” kezdték megoldani ahelyett, hogy a jogalkotó szándékával egyezően a „régiebbiektől az újabbakig” felfogással dolgoztak volna. A régebbi ügyek ugyanis bizonyosan munkaidő igényesebbek voltak és ha ezekre koncentráltak volna, veszélybe sodorták volna magukat azzal, hogy az éves befejezési irányszámukat esetleg nem érik el. Így aztán az évek óta tartó folyamatos próbálkozások ellenére Horvátország továbbra sem volt képes megszabadulni a jelentős bírósági ügyhátraléktól. Különösen a központi régió bíróságainál szaporodott fel ügyhát-

ralék – leginkább a Zágrábi Városi Bíróságnál – míg a vidéki kisebb bíróságok időszerűségi eredményei összehasonlíthatatlanul jobbak voltak. Az elhúzódozó ügyek zöme polgári és végrehajtási tárgyú volt, büntetőügyekben alacsonyabb volt a hátralék.

Hiába tehát a szigorú és következetes elvek mentén lefektetett szabályozás, ha a rossz értelemben vett statisztikai szemlélet eluralkodása gátat vetett a várakozásoknak. Strasbourgban ezek után is bőséggel indultak perek az országgal szemben az Egyezmény 6. cikkely 1. pontjának, az eljárás észszerű határidőben való befejezése megsértésére hivatkozással. Csak 2011-ben Horvátország mintegy 30 millió kunát volt kénytelen kifizetni a bíróság ilyen döntései következtében. Nagyon súlyos érvágás volt ez egy olyan országban, mely távolról sem tartozik Európa leggazdagabbjai közé.

Horvátország már 2006-ban elfogadott egy átfogó igazságügyi reformstratégiát, amely nem csupán a bíróságokra koncentrált, hanem az igazságügyi rendszer majd' minden szereplőjére. Az ország azóta is a permanens igazságügyi reformok útját járja. A 2013-2018. közötti újabb reformstratégia végül immár a statisztikai elvárásokon is némileg módosított. Kiemelten fókuszálnak most már a három évet meghaladó pertartamú, elhúzódozó ügyek számának határozott csökkentésére. Ennek eszközeként évente folyamatosan növelték a bírák és igazságügyi alkalmazottak számát, és a régi ügyek átszignálásának lehetőségével is bátrabban éltek. A bíróságokon belül igazságügyi alkalmazottak nagyobb számú bevonásával külön csoportokat alakítottak a kis értékű perek, illetve a kisebb jelentőségű büncselekmények feldolgozására, a tapasztaltabb bírakat így a fajsúlyosabb ügyek feldolgozására irányíthatták át. Jelentősen kibővítették az alternatív vitarendezések (mediáció) lehetőségét, csökkentették a bírák adminisztratív terheit és erőteljes informatikai fejlesztéseket hajtottak végre.

Horvátország két évtizedes rögös útja szemléletes példája annak, milyen nehéz létrehozni egy jól működő, optimális rendszert. Számítalan feltételnek kell egyidejűleg fennállnia, úgy az anyagi erőforrások, a koherens jogszabályi környezet, mind az intézményi struktúrát működtető kvalifikált munkaerő elkötelezettségének terén.

Amikor pedig már úgy gondolhatjuk, hogy eleget tettünk mindenben a Bíróság iránymutatásának, azzal kell szembesülni, hogy idővel magának a Bíróságnak a követelményrendszere is változik. Mégpedig a szigorítás irányába. Ami egy-két évtizede még elfogadható és követendő példa volt, mára könnyen elégtelennek találhatjuk. Tudatában kell lenni annak, hogy a Bíróság joggyakorlata, az Egyezmény szövegének értelmezése egyfajta „élő” mechanizmus, amely maga is állandóan fejlődik, érlelődik. A Bíróság elvárja, hogy a tagállamok is eszerint tekintsenek jogi rendszerükre, azt folytonosan csiszolják, igazítsák és legyenek tekintettel az alapjogokat védő, folyvást változó strasbourgi joggyakorlatra.

4. Szlovénia

4.1. A radikális változtatás stratégiája

Délnyugati szomszédunk sokáig korántsem volt olyan aktív a Bíróság iránymutatásának követésében, mint Horvátország. A 2000-es évek elején aztán hirtelenjében Szlovénia ellen is kezdtek nagyon megszorodni az Egyezmény 6. cikkely 1. bekezdésére alapított, az eljárások indokolatlan elhúzódoása miatt indított keresetek. Az országban ekkor érdemi reparációs eszközök nem voltak, aki elégedetlen volt a túlzottan késői bírósági döntésekkel, alkotmánybírói panasszal élhetett, melynek elbírálására határidőt a törvény azonban nem szabott. A másik lehetőség az állammal szemben a polgári jog szabályai szerint indított hosszadalmas kártérítési per volt.

A Bíróság gyakorlatát észlve Szlovénia kezdetben inkább arra törekedett, hogy peren kívüli megegyezéseket kössön a kérelmezőkkel. Tette ezt olyan esetekben, amikor nyilvánvaló volt, hogy a bíróság az eljárás időtartama miatt biztosan el fogja marasztalni az országot. Ilyenkor nem egyszer olyan mértékű pénzbeli elégtételt is kész volt felkínálni, mely akár meg is haladta azt az összeget, mint amit a Bíróság feltehetően megítélt volna. Ezzel sikeresen elérte, hogy a kérelmezők kereseteiket visszavonják.²² Statisztikai alapon ez a megközelítés eredményes volt, hiszen mesterségesen alacsonyan tartotta az országot elmarasztaló döntések számát. De a módszer rövidesen visszajára fordult, miután a szlovén bírósági szervezet ez idő tájt bőségesen „termelte” a nem egyszer 5-10 éves, vagy még annál hosszabb bírósági ügyeket, és néhány élelmes ügyvéd meglátta ebben a jövedelmező lehetőséget. A 2002-2006 közötti időszakban a szlovén kérelmek valóságos lavinája zúdult a Bíróságra, melyet végül egy 2005 második felében hozott ítéletben elégtelt meg a strasbourgi testület. A később Lukenda-ügyként²³ emlegetett eset igazi reformot indított el a szlovén igazságszolgáltatásban!

Szembeötlő mennyire azonos megállapításokat tett a Bíróság a Lukenda-döntésben, mind a hazánkkal szembeni ún. Gázsó-ügyben. A 2005. október 6. napján kelt ítéletében a strasbourgi fórum megállapította, hogy a szlovén állam nem teljesítette az Egyezményből eredő kötelezettségeit annak érdekében, hogy a felperes észszerű határidőn belül megfelelő jogvédelmet kapjon, és hatékony jogorvoslat álljon rendelkezésére a jogsértés kiküszöbölésére. A kormány által jelzett hazai jogorvoslati lehetőségeket ugyanis hatástalan-

²² Belinger v. Slovenia, no.43320/98.

²³ Lukenda v. Slovenia, no.23032/02. §§ ECHR 2005-X. Az ügyben szereplő lignitbányász (Franjo Lukenda) rokkantsági ügye több mint öt évig tartott, ebből az elsőfokú eljárás több mint négy évet vett igénybe. A szlovén kormány arra hivatkozott, hogy a kérelmező nem merítette ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket, mert nem jelezte az eljárás során kifogását az eljárás elhúzódoása miatt. Ezen kívül lehetősége lett volna a hosszas eljárás miatt külön polgári kártérítési pert indítania, illetve alkotmánybírói panaszhoz is joga lett volna. Ezzel szemben a bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az eljárási kifogás nem nyújthat hatékony korrekciót a hosszadalmas eljárás felgyorsítására. A polgári keresetben a panaszosra bizonyítási teher hárulna, amelyben az eljárás késedelmességét, az elszenvedett kárt és a kettő közötti okozati összefüggést is neki kellene bizonyítania, holott az eljárás kétségtelenül eltúlzott hosszára tekintettel a panaszos alapjogi érdeke kétségtelenül sérült. Az alkotmányjogi panasszal kombinált eljárásról pedig a Bíróság már többször kijelentette, hogy az valószínű hossza szempontjából eleve problematikus, lévén a szlovén alkotmánybírókat sem köti törvényi határidő az ügyek elbírálásában. Végül a panaszosnak 3.200 euró nem vagyoni kárt és 965 euró költséget ítélt meg a Bíróság. Az ítélet 2006. január 6. napján emelkedett jogerőre.

nak találta a bíróság. Az ítélet azonban ennél jóval tovább is ment. Leszögezte, hogy a kormány előadásából nyilvánvaló a szlovén bíróságok előtt felhalmozódott jelentős ügyhátralék, amit az alperes igazságügyi minisztériuma statisztikai jelentései is alátámasztottak. Megállapította, hogy a szlovéniai bírósági eljárások hossza egyre növekvő probléma. Ezt elismerve a kormány a Legfelsőbb Bíróság segítségével már 2002-ben cselekvési tervet is készített. Mindemellett hasonló következtetésre jutott az Európai Bizottság a Szlovénia európai uniós tagságra való felkészültségéről szóló, 2003 novemberében kiadott jelentésében is. A szlovén ombudsman egy 2004. évi jelentésben szintén rámutatott arra, hogy a szlovén jogrendszer legsúlyosabb problémája a bírósági eljárások eltúlzott hossza.

A Bíróság felhívta a figyelmet arra, hogy a mindössze 2 milliós lakosságú Szlovénia ellen 2005 őszén körülbelül 500(!) ügy van a Bíróság előtt, és mind hasonló indokkal. Már ebből az adatból megállapítható, hogy a fellebbező észszerű határidőn belüli bírósági döntéshez való jogának megsértése Szlovéniában nem önálló eset, hanem rendszerszintű probléma, amelyet a nem megfelelő jogszabályok és az igazságszolgáltatási rendszer hatástalan működése okoz. Ez a probléma továbbra is fenyeget mindenkit, aki jogainak bírói védelmét használja. Lényegében tehát a Bíróság kimondta azt, amit legbelül a szlovén kormány is sejtetett: az igazságszolgáltatási rendszer diszfunkciókkal terhelt, és szisztematikusan összeegyeztethetetlen az Egyezményvel.

A szlovén kormányt a Lukenda-ügyben hozott döntés meg is lepte, meg nem is. Meglepetést amiatt okozott, mert a peresített ügyek közül messze nem ennek az ügynek volt a leghosszabb a pertartama; nem számítottak arra, hogy pont ebben kapja az állam a legsúlyosabb elmarasztalásokat. Ennek oka a Bíróság részéről talán éppen a figyelemfelhívás volt. Ha már ilyen viszonylag kisebb késedelmet szenvedett ügyben is ilyen „hevesen” reagált a Bíróság, vajon mit fog tenni az igazán fajsúlyos ügyekben? A Bíróság szándékolta erőteljes üzenetet küldött azzal a céllal, hogy határozottan felrzza az álmos szlovén igazságszolgáltatási rendszert. A szlovén kormány pedig tisztán értette ezt az üzenetet.

Mind közül – és a statisztikai adatok mellett ezt maga a Bíróság is elismerte – leginkább Szlovénia volt az, mely nem csupán a leghatékonyabban, de a leggyorsabban is reagált a bírósági eljárások elhúzódása miatti súlyos elmarasztalásra.

Meddig jutottak el? Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2017. évi statisztikái világosan azt mutatták, hogy Szlovénia drasztikusan csökkentette a bíróság előtt folyamatban lévő kérelmei számát. Amíg 2016 végén Szlovénia még mindig 1587 üggyel rendelkezett, ezzel szemben 2018-ra „csak” 127 üggyel fordult rá.²⁴ Ezzel Szlovénia az Európa Tanács tagországainak felső felében helyezkedik el, amennyiben a lakosságszámra vetítetten az egyik legkevesebb az EJEB előtt folyamatban lévő ügyei száma. Amíg 2006-2007-ben – az ügyvédek szinte azonos, egyszerű kérelmei alapján – az EJEB gyakorlatilag szállító-

²⁴ Slovenija znatno zmanjšala število primerov pred ESČP
insajder.com/slovenija/slovenija-znatno-zmanjsala-stevilo-primerov-pred-escp
(Megtekintés dátuma: 2019. 08.30. 17.10.)

szalagon hozta a Szlovéniát marasztaló ítéleteket²⁵, addig a 2010-es évek elejére a bírósági eljárások elhúzódása miatti ügyek száma már csak elenyésző volt. (Akkor már a devizahiteles ügyek, valamint egy lakossági nyilvántartással kapcsolatos probléma volt a jellemző ügypusuk.) Érdekes megjegyezni, hogy egyedül 2006-ban az EJEB 179 kártérítésnek helyt adó határozatot hozott Szlovénia ellen késedelmes bírói ítéletek miatt, miközben ekkoriban Magyarországgal szemben még közel sem volt ilyen magas számú elmarasztalás.

A szlovén jogi szabályozás egyfelől tehát következetesen eleget tett a Bíróság iránymutatásainak, másfelől jól illesztették be szabályaik közé a más országokban sikeres megoldásokat. Tették ezt – magyar szemmel nézve – hihetetlenül gyorsan reagálva.

Az is tény, hogy az eredmények nem a kezdeti várakozásnak megfelelő ütemben jöttek, ám idővel mégis látványosan megmutatkoztak. Szlovéniának úgy tűnik sikerült egyrészt megelőznie a bírósági eljárások nagyobb számának elhúzódását, másrészt saját nemzeti keretek között tartania az elhúzódó eljárások okán felmerült alapjogi sérelmek kompenzációját, lekerülve ily módon a strasbourgi „szégyenpadról”.

Nem haszontalan tehát annak legalább vázlatos áttekintése, milyen intézkedések vezettek viszonylag rövid idő alatt ezekre a valóban irigylésre méltó eredményekre. Az összevetés kézenfekvő. Hazánk EJEB előtti jelenlegi státusza ugyanis sokban hasonlatos Szlovénia 2000-es évek első felében megtapasztalt helyzetével, a Bíróság helytelenítő megállapításai csaknem azonosak. Azt a feladatot kell manapság Magyarországnak is elvégeznie, melyet a szlovének a jelzett probléma gyors felszámolásával már sikeresen végrehajtottak, és azóta ezen a téren nem kevés tapasztalatot is szereztek. A szlovén joggyakorlat megismerése tehát nem csupán azért érdemel különös figyelmet, mert egy szomszédos országról van szó, – mely jogintézményeiben, de különösen eljárásjogi megoldásaiban a magyarhoz sokban hasonló jogi berendezkedésű – hanem Szlovénia erőfeszítéseinek kétségtelen sikeressége miatt is.

4.2. A Lukenda-projekt

A 2005. október elején meghozott EJEB ítéletet követően a szlovén kormányzat hamarjában összeállított egy intézkedéscsomagot, melyet később széles körben a „Lukenda-projekt” összefoglaló elnevezéssel aposztrofáltak.²⁶

A Kormány ennek nyomán 2005. december 12-én aztán állami projektet hirdetett meg a bírósági eljárás okozta hátrányok komplex megszüntetését célozva. A végső cél igazán ambiciózus volt: 2010. év végéig felszámolni a hosszadalmas szlovén bírósági és ügyészégi eljárások okait az igazságszolgáltatás strukturális és adminisztratív

²⁵ A Grzinčič-ügyben a bíróság leszögezte, hogy annak elbírálása időpontjában, vagyis 2007 májusában nem kevesebb mint 1700 ügy volt folyamatban Szlovénia ellen. És ez a szám csak a bírósági eljárás időtartamával kapcsolatos ügyeket jelentette! Grzinčič v. Slovenia. no. 26867/02. [59]

²⁶ Valójában a hivatkozott EJEB ítélettel szinte egy időben a szlovén alkotmánybíróság is kimondta, hogy az államnak kötelessége minél gyorsabban létrehozni olyan jogi szabályozást, mely garantálja az egyének indokolatlan késedelem nélküli bírósági döntéshez való jogát. (Szlovén Köztársaság Alkotmánybíróságának 2005. szeptember 22.-i U-I-65/05. számú határozata)

reformjának biztosításával. A terv nem csupán összetett, hanem roppant költséges is volt, olyannyira, hogy éppen az EU-val való megkötés előtti végső fázisban lévő, a 2008-ig terjedő időszakot átfogó szlovén költségvetési konvergenciaprogram felülvizsgálatát is igényelte. A szlovén kormány ugyanakkor erőteljesen elkötelezett volt abban, hogy rövid időn belül elejét veszi a bíróságokat illető jogos kritikáknak, és erre nem sajnálta a pénzügyi erőforrásokat sem.

4.2.1. Helyzetfelmérés és célok

A szlovén bíróságokon 2004. év végén 566.588 ügy volt folyamatban. Ebből egy sajátos statisztikai számítás alapján 310.333 ügy eleve a hátralékos kategóriába esett. Ugyan ennek jelentős része végrehajtási ügy volt, ám a „valódi”, hosszú pertartamú – három évet meghaladó időtartamú – peres ügyek száma így is mintegy 52.600 darab volt. A projekt azt a célt tűzte ki, hogy a folyamatban lévő ügyek száma 2010. év végére 284.000 ügyre csökkenjen. Ennek érdekében meghatározták azt, hogy az egyes bírói szinteken egy-egy ügy átlagos ügyintézési idejét 6 hónapos pertartamra szorítsák le.

A magyarországihoz hasonlóan négy szintű szlovén bírósági rendszerben a kerületi bíróságokon (Okrajno sodišče - járásbíróság) és a területi bíróságon (Okrožno sodišče - törvényszék) az átlagos pertartam 2006-ban egyaránt 18-18 hónap volt, melyet 2010. év végéig 6 hónapra szándékoztak leszorítani. A magasabb bíróságokon (Višja sodišča - ítélőtáblai szint) a 6 hónapos átlagos ügypertartamot tartani kellett, míg a Legfelsőbb Bíróságon (Vrhovno sodišče) – ahol addig „határozatlan” pertartammal dolgoztak – szintén 6 hónapos átlagos pertartamot kellett elérni 2010. december 31. napjáig.

A projekt fókuszában a bíróságok szervezetfejlesztése állt, de érintőlegesen kiterjedt az igazságszolgáltatás más szereplőire – mindenekelőtt az ügyészségre, az ügyvédségre, a közjegyzőkre, végrehajtói kamarára, az ombudsman intézményére és más szakmai intézményekre és testületekre is.

Az igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése és az ügyhátralékok csökkentése érdekében a reformprogram fókuszában az épületfejlesztés és az emberi erőforrások – egyidejű (!) – minőségi és mennyiségi növelése állt. Ezen kívül a projekt még 16 különböző rész-intézkedéscsomagot foglalt magában.

A program főbb területei mindemellett az alábbiak voltak:

– Épület-infrastrukturális fejlesztések:

A 2005-2008. közti négyéves időszakban a szlovén állam mintegy 57 millió eurót meghaladóan költött épületfejlesztésekre, többet, mint az 1991-től 2005-ig eltelt időszakban. Ennek nagy részét, közel 43 millió eurót bírósági épületek bővítésére és korszerűsítésére, a többit az államügyészség és az állami vagyoni jogi ügyészség ingatlanfejlesztésére. Az állam 44 millió euró értékben új épületeket is vásárolt mintegy 40 ezer m² alapterülettel. Mindezek nyomán csak igazságügyi épületfejlesztésekre 442%-kal több pénzt – közel 101 millió eurót – költöttek el, mint az azt megelőző 2000-2004-es időszakban.

Egyidejűleg a bérlemények arányát az összes alapterülethez mérten 30%-ra mérsékeltek, míg a megmaradt bérleményeknél kedvezőbb bérleti díjat tudtak elérni átlagosan 15%-kal.

Mindezek révén a szlovén igazságügyi hatóságok már 2008-ban 59%-kal több alapterületen dolgoztak, mint 2004-ben, ezáltal a helyhiány miatti akadályok már a projekt első felében megoldódtak.

– Emberi erőforrás gazdálkodás:

Az ügyhátralék mielőbbi felszámolása leggyorsabb módjának a bírósági rendszer létszámának mennyiségi növekedését ítélték. Komolyan felmerült, hogy akár alkotmánymódosítás nyomán határozott időre kinevezett bírákat is foglalkoztassanak, akik néhány év után – miután a hátralék ledolgozásában kivették részüket, – kikerülnek majd a bíróság kötelekéből. Alkotmányossági aggályokból végül ezt az alternatívát elvetették. Ehelyett a szakasszisztensi (a magyar bírósági titkárnak megfelelő) és az egyéb igazságügyi létszámot növelték nagyobb mértékben a célkitűzéssel, hogy a bírákat ezek tehermentesíteni fogják a kisebb ügyekben; döntően adminisztratív terheket vesznek át tőlük, így amazok alapfeladatakra több időt és figyelmet tudnak szánni.

Ezzel együtt az igazságszolgáltatás minden területén növelték a létszámot is. A bírák számát 2008-ig, vagyis négy év alatt 147 fővel (939-ről 1086-ra), a bírósági alkalmazottak számát 677 fővel (2.539-ről 3.216-ra) emelték. A legbátrabb újítás az ideiglenes alkalmazotti foglalkoztatás volt, azaz határozott időre kinevezés igazságügyi alkalmazottak számára. Ez főként a szakasszisztensi létszámot érintette. Kiseb mértékben az államügyészek, nagyobb mértékben az állami vagyoni jogi ügyészek létszámán is emeltek (+7, illetve +21 fővel).

– Igazságügyi dolgozók ösztönző javadalmazása:

Csak a program első, kritikus felében, azaz 2005-2008. között 25,84%-os bérfelzárkózást hajtottak végre a bírósági dolgozók körében, ezen túl a program teljesítésnek ösztönzésére összesen 6 millió eurót különítettek el céljuttalomként való felhasználásra. Az anyagi ösztönzés része volt az új bírói szolgálati törvény²⁷ elfogadása is, melynek számos anyagi előnye is volt a bírák számára. Egyrészt azonos bírósági szintenként növelték a fizetési fokozatok számát, így az előremenetel gyorsabbá vált. Jelentősen megkönnyítették ezen felül a fizetési fokozatokban való soron kívüli előresorolást, és a címzetes bírói címek elérhetőségét. Különösen magas szinten ösztönözték anyagilag a kiemelkedő időszakos eredményeket elérő bírákat és azokat, akik önként vállaltak más bíróságra kirendeléseket.

– Területi egyenlőtlenségek kiküszöbölésére szolgáló igazgatási intézkedések:

A bírósági szolgálati törvény 2006-os módosítása nyomán az egyenletes ügyteher biztosítása érdekében a nagyobb ügyteherrel dolgozó bíróság vezetőjének javaslatára a

²⁷ Zakona o sodniški službi (ZSS; Ur. L. RS, št. 17/2006, 127/2006, 57/2007)

Legfelsőbb Bíróság elnöke ügyeket helyezhetett át kisebb ügyelherrel működő bíróságra. Feltehetően azonban, hogy területileg az eredeti bíróság felsőbb bíróságának illetékességi körébe tartozó legyen a kijelölt bíróság is, azaz földrajzi értelemben részben kötött volt az áthelyezés lehetősége.

Az igazságszolgáltatásról szóló törvény 2007-es módosítása²⁸ pedig megteremtette az ún. „mozgó bírák” (letéchin spisov) alkalmazásának lehetőségét, tartósan távollévő bírák helyettesítése, rendkívüli ügyreher megoldása érdekében, vagy más indokolt esetekben. Bizony előfordult, hogy az ország keleti sarkában dolgozó murraszombati törvényszéki bírónak a nyugati országrészben lévő koperi törvényszéken kellett bírászkodnia, ami gyakorlatban az egész országon való áttutazást jelentette.

– Jogalkotás és dereguláció:

A projekt első négy éve alatt összesen 62 törvényt és 122 végrehajtási rendeletet alkotnak azzal a céllal, hogy az eljárásjogok átfogó szabályozásával egyszerűsítsék és lerövidítsék az eljárásokat.

Ezek közül kiemelkedik az új Polgári perrendtartási törvény,²⁹ melynek lényeges újítása a hatályon kívül helyezések drasztikus visszaszorítását szolgálta. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy az elhúzóóó ügyek nagy számát a polgári eljárásban töréent hatályon kívül helyezések okozták. A jogorvoslatokat elhárító bíróságok túlzottan gyakran éltek ezzel az eszközzel, sokszor olyankor is, amikor különböző nehézség nélküli maguk is kiküszöbölheték volna az elsőfokú bíróságok döntéseinek hibáit. Az új perrendtartásban rögzítették, hogy a fellebbviteli bíróságnak immár köteleessége az ügy érdeméről döntenie és csak nagyon szűk körben lehetséges az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése.

Büntető területen elfogadták az ún. kisebb súlyú büncselekményekről szóló törvényt,³⁰ mely az általánosítól eltérő, egyszerű és gyors döntéshozatalat tett lehetővé. Ez kifejezetten előírta a fellebbviteli bíróságnak az ügy végleges eldöntését, azaz ilyen ügyekben hatályon kívül helyezőóó döntést a másodfokú bíróság nem hozhatott.

– Informatikai fejlesztések a bíróságokon:

A program kezdetekor a bíróságok számítógépesítésének helyzetét különösen borúsának találták. Megállapították, hogy az intézmények közti kommunikáció túlnyomó részben a lassú, klasszikus módon zajlott. A lemaradások csökkentése célserü módjának azt látták, hogy minden lehetséges esetben a folyamatokat számítógépesítik, valamint a bíróságokat és az egyéb igazságügyi szerveket elektronikusan összekapcsolják. A teljes számítógépesítés kevesebb idővel és erőforrás-igényes papírmunkával járt, az emberi tényezőóó rutin-feladatok nagy részében akár teljesen kiválthotta az informatikai alkalmazás.

Az informatikai célra fordított összegek 2005. és 2008. között közel megkétszereződtek (+95,81%) az előző négy éves időszakhoz képest. A bírósági dolgozók teljes körű számítógépes eltarottsága 2007-re befejeződött.

Elektronikus adatházisokkat hoztak létre és kapcsolhat össze a földnyilvántartás, a munkügyi nyilvántartás, az igazságügyi igazgatás és még számos más bírósági munkát érintő területen. Előkészítették az igazságügyi hatóságok közötti elektronikus kapcsolattartás jogi szabályozóóó is. A Legfelsőbb Bíróságon informatikai központot hoztak létre, mely felolós lott a bíróságok működésének számítástechnikai támogatásáért. Ez a központ intézte az informatikai rendszerek kiválasztását, beszerzését, karbantartását, és irányította a felhasználók képzését is.

2012-ig az ún. „e-igazságszolgáltatás” 15 különböző projektje fejeződött be, majd még ezt követően 9 új kezdődött el.

– Az igazságszolgáltatásban dolgozók továbbképzése:

2006-ban létrehozták az igazságügyi miniszterium részeként működő Bírói Oktatási Központot (Center za izobraževanje v pravosuđu, rövidítve: CIP). Feladata a bírák, ügyészek és egyéb igazságügyi alkalmazottak továbbképzése mellett a bírósági szakértők, tolmácsok végrehajtók számára képzési keretek biztosítása. A CIP a jogi szakvizsgára készülők számára is alapképzést nyújt. A képzések számát jelentősen emelték (2005-ben 103, 2007-ben 201 képzés volt), ezen kívül a képzés új formáit is bevezették. Egyes jól körülhatárolt jogi problémákra az ország különböző bíróságairól kiválasztott kisebb munkacsoportokat hoztak létre, melyek időszerűen üléseztek és megvitaták az időközben felmerült újabb jogértelmezési kérdéseket és iránymutatásokat.

– Az eljárási illetékek racionalizációja:

Korábban egy bonyolult pontrendszer alapján számították az eljárási illetékeket, melyet egyszerűsítették. Az eljárási illetékek összességében csökkentek, emellett olyan ösztönzőrendszert vezettek be, mely a feleket a bírósági döntést megelőzőóó megállapodásra sarkallja. Racionizálták az illetékfizetés rendszerét és az illetékbehajtás módját is.

– Bíróságok biztonságának fokozása:

Az igazságügy miniszter 2007-ben kiadott egy szabálykönyvet, mely minden bíróság működésének biztonsági előírásait kötelezően rögzítette. Emellett három év alatt igen szűles körű eszközfejlesztés valosult meg összesen 1.057.064,95 euró összegben, mely főként a beléptetőrendszer egyszerűsítését és modernizációját szolgálta.

– Bírósági statisztika átalakítása:

Az átfogó statisztikai adatgyűjtés felfrissítésére, egyértelműsítésére és megújítására került sor 2007-ben. Létrejött egy koordináló testület a bíróságok munkájának folyamatos

²⁸ Zakonom o spremembi in dopolnitvah Zakona o sodišéh (ZS-F, Ur. l. RS, št. 127/2006)

²⁹ Zakon o spremembi in dopolnitvah Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 45/2008; ZP-D)

³⁰ Zakon o spremembi in dopolnitvah Zakona o preiskéh (Uradni list RS, št. 21/2008; ZP-1D)

statisztikai nyomon követésére és elemzésére az Igazságügyi Minisztérium, a Legfelsőbb Bíróság és az Országos Igazságügyi Tanács részvevőiből.

– *A mediáció előtérbe helyezése:*

Számos intézkedést hoztak az alternatív vitarendezések ösztönzésére a 2005–2008. közötti időszakban. Új választottbírói törvényt is elfogadtak.

4.2.2. A projekt eredményei

A projekt fő intézkedései elsősorban mennyiségi jellegűek voltak. Azt az ambiciózus célt, hogy a folyamatban lévő ügyek számát öt év alatt közel a felére csökkentseik azonban nem sikerült elérni. Bár az első három évben igen látványos eredményeket érttek el, később a folyamat megtorpant. Nyilvánvalóvá vált, hogy az eredeti optimista célkitűzések nem voltak reálisak, képtelenség volt a majd' két évtized alatt ilyen hatalmasra felhalmozódó ügyhátralékot ilyen rövid idő alatt megszüntetni. Mivel a projekt fókuszában álló elsődleges prioritás nem valósult meg, a programot 2012. december 31-ig meghosszabbították. A hátralékot még ezáltal sem sikerült azonban teljesen eltüntetni. Noha a kormányzati szándék még ezek után is változatlanul megvolt, de a jelentős anyagi forrásokat felkészítő központi igazgatására, amely a modern igazságszolgáltatáshoz vezető utat elsősorban a több bírósági alkalmazottban, a jobb munkakörülményekben és a jól motivált, magasabb bírósági jövedelmekkel ösztönzött minőségi munkaerőben látta.

Bár a projekt fennállásának hét évében az elsődleges célját nem érte el, ám ennek ellenére kétségtelenül a helyes irányba mutatott. Mára a szlovén bíróságok összehasonlíthatatlanul jobb körülmények között működnek, és korszerű technológiával is lényegesen jobban felszereltek. Mindez megkönnyíti a bírák helyzetét, akik munkájukat több alkalmazott és megerősített szakértői háttér segíti. A bírótól ma már nagyon határozottan elvárják, hogy az ügy érdemére összpontosítva, késlekedés nélkül döntsenek. Hozzájárult a hatékonyság növeléséhez számos szervezeti és eljárási törvénymódosítás, amelyek szintén az ügyhátralék lecsökkentését célozták.

A szlovén bíróságok pozitív időszertüneti eredményei – a projekt eredeti céljától ugyan némiképp elmaradva – rendkívül kedvezőek voltak. A pertartamok számottevően rövidebbek lettek. 2012. év végén egy átlagos nehézségű peres ügy befejezési ideje 3,7 hónap, a nehezebb, terjedelmesebb, összetettebb esetekben pedig 8,1 hónap volt. A félfüggesztésben lévő peres ügyek tartama is csökkent, megközelítette az egy éves határt. Az összes ügyet – benne az elhúzódástra „hajlamos” végrehajtási ügyeket – figyelembe véve 2012-ben a folyamatban lévő ügyek átlagos időtartama csak 13,3 hónap volt.

Az előrelépéseket bizonyítja az is, hogy a Szlovén Igazságügyi Minisztérium 2008-ban megkapta az ISO 9001:2000 nemzetközi minőségbiztosítási tanúsítványt, melyben

elismerték a bírósági igazgatásban elért eredményeket, vagyis azt, hogy feladataik ellátásának minősége összhangban állt ügy a jogkereső állampolgárok, mint a gazdaság szereplőinek igényeivel és elvárásaival.

Különböző példák nyomán vezettek be 2007. évben a szlovén igazságszolgáltatás napját – november 4. – azon megfontolásból, mint ami a bírósági szervezet munkatársai és az állam polgári viszonylatában erősítheti a tiszteletet, az elkötelezettséget és a bizalmat.

Összességében megállapítható, hogy a 2005. évi strasbourgi ítélet óta Szlovénia látványosan sokat tett annak érdekében, hogy kielégítse jogkereső polgárainak hatékony igazságszolgáltatás iránti igényeit.

4.3. ZVPBNO, avagy törvény az indokolatlan késedelem nélküli döntéshozatal jogvédelméről

A Lukenda-projekt a normaalkotás terén is legalább annyira ambiciózus volt, mint a szervezetefejlesztés terén. A Bíróság felelőtlenségében megszabott iránymutatásnak eleget téve részletesen szabályozta a bírósági eljárás észszerű határidőn belüli történő befejezéséhez fűződő alapvető jog megsértésének jogkövetkezményeit. A horvát modelltől eltérően nem a bíróságok szervezetét és igazgatását meghatározó törvény kiegészítésével, hanem teljesen új törvény megalkotásával látták célszerűnek szabályozni ezt a jogterületet. A szlovén megoldás azért is figyelemre méltó, mert a magyar jogalkotó is egyértelműen a szabályozás ilyen irányú felé mutató lépéseket tett.³¹

A példás gyorsasággal, 2006. év tavaszán elfogadott „Zakon o varstvu do sojenja brez nepotrebnega odlašanja” elnevezésű törvény (továbbiakban a bevert szlovén rövidítést követve: ZVPBNO)³² 2006. május 12. napján jelent meg a Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapjában.

A törvény egyaránt szabályozza a még folyamatban lévő ügyekben az eljárásgyorsító igazgatási jellegű intézkedéseket és ezek elintézésének rendjét; az állami igazságszolgálati lényegét, formát, eljárásrendjét és pénzügyi háttérét; valamint a már az EJEB előtt lévő eljárásokra vonatkozó külön rendelkezéseket is ad.

4.3.1. A törvény hatálya

A törvény rendelkezéseit a csőd- és felszámolási eljárás kivételével valamennyi bíróság előtti eljárásban alkalmazni kell, vagyis a polgári eljárásokban (ideértve a hagyatéki eljárásokból indult polgári eljárásokat is), a büntetőeljárásokban, telekkönyvi eljárásokban, közigazgatási eljárásokban és végrehajtási eljárásokban egyaránt.

Érdemes kiemelni, hogy a szlovén hatásköri és ügyviteli szabályok szerint végrehajtási eljárásokban az ügyek befejezésének voltaképpen az eredményes behajtás, vagy a végre-

³¹ Ld. 3. számú lábjegyzet

³² Szlovénban a jogszabályokat a magyar gyakorlatától teljesen eltérően jelölik. A törvény elnevezésében nincsen feltüntetve sem az elfogadás éve, sem sorszáma. A törvényt a címéből képezett beidsorral azonosítják, és a hivatalos eljárásokban is ilyen módon hivatkoznak rá. Ha azonban a törvény módosítására kerül, akkor már jelezik azt, hogy milyen évben, milyen számú törvénnyel módosított egységes szövegről van szó.

hajtási jog elévülésének megállapítása minősül. Értelmszerűen nem tekintik a bíróság kérelmedésének azt az időszakot, mely amiről feltételezhető, hogy a kérelmet nem volt behajtható.

A gyakorlati tapasztalatok szerint az elégtétel miatti kérelem mintegy 3/4-e polgári peres ügyből ered, a többi lényegében büntetőügy. Végrehajtási ügyekből eredően csak az utóbbi évben terjesztettek elő értékelhető számban kérelmeket. Közigazgatási és telek-könyvi ügyből eredően olyan kevés kérelem volt a törvény hatályaba lépése utáni elmúlt mintegy 12 évben, hogy ezekre jogalkalmazási gyakorlatot igazából nem is alakult ki.

4.3.2. Gyorsító eszközök az ügyfél kezében

Az eljárás elhúzódása miatti kifogás intézményét a szlovén jog is ismeri, de azt 2006-tól a magyartól teljesen eltérően szabályozza. Nem az eljárási törvények adnak ennek keretét, az ilyen eljárások bírósági igazgatási hatáskörben vannak. Az elbírálás kötelezettsége az eljáró bíróság elnöknél van, akinek a felelőssége így fokozottabban jelenik meg.

A törvény alapvető rendezőelve az, hogy elégtételt iránti követeléssel nem állhat elő az ügyfél, aki még az ügy befejezését megelőzően nem működött aktívan közre az eljárás elhúzódásának megakadályozásában. E mögött az a megfontolás áll, hogyha valaki ügy érzi, hogy a bírói döntés késedelme miatt sérelmet szenved, akkor attól elvárt, hogy ezt egyidejűleg jelezze is, és esetleg ne csak hosszú idő múlva, utólag, már az ügy befejezése után álljon elő váratlannal ilyen kérelemmel. Az ügyfél együttműködésre van tehát készítve, arra, hogy maga is segítse elő az ügy mielőbbi megoldását. Fellépésével az esetlegesen kérelmezhető hatóság erős jelzést kaphat, mely a gyorsabb befejezés érdekében esetleg az ügy feldolgozási folyamatainak átértékelésére készteti. Nem melléleg Szlovéniában sem ismeretlen az ún. „strasbourgi-biznisz” mozgásterét is csökkenti ez az előírás, hiszen esélytelen lesz a Bíróság előtt egy olyan jogi képviselő, aki egy hosszán elhúzódtatott per ügyfeleinek képviselőjét utólag elvállalta, – nyílván nem kis jutalék reményében – ha az ügyfele nem élt a per folyamán az eljárásgyorsító igazgatási eszközök valamelyikével.

4.3.2.1. A fellebbezési kérelem (nadzorstvena pritožba)

Ha a fél úgy véli, hogy a bíróságot indokolatlan mulasztás terheli a döntéshozatalban, azon a bíróságon, amelynél az ügy folyamatban van, írásbeli fellebbezési kérelmet nyújthat be. Ez tehát egy egyszerű, viszonylag kevés alakiséghez kötött sürgetési kérelem.³³ Szimpia jelzés, melynek azonban a későbbi elégtételi eljárásban komoly jelentősége lehet.

A kérelméről az eljárást folytató bíróság elnöke dönt. Állást kell foglalnia abban, hogy a kérelem ténylegesen elhúzódtó ügyre vonatkozik-e, azaz a pertartamot alappal kifogásolják-e. A törvény igyekszik pontosan megfelteni az EJEB több eseti döntésben is megjel-

nő követelményeinek,³⁴ amikor meghatározza azokat a tényezőket, melyek alapján egyáltalán felmerülhet az ügyfél jogsértelme.

A mérleg szereplő szempontok: [4. cikkely]

- az ügy ténybeli és jogi összetettsége;
  - a felek eljárási cselekménye az eljárási jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése szempontjából;
  - az ügyek elintézési sorrendjéről szóló szabályok tiszteletben tartása;
  - a tárgyalások kitűzésének törvényes határideje;
  - az az időtartam, amely alatt más bírósági szinten, illetve más bíróságon volt folyamatban az eljárás;
  - az eljárás rendje, amelyben az ügyet tárgyalták a fellebbezési kérelem benyújtása előtt;
  - az ügy jellege és elintézésének módja; és nem utolsósorban
  - az ügy jelentősége (téje) az ügyfél szempontjából.
- A bíróság elnökének két hónapja van arra, hogy reagáljon a kérelemre.
- Az elutasító döntésnek alapvetően háromféle okból lehet helye:
- a törvény által megkívánt tartalmi hiányosságok miatt a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasítja (érdemi vizsgálat nélküli elutasítás),
  - megállapíthatja, hogy az eljárás hossza alapján bizonyosan nem áll fenn a bíróság kérelmedése (pusztán az eljárás törlendő tartamára való tekintettel érdemi vizsgálat nélküli elutasítás),
  - érdemi vizsgálat alapján történő elutasítás azt követően, hogy beszerzte az ügy bírójának jelentését az eljárás elhúzódasának okairól, esetleg az elnök is maga meggyőződött az aktívizsgálat alapján arról, hogy az eljárás során nem kérelmedett a bíróság.

Sajátos – mondhamni oportunitista – lezárási módja a fellebbezési kérelem elintézésének az, ha a kérelmedés nyomán a bíróság vezetője észlel ugyan bizonyos késedelmet, ám az eljáró bíró jelentése szerint okkal feltételezhető négy hónapon belül olyan eljárási cselekmény végbemenetele, mely azután rövid időn belül az eljárás befejezéséhez vezet. Ebben az esetben az elnök erről csupán értesíti a felet és a „fellebbezési kérelem elbírálását lezárja” – „in s tem zaključni obravnavanje nadzorstvene pritožbe”.

Ha a fentiek egyike sem járható út (ami annyit tesz, hogy a fellebbezési kérelem elutasításának, vagy „a vizsgálat lezárásának” minos helye), akkor az ügy összes körülménye alapján a bíróság vezetője határozattal határidőket tűz a bíróságra a szükséges eljárási cselekmények elvégzésére, egyben meghatároz egy – minimum 15 napos, legfeljebb 6 hónapos – határidőt is, amely alatt az ügyet be kell fejezni. Erről a kérelmezőt értesítenie kell.

³³ A fellebbezési kérelem előterjesztésére az ügyfelek számára rendelkezésre áll egy nyomtatványt is. A formanyomtat-

vány a kérelem előterjesztéséhez segítséget nyújt, használata azonban nem obligatorikus. Elérhető a szlovén igazság-

ügyminisztérium honlapján: http://gov.si/si/delovna_podrocja/služba_za_nadzor_organizacije_poslovanja_sodisce/nadzorstvena_pritožba/
Megtekintés dátuma: 2019.08.20. 16:32.

³⁴ A Bíróság ezeket a szempontokat már számos eseti döntésben kifejtette. Ld. pl.: Klamecki v. Poland, no. 25413/94 [87], Frydlander v. France, no. 30979/96 [43]. Comingersoll SA v. Portugal, no. 35582/97 [35].

Egyébként a gyakorlati tapasztalatok alapján igen ritkán történik ilyen, hiszen a még az első pillanatban alaposnak látszó kérelmek esetén is szinte mindenkor lehet hivatkozni az eljárás befejezését négy hónapon belül elősegítő eljárási mozzanatra. Azért is inkább preferálják ezt a megoldást, mert a bírósági vezetők egy része óvatossággal kezeli a bírókkal szemben az olyan fellépést, ami már konkrét eljárási cselekmények és határidők megszabására is kiterjed, tekintve, hogy itt már a bírói függetlenség határmezsgyéjén mozog a bírósági igazgatás.

A határidők meghatározása mellett az elnök elrendelheti a soron kívüli ügyintézésről és azt, hogy a bíró rendszeresen tegyen jelentést az általa végzett eljárási cselekményekről. A vezetésnek lehetősége van átszignálásra és indítványozhatja más bíróságról bíró kirendelését is.

Az ügyben ugyan elvileg bármennyi felügyeleti kérelem benyújtható, ugyanakkor érvényesül egyfajta időbeli korlátozás. Az elnök által meghatározott határidők letelte előtt, illetve érdemi vizsgálat utáni elutasítást követően a kézhezvételt követő hat hónappal letele előtt újabb kérelmet nem lehet benyújtani, kivéve, ha a mulasztás gyanúja előzetes letartóztatással, vagy ideiglenes intézkedéssel kapcsolatban merült fel.

A felügyeleti kérelem jelentősége egyfelől az, hogy érdemben hozzájárulhat az eljárás felgyorsításához, másrészt, ha az nem lett elutasítva – akár amiatt, mert az ügyfél értesítésével az ügy befejezését előmozdító négy hónapon belüli eljárási cselekményre hivatkozva lezárták a vizsgálatot –, önmagában jogalapot képez az eljárás befejezését követő elégtétel iránti követeléshez.

4.3.2.2 Határidős indítvány (rokovni predlog)

Az eljárás felgyorsításának második – valójában garanciális – lépésofoka az ügyfél kezében a határidős indítvány. Mert mi történik olyankor, ha a felügyeleti kérelem elbírálásáról a törvényben előírt két hónapon belül nem kap választ az ügyfél? Vagy ha kap is értesítést, avagy határozatot, ám az ügyben mégsem történt négy hónap alatt semmi előremutató? Vagy a vezető által megszabott határidőket nem tartották be?

Ezekre az esetekre szolgál ez az indítvány, melynek tartalmi elemei megegyeznek a felügyeleti kérelmével.

A határidős indítványt az alapügyben elbíráló bírósághoz kell benyújtani, de az elbírálási jogkör a fellebbviteli bíróság elnöknél, a Legfelsőbb Bíróságot érintően pedig annak elnöknél van. A kérelemmel együtt az ügy iratait is a vizsgálat céljából továbbítani szükséges.

A határidős indítványt a fellebbviteli bíróság elnöknék (a Legfelsőbb Bíróság elnökének) 15 napon belül el kell bírálnia. A döntés végeredménye több ponton azonos a felügyeleti kérelem lehetséges kimenetelével - tartalmi okokból történő érdemi vizsgálat nélküli elutasítás; pusztán az eljárás rövidebb tartamára való tekintettel érdemi vizsgálat nélküli elutasítás; érdemi vizsgálat alapján történő elutasítás azon okból, hogy a bíróságot nem terheli indokolatlan mulasztás. Ezekon túl elutasítási ok a túl korai határidős kérelem,

melyet még a felügyeleti kérelem vizsgálatára nyitva álló két hónapos határidő előtt nyújtottak be, vagy olyan időben nyújtottak be, mely alatt a kiállításba helyezett eljárási cselekmények határidői még nem teltek el.

Alapos határidős kérelem esetén a szükséges eljárási cselekmény elvégzésére 15 napnál nem rövidebb, de legfeljebb 4 hónapos határidő határozható meg.

4.3.3. Az igazságos elégtételhez való jog érvényesítésének feltételei

Két konjunktív feltétele van annak, hogy valaki bírósági ügyének elhúzóddása miatt elégtelent kérhessen. Az egyik az eljárási befejező határozat részére történt kézbesítése, a másik az eljárás tartama alatt az aktív közreműködése az ügy elhúzóddásának megakadályozása érdekében. Utóbbinak az minősül, ha a fél olyan felügyeleti kérelmet nyújtott be még az eljárás tartama alatt, melyet nem utasítottak el, vagy határidős kérelmet nyújtott be az eljárás tartama alatt. A határidős kérelem elbírálásának kimenetele ebből a szempontból irreleváns.

Lényeges előírás, hogy az indítvány a sérelmezett eljárásban meghozott jogerős bírósági határozat kézbesítésétől számított kilenc hónapon belül nyújtható be. A törvény megfogalmazásából első pillanatra úgy tűnik, hogy ez egy jogvesztő határidő, azonban nincs kizárva, hogy alaposan indokolt igazolási kérelem esetén elfogadjanak később érkező kérelmet is.

Noha a törvény nem határoz meg olyan objektív perbeli időtartamot, melynek túlháalása esetén a kérelem objektíve és feltétlenül alaposnak lenne tekinthető, azonban a kialakult gyakorlat követi az EJEB iránymutatását, ezért csak akkor tekintik feltétlenül és indokolatlannal elhúzódottnak az eljárást, ha az ügy egyazon bírósági szinten 3 évet meghaladóan volt folyamatban. Ez az időtartam minden ügyszakra – ideértve tehát a büntető ügyszakot is – irányadó. Az eljárás szünetelésének, félbeszakadásának... stb. eseteit ebbe a határidőbe nem számítják be, azaz az eljárások ún. „nettó” időtartama kerül csak értékelésre.

A gyakorlati ügy alakult, hogy az elégtelent megelőző egyezségkötési eljárás során döntően az eljárás időtartama a meghatározó abban, milyen összegű elégtelét ajánlanak fél az ügyfélnek. Az ügy értékelésekor annak speciális körülményeit [4. cikkelyben szerepeltetett szempontokat] elsősorban az alapügyben eljáró bíróság elnöke a 6. és 8. cikkelyek szerint egyenlítő igazgatási eljárásokban, valamint a sikertelen egyezségkötést követően a bírósági eljárásban [20. cikkely szerinti peres eljárás] veszik inkább hangsúlyosabban figyelembe. A pertartam – még egy gondos, folyamatos intézkedéseket felmutató, szabályos és gyors befejezésre törekvő bírói pervitellel zajló eljárás elhúzóddása esetén is – azért alapvetően meghatározó tényező, mert az ügyfél jogos elvárása a kellő időben meghozott bírói döntés. Az ilyen megközelítés középpontjában az a gondolkodás áll, hogy az ügyfél megfelelően gyors döntést vár a bíróságtól, nem pedig az idejét felemésztő bírói „törekvést”.

A kérelem nincs formakényszerhez kötve és illetékmentes. A gyakorlatban a kérelmeket ügyvédek nyújtják be, melyek az elbíráláshoz feltétlen szükséges tartalmi követelményeknek általában megfelelnek, hiánypótlásra szinte soha nincs szükség.

4.3.4. Az elégtételre jogosultak köre

Civilisztikai jellegű eljárásokban félként, nemperes eljárásokban résztvevőként eljáró személyek kérhetnek elégtételt az államtól. A jogosultság független attól, hogy a személy az eljárás kezdeményezője, vagy kényeszerü résztvevője volt-e. Független attól is, hogy az eljárást befejező határozat számára milyen eredményt hozott.

A büntetőeljárásban terhet és sértett is kérhet elégtételt. A sértetti jogosultság azonban csak a magyar jogban magántétként fellépő sértettet illeti meg, tehát aki polgári jogi igényt érvényesít. Az eljárás időtartamát az ő esetében a polgári jogi igény előterjesztésének napjától számítják.

4.3.5. Az elégtétel formái

A fél jogséreleme elismerése esetén háromféle elégtételt kérhet:

1. Pénzbeli elégtételt 300–5000 euro összeghatáron belül.
2. Az Állami Vagyoni jogi Ügyészség írásbeli nyilatkozatát kérheti arról, hogy a kérelmezőnek az ügy észszerű elbírálásához fűződő alapvető joga megszegésre került.
3. Kérheti annak bírósági ítéletben való kimondását, hogy a kérelmezőnek az ügy észszerű elbírálásához fűződő joga megszegésre került.

A törvény „pénzbeli elégtétel” (denarna odškodnina) megfogalmazása egyértelművé teszi, hogy a bírósági eljárás észszerű határidőn belüli történő befejezéséhez fűződő alapjogi sérelem az állam oldalán olyan feltétlen helytállási kötelezettséget jelent, mely alól a klasszikus kártfelelősség szabályai szerint mentesülni nem lehet. Így az – bár a törvény szerint annak esetleges későbbi bíróság előtti elbírálásánál a szerződéses viszonyokra vonatkozó kártfelelősség szabályaira is figyelemmel kell lenni, mégis – egyfajta sui generis jogintézmény, mely az állami objektív felelősség talaján áll.

A pénzbeli elégtétel mértékének meghatározásánál a törvény ügy rendelkezik, hogy a 4. cikkely szempontjait kell figyelembe venni, de különösen az ügy bonyolultságát, az ország magatartását, a fél magatartását és az ügy jelentőségét a félre nézve. Ezzel együtt az eljárás figyelembe veendő időtartama az igazán meghatározó, valamint az, hogy hány bírósági szintet „végigjárva” fejeződött be az ügy.

A törvény hatályba lépését követően eltelt több mint 12 év alatt egyetlen írásbeli nyilatkozat iránti kérelem sem érkezett a szlovén vagyoni jogi ügyészekhez; míg bírósági ítélet meghozatalára irányulóan is csak egyetlen kérelem volt. Ennek ellenére a jogalkalmazók helyesen tartják azt, hogy nem csupán az anyagi, hanem a tisztán csak erkölcsi elégtétel lehetőségét is biztosítja a törvény.

A pénzbeli elégtétel összegeként a kérelmezők beadványaikban szinte mindig a törvényi maximális összeget tüntetik fel.

4.3.6. Az Állami Vagyoni jogi Ügyészség

Szlovéniában az elégtétel iránti eljárásra nem az igazságügyi minisztérium, hanem az államot magánjogi téren képviselő ügyészi szervezet, az Állami Vagyoni jogi Ügyészség (Državno Odvetništvo) van kijelölve.

A volt jugoszláv utódállamoknál létezik a kettősított ügyészi szervezet, ahol a hagyományos értelemben vett Államügyészség (Državno Tožilstvo) az állam büntetőjogi igényének érvényesítésén, míg a vagyoni jogi ügyészség az állam magánjogi (vagyoni) természetű igényeinek érvényesítésé felelt örködik.

A vagyoni jogi ügyészség független állami testület, munkáját az igazságügyi minisztérium ellenőrzi. A működéséhez szükséges forrásokat az állam költségvetésében külön nevesítik. Fő feladata az állam vagyoni jogi és más polgári jogi természetű igényeinek és érdekeinek védelme és jogi képviselete a Szlovén Köztársaság bírósági és közigazgatási szervei, a külföldi bíróságok és külföldi választott bíróságok, valamint nemzetközi bíróságok és nemzetközi választott bíróságok előtt. Emellett jogi tanácsadást nyújt, szervezeti kereteket biztosít a viták békés rendezésére szolgáló mediációs eljárásokban, valamint más törvényekben meghatározott egyéb feladatokat is ellát. Utóbbi körébe esik a ZVPSBNO alapján a méltányos elégtétel iránti egyezségkötésre irányuló eljárás lefolytatása.

4.3.7. Az egyezségkötési eljárás

Az elégtétel iránti kérelmet az Állami Vagyoni jogi Ügyészséghez kell benyújtani, melynek 3 hónapon belül állást kell foglalnia az egyezségkötési szándékot illetően. A kérelem beérkezése után az ügyészség nyomban beszerzi a bírósági ügy iratát és a kérelemben hivatkozottak alapján az elsőfokú bíróság elnökének jelentését az ügy elhúzódsának okairól. Ha az ügy feldolgozása alapján az ügyészség a kérelmet alaposnak találja, akkor a féllel peren kívüli egyezséget köt.

A kérelem elintézését belső ügyészi utasítás rendezi. Az eljárásra kijelölt ügyész elvégzi az ügyirat tételes vizsgálatát, számba veszi az eljárási cselekményeket és azok időpontjait, meghatározza – év, hónap, nap pontossággal – az eljárásnak az elégtétel szempontjából figyelembe veendő időtartamát.

Alaposnak talált kérelem esetén az EJEB szlovén esetjogi döntéseit tartalmazó belső segédletet használ az ügyész, melyek az adott ügyek jellegzetességeinek és a pertartamoknak a figyelembevételével tartalmazza a megírt kártérítési összegeket. A pertartam azonban az elsődleges. Egy nem túl bonyolult táblázat mutatja azt meg, hogy adott pertartam és az eljárási fokok száma alapján milyen – immár összegszerű, euróban megadott – mértékű kártérítést ítélt a Bíróság az adott esethez jellemzőben leginkább hasonlóknak talált 2-5 precedens ügyben. Ezt az összeget – melynek meghatározásához tehát a mellékletben szereplő táblázatos segédletet használja – korrigálja a kérelmezett eljárás időtartamához, és az így kapott összeg jellemzően 45%-ának megfelelő mértékű egyezség felajánlására tesz javaslatot.

Egy eljárás fókuszra kerül, az egy adott bírósági szinten zajló eljárás szűkül. Így például, ha az első fokon hozott döntés után fellebbezés, majd ezután a Legfelsőbb Bíróság döntése után hatályon kívül helyezés történik, úgy a megismételt eljárás már a negyedik bírósági fok lesz. Ennek megfelelően a táblázat akár 10 fokot megárt ügyre is tartalmaz irányzatot. Megjegyzem, hogy az eljárási fokok számának növekedésével szignifikánsan csökken a felajánlandó kártérítés összege. Ez azt jelenti, hogy a kérelmezőnek „nem éri meg” a már elhúzódtott eljárást újabb bírósági szintre emelve elhúzni, hiszen, ha ott az ügyet hamar elbírálják, már jóval kisebb elégtételre számíthat, mintha nem élt volna a jogorvoslattal.

Az előadó ügyész írásbeli javaslatát egy havonta egyszer ülésező, háromtagú ügyészi bizottság vizsgálja felül. A bizottság elnöke minden ügyben állandó. Ennek az oka az, hogy a jövététel összege meghatározásánál különösen nagy hangsúllyal töreksznek az egyöntetű, objektív, a már kialakult szilárd joggyakorlatot követő határozathozatalra. Az elbírálás során a döntő szempont itt is az eljárás elhúzódságának időtartama. Az ügy specifikus, szubjektív körülményeinek értékelését – szándékosan – inkább az esetleges későbbi bírósági eljárásra bizzák.

Az ügyészi bizottság írásban közli döntését a kérelmezővel. Alaposnak találta kérelem esetén, ha felajánlott összegű elégtételt a kérelmező elfogadja, úgy vele a vagyoni jogi ügyesség rövid határidőn belüli ügyességet köt. Ha az ügyfél kérelmét nem találta alkalosnak, vagy amaz nem elégedett a felajánlott anyagi elégtétel összegével, úgy a jogerős bíróság határozat kézbesítését követő 18 hónapon belül keresettel kétheti a bíróságtól az elégtétel megfűtését. Lehetőség van arra is, hogy a kérelmező egyszeri észrevételt tegyen az ügyességi írásos közlésre, kérvényezve annak felülvizsgálatát és megváltoztatását.

Az ügyészi bizottság határozatát az ügyesség belső honlapján közzé kell tenni, amely szintén a hasonló ügyek egyéges elbírálatát szolgálja.

Az ügyességek eljárási eljárás az ügyek nagyobb részében eredményes. 2018. évben a 36 kérelemből 24 esetben az ügyesség egyésségi javaslatát a kérelmező elfogadta.

4.3.8. Bíróság előtti jogérvényesítés

A keresetindítás feltétele az ügyességek eljárási eljárásban való előzetes kötelező részvétel.

Az elégtétel iránti kereset minden esetben a Szlovén Köztársaság ellen kell benyújtani. Ez a megoldás az EJEB ítéletkezési gyakorlatából egyenesen következik, hiszen a Bíróság következetes álláspontja szerint az állam egyedüli felelőssége olyan igazságszolgáltatási rendszer működtetésére, amely hatékonyan tudja biztosítani az észszerűen időszerről bírósági döntéshozatalt. Ennek előfeltételét részben bíróságon kívüli tényezők képezik. Több esetben³⁵ történt a Bíróság részéről hivatkozás arra, hogy különösen az állam feladata olyan igazságügyi szakértői háttér biztosítása, mely hatékonyan elősegíti a bíróságok határozatait kellő idejű megszületését.

Másrésztől azért sem lenne helyes az alapügyben eljáró bíróságot alperesi pozícióba helyezni, mert a kereset megindítását megelőző kötelező ügyességek eljárási eljárásban az nem vesz részt döntési jogkörrel, így arra semmilyen ráhatással nem rendelkezik. A bíróságnak nincs módja beavatkozni annak érdekében, hogy esetleges eredményes ügyességek eljárással elkerülje a vele szembeni későbbi pert.

Az elégtétel megállapítására irányuló kereset elbírálatát a szlovén megoldás megengedte a rendes bíróságok hatáskörében, mégis bizonyos bíróságok tekintetében kizárólagos illetékesség meghatározásával. A törvény ugyanis azt a két nagy helyi bíróságot, – Ljubjanai Járásbíróság, Maribori Járásbíróság – melyektől az elhúzódo ügyek zöme kikertül, kiemeli az ilyen keresetek elbírálatára alól és meghatározza, hogy ezek illetékessége esetén konkrétan melyik másik bíróságok járnak el.

Az ilyen ügyekben a bírósági eljárás kontradiktóris a felek meghallgatásával a „kis pertertkü ügyek”-re vonatkozó különleges szabályok szerint. A bíróság határozata ellen rendes jogorvoslat megengedett, de a rendkívüli jogorvoslat (felülvizsgálat) kizárt.

A bíróság ítéletkezési gyakorlata azt mutatja, hogy ezek a perek többnyire eredményesen zárulnak a kérelmezők számára. A bíróság ugyanis általában – bár jellemzően csak csekély mértékben – hajlik az ügyességi javaslatban foglaltakra valóvalmal mivel magasabb összeg megállapítására, éppen amiat, mert az ügy szubjektív körülményeit késznek mutatkozik nagyobb nyomatékkal figyelembe venni.

A törvény kimondja, hogy a kérelmezőnek okozott kárért a Szlovén Köztársaság objektiván felelős. Az állami felelősségen kívüli azonban nincs meghatározva mögöttes anyagi felelősség. Az elégtétel biztosításához szükséges pénzügyi eszközök a Szlovén Köztársaság költségvetésébe kerülnek betervezésre, azon belül az Állami Vagyoni jogi Ügyesség költségvetési keretösszegébe.

4.3.9. Egyéb, lényeges szabályok:

A vagyoni elégtételt az Állami Vagyoni jogi Ügyesség fizeti ki az ügyesség megkötelest, vagy a bíróság ítéletének jogerőre emelkedését követően. A kifizetésnek az ügyességkötés, illetve a bíróság döntésének jogerőre emelkedését követő 30 napon belül meg kell történnie. A pénzbeli elégtétel mellett az ügyvédi költségekről szóló külön miniszteri rendelethez meghatározott mértékű, igazolt ügyvédi költséget is elismeri az ügyesség – és peresítés esetén a bíróság – a pénzbeli elégtételen felül.

A törvény kimondja, hogy elégtétel iránti igényt nem érvényesíthetnek állami szervezetek, helyi önkormányzatok, állami tulajdonban lévő vállalatok, közalapítványok és köztestületek.

A törvény szerint a vagyoni elégtétel mentes a személyi jövedelemadó alól.

4.4. A ZVPBNO hatékonyága

A törvény 2007. január 1. napján történt hatályba lépése után az csakhamar a strasbourggi mértégre került. A Bíróság már egy 2007. május 3. napján meghozott ítéletben –

³⁵ Ilyen elmarasztalás közvetlen Magyarországot is érte. Ld. Sikó v. Hungary, no.53844/00 [41]

noha abban a korábbi időszakból eredő mulasztások miatt még szintén elmarasztalta Szlovéniát, – kimondottan elismerően szól a Szlovén Állam erőfeszítéseiről a fennálló probléma kezelése terén, dicsérve a „Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja” - törvényt.

Kiemelte annak kettős jogvédelmét, mondván a folyamatban lévő eljárások felgyorsítására és/vagy határidők túllépésének megállapítására alkalmas eszközöket adott az ügyfelek kezébe az olyan jogorvoslatok – felüyleleti kérelem, valamint határidőre vonatkozó javaslat – bevezetésével, mely a folyamatban lévő ügyben hatékonyan felgyorsíthatja a már elmulasztott időtartamot mutató eljárást. Másfelől a befejezett ügyekben méltányos elégtételhez juttatja a sérelmet szenvedett felet, egyaránt kompenzálандó anyagi és nem vagyoni kárait. A szlovén törvény így módon kétféle jogi védelem kombinációja – az egyik az eljárás felgyorsítására irányul, a másik annak lezárulása után a kártérítés biztosítására –, mely a Bíróság szerint a legjobb megoldás az „észszerű idő” követelményének sérelme esetén való orvoslásra.³⁶ Itt van az a pont, amikor óhatatlanul eszünkbe villanhat az EJEB Gaszó-ügyben tett dörgedelmes megállapítása.³⁷

A törvény a gyakorlatban is jól vizsgázott, amire rámutat évről-évre az elégtételi eljárások számának folyamatos csökkenése:

Az elégtételi eljárások iránti kérelmek számának alakulása Szlovéniában (Az Állami Vagyongazdálkodási Ügyészség elégtételi kérelmeinek ügyintézés)					
Év:	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Ügykezelés:	228	85	71	48	36

A szlovén tapasztalatok szerint a törvény – az eljárási törvények ügygyorsító rendelkezései mellett, azokkal együtt – számottevően kedvező hatással bírt az időszertű ítékezésre. A törvény érvényesülése közvetlenül is megjelent a bíróságok munkájában, az ügyfelek kérelmeire a bíróság elnököinek kötelező reagálnuk: a kérelemben felhozott okokra pedig az eljáró bírakat jelentéstételi kötelezettség terheli. A felüyleleti kérelem elbírálásának elmulasztása, vagy késedelme esetén az ügyfél határidős indítványa a felettes bíróság vezetőjénél a mulasztásra azonnal rávilágít. A törvény ezáltal jobban érdékeltebbé tette az ügy vezetőköt a szigorúbb ellenőrzésekben, mind a bírakat abban, hogy koncentráltabb perstratégiát követve az ügyek mielőbbi befejezésére törekedjenek.

36 Grzinčič v. Slovenia, no. 26867/02. [96]

37 Gaszó v. Hungary, no. 48322/12. [39].³⁷ Ha a bírósági rendszer az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésében foglalt észszerű idő követelmény vonatkozásában hiányosságokat mutat, akkor az eljárás elhúzódsának megakadályozására a leg-hatékonyabb megoldás az eljárást felgyorsító jogorvoslat. Az ilyen jogorvoslat tagadhatalanul előnyösebb a pusztán kártérítést nyújtó jogorvoslatnál, mivel nem utólag reparál egy már bekövetkezett jogtérst – ahogyan azt a kártérítési jogorvoslat teszi –, hanem annak is elégt veszi, hogy ugyanazon eljárás vonatkozásában ismétlődő jogtérstések kerüljenek megállapításra. Néhány állam tökéletesen megértette a helyzetet, amikor két kifolnóhozó írású, egy eljárást gyorsító, valamint egy kártérítést nyújtó jogorvoslat kombinációja mellett döntött. [...] A 13. cikk azt is lehetővé teszi az Állam számára, hogy válasszon a folyamatban lévő eljárások felgyorsítására szolgáló, illetve az utólagos, már bekövetkezett eljárás-elhúzódsra kártérítést nyújtó jogorvoslatok között. Míg az első írás azért preferált, mert megakadályozza az eljárás-elhúzóds bekövetkezését, a kártérítési jogorvoslat olyan esetekben tekinthető hatékonynak, amikor az eljárás-elhúzóds már bekövetkezett, elhúzódsát megelőző jogorvoslat pedig nem létezett.”

Véleményem szerint a szlovén modell a bírósági határyok kiküszöbölésére elméletileg valóban hatékony. Gyakorlatilag azonban nem teljesen hibátlan. A hatékonyág kulcsa első lépésben az, ha a bíróság elnöke betartja az előírásokat, szigorúan számonkéri a fél-tárt hibákat, és nem mulasztja el az utóellenőrzési kötelezettségét sem.

A gyakorlatban néha előfordult, hogy a mechanizmusok eseti jelleggel hatástalannak bizonyultak. Kezdetben jogértelmezési, később ügyviteli hibák következtében elmaradtak a felüyleleti kérelmek, illetve határidős javaslatok elbírálásai, felterjesztései. A rendszer egyenre pontja az, hogyha az első jogorvoslat (felüyleleti kérelem, határidős javaslat) kudarcot vall, a panaszosok a jogsértés időtartama alatt nem képesek másodlagos jogorvoslati lehetőség (igazságos elégtétel iránti kérelem) előterjesztésére, miután annak egyik feltétele az eljárás befejeződsé. Ezekben az esetekben az eljárásban részt vevő fél egy bírósági körbe kerül, mert hiába jelezte aggályát az eljárás elhúzódsa miatt, ha az eredménytelen maradt. Az eredménytelenség lehet az, hogy nem találtak alaposnak kérelmét, de lehet, hogy alaposnak találták, ám az eljárás az előírt határidők túllépése után sem jut el a befejezésig. Az okkal egyre türelmetlenebb sértett félnek pedig meg kell várnia az eljárás végét, hogy legalább kártérítést szerezzen, holott ezen a ponton többnyire már az eljáró bíróságok számára is világos, hogy az elégtételre az ügyfél az eljárás hosszú időtartamára tekintettel bőven jogalapot szerzett.

A ZVPSBNO hiányosságaira leginkább egy 2012-ben hozott ítéletben mutatót rá a Bíróság. Az ügy több okból elhúzódsott, miközben az idős ügyfél a per tartama alatt elhunyt. Az eljárás során kétszer is benyújtottak felüyleleti kérelmeket és határidős javaslatokat, melyek közül volt olyan, amit el is fogadtak a bíróságok. A megszábot határidőket azonban egyszerűen nem tartották be. Végül a türelmét vesztett ügyfél a strasbourggi fórumhoz fordult, nem várva meg az eljárás befejeződsét. Precedens értékű döntésében a Bíróság kimondta, hogy olyan esetben, amikor az eljárás túlzottan is hosszú ideig tart, és az eljárást gyorsító jogorvoslatok alkalmazása ellenére is lényegében megállt, úgy az egyébként méltányos kompenzációs jogorvoslat nem biztosítja az Egyezmény szerinti hatékony jogorvoslatot azon korlátozás miatt, mert az arra vonatkozó igényt csak az eljárás jogerős befejezését követően lehet benyújtani.³⁸ Ugyancsak a kirívóan hosszán elhúzódsó ügyek kapcsán merült fel az, hogy a törvényben meghatározott anyagi elégtétel felső határa összegére tekintettel szintén nem feltétlenül elégséges. A hivatkozott ügyben a kérelmező egyenesen azzal érvelt, hogy a bíróságok már előre tudták azt, hogy anyagi elégtételre lesz jogosult, sőt azt is, hogy az eljárás kivételesen hosszú pertartamára való tekintettel a törvény szerint járó maximális összegre. Ennek ismeretében pedig már egyáltalán nem voltak motiváltak az ügy mielőbbi lezárásában, azzal kalkulálva, hogy a kérelmező amúgy sem juthat hozzá magasabb elégtételhez.³⁹

38 Jama v. Slovenia, no. 48163/08 [48]

39 A kérelmező ezen indokra hivatkozva nem kevesebb, mint 100.000 euró összegű kártérítést követelt. A bíróság végül 12.000 euró feltét meg részére.

Az utóbb felszínre került kisebb hibái ellenére a ZVPSBNO jól betölti rendeltetését. Alapvetően sikeresen szűri a bíróségi döntések indokolatlan késedeleme miatti panaszokat. Az elégtelen eljárások számának csökkenése pedig azt mutatja, hogy az eljárásgyorsító rendelkezések is egyre jobban funkcionálnak. Szinte alig folyt le 2008 után Szlovénia ellen felelőssége megállapításával zárult eljárás az EJEB előtt az észszerű határidőn belüli bíróségi döntéshozatal megsértése miatt. Ha volt is néhány ilyen, azok alapja jobbra abban keresendő, hogy a kérelmező jogát az új jogszabály szerint az állam nem találta alaposnak, ellenben a kérelmét a strasbourgri bírák méltányolták.⁴⁰ Jellemzően azonban azzal találkoztunk, hogy a kérelmezők a törvény hatályba lépése előtt indult ügyekből eredően – már az új törvény alapján – hazájukban elégteltet kaptak, emiatt az eljárások megszüntetését kérelmezték.⁴¹ Azóta egy nagyon jól funkcionáló, következetesen alkalmazott, egységes joggyakorlatot folytató intézményi együttes működése nyomán jőfórman eltűntek az EJEB előtt az ilyen szlovén ügyek.

4.5. Elégtelteti eljárás a gyakorlatban

Mi történik tehát, ha Szlovéniában valaki ügy gondolja, már befejezett bíróségi ügye tulizottan is elhízódott és emiatt a jogerős határozat kézbesítését követő 9 hónapon belül elégteltet iránti kérelmet nyújt be a vagyoni jogi ügyesség illetékes kirendeltségén?

Az ügyfeldolgozás leglényegesebb eleme az előadó ügyész összefoglalója és határozati javaslata. [Obrazec za prijavo zadeve na seji komisije za odločanje o odškodninskih zahtevkah po zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, Roviditve: Obrazec za prijavo zadeve na seji komisije.] Az előadó ügyész egy ügyességű belső szabályozásban meghatározott tartalmi követelményeknek megfelelő előkészítő iratban összefoglalja a kérelemről döntő bizottság részére az ügy releváns körülményeit, az irányadó precedenseket és egészen konkrét javaslatot tesz a kérelem mikénti elbírálására. Valójában nem nyomtatványról van szó, hanem egy széles körben alkalmazott standardizált mintáról, melynek tartalma az adott ügy sajátosságai alapján egyes elemekben változhat.

Hogyan működik mindez a gyakorlatban? Az Állami Vagyoni jogi ügyesség Nova Gorica- Kirendeltségének PRR-G003/2017. számú ügyirata részletesebb áttekintése egy büntetőügyből eredő elégtelteti kérelem feldolgozása világít rá:

Az elégteltet iránti kérelem:

M. Z. Nova Gorica-i lakos jogi képviselője újján 2017 júniusában terjesztett elő kérelmet az Állami Vagyoni jogi ügyesség Nova Gorica-i Kirendeltség Hivatalához, melyben 5.000 Euro anyagi elégteltet iránti igényét jelentette be. Arra hivatkozott, hogy sértültek a bíróság

gi eljárás észszerű időben való elbírálásához fluződő alapjogi, mert egy büntetőügyben a bíróságok polgári jogi igénynek elbírálásával indokolatlanul késlekedtek.

Hivatkozott arra, hogy igényét a Nova Gorica-i Törvényszék előtt II.K.8390/2012. számon folyamaltban volt büntetőeljárásra tekintettel terjeszti fel, mely eljárásban a fellelents 2004. november 4. napján történt, de az ügyben a Koperi Tblabíróságon csak 2015. december 7. napján született jogerős ítélet. Ezután az elélt 2016-ban felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, melyet a Legfelsőbb Bíróság a 2017. február 23. napján kelt I. IPS.8390/2012. számú határozatával elutasított.

Az eljárás során M. Z. sértett magánvádlóként 2013. november 12-én lépett fel és nyújtott be kártérítési igényt 94.881,18 euro összegben. Igényét 2014. szeptember 30-án kiegészítette azzal, hogy a követelést 100.072,10 euróra emelte, egyben kamatigényt is jelzett. A jogerős ítélet 15.205,72 euro összeget és kamatait ítélte meg számára.

A sértett jelezte továbbá, hogy az eljárás tartama alatt két esetben felülvizsgálati kérelmet, egy esetben határidős indítványt is előterjesztett.

Az Állami Vagyoni jogi ügyesség az ügy feldolgozását azzal kezdte, hogy a Nova Gorica-i Törvényszéktől beszerzte a büntetőügy iratait, a törvényszék elnökének jelentésel, majd elkészítette az ügy összegzését és határozati javaslatot tetti.

Az ügyesség elsődleges megállapításai az alábbiak voltak:

- Az ügytartam az elsőfokú bíróság előtt az 5 évet meghaladta.
- Az ügytartam a II. és III. fokú eljárásban a 2 évet nem haladta meg.
- Az eljárás – valamennyi fellekezési szintet figyelembe véve – meghaladta a 10 évet.
- Az ügy indulásától az első érdemi tárgyalás megtartásáig 3 évnél több idő telt el.
- Két érdemi tárgyalás között nem volt olyan időszak, ami meghaladta a 3 évet.

A büntetőügy lényeges adatai:

Az eljárás a Szlovén Büntető Törvénykönyv 244. cikkébe ütköző és a 244/2. cikke szerinti minősülő, folytatólagosan elkövetett hivatali visszaélés bűntette miatt folyt a Nova Gorica-i Törvényszéken II.K.8390/2012. ügyszámon. A nyomozás megindításáról szóló végzést 2005. október 25-én adták ki, a jogerős ítélet pedig a Koperi Tblabíróság hozta 2015. november 12. napján. Az elélt és a védő felülvizsgálati kérelmét a Szlovén Legfelsőbb Bíróság 2017. február 23. napján utasította el.

Ezt követi a felülvizsgálati kérelem előterjesztésére való rövid utalás:

A sértett először 2014. július 2. napján terjesztett elő felülvizsgálati kérelmet, melyet 2014. július 28. napján a Nova Gorica-i Törvényszék elnöke az eljárás időtartamára tekintettel elutasított.

A sértett ezt követően 2015. május 3. napján is előterjesztett felülvizsgálati kérelmet, melyet a Nova Gorica-i Törvényszék elnöke 2015. július 20. napján szintén elutasított.

A sértett ezt követően határidős indítványt terjesztett elő, melyet a Koperi Tblabíróság elnöke 2015. augusztus 13. napján utasított el.

⁴⁰ Grobec v. Slovenia no. 22174/06,
⁴¹ Pt. Sofič v. Slovenia no. 17292/06, Zorc v. Slovenia no. 18825/06, Šebinger v. Slovenia 19181/06, Drač v. Slovenia 3028/06.

Az eljárás időtartalmának pontos megállapítása:

A vizsgált büntetőeljárásban az elsőfokú eljárás fegyelemben veendő ideje: 11 év 1 hónap és 12 nap, a másodfokú eljárás időtartama 11 hónap 8 nap volt. Így a büntetőügy összes fegyelemben veendő időtartama: 13 év és 29 nap. Azonban a kártérítési igény bejelentése és az ügy jogerős befejezése között eltelt fegyelemben veendő idő: 3 év 3 hónap 11 nap. (Illetve a végleges kártérítési igény bejelentése és a jogerős ítélet meghozatala között eltelt idő 2 év 4 hónap 24 nap.)

Javaslat az elégtételi kérelem elbírálására nézve:

Az igénytő kérelmének elutasítása. Miután az eljárás három fokon volt folyamatban, emiatt a 3 év 3 hónap 11 nap időtartamot jelentő elbírálás nem minősül észszerűtlenül hosszúnak.

Perkronológia:

Kiemelte az ügyészség, hogy a feljelentést ugyan 2004. november 4. napján terjesztették elő, azonban annak vizsgálata nyomán csak 2005. október 25. napján rendelték el a nyomozást. Az ügyben fokozatosan számos sértett került elő, a vallomások alapján a gyanúsítás is többször változott. Több gazdasági szakértőt kellett kirendelni és a szakértői véleményeket is többször ki kellett egészíteni.

A Nova Goricai Törvényszékhez végül 2012. február 15-én érkezett meg a vádirat, amely azt 2012. március 8-án kézbesítette a feleknek. Ezt követően több sértett hozzájárult a mediációs eljáráshoz, így az ügy őket érintően felüggesztésre került. A törvényszék végül 2013. július 5. napján tartott az ügyben elsőszőr tárgyalást, majd folyamatosan tárgyalta, az elsőfokú ítéletet a 25. érdemi tárgyalási napon hozta meg 2015. február 20-án. Volt olyan tárgyalás, melyen 11 tanút, és volt olyan két egymást követő tárgyalás, ahol 4 szakértőt hallgattak meg. A tárgyalásokon számos új dokumentum is előkerült, melyek további vizsgálatot tettek szükségessé.

Mind a sértettek száma, mind a tanúk száma az átlagost lényegesen meghaladó volt. A bíróságnak több mint száz kártérítési igényről kellett döntenie. Az ítéletet 3 hónap alatt foglalták írásba, összerjedelme meghaladta a 120 gépet oldalt. Az ítélet indokolása 112 oldal terjedelmű, melyből csak a történeti tényállás 36 oldal hosszúságú.

A Koperi Táblabíróságon 2015. november 12. napján helybenhagyták az ítéletet, az így 2015. december 7. napján jogerőre emelkedett. A felülvizsgálati indítványt a Legfelsőbb Bíróság 2017. február 23. napján két végzéssel elutasította.

Az ügy bírójának jelentése:

Az ügy szakmai szempontból is nagyon nehéz, időigényes volt. A döntéshozatal folyamata megkövetelte a megítélési feladatokról és hitelbiztosítékosokról szóló törvény, a bankoktól és takarékpénztárakról szóló törvény, a bankok működéséről szóló törvény, a Szlovénia Nemzeti Bankjáról szóló törvény, és az e területre vonatkozó további alapvető banki

szabályok ismeretét. A jogi problémák a megítélési feladatok és kölcsönviszáltságok helyzetével és alakulásával, illetve a jelenlegi jogszabályokkal való unióis jogharmonizációval kapcsolatos nagyon nehéz gazdasági kérdésekkel foglalkoztak. Számos eljárási kifogás és megszűnési igény miatt az ügy rendkívül összetett is volt.

A vagyoni jogi ügyészség értékelése az ügy jellegzetességéről:

Tény, hogy az ügy összetett volt, több ezer írásbeli anyaggal alapos vizsgálatot igényel, ennek ellenére az első tárgyalást még a nyári itélkezési szünet előtt, 2013. július 5. napján megtartották. Az ügyben 23 tárgyalási napot tartottak, a vitatott kérdések gazdasági témájúak voltak, amelyek megkövetelték az eljáró bírák gondos felkészülését. Az ügyben négy szakértő vett részt.

Az ügyészség elsődleges határozati javaslata:

A kérelmező igényének elutasítása. Az elégtételi szempontjából fegyelemben veendő időszak 3 év 3 hónap 11 nap. Ez a polgári jogi igény bejelentésének napja – 2013. november 12. – és a felülvizsgálati kérelem elutasítása napja – 2017. február 23. – között eltelt idő, mely az Európai Emberi Jogi Bíróság ítélkezési gyakorlatára szerint azért nem minősül észszerűtlenül hosszúnak, mert az eljárás ennyi idő alatt 3 bírósági fokon volt folyamatban.

A Bíróság precedens döntései:

- Karan v. Slovenia, no.35062/02. - elutasító döntés 5 év 4 hónapos pertartam esetén, amikor az eljárás három bírósági szinten volt folyamatban,
- Žagar v. Slovenia, no. 75684/01.- elutasító döntés 5 év 1 hónapos pertartam esetén, amikor az eljárás négy bírósági szinten volt folyamatban,
- Kezič v. Slovenia, no. 76395/01 - elutasító döntés 4 év 10 hónapos pertartam esetén, amikor az eljárás három bírósági szinten volt folyamatban.

Az ügyészség alternatív határozati javaslata:

Abban az esetben, ha a bíróság nem osztaná az elsődleges határozati javaslatot és a fegyelemben veendő pertartamot az eljárás egészére vetítve határozná meg, úgy a kérelmező igénye alapos.

Ez esetben a Bíróság precedens döntései:

- Knez és két társa v. Slovenia, no.48782/99.- a 12 év 5 hónapos pertartam négy bírósági szinten 9.000 Euro kártérítéssel,
- Jazbec v. Slovenia, no.31489/02.- a 12 év 5 hónapos pertartam három bírósági szinten (16 ítélet mellett) 2.400 Euro kártérítéssel,
- Čakš v. Slovenia, no.33024/02 – a 12 év 4 hónapon túli pertartam három bírósági szinten 9600 euro kártérítéssel.

Az így előkészített és összefoglaló irat alapján az állami vagyoni jogi ügyészség állandó bizottsága arról értesítette a kérelmezőt, hogy nem kezdeményez vele szemben egyezségkötési eljárást.

5. Tanulságok

Az európai alapjogi ítélkezés tükrében a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének témaköre az utóbbi két évtizedben különösen felkapott téma a magyar jogtudományban. Lassan könyvtárinyi terjedelmű tanulmány, különféle eseti jogi ismertetés, elméleti okfejtés látott már ezzel kapcsolatban napvilágot. A legtöbb műnek közös nevezője a magyar bírósági rendszer működésének valamiféle kritikája a Bíróság esetjogának tükrében. Sokan és sokat foglalkoztak az igazságügyi rendszer működése felelősségének felismerésével, elemezve azok várható hatásait. Alig találni azonban olyan munkát, mely az időszertű ítélkezéshez fűződő alapjogi sérelem utólagos ellentételzésére vonatkozó szabályozás magyar viszonyokra szabott elméleti problémakörét, vagy akár a gyakorlati lehetőségeit illetően konkrét javaslatokkal állt volna elő.

Márpedig a magyar jogalkotás egyik legtitűrebb feladata lett manapság az ezt szabályozó normakörnyezet létrehozása. A késlekedés tagadhatatlan, miközben Európa-szerte már számos többé-kevésbé jól működő ilyen rendszert találni, melyek tapasztalatait nem haszталan jogalkotásunk során mérlegre tenni.

A munkám középpontjába állított két volt jugszóláv utóállam már évekkel korábban aktív jogalkotással megkezdte megoldani ugyanazon igazságszolgáltatási diszfunkciókat, melyekkel a Bíróság hazánkat is illette. Az ottani intézményrendszerek működtetésére szolgáló néhány olyan tanulsággal, melyet a jövőre nézve hazánknak is kívánatos volna figyelembe vennie.

1. A Bíróság iránymutatásainak mindenben megfelelő jogi környezet létrehozása sem fogja teljesen kiküszöbölni a bírósági eljárások egy kisebb részének a tolerálható mértékét meghaladó elhúzódsát.

Az állam kétségterületit sokat tud tenni a bírák jobb munkakörülményeiert, az eredményes munkát elősegítő modern munkakörnyezetert, a csústechnikai informatikai háttér biztosításáért, vagy a kellő számú segédszemélyzet rendelkezésre állásáért. Megtudja teremteni azt az eljárási jogi szabályozást is, mellyel élve az ügyek gyorsabb befejezését ma még akadályozó perrendi természeti okok nagyobb része kiküszöbölhető. Mégis igazságtalan lenne az olyan általánosítás, hogyha ezek mind megvalósulnak, akkor az elhúzódsó bírósági ügyek miatti felesleges kizárólag az ügyekben eljáró bírák terhére esik.

Mint minden szakmában, hivatásrendben, úgy a bírák között is sok jó bíró van, akik elhivatottan, felelősségteljesen, optimálisan dolgoznak, de kétségterületit vannak olyanok is, akik nem felelnek meg bizonyos joggal elvárt normáknak. Az ügyek különbözősége és az élet kiszámíthatatlansága okán azonban még a jól dolgozó bíró is kerülhet olyan helyzetbe, amikor a legjobb szándékkal és az eljárási lehetőségek messzemenő kihasználásával sem hozhat lekiismeretét megnyugtató és megalapozott döntést. Ezt okozhatják a felek oldalán előre nem látott események, vagy az állam részéről felmerülő – pl. szakértői háttér elégtelensége – okok is.

A szlovén példa jól mutatja, hogy a felelősség nagy része mégis az állam vállán van, mert megfelelő nagyságrendű források biztosításával látványos eredmények érhetőek el, míg az anyagi erőforrások kivonása, a szervezetet zsugorítása a minőségi igazságszolgáltatás fenntartását veszélybe sodorhatja.

Azok a költségvetési források, amelyeket egy ország kormánya megakarja az igazságszolgáltatás költségén, később kiadásaként fognak megjelenni a strasbourgi ítéletekből eredő kielégítések, vagy – kedvezőbb esetekben – a nemzeti keretek között maradó kártérítési egyezségek formájában.

2. Államok egész sorának példája bizonyítja, hogy nehéz létrehozni egy olyan optimális, „univerzális” modellt, amely mindenki számára garantálná a tárgyaláshoz való észszerű időn belüli jogot. Részint az államok eltérő gazdasági lehetőségei, eltérő jogi kultúrája, a jogrendszerek eltérő struktúrája, részint a rendszer működtetésének lényegét jelentő „emberi tényező” miatt, amely még egy, a hatékonyságra maximálisan fókuszáló konzisztens rendszerben is bírósági lemaradást eredményezhet. Az „emberi tényező” alatt nem csupán a bírókat kell érteni, hanem szélesebb értelemben a bíróság dolgozóit, – vezetőket és segédszemélyzetet egyaránt – de az ügyfeleket, és az ügyek megoldásában más módon részt vevő személyeket is. Az mindenképpen bizonyos, hogy egymagában az alkotmánybírósági kontroll nem oldja meg a problémákat, ezt több ország már a saját kárára megtanulta. Nem járható út az sem, ha a kompenzációt a klasszikus polgári jogi kártfelelősség körével kapcsolják össze.

Leginkább az olyan megoldás látszik célravezetőnek, melyben az ügyfél proaktív hozzáállását elvárva a bírósági igazgatás is részt vállal. Azonban még ez sem jelent abszolút garanciát. Számolni kell azzal is, hogy az igazgatási vezetőkhez telepített, szűkségképpen szoros határidőkkel operáló ilyen jogkör fokozza az igazgatás ma is tetemes leterheltségét, amely az elnöki adminisztráció növekedését fogja maga után vonni.

3. Figyelni kell továbbá a Bíróság jogi állapontjainak változásaira is. Az európai emberi jogi ítélkezés alakulása, finomodása a magasabb szintű, szigorúbb elvárások felé halad. A Bíróság elvárja az alapjogi védelem mind magasabb szintre emelését, ezért a nemzeti keretek közti jogalkotás, valamint a bírósági igazgatás sem elégedhet meg pillanthyi eredményeivel.

4. Ítéletei tükrében az Emberi Jogok Európai Bíróságától elmondható, hogy kevésbé érédkli a lemaradás oka, sokkal inkább az, hogy az állam hatékony jogi védelmet kínál-e, ha az egyén egy hosszú eljárás áldozatává válik. Jogállami elvárás ma már az, hogy egy ország elmondhassa magáról, a hatékony igazságszolgáltatás elmaradásakor jelentkező alapjogi jogsértés esetén az állampolgárai számára méltányos elégtételt nyújt. Jelentős lépés az egy ország számára, ha legalább ezt a polgárai számára garantálni tudja. De mindez önmagában kevés! A hatékony igazságszolgáltatás tényegi ismérve ugyanis az, hogy képes teljesíteni a jogkereső közönység elvárásait. Nagy különbözőség van egy hatékony igazságszolgáltatási rendszer és egy olyan rendszer között, amely csak a jogsértés megtörténte után képes hatékonyan megvédi az alapjogokat. A stras-

bourgi bírák elégedettek lennének csak az utóbbival is, míg ügyfeleink elsősorban az előbbieket követelik.

5. Örök igazság, hogy a bírósági határozatok minőségét nem szabad a sebesség és a hatékonyság rovására károsítani. A törvényes, megalapozott, körültekintő és méltányos ítélet az elsődleges cél. De rögvest egy másodlagos cél az is, hogy az igazságszolgáltatás lehető leggyorsabb legyen. Ha sikerül összekapcsolnunk ezt a két célt, akkor beszélhetünk optimális bírósági rendszerről.

Gyakran szokás hivatkozni a bírói függetlenségre egy-egy, a közvélemény számára kétkedéssel fogadott bírói döntés nyomán. Természetes, hogy a bírói függetlenség alapértéke a bírósági szervezetnek. Nem pusztán tradíció, – melyre olykor jól hangzóan lehet hivatkozni, elébe vágva ezzel bármilyen indokoltnak látszó bírálathoz – hanem hivatásunk lényegének meghatározója. A bírói függetlenség azonban nem pusztán önmagában álló érték, értéket csak akkor képvisel, ha ahhoz valódi felelősség társul már a legáltalában nyabb döntési szinten is. Ennek megtestesülése abban áll, ha a bírák társadalmi felelősségükön is elgondolkodva hozzák meg döntéseiket, ami végredményben annyit tesz, hogy hivatásunk gyakorlása során sosem szabad felednünk azt, hogy munkánk a közösség érdekében végzett szolgálat. Feladatunk a jogkereső közönység reális igényeinek professzionális kielégítése. Az igazságos, erkölcsös, bölcs és észszerű ítékezés mindenkor az igazságos büntető ítélekezésre, valamint a jogviták racionális, a felek számára megnyugtató, végleges megoldására törekszik. És ami ettől elválaszthatatlanul fontos: teszi ezt idejében!

A bírák között ennek a gondolkodásmódnak a meggyökereződése vezethet csak el ahhoz, hogy bírósági rendszerünk lassúságából adódóan idővel elmaradjanak hazánkkal szemben az Emberi Jogok Európai Bíróságának elmarasztaló ítéletei. Akkor jutunk majd el ahhoz a ponthoz, hogy ügyfeleinknek már ne kelljen a jogos igényeikkel a távoli Strasbourg-ba menniük.

MELLÉKLET

A bírósági eljárások figyelembe vevendő pertartama alapján az Emberi Jogok Európai Bírósága által Szlovéniával szemben megítélt kártérítés mértékei az észszerű idői meghaladón meghozott bírósági döntések miatti marasztaló keresetek alapján. (Az Allami Vagyoniügyi Ügyesszég segédanyagára.)

Az egyezségi ajánlat alapja általában az ebben szereplő összeg 45%-a!

Értékelési kategória	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 napnál hosszabb
11L						3500*				
11L,5M				9.000						2.400*(dp) (16 oldalsó)
11L,6M			9.600							4.000 (14 oldalsó)
11L,3M		9.600*								
11L,7M										
11L,8M			8.000							6.400 (dp)
11L,9M					4.000					4.800
11L,7M	12.800		6.400			4.000				
11L,6M				3.500*						
11L,5M						4.000				
11L,3M				2.400*						
11L,2M					3.200					
10L,11M	8.000*									
10L,10M			6.400							
10L,8M							2.400			
10L,7M			6.400							2.400
10L,6M						2.000				
10L,3M					2.400					6.400
+10L,2M					3.900/4.000/2.400					
-10L,2M					2.400/3.000*					
10L,1M			6.400	2.400						
+10L			6.400		2.400					
9L,11M			2.400*	2.000						
9L,10M	3.200									
9L,8M									2.000	
9L,7M			4.800							
9L,6M									3.500	
9L,5M		6.400	4.800	3.000			5.200/2.000			
9L,3M		6.400	4.800		2.000					

Irodalomjegyzék

- Nagy Anita: A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére, Debreceni Jogi Műhely (3). pp. 1-9. ISSN 1787-775X (2011)
- Grád András: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve, Strasbourg Bt., Budapest, 2005. ISBN: 963-217-972-2
- Rainer Lilla: Távól Európától – az ésszerű időn belüli eljáráshoz kapcsolódó jogorvoslati lehetőségek szűkítése, Eljárásjogi Szemle 2017/4. 11-16.p.
- Szemesi Sándor: „Az emberi jogok európai örékének új fejeve: a pilot judgment eljárás a strasbourgi bíróság gyakorlatában” Jog – Állam – Politika 2013/4. 47–63. p.
- Bírósági eljárások elhúzódása – Info jegyzet 2018/5. 2018. február 14. Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóságképviselet Információs Szolgálat parlament.hu/documents/10181/1479843/Infjegyzet_2018_5_birosagi_eljarasok.pdf/e41e9555-45ff-eaf1-9193-737d0958ef59 (Megtekintés dátuma: 2019.09.04.10.48)
- Békés Ádám: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése Magyarországon a strasbourgi bíróság esetfoga alapján In.: Állam – és Jogtudomány 2017/4. 80-91.p.
- Zarko Nedeljković: Ütínki projektta likenda na odpravo sodnih zaostankov repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=22195 (Megtekintés dátuma: 2019.08.31. 17.00.)
- Az Országos Bírósági Hivatal Elnökének beszámolója 2018. 1. félév. 2. p. ISSN: 2416-1373

A terhelti együttműködés a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben

VARGA KAROLINA¹

*„Amikor a változás szelei fújnak, egyes emberek falakat építenek, mások szélmalomokat.”
(Ainai közmondás)*

1. Bevezető

Évekig tartó szakmai egyeztetést követően az Országgyűlés 2017. június 13. napján elfogadta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (továbbiakban: Bc.), mely 2018. július 1. napján lépett hatályba. Az új törvény megalkotásának elsődleges célja – amint az a törvény Preambulumában is megjelenik – a hatékony és időszertű, az alapvető jogok érvényesülését biztosító büntetőeljárások lefolytatásához fűződő társadalmi érdek érvényesülésének biztosítása.²

Már a törvénytervezet kidolgozása során ismertté vált, hogy az új jogszabály az ügyészség rendelkezési jogának erősítése mellett a terhelti együttműködéshez fűződő eljárási kedvezmények biztosításával igyekszik megteremteni az eljárás ésszerű időn belüli törhető lefolytatásának feltételeit, melyet a szakma paradigmaváltásként értékelve fokozott figyelemmel kísért.

Hazánk büntetőeljárást érintő nemzetközi kötelezettségei között alapvető jelentőséggel bír az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4. napján elfogadott Egyezmény; melynek 6. Cikke – A tisztességes tárgyaláshoz való jog cím alatt – kimondja:

1. Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy ügyét a törvény által létrehozott, független és partatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot (...) az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

Az új Bc. megalkotásának egyik legjelentősebb indoka az az volt, hogy a büntetőeljárások elhúzódása folytán az állam büntetőjogi igénye csak korlátozottan tudott érvényesülni, a büntetőjogi felelősség megállapításához vezető, gyakran évekig tartó folyamat sérlette a terheltnek alapvető jogait, és nem volt alkalmas sem a sértetti reparáció érvényesítésére, sem általában a társadalom védelmére. Gyengítette továbbá a jogbiztonsághoz fűződő alapvető társadalmi elvárást és nem felelt meg sem a speciális, sem a generális prevenció céljainak.

¹ Dr. Varga Karolina, bíró, szervezetet bűnözés elleni tanácsadó, az Európai Igazságügyi Hálózat bírósági kapcsolattartója, Győri Járásbíróság
² Bc. Preambulum

A törvényalkotónak fentiek mellett szembe kellett néznie azzal is, hogy a 21. században elkövetett – kiemelkedő tárgyi súlyú – bűncselekmények jellege alapvetően megváltozott. Egyre nagyobb jelentőséget kaptak a magas fokú szervezettséget mutató, jól leplezett, speciális szakértelmet és az új információs technológiák készség szintű alkalmazását hasznosító, gyakran határokon átnyúló bűncselekmények. Az EUROPOL második, 2017-ben közzétett jelentése az Európai Unió súlyos és szervezett bűnözés általi fenyegetettségéről (továbbiakban: SOCTA jelentés) rögzíti: az Európai Unióban tevékenykedő, ismert nemzetközi bűnszervezetek száma 5 év alatt egy harmadával emelkedett, számuk 5000 fölé nőtt, az ismert bűnszervezetek földrajzi kiterjedtsége mintegy 180 országot érint. A bűnszervezetek 70%-a 3-nál több országban fejt ki tevékenységét.³

Nyilvánvalóvá vált, hogy az eredményesség, a hatékonyság és az időszerezés követelményeinek egyaránt megfélelítő büntetőeljárás csak olyan jogszabályokkal biztosítható, melyek a terhelteket – meghatározott kedvezményekkel – a büntetőügyekben eljáró hatóságokkal történő együttműködésre ösztönzik.

Az új Be. ezen felismerés mentén számos korábban már ismert együttműködési lehetőséget gondolt újra, a büntetőeljárás valamennyi szakaszában biztosítva annak lehetőségét, hogy az együttműködő terhelteket a büntetőügyben eljáró hatóság bizonyos kedvezményekben részesítse. Az új szabályozás ugyanakkor valamennyi eljárási résztvevőtől szemléltetváltást, a terhelteket, a vád és a védelem oldaláról a megített nyilatkozatokért való fokozott felelősségvállalást igényel.

Indokolt ezért áttekinteni a nemrégiben hatályba lépett rendelkezéseket, érintve azok dogmatikai hátterét, nemzetközi és hazai előzményeit, alapjogi vonatkozásait. Érdemes megvizsgálni azt is, hogy az érintett rendelkezések milyen előnyöket és kihívásokat teremtenek az eljárás egyes résztvevői számára, összességében alkalmasnak mutatkoznak-e a jogalkotó által prioritásként megfogalmazott célok elérésére.

2. A terheltektől együttműködés fogalma és típusai

A büntetőeljárás során a terhelteket az eljárásról történő tudomásszerzéstől kezdődően kötelezettségek terhelik és jogok illetik meg. Álláspontom szerint tágabb értelemben a terheltektől együttműködés körébe vonható, amikor a terhelteket kötelezettségeinek a törvényben meghatározottak szerint eleget tesz és jogait jóhiszeműen gyakorolja, azaz nem törekszik a büntetőeljárás eredményének meghiúsítására. Természetesen önmagában ezen magatartás a törvényben meghatározott kedvezményeket nem jelentheti, pusztán az eljárás időszereit befejezése és a mulasztáshoz, illetve kötelezettségesszög magatartáshoz fűződő hátrányos jogkövetkezmények elmaradása lehet annak következménye.

Szákebb értelemben – jelen dolgozat keretei között – terheltektől együttműködésről akkor beszélhetünk, ha a terheltektől beismert vallomással segíti elő a büntetőeljárás lefolytatását. A terheltektől vallomása kivételével szerepel bír a bizonyítékok között, hiszen mind a bűncselekmény elkövetésének konkrét körülményei, mind az elkövetői tudattartalom feltárása – és ekként a bűnösség, illetve az alkalmazandó joghátrány kérdésében történő döntéshozatal – szempontjából mással nem pótolható bizonyítéknak szolgálhat.⁴ Az elkövető szubjektív tudattartalmának felderítése a bűncselekmény bizonyításának és helyes minősítésének egyaránt feltétele: az egyenes és eshetőleges szándék, illetve az eshetőleges szándék és a tudatos gondatlanság elhatárolásának gyakorlatban felmerülő problémája ennek egyik legjellemzőbb példája.⁵ A terheltektől beismert segíti a büntetőeljárás alapját képező bűncselekmények felderítését és bizonyítását, az eljárás időszereit és hatékony befejezését: fontos információval szolgál a nyomozás irányának, a bizonyítási eszközök körének meghatározásához, bizonyítási cselekmények elvégzéséhez, csökkentve az eredménytelen intézkedések kockázatát.⁶

Indokolt tehát, hogy a bűncselekmény elkövetését beismert terhelteket a törvény bizonyos kedvezményekben – pl. egyszerűbb eljárás, enyhébb büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazása – részesítse.

Áttekintve a Be. vonatkozó rendelkezéseit megállapítható ugyanakkor, hogy a szákebb értelemben vett terheltektől együttműködés, a bűncselekmény beismertése is több különböző dolgot jelenthet. Bizonyos egyszerűsítő eljárási lehetőségek alkalmazásához már elegendő az, ha a terheltektől ténybeli beismert vallomást tesz, de bűnössége kérdésében nem nyilatkozik. Jelentősebb kedvezmények fűződnek a bűnösségre is kiterjedő beismert vallomáshoz, a gyakorlatba tiltva át azt a vélelmet, hogy a beismert vallomás a speciális prevenció célzat megvalósulásának első jele. Az eredményes eljárás lefolytatása szempontjából ennél is jelentősebb, ha a terheltektől beismert vallomás már nemcsak a terheltektől saját cselekvőségére korlátozódik, hanem a bűncselekményben érintett további elkövetők (társ-cselekvők, felbujtók, bűnszegdek) magatartása tekintetében is feltáró jellegű. Nyilvánvaló, hogy az általánosnál komolyabb előkészítést, magas fokú konspirációt igénylő vagy hosszabb időn keresztül elkövetett, adott esetben bűnszervezet keretei között megvalósított, jól leplezett bűncselekmények hatékony felderítése csak a bűncselekményben érintettek valamelyikének közreműködésével lehet eredményes. Nem szabad figyelmen kívül hagyni ugyanakkor, hogy az elkövető társak cselekvőségére terhelő nyilatkozatot tevő együttműködő terheltektől bizonyos kockázatot is vállal vallomásátételével, hiszen alappal számíthat legalább a korábbi jó kapcsolati megromlására, de akár komolyabb következményekre is büntetési részéről. Az állam büntetőjogi igényének legteljesebb támogatásaként értékelhető, ha az együttműködő terheltektől a terheltektől rótt bűncselekményeken túl más, adott esetben

⁴ Mező Anamária: A terheltektől vallomásának szerepe a büntetőeljárásban Debreceni Jogai Műhely, 9. évf. 3. sz. (2012) http://www.debreceniujogmuhely.hu/archivum/3_2012/a_terheltektol_vallomasanak_szepe_a_buntetoeljarasban/ (letöltés ideje: 2019. március 30.)

⁵ Fantióly Zsanett - Ortógyánszki András: Vádatkérő: kontinentális módra. Magyar Jog 57. évf. 6. sz. (2010), p. 364.

⁶ AlRidli: Agnes Doras: A terheltektől beismert bűntett anyagi- és eljárási jogkövetkezményei Belügyi Szemle 62. évf. 1. sz. (2014), p. 92.

³ European Union Serious and Organised Crime Assessment – Crime in the age of technology, European Police Office, 2017.

<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/crime-in-age-of-technology-%E2%80%93-euro-pol%20-%20serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017> (letöltés ideje: 2019. február 24.), p. 14.

a hatóság által még nem is észlelt bűncselekmény vonatkozásában tesz feltétlő jellegű beismerő vallomást. A későbbiekben bemutatott hatályos szabályozásból kitűnően a Be. a legszélesebb körű kedvezményeket ezen vádlotti együttműködő magatartáshoz fűzi. Álláspontom szerint méltányolható, hogy a törvény adta keretek között a más elkövetők cselekvőségére, illetve más bűncselekményekre is kiterjedő beismerő vallomás nagyobb kedvezményben részesüljön, mint a terhelt saját cselekvőségére korlátozódó nyilatkozat, hiszen az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek jelentősebb lehet, mint a törvény teljes szigorával való fellépéshez kapcsolódó érdek az együttműködő terhelt esetében.

3. A terhelti együttműködés beágyazódása a magyar jogrendbe

3.1. Jogelméleti megfontolások

Azt, hogy egy nemzetállam büntetőjoga milyen kedvezményeket társít a terhelti együttműködő magatartáshoz, milyen feltételek mellett és az eljárás mely résztvevőjének döntése alapján tekint el büntetőjogi igénye maradéktalan érvényesítésétől, alapvetően befolyásolják az állam büntetőjogi igényének érvényesítése során követett alapelvei.

A legaltítás elvét követő, inkvizitórius vagy kontinentális berendezkedésű államok gyakorlatában a büntetőeljárás célja az anyagi igazság feltárása.⁷ Ezen államokban alap- elvként érvényesül, hogy lehetőség szerint minden bűncselekményt fel kell deríteni és valamennyi bűncselekmény elkövetőjét felelősségre kell vonni. Az officialitás elvéből fakadóan általában a legaltítás ekvén működő büntetőeljárásokban a büntetőügyekben eljáró hatóságok igen korlátozott diszkrecionális jogkörrel rendelkeznek, az eljárás lefolytatása és eredménye kiszámíthatóbb.⁸ A terhelt nem aktív résztvevője a büntetőeljárásnak, egyúttműködése, beismerő vallomása legfeljebb az alkalmazandó szankció megállapítása során nyelhet kedvező értékelést.⁹ Hazánkhoz hasonlóan az Európai Unió tagállamainak többsége a legaltítás talaján építette fel jelenleg működő büntetőeljárás rendszerét.

Az opportunitás elvét valló, akkuzatórius vagy angolszász büntető eljárási gyakorlatot folytató államokban ezzel szemben a büntetőeljárás is kontradiktóris alapon nyugszik, célja általában annak eldöntése, hogy kinek van igazsága.^{10 11} A büntetőeljárásban érintett hatóságok szélesebb körű mérlegelési jogkörrel bírnak annak eldöntése során, hogy a

átrendalom biztonságához fűződő érdekének fenntartása, a speciális és generális prevenció érvényesítése érdekében – figyelemmel az elkövetett bűncselekmény jellegében és az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyességre – mely esetekben van lehetőség a büntetőeljárás mellőzésére, illetve az általános szabályoktól eltérő eljárásrend alkalmazására, „elcselezésre”?¹² Klasszikusan az opportunitás elvét követő állam az Amerikai Egyesült Államok, de az Európai Unió tagállamai közül Anglia, Hollandia és Franciaország büntetőeljárása is opportunista berendezkedésűnek tekinthető.

Be kell azonban látni, hogy „A legaltítás és az opportunitás nem egymást kizáró fogalmak. A valóságban a világ egyetlen országában sem létezik az eljárásnak ezek a desztillált formái.”¹³ A modernkori igazságszolgáltatás előtt álló kihívások, különösen az igazságszolgáltatás hatékony működésének fenntartásához fűződő alapvető társadalmi elvárás azalképszertően eredményezték az eljárás egyszerűsítését, rövidítését elősegítő jogintézmények egyre elterjedtebb megjelenését a 20. században.

3.2. Jogtörténeti előzmények

A büntetőeljárás szabályozásának hazai fejlődése is jól tükrözi a legaltítás szigorú elvének fellazulását előre vetítő tendenciát. Az 1795-ben született büntetőjogi tervezet alapelveként fogadta el, hogy a büntető ítélet meghozatalára csak nyilvános és szóbeli tárgyalás alapján kerülhet sor.

A 19. században – szoros összefüggésben az államberendezkedés demokratizálódásával – előtérbe került az egyetlen elbírálás elvének érvényesítése iránti igény, mely az 1896-os Bünvádi Perrendtartásban öltött testet.¹⁴ E jogszabály e mellett bevezette a büntető perances jogintézményét, mely elterést engedett a bírósági tárgyalás általános szabályától a hatékonyság és gyorsaság jegyében kisebb súlyú bűncselekmények eldöntése esetén, pénzbüntetés kiszabására adva lehetőséget.¹⁵ E mellett a pótmagánvádas eljárásra is kiterjesztette az 1872-ben, az ideiglenes bünvádi eljárás szabályai között „közzvetlen idézés” megnevezéssel bevezetett rendelkezést, mely egyszerűsített eljárásra kínált lehetőséget a kisebb súlyú bűncselekmény elkövetését beismerő, illetve tetten ért terhelttel szemben az ügyész indítványára, vagyis ekkorra mind a büntetővégezés, mind a bíróság elé állítás intézményének kezdeti formái megjelentek büntető eljárásjogunkban.

7 Zsitos Bettina: Valóságos-e, ami igazságos? - Gondolatok a perbeli igazságszolgáltatás új Be.-ben szabályozott intézményéről. *Büntetőjogi Szemle* 2018/1.sz. p. 93. o.
8 Mikó-Kis Anita: A vádalku tényterése az európai államokban. In: Az állam és a jog alapvető értékei a változó világban: Szechenyi István Egyletem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája, Győr, Szechenyi István Egyletem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2012. p. 163-164.
9 Fűrész Pál Zsolt: Alkalmazó igazságszolgáltatás. In: A gazdaságkódással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásának szerkesztett változata, Budapest, Karoli Gáspár Református Egyletem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 58.
10 Zsitos Bettina: Valóságos-e, ami igazságos? - Gondolatok a perbeli igazságszolgáltatás új Be.-ben szabályozott intézményéről. *Büntetőjogi Szemle* 2018/1.sz. p. 93. o.
11 Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény, új feleladatok, Börtönügyi Szemle 4. sz. (2018). p. 6.

12 Mikó-Kis Anita: A vádalku tényterése az európai államokban. In: Az állam és a jog alapvető értékei a változó világban: Szechenyi István Egyletem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája, Győr, Szechenyi István Egyletem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2012. p.164.
13 Kertész Imre: A legaltítás eróziója, az opportunitás inváziója c. művét idézi Finszter Géza: Legaltítás és opportunitás az új büntetőeljárás kódexben, *Börtönügyi Szemle* 4. sz. (2018). p. 28.
14 Fűrész Pál Zsolt: Lemondás a tárgyalásról - Lemondás az igazságról? In: A büntető ítélet igazságtartalmá, Budapest, Magyar Kézíró Társaság, 2010. p. 139-140.
15 „A Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896:XXXIII.törvény 532. §-a szerint ha a feljelentés hatóság, közhatalnok, rendőr, kétség, határozat ör vagy őrség, feleketeketi erődör, mezdör vagy hegyör hivatalos eljárása közben szerzett közvilén tapasztalata alapján tesz és valóságos ellen nem merül fel aggodalom, tárgya pedig csak kihágás, vagy egyetlen pénzbüntetés büntethető vétség, és a bíró kétszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetésre talál kiszabandónak, a közvilénnek indokolt trabszeli indítványára büntető parancsot hozhatna ki a szabádban levő terhelt ellen” - idézi Dobos György Ádám - Nagy Anita: Eljárás gyorsító külön eljárások egykor és most. In: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai 17. kötet, Miskolc, Bihor, 2017. p. 34.

Az 1930. évi XXXIV. törvény rendelkezései szerint lehetőség volt a tetten ért vagy a bűncselekmény elkövetését beismertő, letartóztatott terhelt közvetlen bíróság elé állítására 3 napon belül. E rendelkezés alkalmazhatóságát az 1951. évi III. törvény a megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügyekre is kiterjesztette. Az eddig egyenes vonalúnak tekinthető jogfejlődésben megtorpanást, sőt visszalépést jelentett az 1954. évi V. törvény (II.Bpm.) hatályba lépése, mely mind a büntetőparancs, mind a bíróság elé állítás szabályait hatályon kívül helyezte. Viszonylag rövid időn belül felismerte azonban a jogalkotó, hogy az egyszerű megítélésű, tömegesen előforduló bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások lefolytatása aránytalan és szinte lekérdőjelezhetetlen terhet jelent az igazságszolgáltatás számára, ezért az 1962. évi 8. tvr. a tárgyalás mellőzését, míg az 1966. évi 16. tvr. a bíróság elé állítás intézményét vezette be újra, főbb vonalaiban a maig hatályos alkalmazási feltételek mellett.¹⁶ Bár az ezt követő időszakban mindkét eljárásforma szabályozása számos módosításon esett át, melyek túlnyomó részben az eljárási határidőket, illetve az egyszerűsített eljárás lefolytatását lehetővé tevő bűncselekmények körét érintették, a következő lényeges változásig egészen 2000. március 1. napjáig várni kellett.

Ekkor lépett hatályba az 1999. évi C. törvény, mely elsőként vezette be a magyar jogrendszerben a köznyelvi által, „vádalku”-nak nevezett tárgyalásról lemondás intézményét. Bár a jogalkotó a tárgyaláshoz való jogáról lemondó, a bűncselekmény elkövetését beismert terhelt vonatkozásában alkalmazható egyszerűsített eljárás szabályait ugyancsak több alkalommal módosította, a jogintézmény egészen a Be. hatályba lépéséig nem tudott érdemi szerephez jutni a büntetőeljárás keretében, alkalmazására alig-alig került sor.

Az 1998. évi XIX. törvény hatályba lépése elvi jelentőségű változást nem hozott az együttlünkődő terhelttel szemben alkalmazható eljárási lehetőségek tekintetében, a fentiekben ismertetett rendszer egészen 2018. júniusáig viszonylagos állandóságot mutatott, bár a részletszabályokban továbbra is gyakorta történt változás.

3.3. Alkotmányos alapjogok

Az állami büntetőhatalom érvényesítésének korlátait azok az alapvető jogok képezik, melyek egyfelől a jogszabályi hierarchia csúcán álló normában, másfelől nemzetközi egyezményekben nyertek rögzítést. Legyen szó akár a büntetőeljárás hatékonyságát elősegítő, akár az eljárások időszertü befűjlesztését célzó intézkedésekről, azok kizárólag abban az esetben fogadhatók el jogállami keretek között, amennyiben alapvető jogok lényeges tartalmának önkényes korlátozásával nem járnak. Szembe kell nézni viszont azzal a ténnyel, hogy „a garanciákkal biztosított és megalapozott döntés hosszabb eljárási időt feltételez, mint a garanciák hiányában szenvedő, de a társadalom részéről hatékonynak tekintett megoldások.”¹⁷

¹⁶ Dobos György Ádám – Nagy Ania: Eljárást gyorsító külön eljárások egykor és most, In: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai 17. kötet, Miskolc, Bihor, 2017, p. 33.

¹⁷ Bekés Ádám: A beismertő vallomástól és az egyszerű tehetőségtől - pro és kontra, Ügyvédek Lapja 56. évf. 6. sz. (2017), p. 37.

Amint a Bevezetőben említetre került, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4. napján elfogadott Egyezmény szabályai a tisztességes büntetőeljárás színvonalát kívánják szolgálni. A rendelkezések általános elfogadottságát jól tükrözi, hogy azok gyakorlatilag változatlan tartalommal jelennek meg a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára 11. cikk c) pontjában és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében.¹⁸

A nemzetközi közösség elismeri ugyanakkor, hogy bizonyos garanciális feltételek együttes teljesülése esetén a büntetőeljárások egyszerűsítésére nem csak sor kerülhet, de az eljárások időszertűségének javítása érdekében az nélkülözhetetlen is. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 410. ülésén, 1987. szeptember 17. napján Ajánlást fogadott el a büntetőeljárás egyszerűsítéséről, mely az Egyezmény 5-6. cikkének maradéktalan tiszteletben tartása mellett a büntető igazságszolgáltatás késedelmei hatékonyan orvosolt intézkedések között az alábbiakról tesz említést:

- vádemelésről lemondás célszerűségi okokból (opportunitás, vagy azzal azonos célú intézkedések);
- sommás eljárások, bíróságon kívüli megegyezés és egyszerűsített eljárások;
- hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése.¹⁹

Az Alkotmánybíróság már 1995-ben, a tárgyalás mellőzésével folytatott eljárás vizsgálatra kapcsolatán elismerte a magyar igazságszolgáltatás időszertűségi mutatóinak ismeretében az eljárást gyorsító intézmények létjogosultságát.²⁰

Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikke a büntetőeljáráshoz fűződő alapvető jogok körét az alábbiak szerint határozza meg:

- törvény által felállított független és pártatlan bírósághoz való jog,
- tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jog,
- ésszerű időn belüli elbíráláshoz való jog,
- ártatlanság vételeme,
- védelemhez való jog,
- nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege elve,
- ne bis in idem elve,
- rendes jogorvoslatihoz való jog;

Mint a később ismertetésre kerülő jelenlegi szabályozásból kitűnik, a terhelti együttlünkődés körébe vonható büntetőeljárási rendelkezések leginkább a terhelt nyilvános tárgyaláshoz való jogát korlátozzák.

A terhelt nyilvános tárgyaláshoz való joggal kapcsolatban az Alkotmánybíróság 2004. szeptember 28. napján kihirdetett 422/B/1999. AB határozatában – a tárgyalásról

¹⁸ Amati Dániel Gábor: Az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárás törvény külön eljárási, Eljárásjogi szemle 3. évf. 3. sz. (2018), p. 23. <https://eljarasjog.hu/2018-erfolyam/az-esszeru-idon-beluli-targyalas-hoz-valo-jog-es-az-uj-buntetoeljarastorveny-kulon-eljarasai/> (letöltés időpontja: 2019. március 6.)

¹⁹ Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(87)18. számú ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről (1987. szeptember 17.) I-III. pont <https://kuria-birosag.hu/hu/print/emhb/-/87-18-ajanlas-buntetoeljaras-egyszerusiteserol/> (letöltés időpontja: 2019. március 30.)

²⁰ 67/1995. (XII.7.) AB határozat 2.2. pont

lemondás jogintézményével összefüggésben – utalva az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára, kifejtette: „A tárgyaláshoz – mint a független és pártatlan bíróság előtti eljárás kontradiktórus, közvetlen és szóbeli formájához – való jogról lemondásnak nincs alkotmányos akadály, mindazonáltal elismerése a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút, a terhelt részéről feladhatatlan, alapjogi jellegéből következően meghatározott feltételekhez kötött. (...) A tisztességes eljárás követelménye olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet megfektetni.”²¹

Az Alkotmánybíróság határozatában a tisztességes eljáráshoz való jog lényeges elemként ismerte el a kontradiktórus tárgyaláshoz való jogot, melyről csak határozott és egyértelmű terhelti nyilatkozattal, a következmények teljes ismeretében és minden kényszeről mentesen lehet érvényesen lemondani. Amint az a későbbiekben bemutatásra kerül, a jogalkotó az új eljárásjogi rendelkezések megalkotása során mind az egyezségkötés, mind az előkészítő ülésen tett vádlotti beismerő vallomás tekintetében maradéktalanul figyelemmel volt a fenti követelményrendszerre.

A terhelti beismerésen alapuló egyszerűsített eljárásokkal szemben megfogalmazott kritikáik gyakorlatra hivatkoznak az ártatlanság vélelmének sérelmére, melyet az Alkotmánybíróság a büntetőeljárás garanciák között ugyancsak a tisztességes eljáráshoz való jog egyik elemként ismert el.²² Az alapelv és a hozzá szorosan kapcsolódó önvádrta kötelezés tilalma korlátozásoktól mentes érvényesülésének biztosítása a büntetőügyekben eljáró hatóságok mindegyikének folyamatosan fennálló kötelezettsége. Ugyanakkor az egyszerűsítő eljárások kritikusai a beismerő vallomáshoz fűződő kedvezménynek biztosításában öszönző erőt vélnek felfedezni, mely arra sarkallhatja a terhelteket, hogy a terheltre rótt bünteselekményt – akár valótlannal is – elismerjék.²³ A Be. számos garanciális szabályt iktatott a terhelti együttműködésen alapuló eljárások rendszerébe, melyek álláspont szerint alkalmasak a fenti alapjogok hatékony védelmére. A szabályok egyenként és összességükben is azt a célt szolgálják, hogy a terhelttől beismerő vallomása valóban tájékozottságon alapuló és önkéntes legyen, és amennyiben a későbbiekben derülne fény arra, hogy jogai sértültek, bizonyítékként ne legyen felhasználható. Ezen eszközök között találjuk – a részletesen szabályozott alaki feltételek mellett – a hatóságok folyamatos, köztük a részletes tájékoztatási kötelezettségét, a védő kötelező részvételének előírását, illetve azt a szabályt is, hogy a bíróságnak minden esetben meg kell győződnie a vallomás önkéntes és befolyástól mentes voltáról.

Kérdésként vetődik fel végül az egyszerűsített eljárásokkal összefüggésben a rendes jogorvoslatához fűződő jog sérelme is. A terhelti együttműködés alapján lefolytatott eljárások

rájuk konszenzualiis jellegéből fakadóan az ügydöntő határozat meghozatalára a terhelt tiltakozása ellenére, illetve a fent felsorolt garanciális eljárási szabályok sérelme esetén nincs lehetőség. Ebből következik, hogy a jogorvoslati jog korlátozott volta a terhelti követelmények teljes ismeretében és minden kényszerből mentesen megfektetett nyilatkozatán alapul, mely biztosítja alapvető jogai sértetlenségét.²⁴

4. A terhelti együttműködés egyes esetei az új Be.-ben

4.1. A hatályos szabályozás rendszere

Bekés Ádám a jól működő konszenzualiis rendszer ismerveiként az alábbi kritériumokat rögzíti:

1. indoka: hatékony erőforrás-gazdálkodás, az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartása érdekében,
2. korláta az alapvető jogok (eljárás garanciák) biztosításának kötelezettsége,
3. axiómája az alaki igazság elfogadása,
4. módja a terhelt objektív bizonyítékokkal alátámasztott beismerő vallomása, és
5. eredménye a felderítés eredményesebbé válása és az eljárások tartamának rövidítése, ezáltal a speciális és generális prevenció fokozódása.²⁵

A Be. hatályba lépése óta eltelt idő még nyilvánvalóan nem alkalmas arra, hogy a terhelti együttműködés új rendszerének hatékonyágáról és eredményességéről megállapítottan állást lehessen foglalni. Erdemes azonban áttekinteni, hogy az új (megújított) jogszabályi környezet megermentette-e azokat a törvényi feltételeket, melyek az egyszerűsítő eljárások hatékonyágához nélkülözhetetlenek.

A törvény a terhelti együttműködés eseteit nem önálló fejezetben, hanem elszórtan, a büntetőeljárás szakaszaihoz igazodóan szabályozza. Ennek ellenére az egyes eljárási stádiumokban alkalmazható lehetőségek koherens rendszert alkotnak, az eljárás harmely szakaszában biztosítva a terhelt lehetőségét a terheltre rótt bünteselekmény beismeréséhez fűződő kedvezmény igénybevétele, természetesen eltérő keretek között és következmények mellett. Az eljárásjogi törvény álláspontom szerint elismeri azt a nyilvánvaló tény, hogy a büntetőeljárás előrehaladtával változik a terhelti beismerés jelentősége. Míg a nyomozás során a felderítés hatékonyágát és a megalapozott bizonyítást segíti elő, egy általános szabályok szerint teljeskörűen lefolytatott nyomozást követően az előkészítő ülésen tett beismerő vallomás már valóban pusztán pergazdaságossági előnyökkel kecsegtet. Ezzel párhuzamosan a terhelt számára biztosítható kedvezmények köre szűkül az eljárás előrehaladtával: míg a nyomozás során akár a büntetőeljárás megszüntetését is eredményezheti, vagy azzal végződő diverziós eljárásokra vezethet, a bíróság előkészítő

21 422/B/1999. AB határozat 3. pont

22 Czine Ágnes: Az új büntetőeljárás törvény lényeges rendelkezései a garadálkodással összefüggő bünteselekmények tilkterében In: A garadálkodással összefüggő bünteselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztet változata, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Allam- és Jogtudományi Kar, 2018, p. 48.

23 Kovács Tamás: A büntetőeljárás reformjának egyik dilemmája: a vádalku kérdése. In: A munkát nem lehet etikizni: ísztelekkel! Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Allam- és Jogtudományi Kar, 2016, p. 60-61.

ülésén már csak enyhébb büntetés kiszabására kerülhet sor. Itt szakszerűsége megjegyezni, hogy a terhelt a büntetőeljárás tárgyvalási szakában sincs elzárva a beismerő vallomás megtételétől, azonban nyilatkozata ekkor mindössze a további bizonyítási eljárás lefolytatásáért és a beismerő vallomás enyhítő körülményként történő figyelembevételét eredményezheti.²⁶ Ugyancsak elterés mutatkozik a különböző eljárési szakaszokban nyílván álló lehetőségek között a tekintetben, hogy az együttműködő terhelt az alkalmazandó joghátrányra vonatkozóan jogosult-e tényleges egyeztetés folytatására, vagy csak abban a kérdésben jogosult dönteni, hogy a vádhatóság ajánlatát elfogadja-e.²⁷

A Be. a terhelti együttműködésre alapvetően az alábbi eljárási lehetőségeket biztosítja:

1. A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kiállításra helyezése
2. Ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításra helyezése
3. Egyezség a bűnösség beismeréséről
4. Előkészítő ülés – eljárás bűnösség beismerése esetén

Az ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításra helyezése körében jutnak szerephez a korábbi eljárásjogi törvényből már ismert diverziós eljárások: a közvetítői eljárás és a korábbi vádemelés elhalasztása helyébe lépett feltételes ügyészi felügyelet megnevezésű jogintézmény.²⁸

Ezen kívül két külön eljárásban, a bíróság elé állítás és a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásban jut a terhelt beismerő vallomása kiemelkedő jelentőséghez. Álláspontom szerint, mivel a Be. 404. § (2) bekezdés d) pontja szerint ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításra helyezése e külön eljárások lefolytatására is irányulhat, a jogalkotó egyértelműen a terhelti együttműködésen alapuló eljárások körébe sorolja ezen külön eljárásokat is.

4.2. A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kiállításra helyezése

A Be. XXXVII. fejezete a korábbi szabályozással szemben – megújítva a leplezett eszközök szabályozási rendszerét – részletesen szabályozza az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának feltételeit. Ezen eszközök között szerepel a korábban a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban Rtv.) 67. §-ban szabályozott intézkedés, mely lehetővé teszi, hogy a bűncselekmény azon elkövetőjével, aki a folyamatban lévő ügy vagy más bűncselekmény felderítésével, bizonyításával kapcsolatos információkat és bizonyítékokat szolgáltat, a nyomozó hatóság – az ügyesség engedélyével – megállapodást kössön.²⁹ A megállapodásnak akkor van helye, ha az azzal elérhető nemzetbiztonsági vagy büntődézési érdek jelentősebb, mint az, amely az elkövető büntetésétől függ.

26 A Be. 163. § (4) bekezdés c) pontja új, ugyancsak az eljárás gyorsítását célzó rendelkezéseket iktarta törvénybe, hogy nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadják.

27 Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény új feladatok. Börtönügyi Szemle 4. sz. (2018.), p. 13.

28 Be. 404. § (2) bekezdés a) és b) pont

29 Frecht Agnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tanácsa - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <http://eoo.space-obh.birosag.hu/Folder/Contentum-649ce9ae1ce81180f8005056849a0a/> View?x=HwAAAFASAAAC5GwAA (teljesítés időpontja: 2019. március 24.)

tőjogi felelősségre vonásához fűződik.³⁰ Az intézkedés létjogosultságát a nyomozó hatóság információ hiánya teremti meg, alkalmazásának csak abban az esetben lehet helye, ha a bűncselekmény felderítése a megállapodás megkötése nélkül aránytalan akadályba ütközik.³¹ Nem köthető ilyen megállapodás az élet számdékos kioltásával járó vagy számdékosan maradvány egészségromlást, illetve súlyos egészségromlást előidéző bűncselekmények elkövetőivel.³²

Bár a Be. szabályai kifejezetten nem rendelkeznek arról, hogy a bűncselekmény beismerése a megállapodás megkötésének feltétele, álláspontom szerint abból, hogy a Be. 219. § (1) bekezdése értelmében ilyen megállapodás a bűncselekmény elkövetőjével köthető, arra lehet következtetni, hogy a Be. szabályain alapuló megállapodás esetén a bűncselekmény elkövetése az együttműködő személy részéről nem lehet vitatott. Az elkövető megjelölés e mellett a Be. 38. § (1) és (2) bekezdéseire is figyelemmel utal arra is, hogy a megállapodás megkötésének akár a büntetőeljárás megindítása előtt is helye lehet.

A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülése, mint kiállításra helyezett ellentételezés a büntetőeljárás megindításától való eltekintést (a fejleltetés elutasítását), illetve a folyamatban lévő büntetőeljárás megszüntetését jelentheti. A Be. 411. § (3) bekezdés b) pontjára figyelemmel nincs akadálya annak sem, hogy a fejleltetés elutasítására, illetve a büntetőeljárás megszüntetésére csak a terhelt terhére rótt bűncselekmények egy része tekintetében kerüljön sor, míg a továbbiak miatt a büntetőeljárás – akár egyezség megkötésével is – folytatódjék.

Az együttműködő személlyel köthető megállapodás részletes szabályairól az ügyességéről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Útv.) 25/E. § (1) – (5) bekezdése és az Rtv. 67. § (1) – (8) bekezdése rendelkezik. Érdemes kiemelni, hogy mindkét törvény ír az együttműködő személy részére nyújtható „indokolt mértékű anyagi ellenszolgáltatás” lehetőségeiről is, mely – az utaló szabály folytán – a Be. 219. § szerint együttműködő személy esetében is alkalmazható, a büntetőeljárás körén kívüli eső kedvezménynek tekinthető. A leplezett eszköz alkalmazásának előkészítése és végrehajtása során irányadó szabályokat a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI.8.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Nyer.) tartalmazza. Ezen szabályok közül álláspontom szerint kiemelkedő jelentőséggel bír garanciais szempontból a 190. § (5) bekezdés, mely szerint a megállapodás kése delmet nem tűrő esetben sem köthető meg ügyészi engedély nélkül, valamint a 191. § (2) bekezdése, mely kötelezővé teszi az alkalmazó szerv részére, hogy az eszköz alkalmazásának indokoltasága esetén az ügyességgel előzetes egyeztetést folytasson. E két rendelkezésből következik, hogy az eszköz alkalmazásával elérhető nemzetbiztonsági vagy büntődézési érdek és a büntetőjogi felelősségre vonáshoz fűződő érdek összevetése, az állam büntetőigényéről történő feltételes lemondás kizárólagos ügyességi kompetenciába tartozik. E mellett az elkövető részére

30 Be. 219. § (1) bekezdés

31 Belovics Ervin – Erdel Árpád (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata, Budapest, HVGONAC, 2018. p. 307.

32 Be. 219. § (2) bekezdés

is garanciát jelent a szabályozás, mely nem teszi lehetővé olyan megállapodás megkötését, melynek eredménye – a feljelentés elutasítása, illetve az eljárás megszüntetése – az elkövető teljesítése esetén is az ügyesség döntését igényli.³³ E döntésnek megnevezetala során „az ügyésznek az állam büntetőjogi igénye és az egyéb érdekek közötti viszonyból kell kiindulnia, és azt kell vizsgálnia, hogy milyen előny érhető el azzal, ha a büncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel szemben a nyomozást megszüntetik.”³⁴

4.3. Ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításba helyezése

A terhelt együttműködés esetén felkínálható, az eljárás egyszerűsítését célzó, a nyomozás során – a gyanúsítás közlését követően – alkalmazható jogintézményeket a Be. ügyési intézkedés vagy határozat kiállításba helyezése cím alatt foglalja össze. Ezen intézkedések lényege, hogy az ügyesség – akár már a gyanúsított kihallgatás megkezdését megelőzően – közölheti a gyanúsítottal, hogy – a terhelt rótt büncselekmény beismerése esetén – milyen, számára kedvező intézkedés alkalmazására lát lehetőségeit.³⁵ A felajánlás irányulhat közvetítői eljárás lefolytatására, feltételes ügyési feltétleges alkalmazására, a gyanúsított együttműködésére tekintettel a feljelentés elutasítására vagy az eljárás megszüntetésére és bíróság elé állítás vagy büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás kezdeményezésére, amennyiben ezen intézkedések alkalmazásának általános törvényi feltételei teljesülnek. Az ügyész nyilatkozatában a beismerő vallomás mellett az intézkedések alkalmazását további – opcionális – feltételek teljesítésétől teheti függővé. Az első ilyen lehetséges feltétel, az ügy, illetve más büntetőügy felderítésében, bizonyításában történő együttműködés, mely nyilvánvalóan a nyomozás vagy más büntetőeljárás előmozdítását célozza. E feltétel természetesen nem támasztható azzal a ténnyel szemben, aki a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kiállításba helyezésére tekintettel korábban kötött megállapodás alapján működik együtt a nyomozhatósággal. Ilyen leplezett eszköz alkalmazásában közreműködő, illetve bíróság elé állításra vagy büntetővégzés meghozatalára irányuló indítvánnyal érintett gyanúsított részére előírható a sértett polgári jogi igényének kielégítése, illetve a feltételes ügyési feltétlegesítés keretében előírható bármely egyéb kötelezettség is. Ez utóbbi a közvetítői eljárás lefolytatására irányuló javaslathoz is megfogalmazható többlet-feltételként.³⁶

A terhelt és védője nincs elzárva attól, hogy – terhelti együttműködés eseteire – kezdeményezze az ügyesség nélküli ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításba helyezését.

33 Be. 382. § (1) bekezdés és 399. § (1) bekezdés

34 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 192. §-hoz fűzött miniszteri indokolás, idézi Fűrcht Pál Zsolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő büncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Karoli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018., p. 60.

35 Fűrcht Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-649cc9a1e1e81180f8005056849a0a/View?ctx=HwAAAF4SAAC5GwAA> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

36 Be. 404. § (3) bekezdés a)-d) pont

Az ügyesség ajánlatát köteles írásban közölni a gyanúsítottal, az ezt megelőző egyeztetés azonban nincs alakíthatóságához kötve.

Égyértelmű garanciális szabályokat tartalmaz a Be. arra az esetre, ha a gyanúsított a kiállításba helyezett intézkedésre tekintettel tett beismerő vallomást, azonban az ügyesség határozata a kiállításba helyezett intézkedésről elter vagy a határozat kiállításba helyezése törvényesítő volt. Ilyen esetben sem a gyanúsított – megtévesztés hatására született – beismerő vallomása, sem pedig a vallomás alapján beszerzett egyetlen további bizonyítási eszköz sem használható fel bizonyítékként, a Be.167. § (5) bekezdésében írtakra is figyelemmel.³⁷ Álláspontom szerint a gyanúsított vallomás felhasználásának tilalma a gyakorlatban nem okozhat problémát. Más a helyzet azonban a vallomás alapján beszerzett további bizonyítási eszközök felhasználhatóságának megítélésével. Amennyiben a kiállításba helyezett intézkedés nem realizálódik, vagy a határozat meghozatalára nem kerül sor, a vizsgálat az általános szabályok szerint folytatódik tovább és a további eljárás cselekmények meghatározására, valamint elvégzésére már a gyanúsítotti beismerő vallomás tartalmának ismeretében kerül sor. Önmagában attól, hogy egy bizonyítási eszköz a gyanúsítotti beismerő vallomást követően került beszerzésre, még nem lesz törvényesítő annak bizonyítékként történő felhasználása, hiszen nyilvánvaló, hogy a korábban a büncselekmény elkövetésének bizonyításához szükségesnek ítélt gyanúsítotti beismerő vallomást más bizonyítási eszközökkel szükséges pótolni. Annak megállapítása azonban, hogy a további eljárási cselekmények meghatározásában a gyanúsított vallomása szerepet játszott-e és az azok során beszerzett bizonyítási eszköz a vallomás nyomán beszerzettek tekinthető-e, az összes körülmény ismeretében is csak valószínűsíthető. Ilyen esetekben a bíróságnak különös gondtal kell vizsgálnia a vád aláátmasztására megjelölt bizonyítékok törvényességét.

További garanciális szabály, hogy amennyiben az ügyesség elutasítja az ügyességi intézkedés vagy határozat kiállításba helyezésére irányuló terhelti vagy védői kezdeményezést, a kezdeményezés bizonyítékként nem használható fel és az azzal kapcsolatban kélt-kelt iratok sem nyújthatók be a bíróságra.

Amennyiben a terhelt nem teljesíti a vállalt feltételeket, vagy valótlan vallomást tesz, az vallomása bizonyítékként történő felhasználhatóságát nem érinti, ugyanakkor az ügyesség nincs kötve a kiállításba helyezett intézkedésekhez.

4.4. Egyesség a bűnösség beismeréséről

Az egyesség új Be-ben szabályozott intézményét a szakirodalom a klasszikusan valdalkuként ismert eljárást egyszerűsítő lehetőség magyar megfelelőjének tartja. A terhelti együttműködés egyik alapfűpusának is tekinthető jogintézmény ténylegesen angliai eredetű, de legismertebb változata az Amerikai Egyesült Államok joggyakorlatában ter-

37 Fűrcht Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-50b496c9a1e81180f8005056849a0a/View?ctx=HwAAAF4SAAC5GwAA> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

jedt el. A vádalkuhoz hasonló konszenzuális eljárást gyorsító jogintézmények kialakulásának háttérben kiemelkedő szerepet töltött be valamennyi államban az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartására, az eljárások tartamának csökkentésére törekvés.³⁸

4.4.1. Nemzetközi kitekintés

Az Amerikai Egyesült Államokban már a 18. század közepén megjelent az az eljárási rend, mely lehetővé tette a terhelt beismerő vallomása esetén egyszerűsített eljárás lefolytatását. A ma ismert jogintézmény előzményei a 19. század elején jelentek meg, majd a 20. század második felében megkezdődött az addigra hallgatólagosan kialakult gyakorlat legitimizálása. A folyamat az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának Santobello ügyben 1971-ben kihirdetett ítéletével zárult, mely a *plea bargaining* néven ismert jogintézményt jogszerűnek ismerte el.³⁹ A gyakorlatban a vádalku megkötésére irányuló eljárás – hasonlóan a magyar szabályozáshoz – két szakaszra bontható és annak során mindkétféle érvényesítő a jóniszemű eljárás követelménye és a jötkölcsebe ütközés tilalma.⁴⁰

Az egyeztetésre az ügyész vagy a terhelt kezdeményezésére egyaránt sor kerülhet. Beismerő vallomás esetére az ügyész felajánlhatja a terheltnek, hogy a terhére róható bűncselekmények közül nem valamennyi bűncselekmény miatt emel vádat, enyhébb minősítés vagy akár enyhébb büntetés kiszabására tesz a bírónak indítványt. Garanciaállis elemként jelenik meg a folyamathoz az ügyész tájékoztatói kötelezettsége, melynek a meg egyezés bírósági jóváhagyásának jogkövetkezményein túl ki kell terjednie a terhelt terhére megállapításra kerülő bűncselekmény minősítésére és a várható büntetés mértékére is, valamint arra, hogy a bíróságot ez a megállapodás nem köti. Amennyiben a terhelt a fentiek ismeretében beismerő vallomást tesz és azt az ügyész elfogadja, dönt az alkalmasított kedvezmény tekintetében.⁴¹

A megállapodás az ügyben tartott nyilvános ülésen kerül a bíró részére benyújtásra. A bíró köteles érdemben vizsgálni, hogy a megállapodás megfelelően szolgálja-e a társadalom érdekeit, a formai és tartalmi követelményeknek elegendő-e, megkötése során teljesültek-e a megkívánt eljárási garanciák, a terhelt terhére rótt vád ténybeli alapokon nyugszik-e és a terhelt beismerő vallomását önkéntesen, a következmények ismeretében tette-e meg. Amennyiben ezen feltételek bármelyike nem teljesül, a bíró a megállapodás jóváhagyását megtagadja.⁴²

Az ismertetett eljárásrend eredményes és hatékony voltát, jogalkotói, jogalkalmazói és társadalmi elfogadottságát egyaránt jól tükrözi, hogy az Amerikai Egyesült Államok

igazságszolgáltatási gyakorlatában a vádalku alkalmazása kivételből fő szabállyá vált, a büntetőügyek 96-98%-a a fentiek szerint került elbírálásra.⁴³

Európában a 20. század végére – a 21. század elejére tehető a vádalkuhoz hasonló jogintézmények megjelenése a nemzetállami büntetőeljárás jogi kodifikációban, igazodva az adott állam igazságszolgáltatási tradícióhoz, eljárási jogi szemlélethez, nem ritkán vegyülve az akkuzatoriális eljárásrend klasszikus elemeivel. Így lényeges eltérések figyelhetők meg a funkciómegoszlás elvének érvényesülése, az eljárással érintett bűncselekmények köre, illetve a meg egyezés lehetséges tartalma tekintetében egyaránt. Ezzel szemben közös elem a beismerő vallomás önkéntes és hiteles voltának, valamint az eljárási alpirogok érvényesítésének feltételként szabása, csakúgy, mint az alkalmazásra kerülő szankció arányosságának vizsgálata. A jogintézmény a norvég, dán, észt, román, olasz és spanyol eljárási jogi szabályozásban is megjelenik.⁴⁴ A német és a francia rendszer bemutatása jól szemlélteti a szabályozás sokféleségét.

Franciaországban a büntetőjogi meg egyezés intézménye (*composition pénale*) 1999-ben, míg az „igazi vádalku” (*plaider coupable*) 2004-ben került bevezetésre. A büntetőjogi meg egyezés keretében az ügyész a bűnösségét beismerő elkövetőnek tesz ajánlatot a jogkövetkezmény nemére és mértékére. Az intézkedés alkalmazására az 5 évet meg nem haladó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében van lehetőség. Amennyiben a terhelt elfogadja az ügyész ajánlatát, azt a bíróság elé terjesztik, melynek jóváhagyásával az egyezés létrejön. Az „igazi vádalku” során a terheltnek védőjével személyesen meg kell jelennie az ügyész előtt, aki ajánlatot tesz a büntetés nemére, mértékére. Amennyiben a terhelt az ajánlatot elfogadja, a bíróság nyilvános tárgyaláson, feltehetően ítélettel dönt, vizsgálva a cselekmény helyes minősítését, a büntetés helytállóságát, valamint a beismerő vallomás önkéntes és hiteles voltát.⁴⁵

Németországban a szövetségi törvényhozás által 2009-ben elfogadott jogszabály szerint a meg egyezés (*Terständigung*) megkötésében a bíróra kulcsfontosságú szerep hátrál. Nem pusztán jóváhagyója, hanem aktív résztvevője, sőt akár kezdeményezője is lehet az egyeztetésnek, a megállapodás kizárólag a nyilvános tárgyaláson jöhet létre. Amennyiben az ügyész, a terhelt és a védő előzetesen egyeztet, annak eredményét a bírósággal közölni kell. A megállapodás tárgya lehet az eljárás további menete, illetve annak eredménye is, a tárgyaláson zajló egyeztetés keretében a bíró közölheti a felekkel, hogy milyen tartalmú meg egyezést tart elfogadhatónak, ebben kitérhet a büntetés nemére, valamint mértékének alsó és felső határára egyaránt. A megállapodás létrejötte azonban a bíróság tényfelhárítási kötelezettségét nem érinti, az ítélet alapja a bíró meg egyezőződése marad.

38 Kovács Tamás: Kell-e nekünk a vádalku? In: Tanulmányok Pólt Péter 60. születésnapja tiszteletére, Budapest, Országos Vezetői Értekezlet, 2015. p. 138-139.

39 Kovács Tamás: Kell-e nekünk a vádalku? In: Tanulmányok Pólt Péter 60. születésnapja tiszteletére, Budapest, Országos Vezetői Értekezlet, 2015. p. 138-139.

40 Fanyó Zsanett Szerződés-e a vádalku? In: A szerződés interdisciplinárius megközelítésben: a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottsága Gazdasági Jogi Munkabizottságának tudományos előadulása, Szeged, Péter Elemér Alapítvány, 2012. p. 69.

41 Szigeti Imola: Az egyeztetésre vonatkozó eljárási jogi normarendszer Magyar Jog 65. évf. 12. sz. (2018.), p. 691.

42 Elek Balázs: Kötés és időarraállítás a büntetőeljárásban Büntetőjogi Szemle 2015/1-2. szám p.11.

43 Fanyó Zsanett: Lemondás a tárgyalásról - lemondás az igazságról? In: A büntető ítélet igazságtartalma, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. p. 139.

44 Kovács Tamás: A büntetőeljárás reformjának egyik dilemmája: a vádalku kérdése. In: A munkát nem lehet elítélni: tiszteletkötet Tremmel Flórián professzor emeritus 75. születésnapjára, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. p. 61.

45 Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti egyeztetésköds rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, Szegedi tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 276-278.

Garanciais szabályok védik a terhelt akarathiyvántási szabadságát és jogorvoslati jogát, melyről a megegyezés keretében érvényesen nem mondhat le.⁴⁶

4.4.2. Hazai tapasztalatok

Magyarországon a tárgyalásról lemondás jogintézményének megjelenését tekinthetjük a „vádalku” első kodifikált formájának, egyben a Be.-ben egyezés néven szabályozott jogintézmény elődjének.

Az 1999. évi CX. törvénnyel 2000. január 1. napjával bevezetett rendelkezések lényegesen szerint, amennyiben a terhelt bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tett, és önként, egyértelműen lemondott a tárgyaláshoz való jogáról, az ügyész indítványára a bíróság – a tárgyalási szak mellőzésével – nyilvános ülésen hozhatott ítéletet a vád tárgyává tett bűnoselekményről. A terhelt beismerő vallomására és a nyomozás irataira alapított ítéletben megállapította a terhelt bűnösségét és azért vele szemben a vádiratban indítványozott büntetést szabhatta ki, illetve intézkedést alkalmazhatta. Az egyszerűsített eljárásban hozott ítélettel szemben korlátozottan nyílt lehetőség jogorvoslat igénybevitelére. Külön eljárási szabályok vonatkoznak a bünszervezetben elkövetett bűnoselekmények együttlünködő terheltjeire, elismerve a beismerő vallomás és együttlünködés kiemelt jelentőségét e bűnoselekmények felderítése tekintetében.⁴⁷ Annak ellenére, hogy a jogintézményre vonatkozó részletes szabályok több alkalommal is módosultak, az eljárás lényegi tartalma változatlan maradt.⁴⁸

Bár a Legfőbb Ügyészség összefoglaló jelentésében elismerte, hogy a tárgyalásról lemondás szabályozása alkalmas az előre láthatóan elhúzódozó bizonyítási eljárás elkerülésére és alkalmazható lehet a kiemelkedő tárgyi súlyú bűnoselekmények felderítésében, kulcsfontosságú beismerő vallomás ellentételezésére, a gyakorlati tapasztalat azt mutatta, hogy a tárgyalásról lemondás jogintézménye nem bizonyult alkalmasnak a jogalkotó által megfogalmazott célok elérésére.⁴⁹ Alkalmazására szinte csak kivételes esetekben, a büntetőeljárások mintegy 0,1%-ban került sor, ami 2015 és 2017 között nem jelentett évi 50 ügynél többet országosan.^{50 51}

Ennek hátterében – szakirodalmi álláspontok szerint – az alábbi indokok húzódtak meg:

- a legalitás elvének sérelme,
- a törvény előtti egyenlőség elvének sérelme,

46 Elk. Balázs: Költés és időtartalmak a büntetőeljárásban. Büntetőjogi Szemle 2015/1-2. szám p.12-13.

47 Szegedi Imola: Az egyezésre vonatkozó eljárási jogi normarendszer. Magyar jog 65. évf. 12. sz. (2018) p. 694.

48 Az 1998. évi XIX. törvényben is megtalálható rendelkezéseket legutóbb a 2009. évi LXXXIII. törvény, a 2011. évi LXXXIX. törvény, a 2011. évi CL. törvény, majd a 2013. évi CCXXXIII. törvény is módosította.

49 Fantoj Zsannett Szerződés-e a vádalku? In: A szerződés interdiszciplináris megközelítésben: a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottsága Gazdasági Jogi Munkabizottságának tudományos előadói ülésé, Szeged, Pólyai Elemér Alapítvány, 2012. p. 76.

50 Szegedi Imola: Az egyezésre vonatkozó eljárási jogi normarendszer. Magyar jog 65. évf. 12. sz. (2018) p. 694.

51 Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben.

In: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 278.

- a közvetlenség elvének sérelme,
- a nyomozó hatóság és az ügyészség érdekeltiségének hiánya,
- a terhelt érdekeltiségének hiánya,
- a diverziós és eljárást gyorsító külön eljárások differenciált eszköztára,⁵²
- a védelem motiválatlansága,⁵³
- az eljárás tényleges eredményét övező bizonytalanság, valamint
- a költségtérítés és a bizalom hiánya.⁵⁴

Összefoglalóan megállapítható, hogy „amíg az általános szabályok szerinti eljárás – adott esetben a vádemelés – az azt folytatónak egyszerűbb, mint az egyszerűnek kialakított eljárás (pl. vádemelés elhalasztása, tárgyalásról lemondás indítványozása stb.), addig aligha várható, hogy az egyszerűsített eljárás legyen az általános és az általános a kivétel.”⁵⁵

4.4.3. Jelenlegi szabályozás

Ilyen nemzetközi és hazai szabályozási előzmények nyomán vezette be a Be. 2018. július 1. napjától „Egyezés a bűnösség beismeréséről” megnevezéssel a „magyar vádalku” új szabályait.

A Be. LXV. fejezetében szabályozott egyezés megkötésére irányuló eljárás nyomozati szakban három szakaszra (az egyezés kezdeményezése, egyeztetés és az egyezés megkötése) tagolódik, majd ezt követi a vádemelés nyomán a bíróság eljárása, melynek szabályai a külön eljárások között, a Be. XCIX. fejezetében kerültek elhelyezésre.

Egyezés megkötésére a nyomozás során – az első gyanúsított kihallgatásáról a vádemelés bármikor – bármely bűnoselekmény elkövetőjével lehetőség nyílik, amennyiben az elkövető bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomás tételével támasztja alá együttlünködési szándékát. E szabály alól kivételt képez a koros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt.

Az egyezés megkötését mind az ügyész, mind a terhelt és védője kezdeményezheti. A védő, aki kötelezően résztvevője az eljárásnak, az egyeztetések folytatására – a terhelt hozzájárulásával – önállóan is jogosult. Az egyeztetés a bűnösség beismerésére és annak következményeire, az egyezés lehetséges tartalmi elemeire terjed ki. A Be. 408. § (1) bekezdése kifejezetten akként rendelkezik, hogy az egyeztetés nem érinti az egyezés tárgyát képező bűnoselekmény tényállását és Btk. szerinti minősítését, azt kizárólag az ügyészség jogosult megállapítani a Be. 410. § (3) bekezdése alapján. Álláspontok szerint helytálló ezzel összefüggésben az a gyakorlati megfontoláson nyugvó szakirodalmi állás-

52 Fantoj Zsannett: Lemondás a tárgyalásról - lemondás az igazságról?

In: A büntető ítélet igazságátalalma, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. p. 149-150.

53 Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 279.

54 Békés Ádám: Az egyezés (vadás) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kúria - Pázmány Press, 2018. p. 27.

55 Lang László megállapításait idézi Szegedi Imola: Az egyezésre vonatkozó eljárási jogi normarendszer. Magyar jog 65. évf. 12. sz. (2018) p. 695.

foglalás, mely szerint különösen azon bűncselekmények körében, ahol – objektív oldalról azonos történeti tényállás mellett – az elkövető tudattartalma a különböző lehetséges minősítések elhatárolásának alapja (pl. emberölés kísérlete és életveszélyt okozó testi sértés), nyilvánvalóan nem zárható el a védelem attól, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekmény minősítésére vonatkozó – adott esetben az ügyészségetől eltérő – álláspontját kifejtse, arról az ügyészséggel vitába bocsálkozzon.⁵⁶ Tere lehet ilyen szakmai egyeztetésnek akár olyan minősítési, vagy halmazati kérdések esetén is, melyekben a bírói gyakorlat nem egységes.⁵⁷

Bár a Be. szabályai szerint az egyeztetés kezdeményezése és az egyeztetés folyamata formakényszerűl mentes eljárás, az előkészítő eljárással, a nyomozás felülvizsgálattal és irányításával, valamint a beféjező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás (a továbbiakban: NF Ut.) 50. § (1) bekezdése minősített jegyzőkönyvezési kötelezettséget támaszt az egyeztetési folyamat ügyészrel szemben, megálapítva, hogy arra kép- és hangfelvétele készítését lehetővé tevő helyiségben, jegyzőkönyv készítése mellett kerülhet csak sor.

Az egységesség megkövetelése ugyanakkor már a Be. ir elő garanciális szabályokat, valamint meghatározott formai és tartalmi követelményeket. A jegyzőkönyvbe foglalni, az ügyész, a terhelt és a védő által is aláírt egységesség garanciális tartalmi eleme a terhelt figyelmeztetése eljárási jogaira, valamint az egységesség következményeire. Az érdemi tartalmi elemek közül kötelezően tartalmaznia kell az egységességnek a terhelt terhére rótt bűncselekmény leírását a vádirattal egyező formában és részletességgel a bűncselekmény Btk. szerinti minősítését, a terhelt nyilatkozatát arról, hogy beismeri a bűncselekmény elkövetését és vallomást tesz, valamint a büntetést – megjelölve annak nemét és mértékét –, vagy önállóan alkalmazott intézkedést.⁵⁸ Büntetésen ez esetben a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) 83. § (1) – (2) bekezdése alapján alkalmazott, a Btk. 82. § (2) bekezdés a) – d) pontjában meghatározott büntetési tételek alsó határát kell alapul venni. Ezen kívül a törvény lehetővé teszi a megállapodást a mel-lékbüntetés, a büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazott intézkedés, egyes bűncselekmények tekintetében az eljárás megszüntetése vagy a feljelentés elutasítása, a büntügyi költség viselése, továbbá a terhelt által vállalt egyéb kötelezettségek tekintetében. Ilyen, az egységesség által feltételeknt szabható további kötelezettség lehet a nyomozó hatósággal történő együttműködés vállalása, a magánfél polgári jogi igényének előkészítő ültésig történő kielégítése, közvetítői eljáráson részvétel, valamint egyéb, a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírható kötelezettség.⁵⁹

A Be. 409. § (4) bekezdése – hasonlóan a kilátásba helyezett ügyészi intézkedés meg-hírusulásának szabályaihoz – garanciális szabályként rögzíti, hogy amennyiben az egyez-

56 Bákcs Ádám: Az egységesség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: újnapi kötet Varga

Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kirtia - Pázmány Press, 2018. p. 34. és

57 Szabó Zsolt Tibor: Gyorsaság, hatékonyság, perengyeláságosság, konszenzus kontra garanciák Eljárásjogi szemle 3. évf. 3. sz. (2018), p. 34.

58 Be. 410. § (2) és (4) bekezdés

59 Be. 411. § (1) és (5) bekezdés

ség nem jön létre, a kezdeményezés és az azzal összerelüggesztésben keletkezett iratok a „favor defensionis” elvének megfelelően bizonyítékként nem használhatóak fel és a kezdeményezéssel az ügyészség nem is tájékoztathatja a bíróságot.⁶⁰ Itt kell megjegyezni, hogy e rendelkezés már nem tartalmazza kifejezetten az ezen iratok alapján beszerzett bizonyítéki eszköz felhasználásának tilalmát, azonban a Be. 167. § (5) bekezdése alapján azok felhasználása sem jogszerű.

Az egységesség létrejöttét a terhelt terhére rótt valamennyi, vagy csak egyes bűncselekmények vonatkozásában, azonban a folyamatosság egységébe tartozó bűncselekmények egyes részselekményei tekintetében önálló egységesség megkövetése kizárt.⁶¹ Nincs akadályva annak sem, hogy a bűncselekmény elkövetői közül csak egyesek kössenek egységéget az ügyészséggel, míg mások tekintetében az általános szabályok szerint folytatódjék tovább a büntetőeljárás.

Az egységesség és a terhelt között létrejövő egységesség a célzott joghatások kiváltására a bíróság jóváhagyásával válhat alkalmazható. A terhelt alapjogainak érvényesítését hivatott biztosítani az a garanciális szabály, hogy a terheltnek – a bíróság által adott ismételt kioktatást követően – újra és határozottan ki kell nyilatkoztania az ügyben tartott előkészítő ülésen, hogy a terhére rótt bűncselekményt az egységességben foglaltakkal egyezően beismeri és lemond a tárgyaláshoz fűződő jogáról.⁶² Nyilatkozata alapján a bíróság az elé tárt egységéget alaki és tartalmi szempontból egyaránt gondos vizsgálataknak kell, hogy alávesse, annak jóváhagyására ugyanis csak az alábbi öt konjunktív feltétellel teljesítése esetén van lehetőség:

- az egységesség megkövetése megfelel a törvényben előírt feltételeknek,
  - tartalmazza a kötelezően előírt formai és tartalmi elemeket,
  - a vádlott az egységesség természetét és jogkövetkezményeit megértette,
  - beszámírtási képessége és vallomásának önkentessége tekintetében észszerű kétfely nem mutatkozik és
  - beismerő vallomása egyértelmű és az ügy irataival alátámasztott.⁶³
- Nincs lehetőség azonban az egységesség jóváhagyására, ha a bíróság megállapítja, hogy
- a vád és az abban foglalt indítványok, illetve a jegyzőkönyvbe foglalt egységesség között eltérés mutatkozik,
  - a vádlott a bűncselekmény elkövetését nem ismerte be az egységességgel egyezően vagy nem mondott le a tárgyaláshoz fűződő jogáról,
  - az egységesség jóváhagyásának fent írt feltételei nem állnak fenn,

60 Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Újnapi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 281.

61 Frech Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény magyarázata [https://009pace-0bh.biroseg.hu/Folder/Curriculum-949c9a1c1e81180f805056849a0a/View?c=HwAAAFASAAc5GwAA](https://009pace-0bh.biroseg.hu/Folder/Curriculum-949c9a1c1e81180f805056849a0a/) (utólsó időpontja: 2019. március 24.)

62 Be. 732. § (3) bekezdés

63 Be. 733. §

- a vádlott az egyezségben vállalt kötelezettségét az előkészítő ülésig nem teljesítette, vagy
  - vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak.⁶⁴
- Összhangban az a tény azonban, hogy a vádlott gyanúsítottí és előkészítő ülésen tett vallomása között – akár lényeges – eltérés mutatkozik, nem akadályozza az egyezség jóváhagyását.⁶⁵

Ugyancsak nem jelent megtagadási akadályt, ha az egyezség nem tér ki minden, jogszabály által kötelezően megkívánt ítéleti rendelkezésre, az egyszerűsített felülvizsgálat keretében pótolható döntések hiánya nem vezethet az egyezség megtagadására.⁶⁶

Amennyiben a bíróság az egyezséget végzésében jóváhagyja, az előkészítő ülés általános szabályai szerint folytatva az eljárást, az egyezség, a vádlott vallomása és az ügyiratai alapján ítéletet hoz vele szemben. Talán az egyik legjelentősebb változás a korábbi szabályozáshoz képest, hogy ez esetben a bíróság mérlegelési jogköre teljesen kizárt: az egyezségben foglalt tényállás és minősítés mellett az abban rögzített jogkövetkezményekről sem térhet el.⁶⁷

Az egyezségkötés és a bírósági jóváhagyás szakaszában is megkövetelt ismételt és részletes terhelti figyelmeztetések jelentőségét növeli, hogy az egyezséget jóváhagyó, illetve azt megtagadó végzés ellen kizárt, míg az egyezség alapján hozott büntösséget megállapító ítélettel szemben rendkívül korlátozott a jogorvoslati lehetőség, arra lényegében kizárólag az eljárási szabályok megsértésére alapítottan nyílik lehetőség.

Annak eldöntése, hogy az újraalkotott szabályok hatékonyabban segítik-e az egyezségjogintézményének elterjedését, mint az történet a tárgyalásról lemondás esetében, gyakorlati tapasztalatok hiányában egyelőre nem lehetséges.

A jelenlegi szabályozás nyilvánvaló célja a büntetőeljárások időszertű befejezésének elősegítése, ennek érdekében pergazdaságosságai szempontokat juttat érvényre a bírósági eljárás egyetlen nyilvános ülésre rövidítése és a tárgyalási szak teljes elmaradása. Ez nyilvánvalóan továbbra is felvetheti a legalitás és a törvény előtti egyenlőség elvének sérelme kapcsán megfogalmazott aggodalmakat. El kell ismerni, hogy az eljárás gyorsítása, a gazdasági erőforrások végsősegge és az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásához fűződő társadalmi igény azonban – természetesen az alapelvek lényeges tartalmának korlátozása nélkül – szükségessé teszi egyszerűsítő eljárás módok bevezetését.

A közvetlenség elvének sérelme tekintetében sem hozott újat a szabályozás a korábbi eljárási jogi rendelkezésekhez képest, így a korábbi aggodalmakat a jogalkotó nem oszlatta el.

Érdemi változás tapasztalható ugyanakkor az eljárás eredményének kiszámíthatósága tekintetében, hiszen a jelenlegi szabályozás – szemben a korábbi rendelkezésekkel – már

64 Be.734. §

65 Frech Agnes (szerk.): Az új bírántó perrendelkezés bírósági tanácsa - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <http://s://coo8pace-obh.birosag.hu/folelter/Curriculum-b49ce9a1ce81180f8005056849a0a/View?x=HMAA1F4SAAC3GWA> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

66 Belovics Ervin – Erdő Arpad (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata, Budapest, HVGORac, 2018. 940.o.

67 Be.736. § (1) – (3) bekezdés

az a korlátozott mérlegelési lehetőséget sem tartalmazza, amire korábban a bíró a büntetéskiszabás terén felhatalmazást kapott: a büntösséget kimondó ítélet tartalmának az egyezséggel valamennyi abban rendezett kérdésben meg kell egyeznie. E rendelkezés ugyanakkor véleményem szerint felvetheti a független bíróhoz való jog sérelmének kérdését, hiszen a büntetéskiszabás monopóliuma kikerül a bíró kezéből, az egyszerűsített eljárás során tevékenysége törvényességi felügyeletre korlátozódik.⁶⁸

Az a gyakorlat fogja tudni csak igazolni, hogy az eljárási résztvevők érdekeltiségeinek hiányát mennyire sikerült orvosolnia az új szabályoknak, a jogszabályi háttérből nem látszik egyértelműnek ennek megőrténte.

Változatlanul fennáll véleményem szerint az a helyzet, hogy a nyomozó hatóság és az ügyésznek munkáját az egyezségkötés lehetősége nem teszi egyszerűbbé, sőt az egyeztetés folytatása, a formai és tartalmi követelmények maradéktalan megtartása növelheti a munkatérhet. A NF Út. 50. § (2) bekezdése ugyanis kifejezetten arról rendelkezik, hogy az ügyésznek nem köthet egyezséget abban az esetben, ha beismerés hiányában rendelkezésre áll bizonyítékok nem lennének elégségesek a vádemeléshez. Ennek oka nyilván abban keresendő, hogy addig az ügyesség sem a tényállás, sem annak minősítése tekintetében nem tud megalapozottan állást foglalni, amíg a szükséges bizonyítási eszközök nem kerültek beszerzésre. Ebből következik, hogy az ügyesség számára két esetben lehet előnyös az egyezség megkötése. Ha a terhelt vállalja, hogy más ügy felderítésében a nyomozó hatósággal együttműködik, a másik büntetőeljárásban realizálódó előny ellentételezi az egyezség megkötésével járó munkatérhet. Ez a megállapodás ugyanakkor valódi előnyökkel csak kivételes esetben, súlyos bünszelekmények lényeges körülményei kapcsán szolgálhat, ami akadályát képezi széles körű elterjedésének. A másik eset az, amikor a bírósági tárgyalás várhatóan elhúzódó tartama teszi indokolttá az egyezség megkötését. Nagyon csökkenti ennek kockázatát együtműködő terhelti magatartás esetén az az új szabály, mely a felek által együttesen elfogadott tények tekintetében a bizonyítás mellőzést teszi lehetővé.⁶⁹ Ha erre bármely okból mégsem nyílna lehetőség, az ügyesség éhlet büntetővégzés meghozatalára irányuló indítványval, vagy megjelölheti, hogy a vádlott beismerő vallomása és tárgyalásról lemondó nyilatkozata esetére milyen nemű és tartamú büntetés kiszabására lát lehetőséget előkészítő ülés keretei között.⁷⁰ Más, eljárást gyorsító lehetőségek megjelenése és a konkurrens eljárások változatlan jelenléte eljárásjogunkban tehát továbbra is a jogintézmény széleskörű elterjedésének ellenbe hat.

A terhelt helyzetét vizsgálva ugyancsak nem látszik egyértelműnek, hogy érdekei minden körülmények között egyezség megkötését szolgálják. Ennek legfőbb oka véleményem szerint, hogy a törvény által egyezség esetére biztosított kedvezményes büntetés a

68 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) 2018. június 30. napján hatályos 541. § (1) bekezdése csak akkor terhe kötelezővé az ügy nyilvános ülésre történő kitérését, ha a bíróság a vádatban megjelölt tényállással, minősítéssel, valamint az indítványozott büntetési nemmel egyetértett. Ezen től – a régi Be. 537. § alapján bünszelekményben elkövetett bünszelekmény együtműködő terhelti kivételével – a büntetés, intézkedés tartalmának meghatározásánál is érvényre juttatja a bíró mérlegelési jogkörtét.

69 Be. 163. § (4) bekezdés c) pont

70 Be.422. § (3) bekezdés és C. Fejezet

bíróságok büntetékiszabási gyakorlatához képest nem feltétlenül újít olyan előnyt, amit akár egy előkészítő ülésen, de akár tárgyalási szakban tett beismerő vallomással, vagy akár pusztán az eljárás elhúzódása vagy más enyhítő körülmények fennállása esetén a terhelt ne érhette el.⁷¹ Előnyt jelenthet ugyanakkor a terhelt számára az eljárás kimenetelét érintő bizonytalanság elkerülése, illetve az is, hogy a vele szemben alkalmazott jogkövetkezmény nemére és mértékére vonatkozó érdemi egyeztetéseket folytathat.

A védői szerepe az új szabályozásban nyilvánvalóan felerősödött, jól tükrözi ezt az önálló egyeztetési jogosultság, illetve az is, hogy az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet az ügyész és a terhelt mellett neki is alá kell írnia. Ezzel együtt nyilvánvalóan megnövekedett a védelmi taktika jelentősége és a nem kívánt eredményre vezető hibás döntések védőre eső kockázata, ami a védőket sem teszi feltétlenül elkötelezetté az egyezség jogin tézményének minél gyakoribb alkalmazása iránt.

Fentiekre figyelemmel a 2018. július 1. napjától hatályos jogszabályi rendelkezések alapján egyezség megkötése álláspontom szerint a büntetőeljárások viszonylag szűk körében lehet valamennyi eljárási szereplő részére előnyös:

- súlyos bűncselekményt elkövető, de
- az ügyésszeggel, illetve a nyomozó hatósággal az ügy vagy más bűncselekmény felderítésében (jelentős) mértékben együttműködő terhelt esetében, akinél
- a büntetékiszabás általános elvei egyébként enyhítő szakasz (illetve a Btk. 83. § (2) bekezdése alapján kétszeres enyhítés) alkalmazását nem tennék lehetővé.

Mind ezekre figyelemmel kiemelkedő szerep juthat az egyezségre irányuló terhelti együttműködésnek a szervezett bűnözési csoportok elleni küzdelem terén, elősegítve azok tevékenységének felszámolását, a csoport által elkövetett bűncselekmények határon és időszertű felderítését, valamint a bűnözési csoport tagjainak büntetőjogi felelőssége vonását.

A terhelti együttműködés konszenzuális jogintézményeknek áttekintését követően indokolt vizsgálni röviden azon, terhelti beismerés esetén igénybe vehető további eljárási lépések sajátosságait is, melyek alkalmazására a terhelt vagy az ügyésszeg egyoldalú döntése alapján is sor kerülhet.

4.5. Előkészítő ülés – eljárás a bűnösség beismerése esetén

A Be. bírósági eljárást érintő változásai közül az egyik legjelentősebbnek az előkészítő ülés általánosan kötelezővé tétele és az ülés céljának megváltozása tekinthető. Az új eljárásrendben elfoglalt kiemelkedő szerepét már három szabály említesével is jól lehet érzékelteni:

- az előkészítő ülésen – szemben a tárgyalással – általános szabály a vádlott kötelező jelenléte,⁷²

⁷¹ Btk. 82. § (1) bekezdése az egyezség esetére is irányadó enyhítő büntetések kiszabását – a bíróság mértékegységitől függően – általában szabályozza, ha a törvény különös részében meghatározott büntetési tételek alatti határa a büntetékiszabás elveire figyelemmel túl szigorú lenne.

⁷² Be. 499. § (5) bekezdés

- az ügyésszeg, a vádlott és a védő bizonyítási indítványait korlátozás nélkül az előkészítő ülésen terjesztheti elő utolsón alkalommal,⁷³
- a vádlott beismerő nyilatkozata esetén a büntetőeljárás fellelttel történő érdemi befejezésének van helye.⁷⁴

Az előkészítő ülésen a vádlott – az általános és a beismerő nyilatkozat esetére szóló speciális figyelemrejeléseket követően – a bíróság kérdésére bűnösségére is kiterjedő beismerő nyilatkozatot tehet és lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról.⁷⁵

Az ügyész már a vádiratban, vagy az előkészítő ülésen, a vád lényegének ismertetése során indítványt tehet a vádlottal szemben alkalmazható büntetés vagy intézkedés nemére és mértékére arra az esetre, ha a vádlott a terhelté rőt bűncselekmény elkövetését beismeri és lemond a tárgyalás tartásához fűződő jogáról.⁷⁶ Bár e rendelkezés nem ró kötelezettséget az ügyésszegre, a konkrét ügyésszi indítvány megtertele az eljárás előkészítő ülésen történő befejezésének lehetőségét nagyban előmozdítja.⁷⁷ A vádlott ugyanis már annak tudatában nyilatkozik az előkészítő ülésen bűnössége kérdésében, hogy annak elismerése esetén milyen nemű és tartamú maximális büntetésre számíthat. Ebből a szempontból az ügyész nyilatkozata olyan ajánlatnak is tekinthető, melyet a terhelt a beismerő nyilatkozat megtertelével és a tárgyalásról való lemondással fogad el és a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén ügydöntő határozat meghozatalát eredményezi. Az előkészítő ülésen történő beismerés esetére a törvény már nem biztosítja a büntetés enyhítésének kötelezettségét kedvezményként, azonban az ügyész által tetti indítványnál súlyosabb büntetés kiszabására nincs lehetőség.⁷⁸ Az indítvány elmaradása ugyanakkor nem akadályozza a büntetőeljárás előkészítő ülésen történő befejezésének, ekkor azonban a büntetés nemre és mértékére tekintetében a bíróság törvényes méltéglési joga korlátozás mentesen érvényesül.⁷⁹

A vádlott nyilatkozata a bíróság általi elfogadásával válik alkalmassá a célzott joghatás – az eljárás előkészítő ülésen történő befejezése – kiváltására, melynek konjunktív feltételei nagyban hasonlítanak az egyezség jóváhagyása körében vizsgált feltételekhez:

- a vádlott nyilatkozatának természetét és jóváhagyásának következményeit megértette,
- beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt ésszerű kétey nem támasztható és
- nyilatkozata egyértelmű és az iratok által alátámasztott.⁸⁰

⁷³ Be. 520. § (1) – (6) bekezdés

⁷⁴ Be. 504. § (6) bekezdés

⁷⁵ Be. 504. § (1) bekezdés

⁷⁶ Be. 422. § (3) bekezdés és 502. § (1) bekezdés

⁷⁷ Frenck Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény megartározása <https://coospaee-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-649ec9ace1e81180f8005056849a0a/>

⁷⁸ View/cex=HwAAAFPSAAC5GwAA (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

⁷⁹ Be. 565. § (2) bekezdés

⁸⁰ Frenck Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény megartározása <https://coospaee-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-649ec9ace1e81180f8005056849a0a/>

⁸⁰ Be. 504. § (2) bekezdés e) – c) pont

Amennyiben a bíróság a beismerő nyilatkozatot elfogadja, ítéletét – a vádirati tényállás megalapozottságának és a vádlott bűnösségének vizsgálata nélkül – az előkészítő ülésen is meghozhatja.⁸¹ A Be. 504. § (2) bekezdés c) pontjának és a Be. 580. § (2) bekezdés b) pontjának együttes értelmezéséből levonható az a következtetés, hogy az előkészítő ülésen a bíróság a bűnoselekmény vádirati minősítéséhez már nincs kötvé, azaz a vádlott bűnösségét – akár az előkészítő ülésen is – megállapíthatja más bűnoselekmény elkövetésében. Megkérdőjelezhető ugyanakkor, hogy erre ténylegesen sor kerülhet-e, ha a beismerő nyilatkozat elfogadásának feltétele, hogy a vádlott nyilatkozatát a következők ismeretében tegye meg, valamint, hogy az egyértelmű és az ügy irataival összhangban álló is legyen.⁸²

Hasonlóan az egyezség elfogadása során irányadó rendelkezésekhez, a jogorvoslati jog a beismerő nyilatkozat elfogadása esetén is korlátozott: nincs helye fellebbezésnek a nyilatkozatot elfogadó végzés ellen, és az ítélet ellen a bűnösség kimondása, valamint a váddal egyező tényállás és minősítés megállapítása miatt.⁸³

Bár Gácsi Anett Erzsébet álláspontja szerint a bűnösség beismeréséről köthető egyezséghez képest a bűnösség előkészítő ülésen történő beismerésének lehetősége szubszidiaritás jogintézmény, a Be. alkalmazásának kezdeti tapasztalatai az új szabályozás hatékony-ságát igazolják.⁸⁴ Ebben feleltethetőleg nagy szerepe lehet annak, hogy a járásbírói szinten indult büntetőügyek mintegy 60%-a korábban is első fokon jogerősen befejeződött és a bűnoselekmény elkövetését beismerő vádlottak élnek a törvény adta új lehetőséggel.^{85 86}

Épp a jogintézmény gyakori alkalmazása eredményezhette, hogy a terhelti együtműködést érintő egyik első lényeges jogértelmezési különbség az ügyészség és a bíróság között a beismerő nyilatkozat elfogadhatóságának vizsgálata tekintetében alakult ki. A jogértelmezési kérdés a vádlotti beismerő nyilatkozat elfogadhatóságának Be. 504. § (2) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott feltételeihez és ezzel összefüggésben a vádlott előkészítő ülésen történő, Be. 504. § (1) bekezdés szerinti kihallgatásának részletességéhez kapcsolódik.

Az e rendelkezésekhez fűzött miniszteri indokolás szerint a bíróságnak a beismerő nyilatkozat elfogadását megelőzően azt is vizsgálnia kell, hogy „a beismerő vallomás hitelességével kapcsolatban nem merül-e fel kétely, és az a rendelkezésre álló bizonyíté-

81 Be. 500. § (2) bekezdés b) pont, 504. § (1) bekezdés

82 Szabó Zsolt Tibor: Gyorsaság, hatékonyság, peregzdaságosság, konszenzus kontra garanciák Eljárásjogi Szemle 3. évf. 3. sz. (2018) p. 35. Internet: <https://eljarasjog.hu/2018-03-01/vagyam-egyorsasag-hatekonysag-peregzdasagossag-konszenzus-kontra-garanciak/> (letöltés időpontja: 2019. március 17.)

83 Be. 504. § (3) bekezdés és 580. § (2) bekezdés a) - b) pont

84 Gácsi Anett Erzsébet: A terhelti együtműködés rendszere az új büntetőeljárási törvényben. In: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 262.

85 Elck Balázs: Kollég és időtartalomok a büntetőeljárási törvényben. Szemle 2015/1-2. szám p. 10.

86 A Győri Törvényszék Hitelességi területén 2018. július 1. napja és 2018. december 31. napja között befejezett büntetőeljárások megosztását az *I. számú Melléklet* tartalmazza. Ebből jól látható, hogy járásbírói szinten az előkészítő ülésen befejezett eljárások száma kinyugán magas arányú képviselet, ami lényeges munkatéli csökkenést eredményezett a bíróságoknál.

ekkel kellőképpen alátámasztott-e.”⁸⁷ A miniszteri indokolás és a törvényszöveg között két lényeges eltérés mutatkozik. Az ésszerű kétség hiányának ellenőrzése a Be. 504. § (2) bekezdés b) pontja alapján kizárólag a vádlott beszámítási képessége és nyilatkozatának önkéntessége tekintetében előírás, míg a nyilatkozat tartalmi értékelésének alapja nem az ésszerű kétség merője, hanem az eljárás iratainak tartalma. Ugyancsak lényeges különbség – és a jogértelmezési kérdés alapja is egyben – hogy míg a Be. a kialakult bírósági álláspont szerint helyesen „beismerő nyilatkozatról” beszél, addig a miniszteri indokolás a „beismerő vallomás” kifejezést használja. A terhelt vallomása a Be. 165. § b) pontja értelmeiben bizonyítási eszköz és a Be. 183. § (1) bekezdése alapján a terhelt minden, a bíróság előtt tett, a bizonyítás tárgyára vonatkozó szóbeli vagy írásbeli közlése is vallomásnak tekintendő. A Be. 425. § (1) bekezdése szerint azonban amennyiben a bíróság bizonyítást vesz fel, tárgyalást tart, bizonyítás felvételére nyilvános ülésen, így a Be. 499. § (1) bekezdésére figyelemmel előkészítő ülésen sem kerülhet sor. Ekként nincs lehetőség a vádlott részletes kihallgatására valamennyi, a vád tárgyává tett cselekmény elbírálása szempontjából releváns körülmény tekintetében. Amennyiben a beismerő nyilatkozat határozott, feltáró jellegű vallomás, annak bíróság általi elfogadásához nem szükséges.⁸⁸

Az ügyészség álláspontja ezzel szemben az, hogy a Be. 502. § (3) bekezdése szerint a bíróság a vádlottat az előkészítő ülésen – a XXX. Fejezet, azaz a bizonyítás általános szabályai szerint – kihallgatja. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a Be. 425. § (1) bekezdésében meghatározott eljárási forma alól az előkészítő ülés kivételt képez. A vádlott nyilatkozata pedig csak abban az esetben tekinthető a bűnösség beismerésének – és így csak abban az esetben van lehetőség annak elfogadására –, amennyiben az valamennyi releváns tény elismerésén túl az anyagi jogi bűnösségre is kiterjed. Mindezek megállapítása pedig a vádlott részletes kihallgatását követeli meg.

Az ellentétes jogértelmezés veszélye abban rejlik, hogy bár a bíróság beismerő nyilatkozat elfogadásáról hozott végzése ellen önálló jogorvoslatnak nincs helye, a Be. 504. § (2) bekezdésében felsorolt elfogadási feltételek hiánya a Be. 606. § (2) bekezdés c) pontja alapján abszolút hatályon kívül helyezési okot képez. Az alkalmazásban kialakuló jogbizonytalanság pedig a kezdeti eredmények után az új jogintézmény alkalmazását visszavetheti, hatékonyságát megkérdőjelezheti.

4.6. További egyszerűsített eljárásai lehetőségek

A Be. 404. § (2) bekezdése szerint az ügyészségi intézkedés kitérésbe helyezésére vonatkozó megállapodás eredménye lehet a Be. LXVI. Fejezetben szabályozott közvet-

87 A Be. miniszteri indokolását idézi FRECH Ágnes (szek.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-50b49c9aacc1180f8005056849a0a/> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

88 Frech Ágnes (szek.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyag - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-50b49c9aacc1180f8005056849a0a/> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

tői eljárás, a Be. XC VII. Fejezetben szabályozott bíróság elé állítás és a Be. C. Fejezetben szabályozott büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás (korábban tárgyalás mellőzé- se) kezdeményezése is. Fontos kiemelni azonban, hogy erre megállapodás alapján is csak abban az esetben van lehetőség, amennyiben fenti eljárások lefolytatásának általános fel- tételei teljesülnek. Lehetőség van ugyanakkor mindhárom eljárás lefolytatására megállapo- dás nélkül is.

A jelenleg hatályos szabályozás szerint már kizárólag a nyomozás során lefolytatható közvetítői eljárás sajátossága, hogy arra – az ügyesség jóváhagyása és a terhelt beisme- rése mellett is – kizárólag a sértett egyetértése mellett van lehetőség.⁸⁹ Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy amennyiben a közvetítői eljárás eredményes (a terhelt és a sértett között létrejött megállapodásban foglalt kötelezettséget a terhelt az eljárás felfüggesztésének tartama alatt teljesíti), a terhelt büntethetősége megszűnik és a büntetőeljárás megszűn- tésének van helye.⁹⁰

Büntetővégzés meghozatalát a törvény az ügyesség indítványára, de a bíróság által hivatalból is lehetővé teszi, háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett büncselekmények esetén akár a terhelt beismerő vallomásának hiányában is.⁹¹ A büncselekmény elkövetésé- nek beismerése esetén súlyosabb, öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büncse- lekrmények esetén is alkalmazható az eljárás.⁹² A terhelt számára az eljárás alkalmazásá- nak előnye – a büntetőeljárás gyorsabb lefolytatása és az egyszerűbb, írásbeli eljárás mellett – az, hogy a büntetővégzésben végrehajtható szabadtságvesztés büntetés kiszabásá- ra nem kerülhet sor.⁹³ Ez egyben azt is jelenti, hogy a kiszabható szabadtságvesztés bünto- tés maximális tartama nem haladhatja meg a két évet.⁹⁴ Tekintettel arra, hogy azzal szemben, aki a büncselekményt bünszervezetben követte el, a szabadságvesztés büntetés végrehajtása nem függeszthető fel, büntetővégzés meghozatalára bünszervezetben elkö- vetett büncselekmények elkövetőivel szemben még az ügyességgel kötött megállapodás alapján sincs lehetőség.⁹⁵

Bíróság elé állításra a hatályos szabályozás értelmében már tíz évig terjedő szabad- ságvesztés büntetéssel fenyegetett büncselekmények esetén is lehetőség nyílik az ügyész- ség indítványára.⁹⁶ Az eljárás lefolytatása tettenérés esetén is lehetőség nyílik az ügyész- ség megengedett, szigorú eljárási határidők betartása mellett.⁹⁷ Terhelti oldalról ugyanakkor a korábban ismertett lehetőségekkel szemben ezen eljárásforma hátránya, hogy a bünte- téskiszabás általános szabályai érvényesülnek, így érdemi kedvezményt pusztán az eljárás gyorsabb lefolytatása és ezzel összefüggésben a költségek minimalizálása teremt.

⁸⁹ Be. 412. § (1) bekezdés

⁹⁰ Btk. 29. § (1) bekezdés, Be. 398. § (2) bekezdés c) pont

⁹¹ Be. 740. § (1) bekezdés

⁹² Be. 740. § (3) bekezdés

⁹³ Be. 740. § (2) bekezdés b) pont

⁹⁴ Btk. 85. § (1) bekezdés

⁹⁵ Btk. 86. § (1) bekezdés b) pont

⁹⁶ Be. 723. §

⁹⁷ Be. 723. § és 724. §

A fentieket meghaladóan az érintett eljárásformák célja, eredménye és általános felté- telei érdekében nem változtak. Álláspontom szerint, miután ezen eljárások joggyakorlata már kialakult és ismert, hatékonyságuk igazolli, a törvényi feltételek fennállása esetén – legalábbis az új eljárási szabályok értelmezésének megszilárdulásáig – inkább lehet szá- mlálni ezen eljárások számának növekedésére, mint az új jogintézmények (különösen ügyvezeli intézkedés kiállításba helyezése vagy egyezség a bűnösség beismeréséről) robban- hásterről elterjedésére.⁹⁸

8. Az új szabályok jelentette kihívások és lehetséges megoldási javaslatok

A 2018. július 1. napjától hatályos Be. terhelti együttműködésre vonatkozó rendelkezé- séssel differenciált, mégis koherensen szabályozott eszközleltárt bocsátottak a büntető- ügyekben eljáró hatóságok és az igazságszolgáltatás rendelkezésére az állam büntetőjogi igényének korábbiaknál hatékonyabb érvényesítésére, a költségnél előnyök biztosításának elve mentén. A régi Be. talájan újragondolt jogintézmények mindegyike alkalmazmank mutatkozik a Be. Preambulumában megfogalmazott célkitűzések, a büncselekmények elkövetőinek hatékony és időszertű igazságszolgáltatás keretében történő felelősségre vonás támogatására. Amint az korábban említésre került, a nyomozás során rendelkezé- sre álló megállapodási lehetőségek elsősorban a hatékony felderítés érdemi támogatására szolgálhatnak és ennek révén, áttételesen eredményeznek erőforrás-, idő- és költségmegtaka- rítást, míg az eljárás bírósági szakaszában a pergazdaságossági hatások válnak hangsú- lyosak. Az eljárás előrehaladtával az igénybe vehető kedvezmények köre szűkül, végül belcsóvad az általános eljárás keretében alkalmazható eszközleltár.⁹⁹

Annak érdekében, hogy a Be. rendszerében rejlő lehetőségek maximálisan kiakná- zhatók legyenek és ne legyenek a korábbi tárgyalásról lemondáshoz hasonló, kiüresedő jogintézmények, valamennyi eljárási szereplő és a bíróság részéről is szemléletváltásra van szükség. A rendszer működése a gyakorlatban csak akkor érheti el a célzott ered- ményt, ha az érintettek következetes és kiszámítható, az eljárás további szereplői által előre látható választ tudnak adni az alábbi négy kérdésre:

- Kivel szemben (kivel)?
- a büntetőeljárás melyik szakaszában (mikor)?
- milyen kötelezettségek vállalása mellett (mit/miért)?
- milyen kedvezmények biztosítása (mit/miért?) szolgálja leghatékonyabban a bün- tetőeljárás eredményességét. Ezen kérdések megválaszolása az ügyességet, a terheltet és a védőket egyaránt kihívás elé állítja. A konszenzuális eljárások alkalmazásának lehetőségére a bíróság büntetőeljárásban betöltött szerepében is válto-

⁹⁸ A Győri Törvényszék illetékességi területen 2018. július 1. napja és 2018. december 31. napja között befejezett bünte- tőeljárások megosztását az *I. számú Melléklet* tartalmazza. Ebből jól látható, hogy míg az ügyesség jogintézményével szemben óvatossá a joggyakorlat, a korábban is ismert eljárásformák alkalmazása töretlen.

⁹⁹ A terhelti együttműködés esetén igénybe vehető jogintézmények rendszerét a *II. számú Melléklet* szemlélteti.

zást eredményezett, az általánosról eltérő eljárásrendben mérlegelési jogköre korlátozottá vált és törvényességi felügyeleti feladatköre került előtérbe.

Az ügyesség terhelni együttműködéssel kapcsolatos döntése lényegében az állam büntetőjogi igényének korlátozott érvényesítésére vonatkozó kötelezettségvállalásként értékelhető. E döntésnek minden esetben az együttműködés mellett szóló nemzetsbiztonsági vagy bűnüldözési, illetve az igazságszolgáltatás hatékony működésére irányuló érdek és az együttműködő terhelhet büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek egybevetésén kell alapulnia.

Az állam büntetőjogi igényének érvényesítése szempontjából az elkövetett bűncselekmények társadalomra veszélyességének, elszaporodottságának, a bűnözés változó tendenciájának kiemelkedő jelentősége van. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kiemelkedő tárgyú súlyú bűncselekmények már nem azonosíthatóak kizárólag a súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekmények körével. A bünszervezetek által elkövetett, nem ritkán határon átnyúló, kábítószer-kereskedelemmel összefüggő, vagyon eleni vagy költségvetési károsító bűncselekmények társadalomra veszélyessége ugyancsak indokolhatja a terhelhet együttműködéshez fűződő engedmények kilátásba helyezését.¹⁰⁰

Számtalpra kell venni, hogy az együttműködő terhelthől milyen tartalmú vallomás várható, annak információtartalma alkalmas lehet-e a célzott eredmény elérésére és valóban nem pótolható-e más bizonyítási eszközökkel aránytalan nehézség nélkül. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy az együttműködésre irányuló megállapodás nem eredménykötelelem: amennyiben az együttműködő terhelhet vállalkoztatásaitól teljesíti, részére a kedvezmény – az információ hasznosulásától függetlenül – biztosítandó.¹⁰¹ Épp ezért kiemelkedő jelentősége van annak, hogy az együttműködés alapja – amint az a Be. szabályaiban is megjelenik – kizárólag valós tartalmú információ lehet. Amennyiben a későbbi eljárás során derül ki, hogy a megállapodás megkötésének vagy a bíróság jóváhagyó döntésének nem lett volna helye, a döntés hatályon kívül helyezésének, adott esetben perújítási eljárás lefolytatásának lehet helye. A terhelti együttműködés ugyanis semmiképp nem vezethet végten személy büntetőjogi felelősségének megállapításához, vagy a tényleges elkövető felmentéséhez. Ebből következően az ügyességnak minden körülmények között, még a megállapodás megkötése előtt meg kell győződnie a várható vallomás, információ hiteletlenségéről.¹⁰²

Végül azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy amennyiben a terhelhet nem képes a megállapodásban foglaltak teljesítésére, akkor nyilvánvalóan nem érhető el az együtt-

¹⁰⁰ Fűrcht Pál Zsolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Karóli Gáspár Református Egyetem Alkuvó jogtudományi Kar, 2018, p. 61-63.

¹⁰¹ Fűrcht Pál Zsolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Karóli Gáspár Református Egyetem Alkuvó jogtudományi Kar, 2018, p. 60.

¹⁰² Fűrcht Pál Zsolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Karóli Gáspár Református Egyetem Alkuvó jogtudományi Kar, 2018, p. 60.

működéssel célzott eredmény. Így az ügyességnek fel kell mérnie azt is, hogy a terhelte együttműködő magatartásával milyen kockázatot vállal, személyisége és cselekvőssége alapján elvárható-e tőle, hogy vállalásának elegendi legyen.

Az ügyességtől megkívánt összetett mérlegelési tevékenységet jól érzékelteti Fűrcht Pál Zsolt álláspontja, mely szerint bünszervezetben elkövetett bűncselekmények felderítése érdekében azzal a terhelttel köthető eredményre vezető együttműködési megállapodás, „akinek

- van vesztenivalója,
- érzelmileg nem kötődik annyira a bünszervezet vezetőjéhez, hogy ne tenne vallo-mást,
- vagy egyszerűen csak ki akar szállni.”¹⁰³

Hasonló mérlegelési tevékenységet vár el a Be. az együttműködő terhelthől is, különö- sen többes bűnelkövetés esetén. Ahhoz, hogy a terhelte az együttműködés számára legked- vezőbb formáját tudja választani, a lehető legtöbb információval kell rendelkeznie

- eljárási jogáról és kötelezettségeiről: az együttműködési lehetséges típusairól, az általuk elérhető kedvezményekről és az azokkal járó kötelezettségekről,
- az igazságszolgáltatás működéséről: a jogértelmezési, jogalkalmazási és büntetés- kiszabási gyakorlatról,
- a nyomozhatóság és az ügyesség rendelkezésére álló információk köréről és tartalmáról, lehetséges együttműködésre vonatkozó álláspontjáról, és
- a terhelte-társak rendelkezésére álló információk köréről, vallomásának tartalmáról és esetleges együttműködési szándékáról.

Könnyen belátható, hogy az együttműködésre vonatkozó döntés meghozatalakor ezen információk csak korlátozottan állnak a terhelte rendelkezésére. A büntetőeljárás előrelé- veléssel a rendelkezésre álló információk köre ugyan bővül, ezzel párhuzamosan azonban az együttműködéssel elérhető előnyök köre egyre korlátozottabbá válik.

Már szó esett arról, hogy a Be. garanciális szabályrendszerre folyamatos és ismételt kioktatási kötelezettséget ró a nyomozó és igazságügyi hatóságokra az együttműködő terhelttel szemben. Így a büntetőügyekben eljáró hatóságok feladatává teszi annak bizto- sítást, hogy a terhelte legalább eljárási jogainak és kötelezettségeinek teljes birtokában legyen. A Be. eljárásformánként külön-külön határozza meg a terhelti kioktatás tartalmát, mely álláspontot szerint a kioktatás kötelező minimumaként értékelhető. Nincs azonban akadálya annak, hogy a hatóság tagja részletesebben vagy bővebben ismeresse a terhel- tel a Be. rendelkezéseit a törvényben írtai, amennyiben az szükséges.¹⁰⁴ Legalább három olyan tárgykör lehetséges, melyre vonatkozóan a terhelte részletesebb tájékoztatása – az

¹⁰³ Fűrcht Pál Zsolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Karóli Gáspár Református Egyetem Alkuvó jogtudományi Kar, 2018, p. 64.

¹⁰⁴ A Be. 39. § (1) bekezdés c) pontja szerint a terhelte jogosult arra, hogy a büntetőeljárás jogairól és kötelezettségeiről a bíróságtól, az ügyességtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.

eset körülményeitől függően – indokolt lehet a tisztesleges eljárás követelményére figyelemmel:

- a későbbi büntetőeljárásban való részvételi és tanúvallomás térteli kötelezettség Be. 172. § (2) bekezdésében foglalt szabályai,
- a különleges bánásmód biztosítására vonatkozó, a Be. XIV. Fejezetében foglalt szabályok és

– az ügyészégi döntés visszavonására vagy bírósági jóváhagyás hatályon kívül helyezésére, esetleg rendkívüli jogorvoslat igénybevételeire biztosított törvényi lehetőségek súlyosabb büncselekmény felderítése esetén.

Kiemelt jelentősége van továbbá, hogy a terhelt a kioktatás tartalmát megértse és kellő idő álljjon rendelkezésére a döntés meghozatalára.¹⁰⁵

A védő köteles a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot kellő időben felhasználni és a terheltet a védekezés törvényes eszközeitől felvilágosítani, a jogairól tájékoztatni, a kötelezettségeire figyelmeztetni.¹⁰⁶

E kötelezettség eredményes, a terhelt érdekeit valóban szolgáló érvényre juttatása a védőtől új gondolkodásmódot, az ügyféllel fenntartott kapcsolatot újragondolását igényli. A vallomástétel megtagadásának lehetőségét a Be. szabályai változatlanul biztosítják a terhelt számára, azonban a jelenleg hatályos szabályok alapján korántsem biztos, hogy ez felel meg leginkább a terhelt érdekeinek.¹⁰⁷ A védőnek a lehető legkorábban meg kell ismernie az eljárás iratait, tisztában kell lennie az általa vélt terhelt és az elkövető társak cselekvőségével, a tőlük a büntetőeljárás során várható magatartással. Csak így kerülhet abba a helyzetbe, hogy megalapozottan tudjon állást foglalni egy konszenzuális eljárás-forma kezdeményezéséről vagy az ügyesség ajánlatának elfogadásáról. A terhelti együttműködés kezdeményezésének időpontja, illetve az ügyesség felé közvetített tartalma ugyancsak meghatározó, hiszen az ügyesség által abból nyert információk alapvetően meghatározhatják a büntetőeljárás további menetét. Különösen igaz ez abban az esetben, ha a védő az egyeztetést önállóan, a terhelt távollétében folytatja az ügyességgel.¹⁰⁸ Így a terhelt és védője közötti bizalmi kapcsolat jelentősége még inkább felértékelődik, a terhelt érdekeinek védelme a védőtől fokozott felkészültséget és gondosságot igényel.¹⁰⁹

6. Összegzés

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a terhelti együttműködés rendszerét az 1998. évi XIX. törvényből már ismert jogintézmények átnevezése és a szabályozás

¹⁰⁵ Be. 74. § (2) – (3) bekezdés és 39. § (1) bekezdés b) pont

¹⁰⁶ Be. 42. § (4) bekezdés b) és c) pont

¹⁰⁷ Be. 185. § (1) bekezdés b) pont

¹⁰⁸ Be. 408. § (1) bekezdés

¹⁰⁹ Békés Ádám: Az egyesség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kúria - Pázmány Press, 2018. p. 35-36.

jelentős módosítása révén alkotja újra. Alapvető szemléletmódbeli változás, hogy a Be. szabályai az ügyességtől, a terheltől és védőjétől is fokozott felelősségvállalást, az eljárás jogok és kötelezettségek ismeretét, megfélemlő gyakorlatát és a lehetséges következmények tudatos mérlegelését várják el.

Az új szabályozással megteremtett eljárásrend a kölcsönös előnyök elvére épül, hatékony érvényesülésének záloga a büntetőeljárás szereplői közötti bizalom megteremtése. Békés Ádám írásában az egyezséget a jó házassághoz hasonlítya: „egyszerre ketten kellene hozzá, és tekintettel kell lenniük a másikra, tudniuk kell, mit szeret a másik, ellenkező esetben válás lesz a vége.”¹¹⁰ A magyar igazságszolgáltatást mindez idáig az érdeklítlonbség szülte hivatásrendek közötti bizalmatlanság jellemezte. Amennyiben ennek helyét nem tudja átvenni a „bizalmi elv”, az új szabályozás ugyanúgy nem fogja tudni beváltani a hozzá fűzött reményeket, mint a jogalkotó korábbi próbálkozásai.¹¹¹ Falak épülnek a változás szelével szemben, a törvény adta lehetőségek kiüresednek és az igazságszolgáltatásnak újabb nehézségekkel kell szembenéznie.

Az új törvény hatályba lépése óta eltelt idő tapasztalatai alapján az látható, hogy az egyes eszközök alkalmazásának gyakorisága jelentős eltérést mutat. Ennek oka egyfelől a terhelti együttműködésen alapuló eljárásformák eltérő céljában, másfelől a kezdeti jogalkalmazás természetesen bizonytalanságában keresendő. Valamennyi hivatásrend közös érdeke a jogalkalmazás mielőbbi megszilárdulása, melyben kiemelkedő szerepvállalás vár a Kúriára és a Legfőbb Ügyességre. Amennyiben a kezdeti nehézségeken átlendülve kialakul a konszenzuális eljárásrend alkalmazásának megfelelő gyakorlatra, az biztosíthatja az állam büntetőjogi igényének megfelelő érvényesülését. A változás szelében számalmok épülnek, melyek egy hatékony és időszertű igazságszolgáltatás malmaiként örölnék.

¹¹⁰ Békés Ádám: Az egyesség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kúria - Pázmány Press, 2018. p. 32.

¹¹¹ Békés Ádám: Az egyesség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kúria - Pázmány Press, 2018. p. 32.

7. Feldolgozott irodalom

7.1. Jogszabályok, ajánlások

Magyarország Alaptörvénye

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről

1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről

100/2018. (VI.8.) Kormányrendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról

Emberi jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4. napján elfogadott Egyezmény

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(87)18. számú ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről (1987. szeptember 17.)

<https://kuria-birosag.hu/hu/print/emb/6-87-18-ajanlas-buntetoeljaras-egyszerusiteserol> (letöltés időpontja: 2019. március 30.)

7.2. Alkotmánybírósági határozatok

Alkotmánybíróság 67/1995. (XII.7.) AB határozata

Alkotmánybíróság 422/B/1999. AB határozata

7.3. Felhasznált irodalom

Alföldi Ágnes Dóra: A terhelti beismerés büntető anyagi- és eljárásjogi jogkövetkezményei
Belügyi Szemle 62. évf. 1. sz. (2014.) p. 92-102.

Antali Dániel Gábor: Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárás törvény kition eljárásai. Eljárásjogi Szemle 3. évf. 3. sz. (2018.) p. 22-29.

Internet: <https://eljarasjog.hu/2018-evfolyam/az-eszseru-idon-beluli-targyalashoz-valo-jog-es-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-kulon-eljarasai/> (letöltés időpontja: 2019. március 6.)

Békes Ádám: A beismerő vallomásról és az ügyesség lehetőségéről - pro és kontra Ügyvédek Lapja 56. évf. 6. sz. (2017.) p. 36-39.

Békes Ádám: Az ügyesség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. In: Bonus index: ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, Budapest, Kúria - Pázmány Press, 2018. p. 27-37.

Belovics Ervin: Új büntetőeljárás törvény új feladatok. Börtönügyi Szemle 4. sz. (2018.) p. 5-13.
Belovics Ervin – Erdei Árpád (szerk.): A büntetőeljárás törvény magyarázata, Budapest, HVGORAC, 2018.

Czine Ágnes: Az új büntetőeljárás törvény lényeges rendelkezései a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények tükrében. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 44-56.

Dobos György Ádám – NAGY Anita: Eljárási gyorsító kition eljárások egykor és most. In: Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai 17. köt., Miskolc, BiboR, 2017. p. 29-54.

Elők Bálazs: Kollégia és időtartalmak a büntetőeljárásban. Büntetőjogi Szemle 2015/1-2. szám p. 10-17.

European Union Serious and Organised Crime Assessment – Crime in the age of technology, European Police Office, 2017. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/crime-in-age-of-technology-%E2%80%93-europopol%E2%80%99s-serious-and-organised-crime-threatassessment-2017> (letöltés időpontja 2019. február 24.)

Fantoly Zsuzsanna: Lemondás a tárgyalásról - lemondás az igazságról? In: A büntetőfőlet igazságtartalmá, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. p. 139-152.

Fantoly Zsuzsanna: Szerződés-e a vádak? In: A szerződés interdisciplináris megközelítésben: a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottsága Gazdasági Jogi Munkabizottságának tudományos előadótalálása, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2012. p. 67-76.

Fantoly Zsuzsanna – Ördög-Deák Andrea: Vádkalku: kontinentális módra Magyar Jog 57.évf. 6. sz. (2010.) p. 363-369.

Finszter Géza: Legálitás és opportunitás az új büntetőeljárás kódexben Börtönügyi Szemle 4. sz. (2018.) p. 27-36.

Frech Ágnes (szerk.): Az új büntető perrendtartás bírósági tananyaga - a 2017. évi XC. törvény magyarázata <https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-50b49cc9ac1ce81180f8005056849a0a/View?ctx=HwAAAF45AAC5GwAA> (letöltés időpontja: 2019. március 24.)

Furcst Pál Zolt: Alkuvó igazságszolgáltatás. In: A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése: konferencia előadásainak szerkesztett változata, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 57-65.

Gheci Anett Erzsébet: A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben. In: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. p. 273-286.

Kiss Anna: Bűncsü egy jogintézményről. A lemondás a tárgyalásról múltja, jelene és jövője hazánkban és Európa néhány államában Ügyészek Lapja, 24. évf. 2. sz. (2017.) p. 71-84.

Kovács Tamás: A büntetőeljárás reformjának egyik dilemmája: a vádakku kérdése. In: A munkát nem lehet eltitkolni: tiszteletkötet Trenmel Flórián professzor emeritus 75. születésnapjára, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. p. 59-66.

Kovács Tamás: Kell-e nekünk a vádakku? In: Tanulmányok Pólt Péter 60. születésnapja tiszteletére, Budapest, Országos Vezetői Értkezlet, 2015. p. 138-154.

Mező Annamária: A terhelti vallomásának szerepe a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely, 9. évf. 3. sz. (2012.) Internet:http://www.debreceniujogimuhely.hu/archivum/3_2012/a_terhelt_vallomasanak_szerepe_a_buntetoeljarasban/ (letöltés időpontja: 2019. március 21.)

Mihó-Kis Anita: A vádalku térnyerése az európai államokban. In: Az állam és a jog alapvető értékei a változó világban: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája, Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2012. p.163-173.

Nyabó Zolt Tibor: Gyorsaság, hatékonyság, pergazdaságosság, konszenzus kontra garanciák. Eljárásjogi Szemle 3. évf. 3. sz. (2018.) p. 30-36. Internet:<https://eljarasjog.hu/2018-evfolyam/gyorsasag-hatekonysag-pergazdasagosagkonszenzus-kontra-garanciak/> (letöltés időpontja: 2019. március 17.)

Szigeti Imola: Az ügyességre vonatkozó eljárásjogi normarendszer. Magyar Jog 65. évf. 12. sz. (2018.) p. 690-697.

Szombati Róbert: Az új büntetőeljárás törvény és az angolszász minta. Ügyészek Lapja 21. évf. 6. sz. (2014.) p. 33-40.

Zsirus Betina: Valóságos-e, ami igazságos? – Gondolatok a perbeli ügyességkötés új Be-ben szabályozott intézményéről. Büntetőjogi Szemle 2018/1.sz. p. 93-96. o.

8. Melléklet

8.1. számú melléklet

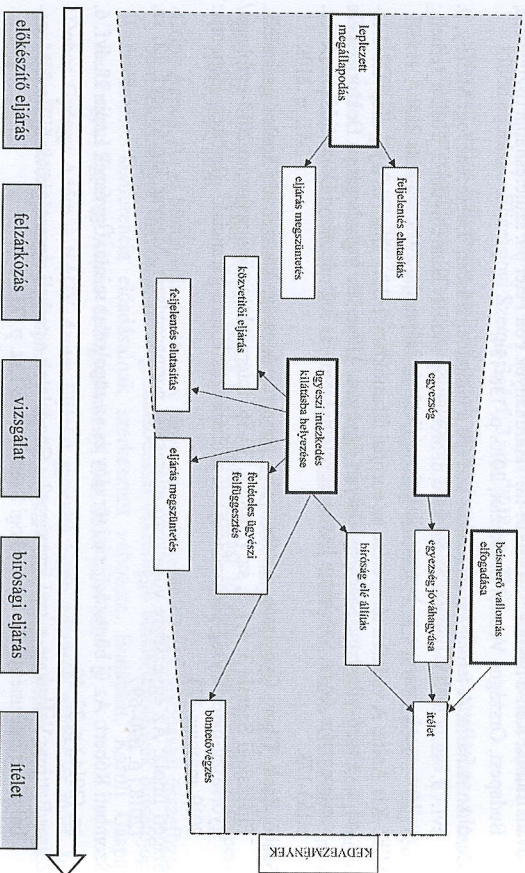
A Győri Törvényszék illetékességi területén működő bíróságokhoz érkezett elsőfokú büntető ügyek megoszlása

időszak: 2018. július 1. napja – 2018. december 31. napja

Ejrási forma	Győri Törvényszék	Győri Járásbíróság	Soproni Járásbíróság	Mosonmagyaróvári Járásbíróság
Érkezett büntető peres ügyek	12	221	92	79
	100%	100%	100%	100%
Bíróság elé állítási indítvány	0	20	15	0
	-	9%	16%	-
Egyezség indítvány	0	0	0	0
	-	-	-	-
Előkezelt ülésen féléttel befejezett	6	70	32	29
	50%	31%	34%	36%
Érkezett büntető nem peres ügyek	47	506	223	226
	100%	100%	100%	100%
Büntetőegység indítvány	1	286	109	144
	2%	56%	48%	63%

8.2. számú melléklet

A terhelési egyttműködés rendszere a Be.-ben

A szervezett bűnözés elleni harc a kábítószeres bűncselekmények tükrében

HORVÁTH GIZELLA SZABINA¹

1. Bevezetés

Az utóbbi időben ismét egyre többet hallunk a híradásokból arról, hogy a bűntilidőző szervek kábítószer ültetvényeket fedeztek fel, kábítószer kereskedőket fogtak el. Mindezzel mutatja, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűnözés továbbra is jelen van, mind nemzetközi szinten, mind hazánkban. Sőt megfigyelhető a kábítószer fogyasztók, egyéb elkövetők és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények számának az emelkedése is. Újabb kábítószer típusok és pszichotrop anyagok, új pszichoaktiv anyagok jelennek meg, növekedik a lefoglalt kábítószer mennyisége is. Mindebből úgy gondolom, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények napjainkban egyre nagyobb problémát jelentenek. Statisztikai adatokból valamennyire tudhatjuk, hogy éppen milyen tendenciát mutat a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények száma. Azonban a kábítószer fogyasztás és kereskedés meglehetősen konspiratív tevékenység, ezért a statisztikai adatok nem a valóságot mutatják, ezen bűncselekmények esetén jelentős a látencia. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elkövetésére a szervezethez jellemző, ezért kapcsolom össze dolgozatomban e két témát. Így kitérek a szervezett bűnözés fogalmi meghatározására, jellemzőire, hazai megjelenési formáira.

A téma jelentőségét mutatja, hogy az Európai Unióban működő Európai Rendőrségi Hivatal, a EUROPOL is kiemelt figyelmet fordít a szervezett bűnözésre, ezért kifejlesztette a Súlyos Szervezett Bűnözés Elleni Fenyegtettség Értékelése (SOCTA) nevű programot, amely ajánlásokat fogalmaz meg az Európai Uniót leginkább fenyegető bűnözésre. A SOCTA információkat gyűjt olyan bűnözői csoportokról, bűncselekményekről, amelyek az Európai Unióban fejtik ki hatásukat. Érdeklenség, hogy míg a korábbi, a 2013. évben közzétett jelentés az Európai Unióban tevékenykedő, ismert nemzetközi bűnszervezetek számát 3600-ban határozta meg, addig 5 év alatt ez szám egy harmaddal emelkedett, ma már 5000 fölött van.²

A jelentésből is látható, hogy a szervezett bűnözés jelen van, erősödik és átalakul az Európai Unióban. Magyarország 7 országgal szomszédos, ezért különösen érintett a nemzetközi szervezett bűnözés, így a nemzetközi kábítószer bűnözés elleni harcban.

¹ Dr. Horváth Szabina, bírósági tanácsadó, Győri Járásbíróság

² Palmény Zoltán: A súlyos és szervezett bűnözés állami fenyegetettség értékeléséről szóló Európai jelentés ismertetése – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2019/7. - Kiadó: NKE Stratégia Védelmi Kutatóközpont, 2019. március 19.

Dolgozatom fő témájára figyelemmel egy külön fejezetben a kábítószer fogalmi meghatározását is rögzítem, majd a kábítószerrel kapcsolatos büncselekmények szabályozásának történetét mutatom be, egészen a hatályos joganyagig. Kitérek arra, hogy melyek a legjellemzőbb sajátosságai e területnek, továbbá mely kábítószeres vezeték a listákat.

A kábítószeres büncselekmények a nehezen felderíthető és bizonyítható ügyek közé sorolhatók, figyelemmel a rájuk jellemző konspirációra, szervezethegre, ezért a bizonyítási nehézségeket is taglalom egy-egy jogeset tükrében. A kábítószeres büncselekményekkel szemben ugyanis a „hagyományos” eljárásjogi eszközökön kívül egyre inkább szükségesek egyéb, a modern kor vívmányait, és tapasztalatait kihasználó taktikák és technikák az operatív műveletek terén is.

2. A szervezett bűnözés fogalmi meghatározása

Az 1980-as évek közepéig a szervezett bűnözést olyan problémának tekintették, mely kevés államot érintett (leginkább USA, Olaszország, Kína, Kolumbia). Ezt követően azonban már az egész világon, így Európában is elismerték a bűnildöző hatóságok, hogy jelen van a szervezett bűnözés, mely komoly problémát okoz. A globalizáció gazdasági növekedést eredményezett az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad áramlásával, ami viszont kedvezett a nemzetközi szervezett bűnözésnek. Ma már az Európai Unió valamennyi tagállamában elterjedt és összetételét illetően nemzetközi jellegűvé vált. Magyarországon is megjelent és ugyanolyan mennyiségi - minőségi többlettel a XX. század, mint korábban Nyugat-Európában.³

Hogy mit is jelent a szervezett bűnözés? A fogalom meghatározására több definíció is született, megállapítható, hogy a szakirodalom és a jogszabályok eltérően határozzák meg.

2.1. Kriminológiai fogalom meghatározás

A kriminológiában a szervezett bűnözés „társulások, foglalkozásként üzőtt, hivatalos, általában vagyonszerző bűnözési formát jelent, amely munkamegosztáson alapul, magas fokú konspiráció mellett valósul meg, behatol a legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is.”⁴

2.2. Az Európai Unió Tanácsának definíciója

Az Európai Unió Tanácsának az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel büncselekményé nyilvánításáról szóló 1998. december 21-i határozata (együttes fellépés) meghatározta a **bűnöző szervezet fogalmát**. Ez alapján a bűnöző szervezet „több személy hosszabb időre szóló szervezett együttműködése olyan büncse-

lekmények összehangolt elkövetésére, amelyek büntetési tételének felső határa legalább 4 évi szabadságvesztés vagy emeli súlyosabb büntetés, tekintet nélkül arra, hogy ezek a büncselekmények magukban képezik az elkövetés célját, vagy eszközül szolgálnak arra, hogy vagyoni előnyt szerezzenek, és adott esetben a közhatalóságok működését megengedhetetlen módon befolyásolják.”⁵

Ez a határozat 2008-ban hatályát veszítette, mert az **Európai Unió Tanácsa** elfogadta a **szervezett bűnözésről szóló 2008/841/IB kerethatározatot**, amely szerint a bünszervezet „olyan, kétőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel, vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő büncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében.”⁶

2.3. Az ENSZ definíciója

A **Palermói Egyezmény (ENNSZ Palermó, 2000. december 14.)** is adott egy definíciót a **bűnözői csoport** megfogalmazására, amelyet Magyarország, a 2006. évi CI. törvénnyel ratifikált. Ez alapján „a bűnözői csoport hosszabb ideig fennáll, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik, egy vagy több, ebben az egyezményben meghatározott súlyos büncselekmény vagy törvénytörés céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve. Súlyos büncselekmény a legalább négyévi szabadságvesztés büntetéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető törvénytörést megvalósító megatartás. Az Egyezmény akként rögzítette a strukturált csoport fogalmát, hogy nem egyetlen büncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmiszertűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepeket kapjanak, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.”⁷

2.5. Az Európa Tanács Szervezett Bűnözés Büntetőjogi és

Kriminológiai Kérdéseivel Foglalkozó Szakértői Csoport által kidolgozott ismertetés

„Az Európa Tanács Szervezett Bűnözés Büntetőjogi és Kriminológiai Kérdéseivel Foglalkozó Szakértői Csoportja (PC-S-CO) összeállított egy szempontrendszert, melyből megállapítható, hogy mit tekint bünszervezetnek: (Amennyiben a 4 kötelező + 2 esztelenes ismérvt megjelenik a szervezet működésében, akkor már megalapozza azt, hogy a csoport bünszervezetnek minősüljön.)

³ Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő dr. Kónya István hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2015. 1900. o.

⁴ Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő dr. Kónya István hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2015. 1901. o.

⁷ Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő dr. Kónya István hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2015. 1900. o.

Kötelező ismérvek (4):

- a) több személy (legalább három) együttműködése;
- b) hosszú távú vagy határozatlan időre szóló együttműködés;
- c) súlyos bűnselekmények gyanúja vagy azok elkövetése;
- d) anyagi haszonszerzés és/vagy hatalmi pozíciószerezés érdekében.

Esetleges kritériumok:

- a) több országra kiterjedő „nemzetközi” szinten történő működés;
- b) minden egyes résztvevőnek meghatározott feladata vagy szerepe van;
- c) bizonyos fokú belső fegyelem, irányítás vagy ellenőrzési forma használata;
- d) megfélemlítés céljából erőszak vagy egyéb eszközök alkalmazása;
- e) befolyás kiterjesztése a politika, a média, a közigazgatás, a rendészeti szervek, az igazságszolgáltatás, illetve a gazdasági élet szereplőire;
- f) korrupció, vagy bármely más módszer alkalmazása;
- g) részvétel a pénzmosásban;
- h) gazdasági vagy pénzügyi fedőszervezet alkalmazása.⁸

Láthatjuk, hogy a fenti fogalom meghatározások mindegyikében szerepelnek az Európa Tanács Szerzett Bűntörvényi Büntetőjogi és Kriminológiai Kérdéseivel Foglalkozó Szakértői Csoportja (PC-S-CO) által összeállított szempontrendszerrel közeli a kötelező ismérvek.

2.6. A szervezett bűnözés fogalma a magyar jogban

A hatályos magyar jog a szervezett bűnözést nem definiálja, a büntető törvénykönyvben a bűnszervezet, bűnszövetség, bűnszervezetben részvétel meghatározása szerepel. Ugyanakkor a **Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II.21.) Korm. határozatban** megjelenik a „szervezett bűnözés” fogalma, mint Magyarországot érintő biztonsági fenyegetés, kihívás. Ebben a kormány határozatban rögzítésre kerültek a szervezett bűnözés ellen fellépés céljai, eszközrendszere is.⁹

A **hatályos magyar Btk.** (a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény) 459. § (1) bekezdés 1. pontja szerint „bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűnselekmények elkövetése”. Megállapítható, hogy a fenti kötelező kritériumokkal majdnem teljesen azonos a hazai büntetőjogi szabályozás.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontja értelmében „bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűnselekményeket szervezeten kívül el, vagy ebben megállapodik és legalább egy bűnselekmény elkövetését megkísérik”. További társas elkövetésként határozta meg a Btk. a csoportosan elkövetést.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 3. pontja akként rendelkezik, hogy „csoportosan követik el a bűnselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy részt vesz”.

A fenti definíciókból megállapítható, hogy minden szervezett bűnözési csoport bűnszervezet, de nem minden bűnszervezet szervezett bűnözési csoport.

3. A szervezett bűnözés elleni fellépés az európai unióban

Mint ahogy már a bevezetőben is említettem, az egész Európai Unióban súlyos problémát okoz a szervezett bűnözés. Emiatt „az EU 2010. évben létrehozott egy több évre szóló szakpolitikai ciklust, melynek célja, hogy felvegye a harcot a súlyos nemzetközi és szervezett bűnözés ellen.”¹⁰ Ennek szerves része az EMPACT, (Többetű Európai Fellépés a Bűntörvényi Fenyegetettségkel szemben), amely meghatározza azt a kilenc területet, mely a leginkább fenyegetett és ahol fel kell lépni. Ezek között szerepel többek között a szintetikus kábítószer program és a kokain és heroin program, melyek célja, hogy csökkentsék a szintetikus kábítószeres előállítását, visszaszorítsák az ilyen szerek kereskedelmével foglalkozó szervezett bűnözési csoportok részvételét, valamint a heroin és a kokain kereskedelmét csökkentsék, felszámolják az elosztásukat végző csoportokat.

A SOCTA jelentés az EU súlyos és szervezett bűnözés elleni szakpolitikai ciklusának (IMPACT) sarokköve. A SOCTA jelentés célja, hogy a bűntörvényi és igazságügyi hatóságok, EU intézmények, ügynökségek, nemzeti és EU jogalkotók, illetve a társadalom számára megbízható, áttekinthető képet nyújtson az Európai Unióban tapasztalható súlyos és szervezett bűnözési tevékenység aktuális jellemzőiről. A rendelkezésre álló adatok összességében a bűnözés elleni fellépés eredményességének fokozása érdekében az Európai Unió Tanácsa és az EU Igazságügyi Miniszterei Tanácsa számára. A SOCTA jelentés áttekinthetősége során alkalmazott módszertan az EUROPOL és a tagállami bűntörvényi hatóságok által kidolgozott és folyamatosan továbbfejlesztett, holisztikus szemléletű elemző és értékelő tevékenységen alapul, mely lehetővé teszi a súlyos és szervezett bűnselekmények jellemzőinek megismerését és értelmezését. A statisztikai adatok alapját az EUROPOL saját adatai képezik. Ezen adatokból az volt megállapítható, hogy az ismert bűnözési eljárások során és a titkos információszerezés során beszerzett adatok, az EU más intézményeknek és ügynökségeknek adatszolgáltatása, valamint a nemzetközi partnerek és az EUROPOL műveletekben, a partnereségi megállapodás alapján együttműködő halmazállapotú államok adatai képezik. Ezen adatokból az volt megállapítható, hogy az ismert bűnözési tevékenységben mintegy 180 nemzetiségű bűnelkövető volt, de az elkövetők 60 %-a valamely EU tagállam állampolgára. A bűnszervezetek 70 %-a 3-nál több ország-

⁸ Dr. habil. Boda József nb. vezérőrnagy által 2018. augusztus 31. napján tartott előadás anyaga

⁹ Dr. habil. Boda József nb. vezérőrnagy által 2018. augusztus 31. napján tartott előadás anyaga

¹⁰ Jambor Gellért: Új pszichotróp anyagok megjelenése, elterjedése és az új jelesekkel szembeni lehetséges büntető-eljárás-jogi és kriminálisztikai válaszlehetőségek 2. rész - Themis - Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata(2015)Internetes: http://www.akj.elte.hu/file/THEMIS_2015_jun.pdf. (Értékelés ideje: február 26)

ban fejti ki tevékenységét. A legtöbb bünszervezet hierarchikus felépítésű, azonban mintegy 30-40%-uk laza kapcsolatokon alapul, míg 20%-uk eseti jelleggel, rövid távra szerveződött bűnkapcsolatként működik. Az ismert bűnözői csoportok 76%-a hánál több tagot számlál. A szervezett bűnözői csoportok 45%-a egynél több bűncselekmény-típus elkövetésében érintett. A bünszervezetek működésére továbbra is jellemző a specializáció. A profit maximalizálás érdekében széles eszköztárat vonultatnak fel, a legújabb technológiai vívmányok alkalmazása, az online kereskedelem új eszköztára mellett olyan klasszikus elemek is jelen vannak, mint a korrupció, a pénzmosás, vagy az erőszak és a kínzás alkalmazása. Jellemző, hogy a szervezett bűnözői csoportok egyre nagyobb figyelmet fordítanak tevékenységük leplezésére. Gyakori a különböző technikai eszközökkel titkosított kommunikáció, de nagy gondot fordítanak a bűnüldöző hatóságok munkájának megismerésére, a felderítés megghiúsítására is, ellenakciók szervezésére.

A bünszervezetek által elkövetett legjellemzőbb bűncselekmények az alábbiak:

- pénzhamisítás,
- kibertűnözés (pl. gyermekek szexuális kizsákmányolása, bank/hitelkártya csalás)
- illegális kábítószerrel előállítása, csempészése és kereskedelme,
- illegális hulladéksempészség,
- veszélyeztetett állatfajok illegális csempészése,
- különböző családi cselekmények (pl. befektetési csalás, hozzáadott értékadó-csalás)
- szellemi tulajdon sértő bűncselekmények,
- embercsempészség, különösen az illegális bevándorlás fokozódásával,
- tulajdon elleni bűncselekmények szervezett elkövetése (pl. gépjármű-lopás, illegális műkincs kereskedelem)
- sportfogadási csalás, illegális fogadás,
- illegális fegyverkereskedelem,
- emberkereskedelem;¹¹

A jelentés azt is rögzítette, hogy a legnagyobb piaci részesedéssel az EU-ban továbbra is a kábítószer-előállítás és -kereskedelem rendelkezik, melyben a szervezett bűnözői csoportok 35%-a érintett. A realizált haszon mintegy 24 milliárd euróra tehető. Az érintett bűnözői csoportok 75%-a több különböző kábítószerfajta kereskedelmével is foglalkozik, míg 65%-uk más bűncselekmények elkövetésében is részt vesz. Az Unióban a legkedveltebb kábítószer a kannabisz, amelyet főként Albániából és Marokkóból csempésznek. A piacokain piaca is virágzik, az ebből származó haszon 5,7 milliárd euróra tehető. A piac aktivitását jól jellemzi, hogy a jelentés közzétételét megelőző 5 évben soha nem látott mennyiségű, 419 szintetikus kábítószerrel és új pszichoaktív anyagot regisztráltak az Európai Unióban. Ezen szereket helyben, az Unió területén állítják elő, jellemzően Hollandiában és Belgiumban.¹²

11 Felmény Zoltán: A súlyos és szervezett bűnözés általi fegyvertetés értékeléséről szóló Európai jelentés ismertetése –

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2019/7. – Kiadó: NKE Stratégia Védelmi Kutatóközpont, 2019. március 19.

12 Felmény Zoltán: A súlyos és szervezett bűnözés általi fegyvertetés értékeléséről szóló Európai jelentés ismertetése – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2019/7. Kiadó: NKE Stratégia Védelmi Kutatóközpont, 2019. március 19.

4. A szervezett bűnözés megjelenése és fejlődése Magyarországon

A szocialista rendszerben még nem esett szó arról, hogy a korábbi nyugati társadalmak terhelő szervezett bűnözés hazánkban is megjelenjen, hisz a korabeli taktika az volt, hogy a problémát tiokban kell tartani „a társadalom és a külföld előtt.”¹³ Annak ellenére, hogy titkoltak és tiltakoztak ellene, a folyamat itthon is elindult és a bűnözők egy része már tudatosan, a szerepeket megosztva és a későbbi időszakra is készítve követte el cselekményeit.

Mindennez kedvező feltételeket jelentett, hogy Magyarország az 1970-es években nyitottabbá vált, egyre több külföldi érkezett hazánkba. Az 1980-as évek elején a gazdaság élénkülése, a maszk-szféra kialakulása, a butikosok és vendéglősök világa egy új terhelő réteget eredményezett, akik a vagyontuk nem titkolták, sőt. Vagyonuk nagyobb részét készpénzben vagy egyéb értéktárgyakban (nemeseftm, műkincs, műszaki cikkek) otthon tartották, minimális vagyonvédelmi berendezés nélkül, így ideális célponttá váltak, ezért jellemző volt a lakás- és üzletbetöréssel foglalkozó bűnözői csoportok megjelenése (pl.: Presztizs ügy). Az 1980-as évek végére megszilárdultak a szervezett bűnözés korábbi kialakult alapjai, az előprivatizációs folyamattól adódóan megjelentek a strómannok, akik vendéglátó-ipari egységeket vásároltak és így mostak pénzt rajtuk keresztül a bűnözők.¹⁴

A rendszerváltás miatt a szervezett bűnözés is átalakult, figyelemmel a privatizációra és egyéb gazdasági jelenségekre. Ebben az időszakban gyengült a szabályozottság, nőtt a bizonytalanság. A jogszabályi hiányosságokat felismerő és kihasználó csoportok extrabevételekre tettek szert. Ezek közül ki kell emelni a fűtőolaj és gázolaj adóterhe közötti eltérést kihasználó „olajosokar”. A vagyon és a hatalom megszerzéséért, megtartásáért gyakran vállaltak a csoportok közötti összetűzések, melyek sok esetben utcai leszámolás-hoz, lövöldözésekhez, robbantásokhoz vezettek az 1990-es években. Ezzel szemben a szervezett csoportok jellemzően szerencsésjuttalakkal, prosztitúcióval, csempészetrel, zsarolással, uszóra bűncselekményekkel, védelmi pénzek szedésével foglalkoztak. Időközben a környező országokban végbement politikai változások és események, különösen a balkáni háború és a volt Szovjetunió szétesése – a hazai rendvédelmi szerveknek tapasztalt elbizonytalanodással párhuzamosan – egy korábban nem ismert erőszakos, fegyveres elkövetési réteget is kiemelt. A háborút megjárta katonák nem riadtak meg a löfgyevértől vagy robbanóanyagtól, és az elrettentés érdekében egyre drasztikusabban hajtották végre cselekményeiket.

Az 1990-es évek végén már az erőszakot mérsékelték, megjelentek az őrző-védő-behajtó cégek, amik keretet biztosítottak a csempészetnek, prosztitúciónak, védelmi pénzek beszedésének. A tagok egyre kvalifikáltabbak lettek, leszerelt rendőröket, tisztviselőket vontak be szakitanásadóként.

13 Lévai Miklós: Kábítószerrel és bűnözés, Közigazgatás és Jog Kiadványadó, Budapest, 1992., 90. o.

14 Dr. Nábli, Boda József: nb. vezetésanyag által 2018. augusztus 31. napján tartott előadás anyaga

A szervezett bűnözés egyre nemzetközibbé vált hazánkban azzal, hogy 2004. évben csatlakoztunk az Európai Unióhoz, majd pár évvel később a schengeni övezetbe. Az ellenőrzött határok megszűnése, az illegális migráció fokozódása, a virtuális informatikai világ újabb és újabb jelenségeket és működési területeket eredményeztek. Megszűntek az országok és tagállamok közötti távolságok és akadályok, az interneten a kommunikáció és a pénzügyi tranzakciók gyorsabbá, egyben nehezebben nyomozhatóvá váltak. A bűnöző elkövetők nemzetközi kapcsolatokat építettek ki, egyre több szakértőt alkalmaztak, különösen az informatika és bankrendszer területéről. A technika fejlődésével, az internet használat erősödésével új bűncselekmények is megjelentek, úgymint a pénz- és bankkártya hamisítás, uniós pályázati pénzek megszerzése, nigériai csalások. Emellett az embercsempészet, emberkereskedelem, kábítószer kereskedelem, pénzmosás is erősödött.¹⁵

Természetesen ez a folyamat nem áll meg, hisz a tudomány tovább fejlődik, amit a szervezett bűnözés is figyel, így a csoportok átalakítják tevékenységüket, újabb bűncselekményekre szakosodnak.

5. Kábítószeres bűncselekmények

A kábítószer és a bűnözés szoros kapcsolatban áll egymással. A kábítószer bűnözés a drogok illegitím fogyasztásával összefüggő deliktumok kriminológiai gyűjtőfogalma.¹⁶ Már a kábítószer fogyasztó is bűnöző, egyrészt azért, mert a törvény büntetni rendeli a fogyasztást, megszerzést és a tartást, másrészt amiatt, hogy aki már kábítószer élvezővé vált, szűksége van az egyre növekvő napi adagjára és az ehhez szükséges pénzt már nem becsületes munkával szerzi meg, esetleg ő is terjesztővé válik, illetve a kábítószeret eszközként használja, ennek hatása alatt követi el a bűncselekményeket. A kábítószerrel kapcsolatba kerülő elkövetők veszélyesebb csoportját a kereskedők alkotják, akik nem fogyasztanak kábítószerrel, de jelentős anyagi haszon reményében szervezik az üzleteiket.

A szervezett bűnözés egyik legjelentősebb területe a kábítószer kereskedelem. A szervezett bűnözés fentebb írt jegyei közül a konspiráció a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén kiemelten megfigyelhető, tekintettel arra, hogy az ilyen bűncselekmények elkövetése esetén minden egyes elkövető érdeke (még a fogyasztóé is) az, hogy titokban maradjon a tevékenysége. Ezen túl magas fokú a tagoltság az egyes csoportok, személyek között (fogyasztó-dealer-elosztó-főszervező), nemzetközi jellegű az elkövetés, mivel földrajzi határokon átnyúlik és nagyon kiterjedt hálózatot építenek ki a piramiss csúcán álló „drogbárók”.

„Az illegális drogereszkedelem nem más, mint üzleti tevékenység, hatalmas profittal.”¹⁶ Ez a bűnözés azon területe, ahol a legrövidebb idő alatt a legnagyobb haszonra lehet

szert tenni. Már a kis anyag is sokat ér. „Az elkövetők komoly konspiratív piacszervezéssel és piaci magatartással, valamint finansziális beruházással védik szervezetüket és tevékenységüket.”¹⁷

A kábítószer-probléma (bűnözés) hazai jellemzői hasonló ívet mutatnak, mint amit a szervezett bűnözés kapcsán már leírtam. Részletesen ezt nem elemzem, csak megemlítem, hogy e téren az „1960-as években következett be lényeges változás. Magyarországot a hatvanas évek közepén érte el a kábítószer-probléma, annak is a keresleti oldala.”¹⁸ Lévai Miklós az 1960-as évektől napjainkig tartó időszakot 5 periódusra osztotta a kábítószer fogyasztás jellemzői (korosztály, kábítószer típusok, megszerzés- és fogyasztási módok, területi elterjedtség, illegális kábítószer-forgalmazás jelei) alapján. Kiemelem, hogy itt is összefüggésbe hozható a rendszerváltással a kábítószer-probléma erősödése, ebben a szakaszban Lévai Miklós szerint „a kábítószer-probléma minden olyan jelensége megtalálható Magyarországon, amely Nyugat-Európában is létezik.”¹⁹ A rendszerváltást követően megnőtt az illegális kábítószer kereskedelem, egyre több fajta kábítószer jelent meg a piacon, ennek megfelelően a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények száma is nőtt, hazánk már nem csak tranzitútvonal volt, hanem az illegális kábítószer-kereskedelem célszágává is vált. Megállapítható, hogy ez a folyamat itt nem állt meg. Új kábítószerrel jelentek meg a piacon, amelyek sokkal veszélyesebbek, mivel nem ismerhetők a hatásai, sehol nem tesztelték őket. Vegyi úton, laboratóriumokban állítják elő az úgynevezett designer drogokat azzal a céllal, hogy illegális drogból legális legyen. Nagyon gyorsan megváltoztatható az összetétele, rögtön tudnak rájt egy molekulát módosítani, hogy ne legyen „tiltott”, vagyis úgy alakítják, hogy a kábítószerrel, illetve pszichotróp anyagok listáján ne szerepeljen.

6. Mi is az a kábítószer, vagy drog?

Mielőtt rátérnék a bűncselekmény törvényi szabályozására, először a kábítószer fogalmát rögzítem.

6.1. Orvosi meghatározás

Orvosi felfogás szerint kábítószernek azokat az anyagokat nevezzük, amelyek a központi idegrendszerre hatva megváltoztatják a szert használó gondolkodását, hangulatát, viselkedését, a világról alkotott képét.²⁰

6.2. WHO ajánlása

A WHO 1977. évből kiadott ajánlása szerint:

– Drog: minden olyan anyag, amelynek bevétele a főgagony biológiai struktúra ingerléséhez vezet.

15 Dr. Keresik Eldoróda: Kábítószerrel kapcsolatos jogértelmezési problémák. Kriminológia. Közlemények 65. sz., 2008., 66. o.

16 Jambor Gellért: A szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem kapcsolata. Themis. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata, I. sz. (2016.) Internet: http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2016_jun.pdf (letöltés ideje: 2019. február 26.), 68. o.

17 Jambor Gellért im. 68. o.

18 Lévai Miklós: Kábítószerrel és bűnözés. Közgazdaságtudományi Közlemények, Budapest 1992., 78. o.

19 Lévai Miklós: Kábítószerrel és bűnözés. Közgazdaságtudományi Közlemények, Budapest 1992., 87. o.

20 Egyetemes Lexikon - Magyar Könyvtár, Officina Nova Kiadó, 1994. Főszerkesztő Maróti László, 446. o.

– Kábítószer: olyan anyagok, amelyek a szervezetbe kerülve kellemes érzést, eufóriát, érzékcsalódást idézhetnek elő és amelyek fogyasztása a tiltott vagy nem tiltott anyagok közül – veszélyes, visszaélésre alkalmas vagy devians.

A kábítószer kifejezés jogi és nem orvosi, vagy gyógyszerészeti fogalom, míg a drog a tudat-összelekvés-hangulat módosulás befolyásolására képes olyan anyagok (élvezeti szerek, kábítószer, egyéb szer) gyűjtőnéve, amelyek a természetes életvitelhez nem szükségesek.²¹

6.3. Büntetőjogi fogalommeghatározás

Büntetőjogi fogalma sokkal szűkebb, a jogszabály csak bizonyos anyagokat ért ez alatt, és ezeket üldözni is rendeli. Az egyes országok, így Magyarország is listákon felsorolt szereket ért a kábítószernek alatt. Nemzetközi szerződések rögzítik azokat, amelyek büntetőjogi kábítószernek minősülnek, ez az 1961. március 30. napján New York-ban kelt Egyeséges Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. jegyzéke, illetve a Bécsben, 1971. február 21. napján aláírt Pszichotrop Anyagokról szóló egyezmény mellékletének I. és II. jegyzéke, továbbá a emberi alkalmazására kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény (Gytv.) 2. számú melléklete.²²

6.4. A hatályos magyar büntetőjogi fogalom

6.4.1. Kábítószer és pszichotrop anyag

A jelenleg hatályos Büntetőtörvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 18. pontja a)-c) alpontja rögzíti, hogy mit tekint kábítószernek a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények elkövetési tárgyaként. Ez a rendelkezés szintén a már felüntetett nemzetközi egyezményeket hívja fel, és egyúttal kezeli a kábítószerket és a pszichotrop anyagokat. Pszichotrop anyagok a Pszichotrop Egyezmény mellékletében felüntetett természetes és szintetikus szerek, amelyek a tudatot befolyásolják.

6.4.2. Új pszichotróp anyag

A Gytv. 1. § 37. pontja szerint: olyan a forgalomban újonnan megjelent, gyógyszerészeti felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszert működésének befolyásolása révén alkalmas tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására. 2015. január 1. napjától az új pszichotróp anyagokra minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról szóló 55/2014 (XII.30) EMMI rendelet melléklete tartalmazza a listát. Korábban a 66/2012. (IV.2) Korm. rendelet 1. számú melléklete tartalmazta ezen anyagokat, ezért nevezték úgy, hogy „C-listás anyagok”.²³

²¹ Dr. Bóli László Kriminológiai szakfoglász állal 2019. március 8. napján tartott előadás anyaga

²² Dr. Ignácz György: Gyakorlati útmutató a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények tárgyalásához, kézikönyv 3.0.

²³ Dr. Ignácz György: Gyakorlati útmutató a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények tárgyalásához, kézikönyv 4.0.

7. A kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények jogi szabályozása

A korábban vázolt kábítószer problémára minden ország más-más intézkedéseket vezet be, különböző jogszabályokat alkot. Az, hogy a kábítószer problémára az adott állam milyen módon és eszközökkel reagál, az több tényezőtől függ.²⁴ Lévai Miklós szerint főleg például „az anyagi lehetőségektől, a negatív társadalmi jelenségekkel kapcsolatos politikai-kulturális-ideológiai állásponttól, az adott probléma közvélemény általi megítélésétől, a társadalom megújulási készségétől és képességétől.” Ennek megfelelően alakul a büntetőjogi szabályozása is. Hazánkban is több fellegás érvényesült a büntetőjogi szabályozás területén is, ezért a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények tárgyalása nagyon sokat változott az évek alatt, attól függően, hogy a jogalkotó milyen modell helyezett előtérbe. Megfigyelhető, hogy nincs még egy olyan tényállás a Btk.-ban, ami ilyen sokszor és sokféleképpen módosult. Kezdetben a törvényalkotó egy szakaszban szabályozta a bűnselekményt, ami fokozatosan duzzadt, a kor igényeinek megfelelően. Mindezek után a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekmények jogi szabályozásának történetét mutatom be a magyar jogban, mely kezdetben az országot kötelező nemzetközi szerződések végrehajtása nyomán bontakozott ki.

7.1. Történeti áttekintés

Az 1878. évi V. törvény (Csemegei kódex) még nem tartalmazott rendelkezést a kábítószerrel kapcsolatos bűnselekményekről.

Az 1923. évi XXII. törvény a 1921-es trianoni békeszerződésben vállalt nemzetközi kötelezettségnek tett eleget azáltal, hogy a Hágai ópiumegyezményt törvénybe iktatta, a végrehajtásáról pedig a 7430/1924.ME. rendelet gondoskodott. Nevesítette a kábítószerket, és azok forgalmazását már engedélyhez kötötte. Érdekes azonban, hogy ezekben az időkben még a törvényalkotás is a gyógyszerészeti felhasználás szempontját helyezte előtérbe, és az illegális kereskedelem, és felhasználás csak másodlagosan jelentek meg. Ezen jogi rendelkezés a kábítószerre vonatkozó igazgatási szabályok megszerzését (engedély nélküli előállítás, forgalmazás, nyilvántartások vezetésének elmulasztása) kihágásnak minősítette.

Az 1925-ös Genfi Nemzetközi ópium Egyezményt az 1930. évi XXXVII. törvényben hirdették ki, mely keretdizpozíciókat alkotott, amiket a 2222/1934 ME rendelet töltött ki tartalommal. Ez volt az első „igazi” büntetőjogi rendelkezés, itt már a maihoz hasonló megfogalmazásban jelentek meg az elkövetési magatartások és az elkövetést már szabadságvesztéssel rendelke büntetni a jogszabály.

Az 1961. évi V. törvénnyel lépett hatályba a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Ezen jogszabály már súlyosabb büntetést helyezett kiírásba és három minősített esetet is nevesített: az üzletszerűséget, valamint a visszaesőként, illetve bűnszövetségben történő elkövetést. (1. számú melléklet)

²⁴ Lévai Miklós: Kábítószeres és bűnözés, Közgazdasági és jogi Könyvtáradó, Budapest 1992., 89. o.

Egészen az 1970-es évekig a jogi szabályozás nem jelentett mást, mint a nemzetiközi egyezmények, szerződések ratifikálását. Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet hozott ebben változást azzal, hogy a miniszteri indokolás szerint a társadalom fokozott védelme érdekében is szükségesnek tartották a módosítást, nem csak az Egyesült Államok érdekeiben is szükségesnek tartották a módosítást, nem csak az országba történő behozatalal, Egyezményre hivatkozva. Első alkalommal jelentek meg az országba történő behozatalal, kivétellel, valamint az előkészülettel elkövetett magatartások, növekedett a kiszabható büntetések mértéke is. Új minősített esetként került szabályozásra a jelentős mennyiségű és jelentős értékű kábítószerrel visszaélés.

Az 1978. évi IV. törvény lényegi változást nem hozott, azonban külön tényállásként szerepelt a kábítószerrel visszaélés (Btk. 282. §) és a koros szennvedélykeítés (Btk. 283. §), valamint privilegizált esetként megjelent a „fogyasztói” által elkövetett csekély mennyiség megszerzése, melynek lényegi eleme, hogy az elkövető nem továbbértékesítés, hanem saját felhasználás céljából szerzi meg a kábítószer. Már a kodifikáció során különböző változtatásokat javasoltak, például azt, hogy a kábítószer fogalmát terjesszék ki a kábító hatású anyagokra, a fogyasztás legyen büntendő cselekmény, szankcionálják azt, ha a fiataloktat kábító vagy kábító hatású anyagok fogyasztására rábírnak. Ezek közül a fiataloktat fokozott védelmére irányuló elképzelések valósultak meg.

Az 1987. évi III. törvény 29. §-a akként módosította a kábítószerrel visszaélés tényállását, hogy a minősített esetek közül a jelentős értékű kábítószerre elkövetést kivette.

Az 1993. évi XVII. törvény már két paragrafusban és nyolc bekezdésben szabályozta a bűncselekményt.²⁵ Lényeges változás volt, hogy beiktatta a meghatározott gyógyító-élel-világosító kezelésen való részvétel lehetőségét, melynek elvégzését követően a büntetőeljárás megszüntetésre kerülhetett. Fő vezérlő elv volt a beszerzői és kereskedői magartatás sok párhuzamos szabályozása úgy, hogy a kinnai oldali bűncselekményeket súlyosabban rendelte büntetni. Megjelent a „bűnszervezetben” elkövetett kábítószerrel visszaélés, mely súlyosabb büntetést vont maga után. Ekkor még nem rendelkezett a törvény a bűnszervezetről, csupán a kábítószernek a hatósági előírások megszegésével való termesztésével, előállításával, megszerzésével forgalomba hozatalával vagy kereskedelmével foglalkozó szervezet keretében történő elkövetését büntette. (2. számú melléklet)

Az 1997. évi LXXXIII. törvény, 1997. szeptember 15. napjától több módosítást is eszközölt, így a Btk. 282. § (6) bekezdése szerint a kábítószerrel való visszaélés csekély mennyiségre történő elkövetése nemcsak szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel volt szankcionálható, hanem közérdekű munkával is. A Btk. 283. § (3) bekezdés b) pontja helyébe a bűnszervezet tagjaként vagy megbízásából fordulat lépett, mely jelentős 5-15 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette az e szerinti elkövetést.

Az 1999. március 1. napjával hatályba lépett 1998. évi LXXXVIII. törvény lényeges változásokat eredményezett. Legszembetűnőbb, hogy tovább nőtt a rendelkezések száma, két szakasz és tizenöt bekezdés szőtt a kábítószerrel visszaélés eseteiről. Külön rendelkez-

²⁵ Az új tartalmazott a kábítószerfüggő elkövetőkre vonatkozóan, valamint mindkét elkövetői körnél megjelent a fogyasztói és a forgalmazói típusú elkövetés. (3. számú melléklet)

A 2003. évi II. törvény szintén módosította a kábítószerrel kapcsolatos rendelkezéseket. Tovább növekedett a paragrafusok száma, hisz 5 paragrafusban és 25 bekezdésben szabályozta az elkövetési magatartásokat, illetve az elterelést. (A Btk. 282. § a fogyasztói típusú, a 282/A. § a forgalmazói típusú, a 282/B. § a fiataloktat kábítószerrel és kábító hatóanyagokkal szembeni fokozott védelmet biztosító, és a 282/C. § a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, míg az elterelés eseteit a Btk. 283. §-a szabályozta.)

7.2. Hatályos jogi szabályozás

A 2012. évi C. törvény a korábbival ellentétben már külön tényállásba foglalja a kábítószer-kereskedelmet, illetve a kábítószer birtoklást, vagyis megtörtént a gyakorlatban már korábban is alkalmazott kettéválasztás (4. számú melléklet). Már 9 paragrafus és 37 bekezdés található a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények szabályozására. Aktív és passzív alanyonként differenciált a jogalkotó. Egyrészt, aki kifejti a fogyasztói, illetve forgalmazói típusú magatartásokat, másrészt, akinek szánják a kábítószer, itt megjelölnek a 18. életévet be nem töltött személy, továbbá külön magatartásként került rögzítésre a kábítószer fogyasztás. Továbbra is súlyosabban minősül, ha az elkövető oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében fejti ki tevékenységét. A kettéválasztás különösen az egészség-többség kérdésénél bírt jelentőséggel. Az egy tényálláson belüli megvalósított magatartások természetesen egyseget képeznek, a kábítószer mennyiségét összegezni kell. A minősítő körülmények és a privilegizált esetek köre szinte nem változott. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények minősítése esetén továbbra is a fő rendező elv az, hogy mekkora mennyiségű kábítószerre történt az elkövetés. Ez alapján megkülönböztetünk alapeseti, jelentős és csekély mennyiségű fokozatokat. A jelentős mennyiség mindkét elkövetési magatartás esetén súlyosabban, míg a csekély mennyiség-re való elkövetés enyhébben minősül. A jogalkotó ados maradt a csekély és jelentős mennyiség közötti mennyiség definíciójával, ezt lehetne akár „köztes”, akár „alapeseti”, vagy egyszerűen „alap” mennyiségnek nevezni. Jelentős változás volt, hogy a mennyiség határokat a Btk.-ban rögzítették: az értelmező rendelkezések között. Külön dolgozat téma lehetne az, hogy a mennyiségi határok szabályozása hogyan alakult az évek folyamán a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén, ezért ezt nem is részletezem. Anyuit azonban kiemelek, hogy az egyes mennyiségek alapja a jelenleg hatályos jogi szabályozás szerint a bázis formában megadott tiszta hatóanyag tartalom. Ez alapján határozza meg a Btk. a legegyszerűbben előforduló kábítószerrel csekély mennyiségének felső határát, amhez igazítja a jelentős mennyiség alsó határát is, mégpedig úgy, hogy akként rendelkezik, hogy akkor jelentős mennyiségű az adott kábítószer, ha az adott kábítószerre meghatározott csekély mennyiség felső határának húszorosát meghaladja.

²⁵ Dr. Keresik Eldoróda: Kábítószerrel kapcsolatos jogértelmezési problémák. Kriminológiai Közlemények 65. sz., 2008. 67. o.

A különösen jelentős mennyiség alapja is a csekély mennyiség és akkor minősül a cselekmény különösen jelentős mennyiségű kábítószerre elkövetletnek, ha a csekély mennyiség felső határának a kétszázszoros mértékét meghaladja. Míg azon anyagok tekintetében, amit a felsorolás nem tartalmaz, egy új viszonyítási fogalmat vezetett be a jogalkotó, nevezetesen a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagját. A fel nem sorolt kábítószeres esetén a csekély mennyiség a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának a hétszeres mértékét meg nem haladó, jelentős mennyiség a száznegyvenszeres mértéket meghaladó hatóanyag tartalom. A kannabisz növényi egyedeire speciális rendelkezést tartalmaz a Btk. Csekély mennyiségű, ha a növényi egyedek száma öt, jelentős mennyiségű, ha annak hússzorosa, vagyis száz tíz, míg ezer tíz már különösen jelentős mennyiségűnek számít. Itt rögzíteném azt is, hogy a kannabisz esetén a hatóanyag tartalmat is meghatározza a Btk. Ez azért került így szabályozásra, mert van olyan eset, hogy illetvényeket találunk a nyomozók, vagyis, amikor még a növény lábon áll, de van, amikor már az elkövetők „leartatták” a növényeket, tehát szárított növényi anyag formájában találják meg. Amikor a növény még lábon áll, akkor nem kell tisztán hatóanyagot számolni, elégséges a növényi egyedeket összegezni. A kábítószeres bűncselekmények esetén további súlyosító körülmény a bűnszövegségben történt elkövetés, a speciális alanyként történt elkövetés (hivatalos személy, közfeladatot ellátó személy), a birtoklás esetén az üzletszerűség, és új mennyiségként a különösen jelentős mennyiségre történő elkövetés. Büntetendő mindegyik fordulat esetén az előkészület, valamint az anyagai eszközök szolgáltatása a bűncselekmények elkövetéséhez. A kábítószerfüggő elkövető, mint speciális alany már nem jelenik meg, a bíróság a függőséget a büntetés kiszabása köztében értékelheti. Ezzel kifejezetten egyetérték és a jogalkalmazók többsége is egyetért, figyelemmel arra, hogy mindenki máshogy értelmezte a függőséget, eltérő joggyakorlat alakult ki e téren. Új elemként megjelent az információ szolgáltatás, mégpedig a kábítószer birtoklás alapeseti, illetve csekély mennyiségre történő elkövetése esetén a büntetés korláttalul enyhíthető, ha az elkövető a vádemelésig lehetővé teszi a kábítószer értékesítő személy kitétnék megállapítását. Kapcsolódó tényállásként megjelent az új pszichoaktív anyaggal visszaélés, továbbá az egészségügyi termék meghamisítása, mely szabályozás vonatkozásában hazánk felzárkózott a szomszédos országokhoz.

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásai ugyanazt a rendszert követik, mint a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények szisztémája. Néhány eltérést azért megfigyelhetünk. A csekély mennyiségű pszichoaktív anyagra elkövetett fogyasztás, megszerzés, tartás nem büntetendő, a természetés nem jelenik meg (mivel szintetikusban előállított szerkeztől van szó), a jelentős és különösen jelentős mennyiségre történő elkövetés nem minősítő körülmény, továbbá a büntetési tételek egyvel alacsonyabb szinten kerültek meghatározásra. A szabályozási törvényben jelenik meg 2016. január 1. napja óta az új pszichoaktív anyaggal összefüggő szabályozás, melyet az valósít meg, aki csekély mennyiséget megszerez vagy tart belőle. (Sztv. 199/B. §)

A jogi szabályozást végig nézve látható, hogy a kábítószerrel bármilyen formában foglalkozó személyek az előállítótól, a beszállítón, a raktározón, a kereskedőn át egészen a fogyasztóig bejárólóg büntetőjogi eszközökkel üldözendők. A jogalkotó szigorúbban szankcionálja a kábítószer kereskedelmet, mint a kábítószer birtoklást, figyelemmel a társadalomra veszélyességük eltérő fokára.

B. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények kriminológiai aspektusai

Mielőtt rátérnék a bizonyítási nehézségek taglására, kriminológiai aspektusból közlök meg a kábítószeres bűnözést.

Mint ahogy már korábban írtam, a kábítószer-bűnözés jellemzője a kiterjedtség, a magas fokú konspiráció, a tagoltság. A kábítószer kereskedelem esetén a felső szint nincs kapcsolatban a fogyasztókkal, legfelül nagy tételekkel tüzetelnek, általában a rokonok közlül választanak megbízható tüzetársakat. Úgy szervezik és irányítják az üzleti tevékenységüket, hogy elkerüljék a lebukásukat. Hatalmas profittal dolgoznak, és behatolnak a legális gazdaságba, itt mossak tisztára a drogkereskedelemből származó pénzt. Egyre jellemzőbb a széttagoltság, az eladó termékét többben forgalmazzák, főleg, hogy ma már a világhálón, interneten keresztül is megvalósulhat az árucserre.

Magyarországra különösen az a jellemző, hogy nem egy nagy drog kartell működik, hanem több kicsi. A szervezetség jegyeit mutató kábítószeres bűncselekmények elkövetői halmozatot építenek ki, amely az alábbiak szerint tagolódnak. Az alsó szinten található a dilter, aki általában maga is fogyaszt kábítószeret és azért vállalta be ezt a tevékenységet, hogy a kábítószeret magának is meg tudja venni. Alkalmazottként dolgozik, és a fogyasztókkal ő van közvetlen kapcsolatban, akik száma nem nagy, kb.20-50 fő.²⁶

A következő szint a terjesztő, értékesítő, aki tárolja és szétosztja a diltereknek a kábítószeret. Ezen a szinten már nagyobb a haszonkulcs (kb. 20%), ők esetleg már csak alkalmi fogyasztók.

A terjesztők feletti állnak a kereskedők, az anyagot beszerzők, „akik a kábítószer nagybani beszerzését intézik.” 50-60%-os árrésszel dolgoznak, és lényegesen jobban élnek, mint a terjesztők. Ők csak a terjesztőkkel állnak kapcsolatban, meg a futárokkal. A piramis csúcán a vezető áll.²⁷ A szervezet működéshez különböző egyéb elemek is kapcsolódnak, így például a depónáló helyiségek, webshopok, bankszámlák, stromanok. A kábítószeres értékesítése a hagyományos módszer (közterület, ingatlan, gépkocsi) mellett interneten is történik, de ezen a fórumon jellemzően desinger drogok árusítása folyik.

„Hazánkban a kábítószer bűnözés területén két specializált bűnszervezeti forma alakult ki:”Az egyik típusú bűnszervezet nem elsődlegesen kábítószerrel kapcsolatos bűncse-

²⁶ Jambor Gellért: A szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelm kapcsolatára. Themis. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 1. sz. (2016.) Internet: http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2016_jun.pdf (elérési ideje: 2019. február 26.) 76. o.

²⁷ Jambor Gellért im. 76. o.

lekményekre szakosodott, ezt a tevékenységet eseti jelleggel űzik, az egyéb büncselekményből származó haszonból vásárolnak kábítószeret és az ebből származó profitot a legális gazdaságban mossák tisztára. Jellemzően külföldön is tevékenykednek.

A másik típusú bűnszervezet, vagy szervezetség jegyeit hordozó csoport tagjai kifejezetten kábítószerrel kapcsolatos büncselekményeket követnek el, azonban ezzel összefüggően, másodlagosan más jogsértő cselekményeket is megvalósítanak.²⁸

Megfigyelhető, hogy mindegyik csoportot külföldiek irányítanak, hozzájuk kapcsolódnak a magyar ajkú elkövetők. Jellemzően török, bolgár, koszovói albán, szerb, vietnami és legújabbban szlovák elkövetők utalják a kábítószer piacot. A szervezeteiket a laza felépítés, sejtiszertű, horizontális struktúra jellemzi, tevékenységüket konspiráltan, feladatok leosztásával végzik.

Sokan azért kerültek kapcsolatban a kábítószer kereskedelemmel, mert könnyebben gyorsabban jutnak pénzhez és lényegesen nagyobb hasznot hoz, mint más jellegű tevékenység (autókereskedelem, elektronikai cikkek kereskedelme stb.). A kábítószer kereskedelem kis betétkelési igényel, biztos a felvétel piaca, ezért népszerű a bűnszervezetek között, még akkor is, ha kockázattal jár.

A kábítószer kereskedelem során olyan értéktű haszonkulccsal dolgoznak, mely gyakorlatilag a legális üzletek során megközelíthetetlen. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Nemzetközi Bűnözés Elleni Főosztály Kábítószer Bűnözés Elleni Osztály, Felderítő Alosztály vezetője dr. Takács J. Mátyás alosztályvezető úr kérdésemre példaképpen említette, hogy jelenleg Koszovóban egy kilogramm marihuána körülbelül 300.000 forint (1000 euró), míg Magyarországra szállítva, miután kifizették a futárak költségét, már kb. 500 000–600 000 forint (2000 euró). A fogyasztók ugyanakkor kb. 2500–2700 forint összeget fizetnek grammonként. Ebből látható, hogy milyen haszonnal dolgoznak a kábítószer értékesítésben a résztvevők.

Más típusú kábítószer esetén még nagyobb haszon is előfordulhat, hiszen a kokaint, heroint és a különböző amfetamin-származékokat sokkal könnyebben tudják hígítani más anyagokkal, ezért nem csak a továbbértékesítésből származik haszon, hanem abból is, hogy anyag tömegét, mennyiségét megdövelik. Ez a hígítás természetesen veszélyes is lehet a fogyasztóra, hisz sokszor nem lehet tudni, hogy mit „kevertek” bele. A kábítószerek mennyiségét adalék és hígító anyagokkal növelik, sok esetben másik gyógyszerrel. A feketepiaci heroín készítményekhez adalékanyagként más kábítószer, stimuláló szerteket, altatókat, nyugtatókat, láz- és fájdalomcsillapítókat, vitaminokat, egyéb anyagokat kevernek, míg hígító komponensként szervesen sókat, szénhidrátokat, egyéb anyagokat vegyítenek. (5. számú melléklet)²⁹

A kábítószer kereskedelmi hálózat felderítését nehezíti, hogy nagyon szegmentált és fregmentált, sok kis csoport működik, akik megbízható személyekkel dolgoznak. A sze-

²⁸ Jámhor Gábor in: 77. o.

²⁹ Horváth Szabina: A vegyszerekkel kapcsolatos kábítószer anyagok és mennyiségének meghatározása kétdékesben, MTA Veszpremi Területi Bizottsága, Veszprem 2005 Bűnelőzői Tanulmányok VI. kötet, szerkesztő Kahler Péter: 185. o.

repeket leosztják, gyakran több futárt is alkalmaznak nagyobb értékű áru esetén, különböző útvonalakat és közlekedési eszközöket használnak (vonat, autó, busz, repülő, hajó), részletesen megtervezik az egyes lépéseket (az időpontot, hol szállhat meg, milyen telefonát használ és hív, mivel utazik, mit tesz), amittől a futárak nem térhetnek el.³⁰

Magyarországon – mint ahogy az Európai Unióban is – a legelterjedtebb kábítószer a kannaabisz, ezután az amfetamin, az MDMA és a metamfetamin követi a sort. 2014. évtől alakult a kábítószerpiac, a designer drogok aránya fokozatos emelkedést mutat, 2014-ben a rendőrség által lefoglalt anyagoknak már 60%-a designer drog volt, és ma is hasonló ez az arány. Ez utóbbiak közül legismertebb és leggyakoribb a „herbál” vagy „biofű”, ami egyébként nem növényi anyag, hanem szintetikus kábítószer, csak növényi törmelék-re permetezik a szintetikus anyagot. Designer drogoknak nevezzük azokat a szerteket, amelyeket szintetikus úton állítanak elő, melyek között találhatóunk kábítószereket és új pszichoaktív anyagokat, de olyanokat is, amelyek nem esnek egyik kategóriába sem.³¹ Izen szerek veszélye abban rejlik, hogy a pontos hatóanyag tartalmát nem tudja sem a fogyasztó, sem az eladó, maga az elnevezése nem utal a hatóanyagra. Természetesen a klasszikus kábítószerek is megtalálhatók Magyarországon, úgy mint a kokain, heroín, hasis, de ezek száma jóval kevesebb, a korábban felsorolt kábítószereknél.

A 2010-es évig Magyarországon a marihuána természetesen és kereskedésben a világmunka vállalatok főszerepet, családi házakban jól felszerelt technológiával hatalmas tőkevényeket hoztak létre. Ezt követően kiszorultak Csehországra. Napjainkban leggyakrabban koszovói albán és szerb közvetítéssel érkezik a fű. A szlovák ajkú elkövetők újabb és újabb fősztárral „üzletelnek”, amiből metamfetamint nyernek. Hazánkban jelentősebb mennyiség kerül hasisból is lefoglalásra, ennek oka lehet a migráció, hisz azt Líbiából, Marokkóból szállítják hozzánk. A kokain és a heroín továbbra is jellemző kábítószertípusa Magyarországon. A kokaint Dél-Amerikából szállítják (leggyakrabban testtűrebe-nyeléssel, vagy más egyéb módon, minap olvashattuk, hogy pl.: óvszerbe csomagolva stb.) futár útján. A heroinnal a török, bolgár, koszovói elkövetők kereskednek, köztük nagyon magas fokú a konspiráció. Egyre inkább megfigyelhető a szintetikus drogok térnyerése, amit elsősorban Hollandiából és Belgiumból szállítanak gépkocsiba rejtve. A magyar elosztók külföldre települt magyaroktól szerzik be a kábítószert. Külföldön már kolóniák is alakultak a kitelepült magyar bűnözőkből.

Hollandiából érkező kábítószer szállítás jellemző eseteként hivatkozok a Győri Törvényszék **26.B.148/2017/28.** számú, 2017. szeptember 18. napján kelt ítéletére, mely a Győri Ítéltábla Bf.I.126/2017/13. számú határozatával 2018. március 6. napján emelkedett jogerőre. A bíróság megállapította P. I. vádlott felelősségét kábítószer kereskedelem bűntettében. Az ítélet tényállásából jelen pontnál azt emelem ki, hogy a vádlott Hollandiában élt hosszú éveken keresztül, ahol bejelentett lakóhelyei is rendelkezett, majd családi okok

³⁰ Ritter Ilkó: Bűnügyi statisztika és kutatási eredmények, Újgyűszek Lapja, Szakmai értékepviseleti folyóirat, 2013. 5. sz., 85. o.

³¹ Dr. Ignác György: Gyakorlati útmutató a kábítószerrel kapcsolatos büncselekmények tárgyalásához, kézirat 8. o.

miatt hazaköltözött, de úgy, hogy ezt követően is Hollandiában töltött egy hónapból két hetet. Egyik hazautazása során a rendőrök igazoltatták és átkutatták a személygépkocsiját, amiből kábítószerrel foglaltak le. Érdekessége az esetnek, hogy két alkalommal került sor kutatásra, mert adat merült fel arra, hogy további kábítószer van a személygépkocsiban elrejtve. Az autóból összesen kb. 30.000 tablettát foglaltak le, amiről megállapította a szakértő, hogy MDMA, amfetamin. Ez a jogeset is igazolja a fent írtakat. Tipikus, hogy Hollandiából szintetikus kábítószerrel autóra rejtve csempészenek Magyarországra, továbbá az is, hogy a vádlott Hollandiába települt ki, és onnan hozta be a kábítószer.

A Magyarországra behozatal terén a legjelentősebb kábítószer útvonal Hollandia-Magyarország között figyelhető meg, de sokszor Spanyolországból, Ausztriából, Szlovákiából, Belgiumból, Németországból, Csehországból, a déli határ mentéről, Koszovóból, Albániából, Szerbiából és Horvátországból is érkezik szállítmány.³²

Korábban a kábítószerforgaszás, és -kereskedés a szórakoztatóiparral függött össze, tehát a szórakozóhelyeken és azok környékén történtek az adás-vételek. Ma már inkább dillek után közterületeken, lakásokban bonyolítják a kereskedelmet, és egyre elterjedtebb a darkneten és internetes webáruházak után történő értékesítés. Nyilván vannak bizonyos szerek, például a kokain, amit csak bizonyos „réteg” fogyaszt, figyelemmel a magasabb árára. Ők mindenképp lakásokon üzletelnek, de ezek a vevők csak egy szűkebb réteget alkotnak.

9. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyítási nehézségei

Megállapítható, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűnözés nagyfokú szervezettséget mutat, még ha nem is mindig lehet megállapítani a bűnszervezetet. Jellemzője a kiterjedtség, a magas fokú konspiráció, a tagoltság. Erre figyelemmel már a felderítése is sokkal nehezebb, mint más bűncselekménynek. A hagyományos módszerek mellett ezért szinte minden egyes esetben alkalmaz a nyomozhatóság valamilyen „ritkos eszközt” is. Jellemző a humán hírszerzés igénybevétele, a figyelés, a telefonlehallgatások, az állását-lás, mint a vásárlás, fedett nyomozó alkalmazása.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén az elkövetők sokszor külföldiek, ezért már a megfelelő nyelvjárásiu tolmács kiválasztása is problémát okoz, tehát ez is további nehézséget jelent a bizonyítás során. Előfordult, hogy nem is talált a hatóság olyan tolmácsot, aki értette volna az elkövetőt. A fentiek miatt szinte törvényszerűen következik az, hogy az eljárások elhúzódhatnak, mind a nyomzás során, mind a bírósági szakban.

Az eljárások elhúzódásának illusztrálására szolgál az alábbi jogeset:

A Veszprémi Törvényszék 2017. szeptember 12. napján kelt **16. B.617/2016/85.** számú ítéletében, mely a Győri Ifétőrábba Bf. III. 6/2018. számú határozatával 2018. február 21.

napján emelkedett jogerőre, többek között I-III. r. vádlott tekintetében döntött. A bíróság II.M.J. I.r. vádlottal bűnösnek mondta ki társítottként elkövetett kábítószer-kereskedelem büntetésben (Btk. 176. § (1), (3) bekezdés), társítottként elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetésben (a Btk. 184. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b/ pontja) és bűnszékület elkövetett zsarolás büntetésben (Btk. 367. § (1) bekezdés), T.B. II.r. vádlottal bűnszékületként elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetésben (Btk. 176. § (1) bekezdés), társítottként elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetésben (a Btk. 184. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b/ pontja), folytatólagosan elkövetett zsarolás büntetésben (Btk. 367. § (1) bekezdés), ömbráskodás büntetésben (Btk. 368. § (1) bekezdés) és testi sértés büntetésnek kíséretében (Btk. 164. § (1) és (3) bekezdés), G. M. III.r. vádlottal bűnösnek mondta ki társítottként elkövetett kábítószer-kereskedelem büntetésben (Btk. 176. § (1), (3) bekezdés) és társítottként elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetésben (a Btk. 184. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b/ pontja). Ezért I. r. vádlottat halmozott büntetésül 7 év fegyházfokozatú szabadságvesztésre és 7 év közügyektől eltiltásra ítélték, míg II. r. és III. r. vádlottakat 6 év fegyházfokozatú szabadságvesztésre és 6 év közügyektől eltiltásra ítélték. Az ítélet ezen túl további vádlottak felelősségét is megállapította. A bíróság vagyonekobzást is alkalmazott, rendelkezett az előzetes fogvatartás beszámitásáról, a lefoglalt bűnjelkekről és a bűnügyi költség viseléséről. Az ítéletében jelen ügyben kifejezetten hivatkozott az Európai Emberi Jogi Bíróság határozatára, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezmény 6. cikkére, valamint Magyarország Alaptörvényére, mely az észszerű időn belüli eljárás megsértésének következményeit taglalja. A második közbíróság kiemelte, hogy a bíróságnak kötelessége az eljárások észszerű időn belül való lefolytatása, mely jelen esetben sérelmet szenvedett, hisz majdnem négy év telt el a bűncselekmény elkövetése óta, és ez nem volt felelhető a vádlottaknak. Minderre figyelemmel jelentős súllyal értékelte mindezt a büntetés kiszabása során az enyhítő körülmények között és nem látott lehetőségét az ügyészi fellebbezés által célba vett súlyosításra.

A fenti ügy azért is nagyon érdekes, mert ebben felmerült a szervezeten történő elkövetés egyik jogi kategóriája: a bűnszövetségben történő elkövetés. Az ügyészség ugyanis többek között bűnszövetségben elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetés miatt emelt vádat az I-III. r. vádlott vonatkozásában, melyet társítottként követték el. Az elsőfokú bíróság ugyanakkor nem minősítette bűnszövetségben elkövetettként az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetést az I-II-III. r. vádlott tekintetében. Arra hivatkozott, hogy a kábítószer kereskedelemben tipikusan legalább két személy vesz részt a forgalmazó oldalon. Ez a fajta konspirált együttműködés, beszerzés, tárolás és eladás minden esetben szervezett elkövetésnek minősíthető, ezért önmagában ennek a fajta szervezett elkövetésnek az értékelése oda vezethetne, hogy minden kábítószer kereskedelem minősített esetként kerülne értékelésre a bűnszövetség. Ezért jelen ügyben az elsőfokú bíróság azt vizsgálta, hogy a kereskedelemmel együtt járó szervezetséget meghaladóan szerveztek-e tevékenységüket a vádlottak. Az elsőfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy az I., II. és III. r. vádlott közötti megállapodás a kezdetlegesség jegyeit viselte magán, eseti jellegű

32. Ritner László: Bűnügyi statisztika és kutatási eredmények, Ügyészek Lapja. Szakmai értekezési folyóirat, 2013. 5. sz., 75.o.

volt, nem merült fel adat az előzetes egyeztetésre. Az I. és III. r. vádlott nem bízott meg a II. r. vádlottban, az eladások ügy történetek, hogy a II. r. vádlott megkereste I. r. vádlottal, hogy milyen fajta és mennyiségű kábítószeret szeretne. Az I. és III. r. vádlott közötti kapcsolatot is úgy értékelte az elsőfokú bíróság, hogy a szokásos szervezetsétséget meghaladóan nem szervezték tevékenységüket, semmi adat (levelezés, egyéb körülmény) nem mutat a szervezett elkövetés véghezvitelére. A három vádlott 10 fegyvasztót felölölő táborral bírt. A III. r. vádlott nem is tudott arról, hogy kik részére történik az értékesítés, nem volt kapcsolatban a fegyvasztókkal. A másodfokú bíróság nagyon helyesen ezzel az érveléssel nem értett egyet. Álláspontja szerint a bűnszövetségben történő elkövetés az új pszichoaktív anyaggal visszaélés vonatkozásában a fenti ügyben az I-II-III. r. vádlott tekintetében fennállt, tekintettel a Legfelsőbb Bíróság IV. számú Büntető Elvi Döntésére. Ennek értelmében a bűnszövetség megállapítható, ha a tagok megállapodása több bűncselekmény elkövetését célozza, az nem feltétel, hogy a bűncselekmény végrehajtásának részleteit megszervezzék. Nem kizáró ok, ha egyszerű módszer szerint folyik a kábítószer megrendelése, beszerzése, értékesítése, ha nincs nagyobb számú elkövetői kör. Az I. r. és a III. r. vádlott megismerkedésüket követően megtudták egymásról, hogy kábítószer fegyvasztók. A III. r. vádlottnak módja és kapcsolata volt arra, hogy gondoskodjon a kábítószer beszerzéséről, melyből heti gyakorisággal eladott I. r. vádlottnak. Az I. r. vádlott megírta, telefonálta, hogy mikor mennyi és milyen anyagra lenne szüksége, míg III. r. vádlott az áratok és időpontokat közölte. Az I. r. vádlott felhazott többek között II. r. vádlottal is Budapestre a kábítószerért. A II. r. vádlott tudta, hogy I. r. vádlottól be lehet szerezni a kívánt drogot, majd ő is kapcsolatban állt fegyvasztókkal és begyűjtötte a megrendeléseket, ezután a kábítószer átadására I. r. vádlott lakásán került sor, vagy leszállította azt a fegyvasztókhoz. Ez egy kialakult szereposztás volt, ami a rendőri igazolhatóság működtető is. Mivel a bűnszövetség az új pszichoaktív anyag vonatkozásában minősítő körülmény, ezért az ítéletben a megváltoztatva az elsőfokú ítéletet a három vádlott vonatkozásában és társítottként elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetendék minősítette cselekményüket (Btk. 184. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b) pont), míg a kábítószer kereskedelem esetén súlyosító körülményként értékelte a bűnszövetségben történő elkövetést.

Visszatérve a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyításához, megállapítható, hogy mielőtt megindul a nyomozás egy adott büntetőügyben, legfőbbször - kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén pedig tipikusan – azt már megelőzi olyan külfönböző eljárási cselekmény, amely a későbbi bizonyítást is szolgálja, vagyis a felderítés. Felderítést azonban nem csak a nyomozás megindítását megelőzően, hanem azt követően is végezhetnek a nyomozóhatóságok tagjai. A felderítés nyílt eszközökkel, de inkább titkos eszközökkel és módszerekkel történik.

Engedéllyel betekinthetem a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Nemzetközi Büntetés Elleni Főosztály Kábítószer Büntetés Elleni Osztály, Felderítő Alosztály munkájába. Ezen alkalmakkor láttam, hogy a nyomozók milyen alaposággal dolgoznak, mennyire szervezettek, összehangoltan végzik munkájukat. Egyes műveletek

során minden résztvevő tisztában van az ügy minden egyes momentumával, fél szavakból is megértik egymást, hisz a művellet során nincs is idő magyarázkodásra. Tapasztalhattam, hogy a titkos eszközök, módok és humán erők nélkül nagyon kevés információ, adat és bizonyíték állna rendelkezésünkre.

A titkos felderítés célja az adott cselekmények felismerése, megelőzése, illetve megszakítása, valamint az elkövetők beazonosítása, esetlegesen eljárás alá vonása. Ennek során alkalmaznak a felderítők külfönböző titkos eszközöket, módszereket, humán erőket. A felderítés végezhető nemzetbiztonsági és bűnüldözési célból. Dolgozatom a kábítószer bűnüldözéshez kapcsolódik, ezért a bűnüldözési célú felderítés során alkalmazott eszközöket, módszereket, mint későbbi bizonyítékokat elemezem. A bűnüldözési célú felderítés célja az állam büntetőjogi igényének érvényesítése. Ennek érdekében a nyomozóhatóság olyan információkat szerez be, amelyek segítségével a bűncselekmények megelőzhetőek, megszakíthatók, a bűncselekményt elkövető személyek beazonosíthatók, valamint az általuk elkövetett bűncselekmények bizonyítása az arra alkalmas eszközökkel és módszerekkel a legnagyobb hatékonysággal biztosítható. Nagyon fontos, hogy minden létező információit beszeresszen a nyomozóhatóság, amely alapján később bizonyítható a bűncselekmény.³³ Engedély nélkül figyelést folytathat (melyből megállapítható, hogy mikor, hova megy a célszemély, kivel találkozik, milyen intézményeket, szórakozóhelyeket látogat rendszeresen, milyen időpontokban stb.), cellapozíciós helymeghatározást (szakszolgálat által nem SMS küldés), hívásforgalmi adatokat kérhet (a vásárlói bazis felderíthető, a hívások milyenségéből, általában 1-8 másodperces beszélgetések), technikai eszközöket alkalmazhat (GPS), vagyomra és személyre vonatkozó adatokat szerezhet be (pl. személyi nyilvántartó, ingatlan-nyilvántartás, gépjármű nyilvántartó adataiból), környezet tanulmányt készíthet. Ezek után kérhet lehallgatást, amely mindenképp szükséges, ha egyéb eszközt (fedett nyomozói, kutasát, stb.) is igénybe kíván venni a nyomozóhatóság (gépjárművet, helyiséget figyelhet meg, fedett nyomozót, humán együttműködött alkalmazhat, akik átvásárlásokat hajtanak végre, megfigyelik a terjesztőt, természetesen ezen eszközök igénybeviteléhez már külső engedélyt kell beszerezni. Amennyiben elég adat áll a felderítők rendelkezésére, a műveletirányító, vagy ügygazda dönt a realizálás végrehajtásáról. Ezt követően megtörténik a vásárlók és terjesztők elfogása. Mindezt célszerű két külön átadást, vásárlást követően végrehajtani. Ezek után a kutasát, szemle és lefoglalások fogyanatosítása történik. A hatóság képviselői gyorstesztet alkalmaznak a helyszínen abból a célból, hogy megállapítsák, hogy a lefoglalt anyag kábítószer, vagy nem. Azt a teszt segítségével nem lehet megmondani, hogy a lefoglalt anyag új pszichotróp anyag-e. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítését követően minden esetben szükséges vegyszarakértő kirendelése.

³³ Dr. Baránczy Gergely, dr. Enyedi Krisztián: Lepelzett eszközök és titkos információgyűjtés, anyag az új büntetőeljárás törvény magyarázata - <http://bjtk.hu/dr-barandny-gergely-dr-enyedi-krisztian-lepelzett-eszkozok-es-tikos-informacio-gyujtes> (letöltés dátuma:2018. december 18.)

10. Titkos eszközök módszerek alkalmazása

A titkos eszközök, módszerek alkalmazása során a korábbi (új Be. előtti) rendelkezések megkülönböztették a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést, azonban a fogalmakat nem definiálták, csak rögzítették az eszközöket. Azon eszközök alkalmazására, amelyek a magánszférát leginkább korlátozták, külső engedély alapján került sor. A bűntilddzési célú titkos információgyűjtés esetén a bíróság adta meg az engedélyt, míg a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés esetén az igazságügyért felelős miniszter. Míg más eszközök alkalmazásáról a titkos információgyűjtésre fejtogosított szerv saját hatáskörben vagy ügyészi jóváhagyással dönthetett. Engedélykötéles eszközökként szerepelt - melyek alkalmazása jelenleg is bírói engedélyhez kötött - a titkos házkutatás, a magánlakásban történtek megfigyelése, rögzítése, a postai küldemények megismerése, az elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartamának megismerése, rögzítése, a számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adatok megismerése.³⁴

A bűntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (korábbi Be.) megfogalmazta, hogy a nyomozhatóságok a gyamú beigazolásához és megalapozásához a rendőrségi törvényben meghatározott titkos információgyűjtést végezhettek (178. § (2) bekezdés), tehát az ágazati szabályok szerint (Rtv, Nbtv, Ütv, Vám tv., Hór tv.-ben foglaltak alapján) a nyomozás elrendelése előtt. Titkos adatszerzéseként rögzítette a nyomozás elrendelését követően, a bűntetőeljárás törvényben meghatározott feltételek esetén a bírói engedélyhez kötött eszközök alkalmazását.

Tehát a titkos információgyűjtés a nyílt bűntetőeljárás megindítását megelőzően volt alkalmazható, míg a titkos adatszerzés a nyomozás elrendelése után volt igénybe vehető. A titkos információgyűjtés ügynevezeti preaktív eljárási szakaszt analízáló tevékenység, míg a titkos adatszerzés a nyílt nyomozás elrendelésétől a vádemelésig terjedő szakasszal párhuzamosan kerüthetett bevezetésre. Rögzítésre került, hogy mely bűncselekmények esetén lehetett alkalmazni, de ekkor is csak bizonyos feltételek fennállásakor, kivételesen, a szűkségesség-arányosság mércejét figyelembe véve. Ezen eszközök lényege, hogy az érintett tudta nélkül került/kerül alkalmazásra és természetüknel fogva sértettek, vagy korlátoznak több, az Alaptörvényben rögzített alapjogot, így az információs önmendekelési jogot, a személy adatok védelméhez való jogot, magánélethez való jogot.

2018. július 1. napján hatályba lépett a bűntetőeljárásról szóló 2017. XC. törvény (továbbiakban Be.), amely jelentős változásokat eredményezett a titkos eszközök alkalmazása terén is. A törvény hatodik részében kerültek szabályozásra a leplezett eszközök, amelyeket a nyomozhatóság igénybe vehet bűntilddzési feladatai végrehajtása céljából. Egységes elnevezése lett a titkosszolgálati eszközöknek és módszereknek, megszünt a

titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés kettőssége. A jogalkotó célja az volt, hogy titkos tevékenységet konkrét bűncselekmény miatt, bűntetőeljárás célból, kizárólag a bűntetőeljárás törvény keretei között lehessen folytatni, és így ne vesszenek el a bizonyítékok. Rögzítette a Be. a leplezett eszközök alkalmazásának határidejét. Természetesen ezzel egyidejűleg módosultak az ágazati törvények vonatkozó rendelkezései is.

A Be. egy új eljárási szakaszt vezetett be, az előkészítő eljárást. Ennek során, a bűntetőeljárás keretein belül, de anélkül, hogy a nyomozást elrendelték volna, a hatóság egy előzetes felderítést alkalmazhat annak érdekében, hogy a bűncselekmények gyanúját megállapítsa vagy kizárja. Az előkészítő eljárás rövid ideig tarthat, általában 6 hónapig, illetve bizonyos esetekben 9 hónapig. Az előkészítő eljárás során az ügyésznek feltüyelelti jogkörre van, ezáltal jobban kontrollálhatja az információszerezést, mivel a nyomozhatóságoknak be kell számolni az eljárás állásáról. Ezen szakaszban olyan nyílt, vagy leplezett eszközök alkalmazására van lehetőség, amelyek a bűncselekmény gyanúját még nem feltételezik. Tehát a korábban ágazati törvények (Nav. tv., Rtv. stb.) alapján eljáró szervek, a bűncselekmények gyanújának megállapítása érdekében a Be. keretein belül végezhetik ezt a tevékenységet, ügyészi kontroll felett.³⁵

A Be. alapján módosított Rtv. 72. § (1) bekezdése bűnmegelőzési célból egyetlen esetben teszi lehetővé a bírói engedélyhez kötött eszközök alkalmazását, mégpedig akkor, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a szervezett bűnözéssel kapcsolatos, illetve szervezett bűnözési csoportok azonosítását lehetővé tevő információk megszerzése várható. A nem konkrét bűncselekményre vonatkozó, megelőző jellegű titkos információgyűjtés továbbra is a rendészeti ágazati szabályok szerint folyhat, Rtv. esetén ez a VII. fejezet (63. §-76. §).³⁶ Ez esetben a titkos információgyűjtés maximum 360 napig tarthat, és ha olyan adat merül fel, amely alapján bűntetőeljárás megindításának lehet helye, akkor a vezető a felhasználni kívánt adat megszerzését követő 8 napon belül kezdeményezi a bűntetőeljárás megindítását.

Ahogy fentebb már írtam, az operatív eszközök igénybevételét megelőzi az adatszolgáltatások kérése. Ezek közé tartozik a személynyilvántartó rendszertől fényképek, okmányok megtekintése, priusz, szabálysértési priusz lekérése, ingatlan nyilvántartás, gépjármű nyilvántartás adatainak ellenőrzése, cégnyilvántartó megkeresése, NAV megkeresése, OEP megkeresés, parkolási társaságok megkeresése, környezettanulmány kérés, hivatali lakás lekérése, internet és facebook oldalak megtekintése. A híváslistából, továbbá a facebook üzenetekből is sok mindent meg lehet állapítani a bizonyítás során. Erre példaként említem a Veszprémi Törvényszék 2017. szeptember 12. napján kelet 16. H.61/17/2016/85. számú ítéletét, mely a Győri Ítéltábla Bf. III. 6/2018. számú határozatával 2018. február 21. napján emelkedett jogerőre. H. M. J. I. r. és T. B. II. r. vádlott a kábítószer fogyasztást elismerték, de a közös értékesítést tagadták. A II. r. vádlott elismomndásos nyilatkozatok után a nyomozási bíró előlt egy feltáró vallomást adott elő, melyet az ezt

³⁴ Dr. Bártándy Gergely, dr. Enyedi Krisztián: Leplezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új bűntetőeljárás törvény magáról - <http://ujbtkt.hu/dr-bartrand-gy-gergely-dr-enyedi-krisztian-leplezett-eszkozok-es-titkos-informaciogyujtes> (letöltés dátuma:2018.december 18.) 1.o.

³⁵ Nyeste Péter: A leplezett eszközök hatékonyalgja - Tanulmány 157/a. Győri Törvényszék Könyvtára
³⁶ Nyeste Péter: A leplezett eszközök hatékonyalgja - Tanulmány 157/a. Győri Törvényszék Könyvtára

követő kihallgatása során fenntartott. Nyilatkozott arról, hogy H. M. J. rendszeresen kábítószert árult a lakásában, és a boltban is, ahol dolgozott, vevői voltak többek között a IV. r., az V. és a VI. r. vádlott. Ebben a vallomásban a II. r. vádlott részletesen elmondta a kábítószer értékesítésének folyamatait, milyen áron történt az adás-vevétel. Ő volt, aki leadta a rendeléseket I. r. vádlottnak, I. r. vádlott pedig beszerzte a kábítószert, majd az esetek nagyjából részében a lakóházuk előtt adta át a vevőknek a kért adagokat. Az eladott drogot minden esetben I. r. vádlottól szerezte be, akiről tudta, hogy Budapestről hozza. Több tanú is beszámolt arról, hogy az I-II. r. vádlottak a kábítószerrel közösen kerestek. A fogszerzőként és vevőként képbé került személyek teljesen egyező tartalommal adták elő az üzlet menetrendjét. Ugyanígy jelölték meg a két vádlottól beszerzett kábítószernek árát, a megrendelés és átvétel módját. A bíróság a személyi bizonyítékokon túl a facébközüzenetek, a híváslisták és cellainformációk adataiból azt a következtetést vonta le, hogy egyértelműen bizonyított, hogy az I. és II. r. vádlottak által értékesített kábítószer G. M. III. r. vádlottól származtak, akhez H. M. J. I. r. vádlott hetente felutazott Budapestre, majd T. B. II. r. vádlottnak átadta az összegyűjtött megrendelések szerinti mennyiséget, illetve több személynek saját maga értékesített. H.M.J. I. r. vádlott híváslistájáról ugyanis kiderült, hogy a vád tárgyává tett időszakban legalább 30 alkalommal volt Budapesten abban az utcában, ahol a G. M. III. r. vádlott lakott. A ketrejtük közötti üzenetekből következtetett a bíróság a kábítószer mennyiségére és fajtájára. A III. r. vádlott híváslistájának adataiból az volt megállapítható, hogy az I. r. vádlottat 2015. január hónapban 3 esetben hívta fel. Tehát a bíróságot összességében a személyi bizonyítékon túl ezen információk is segítették abban, hogy a tényállásban rögzítette, hogy a vádlottak milyen üzleti kapcsolatban voltak egymással, kinek mi volt a szerepe.

II. Egyes leplezett eszközök alkalmazása

A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervek a büntetőeljárás során ezen eszközöket felhasználva olyan tevékenységet végeznek az érintett tudta nélkül, amelyek különböző alapvető jogok (a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magánítók, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő jog) korlátozásával járnak. Ezért az eszközök alkalmazása során a szükségesség-arányosság-célszerűség vizsgálatát el kell végezni.

A Be. kifejezetten rögzíti is az alkalmazhatóságuk feltételét. A Be. 214. § (5) bekezdése szerint „A leplezett eszköz csak akkor alkalmazható, ha

- megalapozottan feltételezhető, hogy a megszerzeni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerzhető meg,
- annak alkalmazása nem jár az azzal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő büntetőeljárás célhoz képest aránytalan korlátozásával, és

- annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószerűsíthető.”¹⁷

A Be. külön szabályozza és különbözőségeit tesz az engedélyhez nem kötött, ügyészi engedélyhez, illetve bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök között. Ezeket felsorolás-szerűen rögzíttem, ugyanakkor részletesen nem elemztem, hanem a dolgozatomban későbbi részében mutatok be néhány eszközt, amelyet az egyes átlalam vizsgált ügyekben alkalmaztak.

A bírói és ügyészi engedélyhez nem kötött leplezett eszköz a titkosan együttnyitkódó személy, az eljárás valódi céljának titokban tartásával a bűncselekményre vonatkozó információ gyűjtése, a csapda, a sértett vagy más személy helyettesítése az életnek és testi épségének megóvása céljából, a rejtett figyelés, megtevesztő információ közlése.

Ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközként került rögzítésre a fizetési műveletek megfigyelése, a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilitásba helyezése, a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés, az átvásárlás, fedett nyomozó alkalmazása, átvásárlás érdekében a leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szerv tagja és titkosan együttnyitkódó személy is igénybe vehető, valótlán tartalmú adatok rögzítése közhiteles nyilvánlartartásban vagy valótlán tartalmú okiratok felhasználása.

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök az információs rendszer titkos megfigyelése, a titkos kutatás, a hely titkos megfigyelése, a kildemény titkos megismerése, lehallgatás. Itt kiemelném, hogy ezen eszközök alkalmazása egy érintettel szemben legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, amely alkalmanként legfeljebb kilencven nappal meghosszabbítható. Büntetőeljárás során az érintett személlyel szemben bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása összesen **háromszázhatarvan napig** engedélyezhető. A bírói engedély egysége alapján lehetőség nyílik az alkalmazás kiterjesztésével egyrészt az érintett személlyel szemben olyan bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának engedélyezésére, amelyekre az engedély addig nem terjedt ki, másrészt a már engedélyezett leplezett eszközök alkalmazásának körülményeit lehet módosítani.

A dolgozatomban vizsgált jogesetekben ugyanakkor a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: korábbi Be.) és a korábbi ágazati törvények rendelkezési alapján alkalmazott titkos eszközök jelennek meg, mivel a fellelt ítéletek a korábbi Be. és az ágazati törvények hatálya alatt születtek.

11.1. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények tudomásra jutása a hatóság számára

Ahhoz, hogy egyes bűncselekmények tekintetében a felderítés, előkészítő eljárás, vagy nyomozás meginduljon, a hatóságának valamilyen módon tudomást kell szereznie a bűncselekmény elkövetéséről, gyanyújáról. A tudomásra jutás lehet úgy, hogy a hatóság saját maga észleli, így például egy másik bűncselekmény alkalmával végzett nyomozati

¹⁷ A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 214. § (5) bekezdés - Büntetőeljárás Jog Kommentár a gyakorlat számára, Szerkesztő Dr. Belegi József, ivgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. 2018. 527-529.o.

munka során, tettenézésrel, operatív adatok alapján. Más hatóságok, társszervek jelzése alapján is fény derülhet kábítószerral kapcsolatos bűnselekmény gyanújára, pl.: egészségügyi intézmények jelzése, laborrobbanás, tűzesetek során, energiaszolgáltatók karbantalmi intézkedés kérése okán (szabálytalan áramvételzés). Előfordulhat feljelentés, állampolgári bejelentés is, de ezek viszonylag ritkák. A bejelentést követően meg kell vizsgálni, hogy létező személy ellen tettek-e bejelentést, ellenőrizni kell vele kapcsolatban a nyilvántartásokat, a bejelentőt részletesen ki kell kérdezni (kit, hol, mit látott, hányan voltak, mit csináltak, volt-e náruk eszköz, máskor is tapasztalt-ilyet, stb.)

Miután a hatóság tudomására jutottak a kábítószerezés bűnselekményre, bűnselekmény gyanújára vonatkozó információk, azokat ellenőrizni adatszerező tevékenységgel, továbbá egyéb olyan „engedély nélküli” eszközt vessz igénybe, amely a kábítószettel kapcsolatos bűnselekmények felderítése, bizonyítása során gyakori és nélkülözhetetlen.

11.2. Bűneteljárás, előkészítő eljárás keretében alkalmazott

egyes leplezett eszközök

A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja az eljárás valódi céljának titokban tartásával a bűnselekményre vonatkozó információt gyűjthet, ellenőrizhet (Be. 215. § (2) bekezdés)

A hatóság a bűnselekményre vonatkozó információk megszerzése érdekében titkosan együttműködő személyt vehet igénybe. (Be. 215. § (1) bekezdés) A kábítószerral kapcsolatos bűnselekmények felderítése során sok esetben alkalmaznak is együttműködő személyt. Az együttműködő személy valamilyen érdekből információt közöl a hatósággal a bűnselekményre vonatkozóan, de az is előfordul, hogy információszerezésre kerül fel. Az együttműködő rejtett figyelést is végrehajthat, fedett nyomozó bevezetését is előkészítheti. Minden esetben törekedni kell arra, hogy más forrásból is álljon rendelkezésre bizonyíték. Ez a nyomozóhatóság érdeke is, hisz könnyen megismerhetővé válik az együttműködő személye, ez pedig szemben áll a bűntildózó érdekekkel.

A hatóság személyt, lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló helyet, járművet, tárgyi bizonyítási eszközöt megfigyelhet, technikai eszközzel rögzíthet (Be. 215. § (5) bekezdés). Természetesen mindezt csak kívülről teheti meg engedély nélkül. Ebből nagyon értékes bizonyítékok kerülhetnek elő, amelyekből további adatokat lehet nyerni. Meg lehet állapítani, hogy kiivel tart kapcsolatot a célszemély, milyen gyakran, napirendjére lehet következtetni, milyen szokásai vannak, milyen autót használ stb. Ezek után lehet igénybe venni egyéb eszközöket, úgy mint titkos kutatást, telefonlehallgatást, együttműködő személyt stb. A titkos felderítés egyik legjelentősebb, leggyakrabban használt eszköze a rejtett figyelés.

Megtévesztő információkat közölhet a hatóság, ami azt jelenti, hogy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a bűnselekmény megszaktatása, a bűnselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás érdekében az információ forrásának leplezésével a leplezett eszköz alkalmazásával érintett személlyel valótlán vagy megte-

vesztő információt közölhet (Be. 215. § (7) bekezdés). Korlátot képez, hogy ez az eszköz terhelhet vagy tanú kihallgatása, illetve bizonyítási selekmény során nem alkalmazható, nem tartalmazhat a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet, és nem változtathat meg fenyegtetést vagy felhajtást, továbbá nem terhelheti az érintett személyt annál súlyosabb bűnselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg elkövetni tervezett. A megtévesztő információk közlése nem járhat az alkalmazás céljához képest aránytalan és szükségtelen következményekkel (Be. 215. § (8) bekezdés).

A nyomozóhatóság ügyészi engedéllyel **fizetési műveleteket figyelhet meg** 3 hónapig, ami egyszer további három hónappal meghosszabbítható (Be. 216. §-218. §).

A nyomozóhatóság ez esetben a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezetet arra kötelezi, hogy valós időben, megújulóhozott időszakban rögzítsen, őrizzen meg és továbbítsa fizetési műveletekkel kapcsolatos adatokat részére. A hatóság a rendelkezésre bocsátott adatokat kiértékeli és bűntiltózási érdekből az adott fizetési művelet teljesítését felfüggesztheti, belső fizetési művelet esetében legfeljebb két munkanapig, nem belső fizetési művelet esetében legfeljebb négy munkanapig. Kábítószerezéssel kapcsolatos bűnselekmények esetén is előfordulhat ezen eszköz alkalmazása, de sokkal jellemzőbb a készpénzes fizetés az adatszolgáltatás során.

A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv az ügyészség engedéllyel bűnselekmény elkövetőjével megállapodást köthet, amelyben számára kiíratásba helyezi, hogy vele szemben büntetőeljárás nem indul, illetve a folyamatosan lévő büntetőeljárás megszüntetik, ha az ügy, illetve más büntetőügy felderítésével, bizonyításával összefüggő információkat és bizonyítékokat bocsát rendelkezésére. Kizárólag akkor kerülhet erre sor, ha a megállapodással elérhető nemzetbiztonsági vagy bűntildózási érdek jelentősebb, mint az elkövető büntetőjogi felelőssége vonásához fűződő érdek. Feltételként szabható, hogy az elkövető az állam közvetítésével részben vagy egészben térítse meg azt a kárt, illetve költsémdíjat, amelynek megértítésére a polgári jog szerint köteles. (Be. 219. §)

- A hatóság szímetelt megállapodást (álvásártás) köthet és teljesíthet
- a bűnselekménnyel feltehetően összefüggésbe hozható dolog vagy annak minijáts megszerzésére vagy szolgáltatás igénybevételére,
  - az eladó bizalmának erősítése céljából a bűnselekményre vonatkozó tárgyi bizonyítási eszközt eredményező dolog megszerzésére vagy szolgáltatás igénybevételére,

– a bűnselekmény elkövetőjének elfogása, illetve tárgyi bizonyítási eszköz közöttvétele érdekében dolog megszerzésére vagy szolgáltatás igénybevételére. (Be. 221. §)

Az álvásártás nem önálló leplezett eszköz, azt fedett nyomozó, vagy kivétel esetben a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja vagy titkosan együttműködő személy végezheti. Ezt korábban is alkalmazta a hatóság, és kábítószerezéssel kapcsolatos bűnselekmények esetén tipikusan alkalmazásra is került, mivel ennek segítségével meg lehet állapítani, hogy milyen típusú, mennyiségű eladó kábítószert van, milyen forrásból

számazkik, kik az értékesítő oldal szereplői, mi az értékesítés, trollok metódusa. Az eladó bizalmának az erősítését is szolgálja, és bizonyíték megállapítását eredményezi.

Külön kiemelem a **fedett nyomozó** jogintézményét, amely sok esetben nélkülözhetetlen a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítése, bizonyítása során.

1999 előtt a magyar jog nem ismerte a fedett nyomozó jogintézményét, így tulajdonképpen az a hivatalos állományú tag, aki „tevékenysége” során nem mutatott igazolványt, fedett nyomozónak minősült.

Az Rtv. 68/F. § meghatározta a fedett nyomozó fogalmát, mely szerint a 64. § (1) bekezdés b) pontjának alkalmazása szempontjából...” a fedett nyomozó: a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kitéléti leplező rendőr.”

A korábbi Be. 178. § (2) bekezdése akként rendelkezett, hogy a nyomozóhatóság olyan tagját is igénybe veheti, aki e minőségét leplezi (fedett nyomozó).

A hatályos Be. (2017. évi CX. törvény) 2018. július 1-i hatálybalépését követően a fedett nyomozóra vonatkozó szabályozás is változott, emiatt módosult az Rtv. és a NAV tv. is.

A módosított Rtv. 66. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a Rendőrség a 64. § (1) bekezdésében meghatározott céljából

- a) információk megszerzése érdekében a rendőrséggel titkosan együttműködő személyt vehet igénybe
- b) az eljárás valódi céljának titokban tartásával, kitéléti leplező rendőr, vagy fedett nyomozó igénybevételeivel információt gyűjthet, ellenőrizhet.

Az Rtv. 97. § (1) bekezdés g) pontja akként rendelkezik, hogy az Rtv. alkalmazásában fedett nyomozó a rendőrséghez tartozását, illetve kitéléti tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében foglalkoztatott rendőr.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXXII. törvény is tartalmaz szabályozást a fedett nyomozóra. A NAV tv. 53. § (e) pontja szerint a NAV-hoz tartozását, illetve kitéléti tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében kinevezett pénzügyi nyomozó.

Az új Be. 222. §-a értelmében fedett nyomozó „a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a szervhez tartozását, illetve kitéléti tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében foglalkoztatott tagja.”

A fedett nyomozót a ORFK irányítása alatt működő NEBEK szervezeti egysége, a BEI foglalkoztatja. A fedett nyomozó hivatalos állományú tag lehet, akinek megfelelő bűnügyi képzettsége van, hozzájárul az alkalmazásához, átesett nemzetbiztonsági ellenőrzésen és a pszichológiai vizsgálata eredményesen zárult és a rá vonatkozó speciális képzési eredményesen elvégezte. A fedett nyomozót az ügyesség, a TEK, a Nemzetbiztonsági Szolgálat, és a nemzetközi együttműködés alapján eljáró szerv kéheti alkalmazni. Leggyakrabban a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítése során kerül alkalmazásra, második helyen a hivatali bűncselekmények, majd a fegyverrel, robbanóanyaggal kapcsolatos deliktumok, illetve emberölés szerepel.

A fedett nyomozó a vezetőlisztáirányzatának alapján tevékenykedik, ő határozza meg a feladatait, neki tartozik elszámolással.

Törökndni kell arra, hogy a fedett nyomozó alkalmazására akkor kerüljön sor, mikor az egyéb erők, eszközök, módszerek nem bizonyulnak eléggé hatékonyak egy-egy bűncselekmény felderítése során, hisz ennek költsége, kockázata jóval magasabb, mint a többi eszközé.

Lehetőség szerint kerülni kell a jelentős érdeksérelem, vagy az aránytalan kockázatvállalás veszélyét. A fedett nyomozó élete, testi épsége minden ügy felderítésénél előrébb való, alkalmazása nem járhat ezek tilozott kockázataival.

A fedett nyomozó jogszabály és vezetői utasítás alapján az alábbi tevékenységeket fejtheti ki:

- törvényi felhatalmazás alapján, korlátozottan, bűncselekményt követhet el,
- a célszemélyi kör, és a kívülilág felé hazudhat, ám ezt a vezetőjének soha nem teheti meg,
- speciális működési kiadásokat vehet igénybe („T” pénzhasználat, óra, autó), rendvédelmi szerveknél nem rendszeresített löfegyvert, közbiztonságra veszélyes eszközt viselhet,
- jogosult minderre, amit a Hszl. (2015. évi XLII. törvény) biztosít a többi hivatalos állományú részére. A Hszl. a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatalos állományának szolgálati jogviszonyától a többi hivatalos számára is biztosít, pl.: járandóságokat, juttatásokat, kedvezményeket.

Tilított tevékenységek:

- tilos a provokáció, vagyis mást bűncselekmény elkövetésére felbujtani, illetve a célszemélyt az eredetileg szándékolt bűncselekmény elkövetésénél súlyosabb bűncselekmény elkövetésére rábírni,
- tilos a fedett nyomozónak a bűncselekménnyel összefüggésbe nem hozható, politikai, közéleti, gazdasági jellegű adatokkal kapcsolatos információgyűjtés is,
- tilos a bűnszervező tevékenység folytatása,
- tilos az ésszerűtlen, a felderítés eredeti céljával arányban nem álló kockázat vállalása (pl. kitélétdől sugárzó anyagot nem rendelhet),
- tilos más életének szándékos kioltása, illetve maradandó fogyatékosság, vagy súlyos egészségromlás okozása,
- tilos az arra nem jogosult előtt fedett nyomozói kitéléti felfedni,
- tilos a kapott anyagi, technikai eszközöket, okmányokat, a megszerzett információit saját céljaira alkalmazni, használni.

Fedett nyomozó alkalmazásához szakmai engedély mindenképp szükséges (amelyen rögzítésre kerül, hogy milyen magatartást tanúsíthat, hogy kerülnön kapcsolatba a célszeméllyel stb.). Annak eldöntése, hogy milyen szinten és ki adja ki a szakmai engedélyt, attól függ, hogy mennyi a művelet várható költsége. A jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezés értelmében ügyészi engedélyt nem minden esetben kell beszerezni, csakis a

büntetőjárásban történő alkalmazás esetén. Fedett nyomozó ügyészi engedély nélküli titkos információgyűjtés keretében az Rtv. 64. §-a céljából, a 66. § (1) bekezdése b) pontja alapján jogosult információ leplezett gyűjtésére vagy ellenőrzésére

- bűnmegelőzési érdekből
- megbízhatósági vizsgálat során
- körözési eljárás során
- személyi védelem, vagy Védelmi Program előkészítése, végrehajtása során
- nemzetközi együttműködésben
- különleges (technikai) eszköz, adat elhelyezése, eltávolítása során
- fedett nyomozó, vagy fedőintézmény védelme érdekében
- titkosan együttműködő személy védelme, bevonása, ellenőrzése érdekében.

A Büntetőjárási törvény alapján folytatott eljárásokban a fedett nyomozó alkalmazásához minden esetben ügyészi engedély szükséges. Ennek szabályait a Be. 222. § - 225. § között találjuk. A Be. 222. § (2) bekezdése szerint a fedett nyomozó hűmszervezete történő beépítés, terrorista csoportba vagy terrorselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszközök szolgáltató vagy gyűjtő, továbbá terrorselekmény elkövetését vagy terrorista csoport tevékenységét anyagi eszközök nyújtásával vagy egyéb módon támogató szervezetbe történő beépítés, átvásárlás, rejtett figyelés végrehajtása, bűncselekménnyel összefüggő információk és bizonyítékok megszerzése érdekében alkalmazható. Amikor egy bizalmi, vagy mintavásárlást hajt végre a fedett nyomozó, az nem mindig vonz maga után átvásárlást és ha megvalósít, akkor korábban provokációknak minősülhetett. Az új rendelkezés értelmében az átvásárlás önmagában nem minősül provokációnak.

A fedett nyomozó kitétének titokban maradása magától értetődő érdek, ezért a fedett nyomozó alkalmazása eredményének bizonyítékként történő felhasználása során minden szükséges intézkedést meg kell tenni a fedett nyomozó kitétének titokban maradása és biztonsága érdekében. A fedett nyomozó alkalmazása után az általa beszerzett adatok egyrészt nyílt intézkedéssel (átvásárlás realizálása) hasznosulnak, amennyiben a tettenérés nem kivitelezhető, úgy a fedett nyomozó alkalmazásáról feljegyzés készítése szükséges, melyet – az ügyészi engedéllyel egyetemben – csatolni szükséges a nyomozati iratokhoz. Esetleg tanúként történő kihallgatása válhat szükségessé, ehhez feltétlenül meg kell ismerni, ki kell kérni a fedett nyomozót foglalkoztató szerv állásponját, továbbá csak a vádemlést követően lehet róla szó, és csak akkor, ha ezt az ügyesség indítványozza, valamint a vallomása más módon nem pótolható. Következésképpen az ügyesség belátásához kötött. Ha a fedett nyomozónak személyes jelenlétét igénylő bizonyítási cselekményen kell részt vennie, akkor a fedett nyomozó – a törvény erejénél fogva - különösen védett tanúnak minősül (90-93. §), amit a bíróságnak nem áll jogában megszüntetni, csak akkor, ha ehhez a fedett nyomozót foglalkoztató szerv is hozzájárul.

Lehetség van arra is, hogy a fedett nyomozó írásban tegyen vallomást, akkor, ha ezt részére engedélyezték. Ezt a vallomást a fedett nyomozót foglalkoztató szervnek azon tagja hitelesíti, aki a fedett nyomozó alkalmazásának végrehajtására történő felkészítés-

ért, a fedett nyomozóval és az alkalmazó szervezettel való folyamatos kapcsolattartásért, valamint a fedett nyomozó védelméért felelős, vagy helyette – az akadályoztatása esetén – az ilyen személy feleltesse.

Ezen jogintézményhez kapcsolódóan két jogesetet citálok. Ezek közül az egyik ítélet még a 2012. évi C. tv. hatálybalépését megelőző jogszabály hatálya alatt született, ugyanakkor nagyon érdekességessé hasznos. A Pesti Központi Kerületi Bíróság **6.B.XIII.80.100/2009/7.** számú ítéletével, mely a Fővárosi Törvényszék: 30.Bf.XIII.5444/2010/5. számú határozatával 2010. április 22. napján emelkedett jogerőre, bűnösnek mondta ki K.G. I. r. vádlottat a Btk. 282/C. § (2) bekezdésében meghatározott és a (4) bekezdés II. fordulója szerint minősülő kábítószerrel visszaélés bűntettében és 1 rb a Btk. 282/C. § (1) bekezdése szerint minősülő kábítószerrel visszaélés vétségében, ezért halmazati büntetésű 2 év végrehajtásában 4 év próbaidőre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte, míg P.G.Y. II. r. vádlottat bűnösnek mondta ki 1 rb a Btk. 282. § (1) bekezdésében meghatározott és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő kábítószerrel visszaélés bűntettében, ezért 2 év végrehajtásában 3 év próbaidőre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte. Rendelkezett a lefoglalattól, a tárgyak elhelyezéséről és a büntetőjogi költség viseléséről. Az ítélet vonatkozó tényállása szerint P. Gy. II. r. vádlott 2005 augusztus hónapban kábítószerrel visszaélés gyanúja miatt a rendőrség látókörebe került, emiatt vele szemben a N. Megyei Rendőr-főkapitányság titkos rendőrségi eszközökkel nyomozást végzett, melynek keretében a S. V. Ügyesség Ttk.00216/2005. számú engedélye alapján 2005. október 24. napján a rendőrségtől szóló 1994. évi XXXIV. törvény 63. § (1) bekezdése, és a 64. § (1) bekezdés f) pontja szerint a Nemzeti Nyomozó Iroda Büntügyi Ellátó Szervek állományában hivatásos szolgálati jogviszonyban álló, F11 azonosító számú fedett nyomozó igénybevételevel titkos információgyűjtést kezdett az elkövetők felderítése, elfogása és a bűncselekmény bizonyítása érdekében.

A fedett nyomozó a kapott utasításoknak megfelelően T.T.-ként bemutatkozva – magát nemzetközi áruforgalóval foglalkozó személynek kiadva – 2005. október 24. napján a N. Megyei Rendőr-főkapitányság épületének várótermében megismertkedett P. Gy. II. r. vádlottal, majd előzetes egyeztetést követően találkozott vele 2005. október 27. napján 16 óra 45 perc körül időben a S.-i Malom Kávézóban. Itt P. Gy. II. r. vádlott jelenlétében az F11 fedett nyomozó színellett telefonbeszélgetést folytatott, melyre reagálva P.G.Y. II. r. vádlott – aki addig korábban csak a saját kábítószer-fogyasztásáról, illetve a találkozás alkalmával marinha és kokain Hollandiából történő beszállításának lehetőségéről tett említést a fedett a nyomozónak – felajánlotta az F11-esnek a segítségét azzal, hogy a kapcsolatai révén a telefonbeszélgetésben említett extasy tabletát be tudja szerezni. Az ajánlatot követően a fedett nyomozó újabb színellett telefonbeszélgetés után 1000 darab extasyt rendelt P. Gy. II. r. vádlottól.

Ezután P. Gy. II. r. vádlott telefonon megrendelte az általa S. G.-ként megismert K. G. I. r. vádlottól a kábítószer, aki így módon 2005. november 3. napján a B. Váci utca és Dráva utca sarkán a II. r. vádlott által fizetett 250.0000 forint ellenében átadott P. Gy. II.

üzletelésre rendezkedett be. A II. r. vádlott pedig tisztában volt életfarsa, I. r. vádlott tevékenységével, mivel a fedett nyomozó megrendeléséről a vádlottak között korábban folytatott telefonbeszélgetés során említett tettek. Ez a hívás azt követően történt, hogy I. r. vádlott virágyelven megbeszélte a fedett nyomozóval a következőrendelést, a vételi árat aprónak, a drogot kávénak jelölve. Emellett a bíróság a terheltek által használt gépkocsiban, a lakásukban lefoglalt kábítószer mennyisége, a kábítószer adagolásához használt eszközök, továbbá a jelentős összegű készpénz miatt is arra az állapontira helyezkedett, hogy a vádlottak hosszabb idő óta kábítószer terjesztéssel foglalkoznak. A bíróság jelen esetben tehát a vádlottak vallomásán túl a telefonlehallgatásokra, a fedett nyomozó által készített és nyitható telt jelentés, az ahhoz kapcsolódó felettes vezető által készített átirat és beszámoló, továbbá a szemle jegyzőkönyve, a lefoglalási jegyzőkönyv, a szakértői (vegyész és toxikológus, valamint elme- és orvosszakértői) vélemények adataira támaszkodva meg tudta állapítani kétséget kizáróan a tényállást és ebből következtetett a vádlottak felelősségére. A másodfokú bíróság annyiban változtatva csak meg az I. fokú határozatot, hogy kimondta, a vádlottak társtettesként követtek el a kábítószer kereskedelmet.

Fedett nyomozó alkalmazása során mindenképp szükséges **valótlán tartalmú adatok rögzítése** közhiteles nyilvántartásban vagy valótlán tartalmú okiratok felhasználásán (fedőadat, fedőokirat) a fedett nyomozó „legendájának” védelme érdekében. (Be. 227. §)

Tipikusan alkalmaz/alkalmazta a hatóság az **információs rendszerben (emai, face-book) kezelt adatok titokban történő megismerését**, annak technikai eszközzel történő **rögzítését**. Ennek érdekében az ehhez szükséges elektronikus adataz az információs rendszerben, illetve a szükséges technikai eszköz a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló hely, illetve a közönségi közlekedési eszköz kivételével lakásban, egyéb helyiségben, bekerített helyen, járműben vagy az érintett személy használatában lévő tárgyban elhelyezhető. (Be. 232. § (1) bekezdés)

A hatóság a lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, járművet, használati tárgyat bírói engedéllyel **titokban átkutathatja** és az ott látottakat rögzítheti. Természetesen ez esetben is kivételt képez a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló hely, illetve a közönségi közlekedési eszköz. Ennek alkalmazását megelőzően a korábbi eszközök közül a rejtett figyelés, a lehallgatás mindenképp szükséges. Tudni kell a bejuttó személynek, hogy milyen zavaró tényezők lehetnek (pl.: házi állat stb.), milyen a biztonságtechnika, mit keres. Fontos szabály, hogy többben menjenek be az ingatlanba azért, hogy valaki fotókat is készítsen a „helyreállítás” érdekében. Nagyon összehangolt, pontos, és részletekben kidolgozott munka szükséges a titkos kutatás esetén. Technikai eszközök is telepíthetnek annak érdekében, hogy a lakást és egyéb helyiséget, bekerített helyet, járművet titokban megfigyeljenek és a megfigyelést rögzítsék. (Be. 232. § (2) bekezdés)

A designer drogok terjesztésével jelentősen megnőtt a postán történő értékesítések száma. Ezért sok esetben végzi a hatóság a **postai küldemények, zárt küldemények titokban történő felbontását, tartalmának megismerését, ellenőrzését, rögzítését**. A

csomag ellenőrzését követően további felderítés folyik, mely keretében ellenőrzésre kerülnek a feladó adatai, megállapítható a feladó hely (béllyegzből mikor és hol adták fel). Az adott posta megkeresése is szükséges lehet a kamerafelvételek bekerése miatt, amit a hatóság kiemelve, ekörben többek között arcfelismerő programot is alkalmaz. (Be. 232. § (4) bekezdés)

A leggyakoribb leplezett eszköz a **lehallgatás** (Be. 232. § (5) bekezdés). A vizsgált jogszabályok szinte mindegyikében igénybe vették a telefonlehallgatást. Ezen eszköz korábban a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerezés során is alkalmazható volt, minden esetben bírói engedély alapján. A telefonlehallgatásokból meg lehet ismerni a közlés tartalmát, azt, hogy az adott telefonszámot használó kivel/kikkel áll kapcsolatban, a kapcsolatok gyakoriságát, milyen hosszan beszélgetnek, az adott telefont használó személy merre mozog, mely adótoronyokra kapcsolódik. A hívásadatokat természetesen nyílt eljárás során is be lehet kérni, melyből megállapítható, hogy mikor milyen telefonszámmal kezdeményezett hívást, ez mennyi ideig tartott, kihez köthető, a fogadott hívások is beazonosíthatók.

Nehézséget jelent, hogy az elkövetők egymás között természetesen nem „nyíltan” beszélnek az „áruról”, hanem virágyelven, de a szöveggörnyezet, a hívások helye, adatai, a lefoglalt anyag, és egyéb bizonyíték alapján meg lehet állapítani a tényállást. Tehát önmagában a közlés tartalma nem elegendő, de az egyik legjelentősebb bizonyíték.

A telefonlehallgatásokkal kapcsolatban egyre inkább megállapítható, hogy egy-egy bűnöző több telefont használ, azokat folyton cseréli. Ez viszont nagy mértékben megneghezíti a felderítői munkát, tekintettel arra, hogy egy új telefon megvásárlása rövid idő alatt végrehajtható, míg a lehallgatásához szükséges engedély megszerzése több napig is eltarthat. Azonban az is előfordul, hogy magát a készüléket nem cserélik ki, hanem csak a SIM kártyát, ezért, ha a nyomozhatóság a lehallgatás iránti kezdeményezésében az elkövető által használt telefon IMEI számát is beírja, akkor az ügyészség is ekként továbbítja a bíróság felé a kérelmet, és a bíróság is így engedélyezheti a lehallgatást. Ez lehetőséget ad a folytonos lehallgatásra és nem akasztja meg a folyamatot az, ha az elkövető időközben telefonszámot cserél.

Az új szabályokra figyelemmel a lehallgatásokkal kapcsolatban azzal érvelnek, hogy a fokozatosságot be kell tartani. A lehallgatásokból sok esetben nem is sok minden derül ki, ugyanakkor a további bizonyítás szempontjából nélkülözhetetlenek. Így juthat adathoz a nyomozhatóság arról, hogy az elkövető hol lakik, hova és mikor szokott rendszeresen járni, mikor mennyi időre megy el stb. Ezért a lehallgatás a további operatív eszköz alkalmazása szempontjából kiemelkedő jelentőségű, mivel további eszközök szintén az adott cselekmény bizonyítását segíthetik. Példának okáért, ha a nyomozhatóság titkos kutatást szeretne végezni, akkor a közleményekből kideríthet számára, hogy mennyi idejük van, hogy bemenjenek az ingatlanba, és ott meddig tartózkodhatnak.

Korábban már hivatkoztam a Veszprémi Törvényszék 2017. szeptember 12. napján kelt **B.617/2016/85.** számú ítéletére, mely a Győri Ítéltábla Bf. III. 6/2018. számú

határozatával 2018. február 21. napján emelkedett jogerőre. Ezen felülben a bíróság a lehallgatásból tudta megállapítani, hogy milyen és mennyi anyagot vett I. r. vádlottól a III. r. vádlottól. A vádlottak telefonon történő beszélgetések során a gránát alakú csomag tablettát „gránátos gumicukornak”, a speed port „spur”-nak, a kristályt „krisztófnak” nevezték, míg a grammok helyett liter kifejezést használtak. A nyomozhatóság egyvébként a III. r. vádlottnál történt házkutatás során a telefonbeszélgetések alatt megnevezett „gránátos gumicukorkát”, vagyis gránát alakú ecstasy tablettát foglalt le.

Sok esetben külföldről hozzák be a kábítószert az elkövetők, külföldi kapcsolatokkal rendelkeznek, ezért a lehallgatás is nemzetközivé vált.

Az Eurojust is foglalkozott a lehallgatásokkal. A 2016-os jelentésében a telekommunikációs lehallgatások jogi és gyakorlati nehézségeit vizsgálta, mégpedig a hagyományos lehallgatás, a gépjárművek belsejében elrejtett lehallgatókészülék, mobil eszközökön elhelyezett trójai-szerű vírusok használata tekintetében. Kiemelte, hogy különbözők az egyes tagállamok jogi szabályozásai, ez kihívást és problémát okoz a lehallgatás használatában, és a bizonyítékok elfogadhatósága terén. Azt javasolták, hogy a „kérelmező hatóságok” abban az esetben kellene csak kérnie a saját eljárási szabályait, illetve a számlára előírt alakiságok érvényesítését, ha azt nemzeti joga alapján alapvetőnek kell tekinteni. Olyan esetben, ha a tagállamok eltérő eljárási szabályai ugyanazon jogi elvet, pl. az arányosság követelményét védik, a lehallgatást kérő tagállamnak el kell ismernie a végrehajtó tagállam eljárási szabályait. További problémák adódnak abból, ha a lehallgatott személy váratlannul egy másik tagállam területére lép. Az utólagos felhatalmazásra vonatkozó jogi szabályozás országról országra jelentős eltérést mutat, amely azzal a következménnyel is járhat, hogy a lehallgatás anyaga bizonyítékként nem fogadható el, ha az utólagos felhatalmazás nem biztosított. Az Eurojust segíti a tagállami hatóságokat a sürgős lehallgatási kérelmek végrehajtásában, a fordításokban, a hatóságok közti kapcsolattartásban és a harmadik államokhoz intézett lehallgatás iránti kérelmek tekintetében. A gépjárművek belsejében elrejtett lehallgatókészülék használata jelentős jogi, igazságügyi problémákat vet fel, ha a jármű egyik tagállam területét elhagyva egy másik tagállam területére lép, mivel a lehallgató-készülékkel felszerelt gépjármű határon túli kontextusaira vonatkozóan nem létezik jogi szabályozás. A megbeszélés tárgyát képezte, hogy a lehallgatásra vonatkozó nemzetközi jogszabály analógia alkalmazásával milyen mértékig terjeszhető ki, illetve az is, hogy a gépjármű útvonalával érintett országok egyetértése nélkül ültözhető-e len.³⁸

12. Nemzetközi büntetőeljárási módszerek

A szerzett bűnözés elleni harc a kábítószerek bűncselekmények tekintetében

Ezti követően két nélkülözhetetlen jogintézményt emelek ki, nevezetesen a határon átnyúló megfigyelést és az ellenőrzött szállítást, amelyeket nemzetközi büntetőeljárási mód-szereknek tekintünk. Hazánk hét országgal határos, és amióta az Unióhoz és a schengeni övezetbe csatlakoztunk, gyakorlatilag ellenőrzés nélkül jöhetnek be a külföldi elkövetők, az árak, így a kábítószerek is. Hazánk általában előország a drogkereskedelem területén, ezért sok esetben külföldről jön az információ, hogy nagyobb mennyiségű kábítószert szállítmány érkezik Magyarországra. Ebből is az látható, hogy a bűncselekmények elkövetésének helyszínei ma már nem egy ország területén bújnak, az elkövetők köre sem egy nemzet állampolgáraiból áll, és az elkövetési magatartások tében és időben is elkülönülnek egymástól. Ezért egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nemzetközi együttműködésre, amelyben jelentős szerepet tölt be nemzetközi szinten a Büntügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete (INTERPOL), az Európai Rendőrségi Hivatal (EUROPOL), a Délkelet-Európai Rendészet Központ (SELEC), hazai szinten a Nemzetközi Büntügyi Igazgatóközpont Központ, valamint a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda. A külföldi megkeresések tekintetében a Készenléti Rendőség Nemzeti Nyomozóiroda rendelkezik országos illetékességgel, amelynek regionális szervei, így Győrben is található egy központ.

A kiemelt két jogintézmény szabályozása sokrétű, de nem szükséges, a jogszabályok mellett sok bilaterális egyezmény is kötődtek az államok. Korábban az Rtv. szabályozta, ma az Európai Nyomozási Határozat keretében terjeszhető elő az alkalmazására vonatkozó kérelem. Az államokban eltérően szabályozzák az egyes műveleteket, egyfajta bizonytalanság figyelhető meg az alkalmazásuk során. Fontos szabály, hogy akkor engedélyezhető a nemzetközi módszerek, ha valamennyi érintett területén pl. almeno az árny) állam hatósága hozzájárul ahhoz, hogy alkalmazásra kerüljenek. Fő szabály, hogy a szomszédos tagállam területére 50 km-nél hosszabb távolságra nem engedélyezik a külföldi megfigyelőket. Igazságügyi hatóság adja ki az engedélyt, igazságügyi jogszabály szükséges a végrehajtásához, és a művelet során rögzített felvételek felhasználhatók, ha előzetesen jogszabály keretében kérték. Kizárólag specializált művelési csoport vagy egység hajtja végre. Azonnal be kell avatkozni, ha a megfigyelt élete, testi épsége veszélybe került, továbbá a célállomáson is be kell avatkozni. Ez a nyomozási technika akkor alkalmazandó, ha a hagyományos módszerek nem elegendők, tehát végső esetben, célszerűsége, célhoz kötötten, és csak súlyos bűncselekmények esetén. Nem lehet folytatni, ha nem engedélyezik az igazságügyi hatóságok, vagy nem érkezik időben a megkeresés. Olyan esetben, ha személyeket szállítanak gépjárműben elrejtve, lezárt vagy sötétített autóval, ahol nem láthatók az emberek, éjszaka és nem specializált egységgel végzik a megfigyelést.

Eddig művelési munka volt, ma már nem, hanem az összegyűjtött bizonyítékok alapján, büntető eljárást kell indítani.

38 Eurojust 2016 éves jelentés <http://www.eurojust.eu/doclibrary/corporate/Pages/annual-reports.aspx> (letöltés: 2019. február 28.) 49. o.

12.1. Határon átnyúló megfigyelés

A határon átnyúló megfigyelés olyan módszer, melyben a megkereső állam megfigyelési művelete egy vagy több megkeresett állam területén folytatódik. Végrehajthatják a megfigyelést kezdeményező állam tisztviselői, vagy átvesszik és folytatják a megkeresett állam, vagy államok tisztviselői. Természetesen a megfigyelés több állam területén is folytatható.

12.2. Ellenőrzött szállítás

Az ellenőrzött szállítás a határon átnyúló megfigyelés speciális változata azzal, hogy alapvetően nem személyeket figyelnek meg a műveletben résztvevők. Ez egy olyan módszer, amely lehetővé teszi, hogy anyagoknak, tárgyaknak, illetve ezek utánzatainak tiltott vagy gyanusú szállítmányai elhagyhassák egy vagy több ország területét, azon áthaladhasanak, vagy oda beléphessenek az illetékes hatóságok tudtával, vagy felügyeletevel. Ezen módszer alkalmazásának az a célja, hogy a bűnselekményben résztvevők kitéjét megállapítsák.

Az ellenőrzött szállítás során a személyek által birtokolt tárgyakat, eszközöket tartják ellenőrzés alatt, gyakorlatilag ez folyamatos ellenőrzést jelent, nem veszítheti szem elől a megfigyelő csapat a szállítmányt. Abban az esetben, ha nem tudja megtenni, akkor meg kell „akasztani” a megfigyelést, tehát be kell avatkozni. Például, ha félmertül, hogy kamion rakományában rejtettek el kábítószert és a kamion bemegy egy olyan parkolóba, amit több méter magas kerítés határol, akkor be kell avatkozni, mert nem lehet biztonságosan végrehajtani az ellenőrzést.

Az Eurojust 2016. évi jelentése az ellenőrzött szállítások területével is foglalkozott, tanácsot adott a tagállami hatóságoknak abban, hogy az ellenőrzött szállítások során szerzett információk miként válthatók bizonyítékokra.

Szabó Csaba áthal 2019. február 22. napján tartott előadásán hangzott el többek között az alábbi két érdekes példa a sikerrel zárult ellenőrzött szállítás bemutatására.

S. O. művelet - 2011

Izraelből jött az információ Interpol csatornán keresztül, hogy 26 kg tiszta kokain érkezik Magyarországra, amit két Magyarországon lakó izraeli állampolgár Dél-Amerikából kíván behozni. Tíkos információgyűjtésre került sor az információ igazságtartalmának felderítése miatt. Az információ valóban bizonyult, az amerikai DEA-t közdölte, hogy hajón fogják szállítani az anyagot, ezek után megindították a büntetőeljárást. A rendelkezésre álló adatokból kirajzolódott, hogy a tengeri szállítás után közúton érkezik a kábítószert Hamburgból autókalkatrésként feltűnterve. Az eljárás során minden tagállam engedélyezte az ellenőrzött szállítást Hamburg és Budapest között. Megérkezett a szállítmány és a TEK realizált, 26 kg 98%-os kokain került lefoglalásra.

T. O. művelet - 2015

Svédországból érkezett bűnügyi jogsegély a Fővárosi Főügyészséghez, mely szerint egy magyar állampolgár Svédországból kábítószerttel kereskedik, Magyarországon törté-

nik a szervezés, Svédországban az elosztás. Három ország volt érintett, Magyarország, Svédország és Csehország. Svédországban reptülégre tették az alapanyagot, ami Magyarországra érkezett, majd itt beszerelték a különböző laboratóriumi kellékeket, amit Csehországba kivitték az alapanyaggal együtt és ott készítették amfetamint. A három ország közreműködésével JIT-et alakítottak, tehát nem kellett külön jogsegély minden egyes esetlekményhez, és bármely tagállamban megindítható lett volna a büntetőeljárást. Jelen esetben Csehországban indult meg az eljárás, mivel ott foglalták le a 20 kg amfetamint, amit az elkövetők szerettek volna tovább szállítani. Ezen ügyben nem olyan régen született jogerős ítélet, és több év szabadságvesztés büntetésre ítélték a szervezeten résztvevőket.

13. A „nyílt” eljárásban alkalmazott bizonyítási eszközök

Ezt követően már azon bizonyítási eszközöket elemzem, amelyek a realizálással öszeftűgően nyílt eljárásban keletkeznek. Ide sorolhatók a személyi bizonyítékokon kívüli a házkutatás/járműkutatás jegyzőkönyve, a helyszíni szemle-jegyzőkönyve, lefoglalásról készült jegyzőkönyv, a szakértői vélemények, rendőri jelentések stb.

A személyi bizonyítékok közül kiemelem a **terhelti vallomást**. Az elfogást követően minél előbb ki kell hallgatni a terheltet, azonban ez a kábítószeres bűnselekmények esetén azért is nehézséget okoz, mert a nyomozóhatóság a megalapozott gyanút pontosan nem tudja közölni, főként a mennyiség és az anyag típusa tekintetében. Erre figyelemmel alkalmazhat a hatóság gyorsbeszédet, amely esetén a pozitív eredmény megalapozhatja a gyanúsítást, éppúgy, mint az, ha a nyomozóhatóságnak a tanúk ügy nyilatkoztak a törvényes figyelmeztetéseket követően, hogy vásároltak kábítószert, vagy még az is, ha az eljárás alá vont személy az előállításkor, házkutatás, lefoglalás során a lefoglalás tárgyát képező anyag tekintetében nyilatkozott, például úgy, hogy az az anyag extasy, amit saját fogyasztásra vásárolt. Nagyon fontos az első gyanúsított kihallgatás, mert ilyenkor még kevésbé képesek taktilkázásra, leplező történetek kitalálására a kihallgató szemelemek.³⁹ Ezt követően sok esetben mind a tanúknál, mind a gyanúsítottaknál megfigyelhető volt a vizsgálát jogesetekben is, hogy visszavonták a vallomásukat. Természetesen a visszavont vallomást is összevetni és értékelni a bíróság később a többi bizonyítékkal együtt. A kábítószert fogyasztó esetén figyelni kell, hogy milyen mértékben befolyásolt, van-e elvonási tünet. Ezért a kihallgatáshoz nem tartozó kérdésekkel (pl.: hol van, miért van itt, mennyi az idő stb.) kell megszakkítani a vallomást, állapotának ellenőrzése céljából (BH. 1996/7-153. szám). Kábítószert kereskedő esetén nem igazán tesznek a gyanúsítottak beismerő vallomást, ezért akkor kell kihallgatni, amikor már sok más bizonyíték rendelkezésre áll. A vásárlások számának, körülményeinek tisztázása nagyon fontos, vagyis részletesen kell

³⁹ Varga Péter: Kábítószeres gyanusítottak kihallgatásának sajátosságai - Magyar Rendészet, 2010. évi X. évfolyam 3-4. szám, 169. o.

rögzíteni, hogy milyen kábítószerrel, milyen mennyiségben és áron vásárolt, milyen volt a csomagolása, az állaga, honnan vette elő az eladó. Fel kell venni a jegyzőkönyvben a gyanúsított telefonszámát és azon személyek telefonszámát, akik köthetők a kábítószer vásárlásához. Ez segíthet a telefonszám személyhez kötésben és a hívásadat elemzésében. Tettenérés esetén fontos a helyszín pontos és részletes leírása is. A kihallgatás során a személyleírás, a név, a lakókörnyezet, a ruházat, a külső mozgás, az autó leírása segítheti az azonosítást, illetve nehezebbé teszi az ismerettség tagadását.⁴⁰

A jelenleg hatályos **Be. kutatásként** rögzíti a korábbi **Be.-ben** házkutatásként szereplő fogalmat. A kutatás vagyont érintő kényszerintézkedés, melynek szabályai a **Be. 302. §-a 305. §-a** között találhatók. A kutatás lakás, egyéb helyiség, bekerített hely, jármű átkutatását továbbá információs rendszer, adathordozó átvizsgálását jelenti. Kutatást akkor lehet elrendelni bíróság, ügyészség és nyomozóhatóság által, ha megalapozottan feltehető, hogy az a bűncselekmény elkövetőjének elfogására, bűncselekmény nyomainak felderítésére, bizonyítási eszköz megtalálására, elkobozható, illetve vagyonelekobzás alá eső dolog megtalálására vagy információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálására vezet. Kiemelési érdemel, hogy a kutatást az érintett ingatlan, jármű tulajdonosának, birtokosának, használojának a jelenlétében, vagy védője, képviselője, vagy általa megbízott nagykorú személy jelenlétében kell végrehajtani.

A házkutatást, jármű kutatást fokozott alapossággal és a vonatkozó szabályok szerint kell fogantatosítani, mert az ott talált eszközöknek, tárgyaknak nagy jelentősége van a bizonyítás során. A kábítószereket az elkövetők általában olyan helyre rejtik, ahol a családtagjaik sem veszik észre. Amennyiben autóban rejtve szállítják Magyarországra, akkor különösképpen törekednek arra, hogy olyan rejtékhelyet alakítsanak ki, hogy a kábítószer a hatóság ne találja meg. Egy érdekes példája ennek a következő jogeset.

A Győri Törvényszék **26.B.148/2017/28.** számú 2017. szeptember 18. napján kelt ítéletével, mely a Győri Ítéltábla **Bf.I.126/2017/13.** számú határozatával 2018. március 6. napján emelkedett jogerőre, P.I. vádlottat bűnösnek mondta ki a Btk. 176. § (1) bekezdés IV. fordulat és a (3) bekezdés szerint minősülő kábítószer-kereskedelem kísérletének bűntettében. Ezért, mint visszasesőt 10 év fegyházfokozatú szabadságvesztésre ítélte, kimondta, hogy feltételes szabadságra nem boosátható. Ehrendelte egy korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását. A bíróság rendelkezett az előzetes fogvatartás beszámoltásáról, a lefoglalt bűnjeltek sorsáról és a büntügyi költség viseléséről. Az ítélet tényállásának lényege szerint a vádlott 2010 óta magyarországi lakóhelyén kívül Hollandiában is életvitelszerűen tartózkodott. 2015. évben családi okok miatt visszaköltözött Magyarországra, ugyanakkor gyakran utazott Hollandiába. P.I. vádlott előzetes megállapodás alapján kábítószernek Hollandiából Magyarországra történő szállítása érdekében 2016. március 16. napján megvásárolt Hollandiában egy személygépkocsit. A gépkocsi hátsó ülésor háttámlájának szövete mögött ismeretlen személy egy-egy étkészítőtől

⁴⁰ Varga Péter: Kábítószeres gyanúsítottak kihallgatásának sajátosságai - Magyar Rendészet, 2010. Iyán 3-4. szám, 171. o

helyezett el, amely mögé 25 db műanyag fóliával fesszere csomagolt, leheglesztett, téglalatest alakú nejlontáskát rejtett, míg a jobb első előtti műszerfal részbe, az utaslégszék alatti fűtőbox melléti térbe, 9 db fekete színű, vákumfóliázott, leheglesztett, nejlontáskából téglalatestet rakott. A vádlott 2016. március 16. napján 08 óra 30 perc és 19 óra között időpontban indult Hollandiából, Németországon át Magyarországra. A vádlott az útja során csak néhány órás pihenőre állt meg, a személygépkocsi elhagyása nélküli. 2016. március 17. napján 12 óra körüli időpontban lépett Magyarországgal területére. A Hegyeshalmi Határátkelő magyarországi parkolójánál, a Budapesti irányába haladó leállóhelyen a magyarországi nyomozóhatóságok – névvel bejelentés alapján - ellenőrzés alá vonták a vádlott által vezetett személygépkocsit, kábítószer-kereső kutyá segítségével átkutatták és a hátsó ülésor mögötti részről 37,862 tabletta, 1,426,47 gramm nettó tömegű por alakú anyag került lefoglalásra. A lefoglalt tabletták MDMA elnevezésű vegyületeket tartalmaztak, továbbá a lefoglalt anyagok egy részéből amfetamin is kimutatták. A fenti anyagok együttes mennyisége meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak mintegy 220%-szorosra, de meghaladta a különösen jelentős mennyiség alsó határát is, annak 22-szerese.

A személygépkocsit a lefoglalást követően a Győr-Ménfőcsanak Megyei Rendőrfőkapitányság telephelyén tárolták, amely minden oldalról köbkevertett, 24 óras őrzési szolgálattal és kamerafeljegyzéssel biztosított. Itt került sor 2016. október 18. napján, tehát több mint fél év után pótszemlére, amely során az utasútból, a jobb oldali első ülés alatti keznyújtató feletti részről, az utaslégszék alatt, a fűtőbox mellől további 9 db fekete színű, vákumfóliázású, leheglesztett, nejlontáskából téglalatest került lefoglalásra, amely összesen 18,203 db tablettára volt. A lefoglalt tabletták MDMA vegyületet tartalmaztak. A tabletták kábítószer hatóanyaga meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak 9210%-a, sőt a különösen jelentős mennyiség alsó határát is meghaladta, annak 921%-a. A két szemle alkalmával összesen lefoglalt kábítószer mennyisége meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak 312-szerese, míg a különösen jelentős mennyiség alsó határának 31,2-szerese.

Érdekesség, hogy a második szemlére azért került sor, mert a vádlott az előzetes letartóztatása során a büntetés-végrehajtási intézetben az 1. számú tanúnak arról számolt be, hogy a gépkocsiban még további 20.000 tablettára van, amit az első szemle alkalmával nem találtak meg. A bíróság a tényállás alapjául az 1. számú tanú nyomozás során tett vallomását fogadta el, figyelemmel arra, hogy ezt a pótszemle, rendőri jelentések, és a tanú kihallgatásait végző rendőrök vallomása is megerősítette. A vádlott és felesége által használt lakásból 1.400.000 forint készpénzt is lefoglalt a hatóság. Ennek eredetéről a vádlott úgy nyilatkozott, hogy a felesége testvérének a tulajdona, aki csak megőrzésre adta át részükre. E körben a bíróság kihallgatta a vádlott feleségét és annak testvérét, ugyanakkor a vallomásukat nem fogadta el, mivel önmagukkal és egyéb bizonyítékokkal is ellentmondásba keveredtek. A vádlott feleségének testvére ugyanis azt nyilatkozta, hogy több éven keresztül gyűjtötte azt össze, ugyanakkor a bankjegyek sorszáma – ame-

lyet a helyszíni szemle során rögzítettek – egymást nagyjából követő volt, továbbá a bankszámla kivonatokból látható volt, hogy a számla egyenlege folyamatosan mínuszban volt. Erre figyelemmel azt állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a pénz nem a vádlott rokonát, hanem a vádlotté volt. Kérdésként merült fel a pénzüsszeg jogi sorsa. Az elsőfokú bíróság úgy ítélte meg, ez a pénz a kábítószer kereskedelemmel összefüggően keletkezett, arra is figyelemmel, hogy a vádlott rendszeres, legális jövedelemmel nem rendelkezett, és mivel közutudomású az, hogy az elkövető által vállalt kockázatra figyelemmel előlege nélkül nem képzeltető el a bűncselekményben részvétel. Tehát az elsőfokú bíróság rendelkezett ezen összeg vonatkozásában a vagyonelekközbázisról. A másodfokú bíróság ugyanakkor akként foglalt állást, hogy ítéleti bizonyossággal nem lehet összefüggésbe hozni a pénzt a bűncselekménnyel, nem lehetett a kábítószer-kereskedés idejéhez köthetőnek tekinteni. Ezért a lefoglalt pénzt kiadni rendelte a vádlottnak azzal, hogy a bűntügyi költség megfizetésének biztosítására visszatartotta.

A védelem a második szemle vonatkozásában arra hivatkozott, hogy a rendőrség telephelyére nem nehéz bejutni és a gépkocsin nem volt bűntügyi zár, továbbá a kábítószer kereső kutya sem jelzett az első átvizsgálás során, hogy van még kábítószer a gépkocsiban, tehát a pótszemlén lefoglalt kábítószer nem lehet a tényállás részévé tenni. A vádlott ugyanakkor nem vitatta, hogy maradt kábítószer a kocsiában. Az eljárás során nyomozáskor értő is kirendelésre került, aki megállapította, hogy az első és második szemle során lefoglalt kábítószer tartalmú tabletták legnagyobb része ugyanazzal a tablettazógéppel készült. A másodfokú bíróság erre vonatkozóan kiemelte azt, hogy a nyomozhatóság elmulasztotta a járművet hatósági pecséttel ellátni, ugyanakkor a gépkocsi tárolása olyan körülmények között, zárt, ellenőrzött helyen történt, amely kizárta, hogy abban utólag bakti kábítószer helyezhessen el.

Jelen ügyben úgy került sor a vádlott igazoltatására, hogy aznap a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Felderítő Főosztály Bűnszervezetek Elleni Osztályához egy magát megnevezni nem kívánó személyi telefonon bejelentést tett, amelyben azonosította név szerint a vádlottat, továbbá azt is, hogy milyen színű, típusú autóval érkezik, amiben kábítószer szállt Hollandiából Magyarországra. Ezt követően történt a tettenérés, házkutatás, szemle megtartása, a kábítószer egy részének lefoglalása. Ezután az I. számú tanú a Fővárosi Főügyészség felé jelezte, hogy érdemi információkkal rendelkezik az ügygel kapcsolatban. Ezt követően ő is kihallgatásra került, majd a pótszemlét is megartották, ahol a kábítószer feltaláltak onnan, ahol a tanú megjelölte.

Érdekeségként megemlíthető, hogy az elsőfokú bíróság a vádlott cselekményét befejezett kábítószer-kereskedelemnek minősítette, ugyanis azt mondta, hogy a vádlott a kábítószer a későbbi kereskedés céljával szerzte meg annak érdekében, hogy Magyarországon hozzáférhetővé tegye más személy, vagy személyek számára, és ezzel már megvalósította a befejezett alakzatot. A másodfokú bíróság ugyanakkor úgy foglalt állást, hogy a vádlott a kábítószer kereskedelem kísérletét követte el, figyelemmel arra, hogy pusztán a kábítószer igen nagy mennyiségéből nem lehet következtetést levonni a

befejezett kereskedői magatartásra. A hatóságoknak nem sikerült felderíteni, hogy a vádlotthoz milyen körülmények között került a kábítószer, ki adta át neki, pontosan hova kellett volna szállítania, kinek kellett volna átadnia, mi lett volna a kábítószer további sorsa. A táblabíróság érvelése szerint a kapcsolatrendszer, a kereskedői hálózat ismeretlenek, a vádlott azon belül elfoglalt helyzetének, szerepének hiányában, vagy annak ismerete nélkül, hogy a vádlott saját érdekkörében már megkezdte, vagy éppen ezen cselekménnyel próbálta megkezdni a kereskedői tevékenységet, nem lehet befejezettséget megállapítani. Ezért csak azt lehetett megállapítani, hogy a vádlott forgalomba hozatali céljal szállította a kábítószer, azt Magyarországon forgalomba kívánta hozni. Ennek azonban akadályát képezte a tettenérés, így cselekménye kísérleti szakban maradt.

A minősítéssel összefüggésben mutatom be az alábbi jogesetert is. A Tatabányai Törvényszék a 2018. február 12. napján kihirdetett **3.B.248/2017/29.** számú ítéletében P. N. I. r. vádlottat bűnszék mondta ki társtettesként elkövetett kábítószer-kereskedelem bűntettének kísérletében (Btk. 176. § (1) bekezdés IV. fordulat, (3) bekezdés), ezért öt 7 (hét) év 6 (hat) hónap fegyházbüntetésre és 8 (nyolc) év közügyektől eltiltásra ítélte. D. I. I. II. r. vádlottat bűnszék mondta ki társtettesként elkövetett kábítószer-kereskedelem bűntettének kísérletében (Btk. 176. § (1) bekezdés IV. fordulat (3) bekezdés), ezért öt 5 év 6 hónap fegyházbüntetésre és 6 év közügyektől eltiltásra ítélte. A fegyházbüntetésekbe beszámítani rendelte el a vádlottak által előzetes fogszártásban töltött időt. Megállapította, hogy a vádlottak legkorábban a fegyházbüntetés kétharmad részének letöltését követően hocsáthatók feltételes szabadságra. Rendelkezett a bűnjelek és az I. r. vádlottól lefoglalt és letétként kezelt készpénz jogi sorsáról, valamint a bűntügyi költség viseléséről. A tényállás lényege szerint I. r. vádlott mosodát üzemeltetett, ahol segítőként neki dolgozott a II. r. vádlott. A mosodába rendszeresen – az eljárásban tanúként szereplő – több személy látogatott. A mosodában 2016. július 21. napján rendőri intézkedés történt, ahol I. és II. r. vádlott is ott tartózkodott. A mosoda bejárati ajtaja mellett hiűn lévő mikrosűtőn, két whiskeys dobozban elrejtve a jelentős mennyiségű alsó határát meghaladó amfetamin tartalmú por volt, melyet a vádlottak továbbértékesítési célból tároltak. Az italos dobozokat II. r. vádlott Budapestről, egy a Józsefvárosi piacon található báról hozta I. r. vádlott megbízásából. Az intézkedés során a hiűő fagyasztojából is foglalt le a nyomozhatóság amfetamin tartalmú kábítószer, továbbá az ingatlanból kábítószerrel szennyezett tárgyakat (tűkőr, önzáró tasak, teáskanál, plasztikkártya). A lefoglalt kábítószernek összmennyiségé meghaladta a jelentős mennyiségű felső határát, annak 17,6-szorosa, sőt a különösen jelentős mennyiségű alsó határt is, annak 1,76-szorosa volt. Az I. r. vádlott által használt fogszártalon egy fékete műanyag tokban 280.500 forint készpénzt is találtak. A mosoda előtt parkolt II. r. vádlott autója, melyből a csekély mennyiségű felső határát meg nem haladó kábítószer (THC, amfetamin) foglalt le a nyomozhatóság, melyet a II. r. vádlott saját fogyasztás céljából tartott. A bíróság megállapította, hogy az I. és II. r. vádlott is fogyasztott kábítószer.

A bíróság a tényállást a II. r. vádlott nyomozás során tett vallomására és egyéb bizonyítékokra alapította, az I. r. vádlott vallomásával szemben, aki a kereskedést kifejezetten tagadta. A bíróság kiemelte, hogy az I. r. vádlott által bevallottan tartott és a hűtőszekrényben lefoglalt amfetamin is mintegy 80,83 gramm tömegű volt, amely egy személy napi fogyasztását tekintve, ami hígrással kb. 1 gramm, legalább 81 napra lett volna elegendő. Ehhez rendelt még az I. r. vádlott – saját elmondása szerint – 50 grammot, amit II. r. vádlottnak kellett elhozni, mely újabb 50 napi adagot tesz ki. Ez túl nagy mennyiség ahhoz a vádlotti előadáshoz képest, hogy szeptemberig kívánt gondoskodni az elfogyasztandó készletről, amikor maga ment volna utánpótlásért Budapestre. A II. r. vádlott később úgy nyilatkozott, hogy nem ismerte az elhozott italos dobozok valódi tartalmát. Ezt a védekezését a bírorkba vételi nem mindennapi körülményeire, az átadó személyére, az átadás helyszínére (Józsefvárosi piacon egy bár), valamint a nyugtra és a zárjegy hiányára tekintettel cáfolta a bíróság.

Az elsőfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy a II. r. vádlott vallomását és N.A. tanúvallomását megerősítették a terheltek közötti hívásadatok is. A két vádlott közötti telefonhívások gyakoriságából ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy intenzív kapcsolat volt a vádlottak között az italos dobozok átvételének időszakában, mivel II. r. vádlott csak I. r. vádlottal forgalmazott, aki viszont 64-szer hívott egy harmadik, idegen számról, illetve erről hívták öt 50 alkalommal. A két vádlott viszonyát részletesen feltáró N. A. tanú szavahihetőségét csak erősíti az a híváslista elemzésből megállapítható tény, miszerint ő maga mind I. r., mind II. r. vádlottal sokat beszélt telefonon a 2016. január 6. és július 13. között vizsgált időszakban.

A vádlottak kereskedői tevékenységére, a tudattartalmára, miszerint mindketten úszótaban voltak a budapesti út céljával és a beszerzendő anyag mielenlétével, meg nem kérdőjelezhető bizonyíték volt az egymásnak, illetve más személyeknek küldött sms-ek szövege is. A II. r. vádlott forgalmazásában található olyan üzenetek, amelyek ismeretlen személyek megrendeléseiként értelmezhetőek, mennyiség megjelölés mellett, vagy arra vonatkoznak, hogy pénzt kell küldeni, mert rendelkezésre áll a kívánt drogmennyiség a forrásnál. Olyan üzenet is található, amely pontos útha igazítás volt azon helyre, ahonnan elhozta a kábítószer. Ugyanilyen tartalmú üzeneteket váltottak a vádlottak egymással a 2016. március 3. és június 15. közötti időszakban is.

Megállapítható volt az eljárás során az is, hogy az I. r. vádlottra nézve terhelt vallomást tevő tanúk a nyomozás során egyértelmű vallomást tettek az I. r. vádlott cselekvőségére, a droggal való kapcsolatára, a fogyasztás mellett a kereskedésre is, majd ezt a bírósági szakban már igyekeztek finomítani, tartottak az I. r. vádlott hírnevétől, az alvilággal való ismert kapcsolatából fakadó esetleges retorziótól. Erre figyelemmel fogadta el a bíróság a tanúk nyomozás során tett vallomását. A tanúvallomások számos ponton megerősítették II. r. vádlottnak I. r. vádlottal érintő vallomását, ugyanakkor a II. r. vádlott szerepét is megvilágították, akit I. r. vádlott „lebonyolító” emberként használt a drog rendszeres beszerzése során. A szállítmányok megrendelését, átvételét megszervezte tele-

főnök, de nem ő ment el érte és hozta T. városba a gépjárművében – a lebukás veszélyét elkerülendő –, hanem erre a II. r. vádlottal vette igénybe. A II. r. vádlott a kockázatvállalásért legalább a saját fogyasztásához szükséges drogmennyiséget kapta az I. r. vádlottól. Az ítéletében a jogegységi határozatra figyelemmel kimondta, hogy a kábítószer kereskedelem a forgalomba hozatalnál tágabb elkövetési magatartásokat foglal magában, így pl. a kábítószer beszerzését, szállítását, kimerését és csomagolását, az ehhez szükséges eszközök tartását, vevők felkutatását stb., továbbá a kereskedés adásával úján valósul meg, és hasznoszerzésre irányul. Kiemelte azt is, hogy bármely részecselekmény önmagában is befejezhető teszi a bűncselekményt.

Az ítéleti tényállás szerint I. r. vádlott legalább egy konkrét személy részére értékesített kábítószer, továbbá jelentős mennyiségű drogot konspiratív módon Budapestről szerzett be, úgy, hogy a II. r. vádlottal futárként használta, telefonon irányította és a beszerzési forrást is ő jelölte meg, az anyagot pedig italos dobozokba csomagoltatta. Nyilvánvalóan nemcsak fogyasztásra, hanem készletelésre is szolgált a jelentős mennyiségű kábítószer, mivel az I. r. vádlott látogatói társaságában is használt kábítószer, őket ezzel megkínálta, illetve ismeretlen személyeknek értékesített.

A lefoglalás adatai szerint a lakásban tres tasakok, anyag maradvánnyal szennyezett digitális mérleg, és tűkór volt, mindezen eszközök jellemzően a kábítószer kiporciózásához valók. A kábítószer-kereskedelemhez használatos egyéb „felszerelések” tehát ott voltak az I. r. vádlott által használt lakrészben. A II. r. vádlott maga is fogyasztó volt, a kocsjában tartott kültönböző, kisebb adag, saját használatra szánt drogot és digitális mérleget. Nem az első eset volt, amikor felment Budapestre I. r. vádlott megbízásából, hogy nagyobb mennyiségű kábítószer hozzon T. városba, hanem ez rendszeresen előfordult. Ő volt tehát, aki személyesen gondoskodott a drog szállításáról, majd abból részesedest is kapott.

Így azt a következtetést vonta le a táblabíróság, hogy a kábítószer-kereskedelem bűncselekménye befejezett a vádlottak által tanúsított részecselekményekkel, mivel kinek az volt a feladata, hogy az utánpótlást megszerveze, finanszírozza, a vevőkörrel a kapcsolatot tartsa, kinek a konkrét beszerzési-szállítási tranzakció lebonyolítása.

Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén jellemzően – mint ahogy ez utóbbi jogeset is mutatja – mérleget, tasakokat, alufóliákat, jegyzetfüzeteket, lapokat, telefonokat, SIM kártyákat, ampullákat, kábítószer hígrítására használt anyagokat (tejpör, koffein, vegyszerek, gyógyszerkek) stb. találunk a nyomozhatóság tagjai a kábítószer mellett. Mindezekből a bíróság az egyéb bizonyítékokat összevetve tud következtetést levonni a kereskedői magatartás, illetve a bűnszervezet megállapíthatóságára. Természetesen ültetvény felhalászása esetén különböző berendezéseket, növényvédő szereket, tápanyagokat is találhatnak az eljáró hatóságok.

A kutatási megelőzően a nyomozhatóságának különböző előkészületeket kell megtenni, mind a személy, mind az objektum tekintetében. Tudni kell, hogy mekkora méretű az ingatlan, kik, illetve milyen állapotok tartózkodnak ott, van-e esetleg fégyver, milyen beju-

tást nehezítő körülmények adódnak. Ezen információk alapján kell megtervezni a leplezett helyszínrre jutást is. Mindenképp szükséges gumikesztyű használata, különböző technikai eszközöket (fényforrás, fényképezőgép, mérleg stb.) is vinni kell, és természetesen elengedhetetlenül szükségesek a bűnjelcímkek, és a különböző csomagolóanyagok. Kábítószer kereső kutya is bevethető, továbbá tiltórendy esetén botanikus szakértőt is igénybe kell venni. Figyelni kell arra, hogy a házkutatást elszervező nem ehét és nem lehet a kutatás alatt és nem hagyhatja el az ingatlan, az ingatlanban tartózkodók ruházatát is át kell vizsgálni. A megtalált anyagokat jellemzők szerint és pontos helyük szerint kell rögzíteni a jegyzőkönyvben és videó, valamint fényképfelvételek készítésével.

A következő jogesetet egyrészt az elrejtés leplezett módja, és a lefolytatott alapos helyszíni szemle, valamint a pontos házkutatás kiváló példáként mutatom be, másrészt arra is példa, hogy több szakértő (vegyszér, toxikológus-, botanikus-, nyom, építésvilágmosság) igénybevételére is sor került az eljárásban. Megfigyelhető volt, hogy a nyomozás során magára és társára beismerő vallomást tevő vádlott az eljárás későbbi szakaszában visszavonta a vallomását.

A Győri Törvényszék 2018. március 1. napján kelt **B-211/2016/147.** számú ítéletével, mely a Győri Ítéltábla Bf. II.66/2018/12 számú határozatával 2018. október 18. napján emelkedett jogerőre, megállapította K. Zs. M. I. r. vádlott és P. G. Gy. II. r. vádlott bűnségét 1 rb. társiettesként elkövetett kábítószer-kereskedelem bűntettében (Btk. 176. § (1) és (3) bekezdések), és 1 rb. társiettesként elkövetett lopás bűntettében (Btk. 370. § (1) és (3) bekezdés b) pont), míg H. Z. III. r. vádlott bűnségét 1 rb. bűnségdként elkövetett kábítószer-kereskedelem bűntettében (Btk. 176. § (1) és (3) bekezdések), 2 rb. közokirat-hamisítás bűntettében (Btk. 342. § (1) bekezdés b) és c) pont). Az I. és II. r. vádlottakat ezért halmozati büntetésül 10 év fegyházfokozatú szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélték, III. r. vádlottat pedig, mint különös visszaesőt, halmozati büntetésül 8 év fegyházfokozatú szabadságvesztésre és 8 év közügyektől eltiltásra ítélték. A bíróság rendelkezett a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjáról, az előzetes fogvatartás beszámításáról, a lefoglalt bűnjeltek jogi sorsáról és a büntügyi költség viseléséről. Kiemelem, hogy a büntügyi költség ezen eljárás során is nagyon tetemes, 2.309.891 forint összegű volt.

A megállapított tényállás lényege szerint P. G. Gy. II. r. vádlott 2008 év végén, 2009 év elején, pontosabban nem meghatározható időpontban beköltözött az ismerőse tulajdonát képező Gy. település Tárnics u. 8. szám alatti ikerház utca feleli lakásába. Ugyanzen ház másik lakásába 2012 év elején beköltözött K. Zs. M. I. r. vádlott is.

A két lakásból álló ikerházas ingatlan padlásra egy légtérűnek volt kialakítva, azt fal nem osztotta két részre. A padlásra a K. Zs. I. r. vádlott által bérelt lakáshoz tartozó garázsból lehetett feljutni oly módon, hogy egy fali tárolónak álcázott fejtekajfó mögött indult a padlásra vezető lépcső. A ház utcai bejárati kapuja mellett található kifutóálló kukaratólóban elhelyezett kábelfigradó dobozba vezető földkábel elvágrák, és egy sorkapocs beépítésével a vezetéket két részre osztották. Egy mérelen kábel kötöttek be az

épület padlására, egy másik, mért vezetéket pedig a villanyórába. Ezzel a módszerrel a lakás padlásrészen az árambékítés úgy lett kialakítva, hogy alkalmas volt illegális áramvételésre.

A fenti technikai feltételek biztosítását követően ismeretlen körülmények között a ház padlásraében magas színvonalú marihuána tiltórendyt hoztak létre. A kannabisz tiltórendy az első anyanövények felnevelése valamikor 2012 év végén kezdődött. P. G. Gy. II. r. vádlott az tiltórendy gondozását végezte, míg K. Zs. M. I. r. vádlott javarészt az tiltórendy működtetéséhez szükséges eszközök beszerzését intézte, de szűkség esetén a gondozásba, szétteleésbe, porciózásba is beegflett. Az anyanövények a metszés, a tápoldatozás, öntözés, a napi 16 órán át tartó megvilágítás és az állandó 20-26 °C fokon tartott hőmérséklet mellett 10 hét alatt juottak el a virágzási szakaszba. Az anyanövényektől korábban levágott hajtások felnevelése hasonló módon folyamatosan volt, így kedvező esetben akár 20 naponként szüretelni lehetett. 2015. május 19-ig az tiltórendyen legkevesebb 30 szüretelés történt. A leszüretelt kannabisz termést a vádlottak vákumozógép segítségével csomagolták, mivel az tiltórendy működtetésének célja a marihuána értékesítése révén történő illegális hasznoszerzés volt. A kábítószer értékesítését K. Zs. M. I. r. vádlott végezte, az értékesítés pontos körülményeit – vévőkör, realizált haszon mértéke, értékesített mennyiség stb. – az eljárás során nem sikerült feltárni.

K. Zs. M. I. r. vádlott 2013 júliusában elköltözött a hátsó lakrészből, azonban rendszeresen visszajárt a házhoz, és továbbra is részt vett az tiltórendy működtetésében, valamint folytatva a megtermelt kábítószer eladását. Az általa hátrahagyott lakásba 2015 év elején beköltözött H. Z. III. r. vádlott. P. G. Gy. II. r. vádlott megmutatta H. Z. III. r. vádlottnak a ház padlásán lévő kannabisz tiltórendyt, aki ezt követően segített annak gondozásában és ennek fejében ingyen kapott belőle.

K. Zs. I. r. vádlott 2015. május 19. napjáig az tiltórendyen természetű kábítószerből a nyomozás során felderítetlen személyeknek több részleiben pontosan meg nem határozható mennyiséget értékesített.

Állampolgári bejelentést követően a nyomozó hatóság figyelmé kezdte a házat, és többször észlelték ott K. Zs. M. I. r. vádlottat egy Renault típusú személygépkocsival közlekedve. 2015. május 19-én 20 óra 8 perckor Gy. városban rendőri ellenőrzés alá vonták a fenti személygépkocsit, amelyet K. Zs. M. I. r. vádlott vezetett. Az igazoltatás során a jármű belteréből, a kézifék elöl előkértült 2 darab leforrasztott nejlonzsák, bennük 126,6 gramm, illetve 126,0 gramm bruttó tömegű száritott növényi anyag. A lefoglalt növényi anyagok delta-9-THC-t tartalmaztak.

Ezt követően a nyomozó hatóság a Tárnics u. 8. szám alatti ingatlan átvizsgálta, ahol megtalálták a professzionális körülmények között kialakított tiltórendyt, a különböző fej-lakási szakaszban lévő növényi egyedeket. Az ingatlanhoz 21 óra 15 perckor gépkocsival érkezett P. G. Gy. II. r. és H. Z. III. r. vádlott, akiket igazoltattak. Ennek során H. Z. III. r. vádlott magát hamisított szlovén személyazonosító igazolvánnyal igazolta, a rendőri jelenlétbe valótlán név és személyi adatok kerültek rögzítésre. H. Z. III. r. vádlott a Győr-

Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságon 2015. május 20. napján történt tanúkihallgatása során jegyzőkönyvbe is valótlán személyi adatokat mondott. A III. r. vádlott által felhasználott szloven személyi igazolványt a szloven hatóság korábban egy nő névre bocsátotta ki, a III. r. vádlott pedig férfi.

A ház padlásán megtalált 1427 tő Cannabis indica női ivarú növényegysédből kialakított, magas technikai kiépítettségű tiltetvény kiváló minőségű nemesített fajtákból áll, amelynél hat anyanövényből, klónozással szaporították a többi különböző fejlettségű tövet. Emellett 191 tő, 8-12 napja leszűretelt cannabis növény száradó maradványait is megtalálták a nyomozók.

A padlástérből lefoglalt növények, ágvégezdések, továbbá a gépkocsiból lefoglalt zöld növényi ágvégezdések a cannabis jellegzetes kémiai komponenseit, köztük delta-9-tetrahidrokannabinolt tartalmaztak. A cannabinoid vegyületek összetételükben jó hasonlóságot mutattak a gépkocsiban lefoglalt növényi anyagokéval.

A professzionális minőséget a technikai kialakítás is biztosította. Az tiltetvény működéséhez 600 W-os Na izzókat, légszállító csőrendszert, légmozgató ventilátorokat, párháztó berendezést, nagy precíziással működő csepegtető öntözőtű rendszert, kiváló minőségű speciális tenyészőföldet, többféle ásványgyapot kockát, égetett agyaggyölyöket, kerámia golyókat, precíz hőmérősketeszabályozó-rendszert, a legkiválóbb, kifejezetten kender termesztéséhez használatos tápoldat sorozatokat használták a vádlottak. A légszállító zárt rendszerben működött, így érték el, hogy a cannabis jellegzetes szaga a kivilágoltan alig, vagy egyáltalán nem volt érezhető. A tövekenkénti marináná hozam átlagosan 80-100 gramm volt. A helyszíni szemle során talált nagy mennyiségű bontatlan tápoldatok és egyéb segédanyagok alapján az tiltetvény további bővítése, több nevelési ciklus is biztosított volt. A kialakított technika szerint 20-30 naponként 400-450 Cannabis indica tő aratása volt lehetséges.

A vádlottaktól a nyomozás során vizeletmintát vettek. K. Zs. M. I. r. vádlott vizeletmintája kábítószert, új pszichoaktív anyagot nem tartalmazott, ugyanakkor a P. G. Gy. II. r. vádlottól vett vizeletminta amfetamint és delta-9-tetrahidrokannabinol-karbonsavval, míg H. Z. III. r. vádlott vizeletmintája delta-9-tetrahidrokannabinol-karbonsavval tartalmazta.

Az I. r. és II. r. vádlottak tisztában voltak azzal, hogy a nagy fény- és hőigényű tiltetvény működtetéséhez szükségessé vált az elektromos áram az illegálisan kiépített elektromos vezetéken keresztül, méretlenül történik. 2012. december 1. és 2015. május 19. napja között legkevesebb 590.327,7 kW órányi elektromos áramot vételeztek illegálisan, amelyre az E.ON Észak-dunántúli Áramhálózati Zrt. sértetnek összesen 23.880.917 forint kárt okoztak.

A bíróság ezt a tényállást különösen a részletes és pontos helyszíni szemle jegyzőkönyv, a házkutatás jegyzőkönyve, a rendőri jelentés adatai, a titkos információgyűjtés adatai, valamint a szakértői vélemények alapján állapította meg. Látható, hogy a vádlottak komoly anyagi befektetéssel hozták létre az tiltetvényt, professzionális körülmények

között neveleik a marinánát. A padlásra felvezető ajtó a garázsban, egy előszobafal mögött volt elrejtve. Oda úgy lehetett feljutni, hogy az előszobafalon található egyik fogast kellett elforgatni, ami után az előszobafal kinyílt, majd mögötte láthatóvá vált egy falból készült feljáró. A helyszíni szemle jegyzőkönyvben többek között részletesen felhírtésre kerültek a felalált eszközök, az tiltetvény jellemzői, illetve az a megállapítás, hogy a garázsban lévő rejtékafton nem volt nyitószerkezet, zárszerkezet, azt a kiváltó elhelyezett ruhaakasztók megforgatásával lehetett nyitni. Ezen kívül szerepel a jegyzőkönyvben, hogy az ingatlan utcafronti kerítésénél található szemestárolóban, a falban rejtetten egy elosztódoboz került kialakításra, amelyben a méretlen kábelek egy sorakapocban voltak összekötve.

A szakértői véleményekből tudta megállapítani a bíróság, hogy milyen növények kerültek lefoglalásra, azok milyen fejlettségű fokban voltak, a szártított és porciózott növényi törmelékéből milyen hatóanyag volt kimutatható, továbbá, hogy melyik vádlott foglászott kábítószert és a padlástérben felalált, folyamatosan, illetve szakaszosan üzemelő elektromos berendezéseknek mekkora volt a teljesítménye és azok alapján mekkora áramdíj keletkezett.

Természetesen ezen ügyben is történt titkos információgyűjtés, mégpedig technikai eszközökkel hangrögzítést végeztek 2015 áprilisában a K. Zs. M. I. r. vádlott által használt gépkocsi utasterét érintően. A védelem arra hivatkozott, hogy a titkos információgyűjtés engedélyezése és az autó utasterében történő beszélgetések időponjait nem esnek egybe, találpés történt, ezért az anyag bizonyítékként nem vehető figyelembe. A másodfokú bíróság ugyanakkor megállapította, hogy szabályszerűen rendeltek el és dokumentálták a titkos információgyűjtést, amely során beszerzett három beszélgetés vonatkozásában engedélyezett tartalom releváns bizonyíték. Az engedélyező végzés indoklásában történt ellentét, de ez nem teszi kizárhatóvá a bizonyítékok köréből a három beszélgetést, tehát a bíróság a beszélgetések tartalmát is a tényállás részévé tette.

A szemle akkor rendelkezhet el a hatályos Bc. 207. § (1) bekezdésében foglaltak szerint, ha a bizonyítandó tény megismeréséhez vagy megállapításához személy, tárgy, vagy helyszín megtekintése, illetve tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges. A szemlét bíróság, ügyészség, nyomozhatóság rendelheti el. A végrehajtás során úgy, mint a kutatásnál, nagyon alaposan, részletesen kell rögzíteni mindent, fontos szabály az is, hogy a szemle tárgyáról kép- vagy hangfelvételt, illetve kép- és hangfelvételt, rajzot, vázlatot kell készíteni.

A Szakszervezeti Törvényszék a 2017. november 9. napján kihirdetett **7.B.10/2016/36.** számú ítéletével, mely a Győri Ítéltőábla Bf.III.6/2018/5. számú határozatával 2018. február 15. napján emelkedett jogerőre, Á.F. I.r. vádlott bűnösségét megállapította kábítószert-kereskedelem bűntettében (Btk.176. § (1) és (3) bekezdés), ezért 5 év börtönben végrehajtható szabadságvesztésre és mellékbüntetésül 5 év közügyektől eltiltásra ítélte. Beszámította a szabadságvesztésbe a terhelt által előzetes fogvatartásban és házi őrizetben töltött időt, rendelkezett a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi idejéről, és

vegyonelkobzást rendelt el vele szemben a tőle lefoglalt 787.500 forint tekintetében. P. K. II. r. vádlottat büntönek mondta ki kábítószer birtoklása vétségében (Btk. 178. § (1) bekezdés és (6) bekezdés), ezért megrovásban részesítette. A büntügyi költség viseléséről és a lefoglalt anyagok sorsáról is döntött a bíróság. Ezen ügyben a nyomozhatóság két alkalommal tartott szemlét. A védelem természetesen a szemlék szabálytalanságára hivatkozott. Az eljárás során a táblabíróság ezért különös gonddal vizsgálta azon védelmi hivalkozást, miszerint nem túl alapos nyomozás folyt, ezért nem lehetett a pontos mennyiségbe augusztus 28-i és 30-i szemle szabálytalan volt, ezért nem lehetett a pontos mennyiségüket és hatóanyag-tartalmakat meghatározni, emiatt – felderítelenség folytán - megalapozatlan a tényállás.

A másodfokú bíróság az iratokból azt állapította meg, hogy a nyomozó hatóság nagyon széles körű adatgyűjtést folytatott, az első szemlén botanikus szakértőt vont be, minden lefoglalt tételt, valamint a le nem foglalt kábítószer tekintetében vegyész-szakértőt rendelt ki, elmeorvos-szakértőt alkalmazott – az I. r. vádlott kezdeti teljes tagadása figyelemmel –, DNS vizsgálatot is elrendelt genetikus szakértőkkel. Minden szóba jöhető személyt felkutatattak, akik bármilyen közvetlen, vagy közvetett információval rendelkeztek az I. r. vádlott tevékenységével összefüggésben, informaticai szakértő által elemelték a telefonos híváslistákat, utána néztek az I. r. terhelt vagyoni-íjvedelmi viszonyainak. Az I. r. vádlott lakásán végzett szemlék tekintetében a botanikus szakértő a tárgyaláson elmondta, hogy a 2014. augusztus 30-án foganatosított pótszemlén nem vett részt, nem tud arra nyilatkozni, miként kerültek az erkélyre a 7 db fekete műanyag ládában felhalált növények, ugyanis két nappal korábban a rendőrökkel mindent megnézték az épületben. A 2014. szeptember 1. napján megtartott tárgyszemlén jelen volt a védővel együtt, akivel közösen válogatták és dobták ki a beteg egyedeket az életképesek közül, így azok a vegyész-szakértőhöz már nem is kerülhettek vizsgálatra.

A pótszemlére azért került sor 2014. augusztus 30-án, mert egy névtelen bejelentés történt, ezért tartott a rendőrség egy újabb házkutatást, melyen az őrizetben lévő terhelt és védője nem volt jelen, a védő értesítésére sem került sor. Nem vonták be a botanikus szakértőt, csupán egy hatósági tanú vett részt az eljárásban. A lefoglalással, illetve az újonnan felhalált kannabisz növények Á. F. I. r. vádlott személyéhez való köthetőségével kapcsolatban merültek fel kétségek, ezt azonban az elsőfokú bíróság azzal orvosolta, hogy a 2014. augusztus 30. napján lefoglalt 236 fő vonatkozásában nem állapított meg tényállást és a szemle adatait kirekesztette a bizonyítás köréből. Ezen a téren a másodfokú bíróság így foglalt állást.

A 2014. augusztus 28-án 13.10 órától lefolytatott „első” házkutatás tekintetében az felőrléte azt állapította meg, hogy a szemle és a lefoglalás egyaránt törvényesen zajlott le. Ezen belüli megfelelt – a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a büntügyi technikai tevékenység egyetemes szabályozásáról szóló – 13/2012. (VII.30) ORFK utasítás 11. pontjában foglaltaknak, amely a kábítószerrel kapcsolatos büntelmi eljárások helyszínére vonatkozó speciális előírásokat tartalmazza. A szemlén jelen volt Á.

E, az I. r. vádlott édesanyja, ügyis, mint az ingatlan tulajdonosa, a botanikus szakértő, továbbá 14 óra 35 perctől M. Gy.-né hatósági tanú. E szemlére a lábon álló növények és a növényi törmelék felhalását, lefoglalást figyelemmel kísérték egészen 22 óra 10 perctől, a lefoglalást szenvedő Á. E. nem élt panasszal. Fotómellékletet is készített az eljárás hatóság, teljes egészében dokumentálta a szemle folyamatait.

Az egyik helyiségben talált lábon álló növények 4 csoportba voltak oszthatóak a fejlettségi szintjük alapján, melyből az egyik csoportban csak elszáradt növények voltak. Ezeket egyáltalán nem vették figyelembe. Az élő növényekből álló, különböző méretű és korú csoportokból (4+36+54 db) a darabszám arányában történt a reprezentatív minta kivétel. Egy másik helyiségben 20+25 db lábon álló kifejlett növény került elő, melyből hasonló módon történt mintavétel. Ezen a szemlén tehát 139 fő egészséges, élő kendernövényt foglalt le a hatóság.

Külön bizottság szemlézte ugyanazon a napon 16 óra 16 perctől a terhelt által is használt Renault Clio gépkocsit és a garázst 17 óra 55 percig a hatósági tanúval, majd Á. E.-rel, továbbá 18 óra 41 perctől botanikus szakértővel kegesztülve. Ezt követően került sor Á. F. I. r. vádlott szobájának megtekintésére, ahol a szekrényből, egy műanyag dobozból, 9 tasakban zöldes barna növényi törmelék került elő. A szemle a garázsban fejeződött be a motorokerekpár lefoglalásával 22 óra 13 perckor. A szemle e részéről is részletes fotódokumentáció készült. A 2014. szeptember 1. napján megtartott tárgyszemlén részt vett Á. F. I. r. vádlott, a meghatalmazott védője dr. N. E. ügyvéd és a botanikus szakértő. A jegyzőkönyvből kiderült, hogy az augusztus 30-án lefoglalt növényeket tartalmazó csomagokat bontották fel, melyek azonban a fent írt eljárási hiba folytán nem képezhetik a tényállás részét.

A védelem hivatkozott arra is, hogy nem megfelelő volt a mintavétel, csomagolás stb. A másodfokú bíróság erre vonatkozóan ugyanakkor azt rögzítette, hogy ha a 2014. augusztus 28-án lefoglalt növényegyedekből történő mintavétel, azok csomagolása, tárolása, majd a szakértőhöz való elszállítása nem a módosított – a visszavétel kábítószerrel bűncselekmény nyomozása során a rendőrség szerveire háruló feladatokról szóló - 26/2009. (OT 15) ORFK utasítás szerint történt volna, akkor a vegyész-szakértő véleményében ezt észrevehette volna. Tehát a házkutatás során lefoglalt növényekből szabályosan vett minták rendelkezésre álltak, azokat a szakértők megvizsgálták, szakvéleményükben rögzítették a tőszámot, illetve hatóanyag-tartalmat is, bár ennek – a lábon álló títelvénny esetében – nincs minősítést befolyásoló jelentősége a Btk. 461. § (2) bekezdés és (3) bekezdés a/ pontja értelmében.

A botanikus szakértői vélemény szerint, mely a vegyész-szakértőnek megküldött minták vizsgálata és a szemléjegyzőkönyv anyaga alapján készült, az Á. F. I. r. vádlott által termelt növényegyedek szaporítása magról történt, valamennyi nőivaru volt, koruk a néhány napos csírától a 7-12 hetes (teljes virágzásban lévő) példányokig terjedt. Különböző Kannabisz hibridfajta egyedekből állt az títelvénny, melyek hatóanyag tartalma (már érett, feldolgozott formában) egymástól jelentősen eltérhet. A leszüretelt, műanyag

tasakokban tárolt, fogyasztásra alkalmas növényi törmelék totál-THC tartalma mérés alapján került meghatározásra.

Az elsőfokú bíróság a minősítés tekintetében a személyi bizonyítékok közül Á. F. I. r. vádlott kábítószer kereskedelmét tagadó vallomását elvetette, és a tényállást H. K. tanú vallomására alapította, aki részletesen beszámolt az értékesítés körülményeiről, továbbá II. r. vádlott vallomására, aki szintén vásárolt I. r. vádlottól. Ezt az érvelést a másodfokú bíróság is elfogadta, álláspontja szerint a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem férhetett kétség ahhoz, hogy Á. F. I. r. vádlott különböző fejlettségi fokozatú, 139 növényegyedet számláló marihuána ültetvényt telepített és gondozott, melyet a rendőrség lábon talált fel. A termesztéshez az I. r. vádlott saját vallomása szerint 2-2,5 millió forint értékű felszerelést vásárolt, mely eltilított mértékű, igen későn megtrüflő befektetés lenne. Ha pusztán saját fogyasztását kívánta volna fedezni a termésből. Két ismerősének a berendezések megvásárlása előtt is rendszeresen értékesített marihuánát. A házkutatás során lefoglalásra került az általa használt lakrészben fogyasztásra kész állapotú, kimért, porcizított növényi törmelék, illetve forgalmazásra utaló csomagoló anyagok, őrlőgép és kábítószerrel szennyezett digitális mérleg. A táblabíróság azt állapította meg, hogy a személyi bizonyítékokon kívül mindazon tényekből logikusan következtetett az elsőfokú bíróság arra, hogy Á. F. I. r. vádlott a termelt kábítószer nem kizárólag a maga részére szánta, hanem forgalomba hozatalra is.

A kutatás és a szemle során lefoglalást is végrehajtanak, amely szintén egy kénszerintézkedés. A **lefoglalás** szabályai a hatályos Be. 308. §-323. §-ai között találhatóak. A lefoglalást bíróság, ügyész, nyomozhatóság rendelheti el. El kell rendelni, ha annak tárgya bizonyítási eszköz, vagy elkövető, illetve vagyonelkövetés alá esik. Kábítószer esetén kötelező az elkövetés arra figyelemmel, hogy jogszabályba titkolt annak birtoklása, és a közbiztonságot is veszélyezteti. A házkutatás és szemle során feltalált egyéb tárgyak, eszközök pedig bizonyítási eszközként szolgálnak. Ezek egy része szintén elkövetőható, figyelemmel arra, hogy ezek tipikusan olyan dolgok, amelyeket az elkövetéshez eszközül használtak, vagy arra szántak, vagy amely a bűncselekmény elkövetése után jött létre, vagy amelyre a bűncselekmény elköveték, vagy a bűncselekmény befejezését követően e dolog szállítására céljából használtak.

A kábítószer elkövetését jogerősen elrendelő határozatot kísértőegyzékkel együtt kell megküldeni az ORFK részére, figyelemmel arra, hogy a vegyészszakértői, botanikus szakértői vizsgálatot követően oda küldik az anyagot a szakértők további tárolásra. Sok esetben már ítélethozatal előtt rendelkezik a nyomozási bíróság a kábítószer előzetes elkövetéséről. A bíróságnak azért kell kísértőegyzékkel elküldeni az elkövetés kimondó határozatát, hogy beazonosítható legyen, hogy melyik kábítószerrel van szó. A beazonosítás rendőrségi és szakértői szám alapján történik.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyítása során kiemelkedő szerepet kap a szakértelem. Ezen bűncselekmények széles körű **szakértői** tevékenységet igényelnek. Szinte minden ügyben szükséges vegyészszakértőt, pszichiáter és orvosszakértőt,

toxikológus szakértőt alkalmazni, és marihuána ültetvény esetén botanikus szakértőt is, mivel a bizonyítandó tény megítéléséhez különleges, a jogi kompetenciát meghaladó szakértelem kell.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyítása során a **vegyészszakértők**nek van a legjelentősebb szerepe, ő mondja meg a kábítószeranyag anyagoktól, hogy kábítószernek minősülnek-e, amennyiben igen, meghatározza azok hatóanyag-tartalmát. A hatóanyag-tartalom meghatározása döntő jelentőségű, ugyanis, ha egyéb minősítő körülmény nem áll fenn, akkor mennyiségől függően lesz ugyanazon cselekmény vétség, bűnlet, vagy bűnlet minősített esete. A vegyészszakértő véleménye minden esetben kategorikus, meghatározza a vizsgálatra küldött anyagot, arról nyilatkozik, hogy kábítószer, vagy nem, pszichotróp anyag vagy nem, az mekkora mennyiségű, mennyi a hatóanyag-tartalma. A szakértőhöz a vizsgálatra beküldött anyagok a kirendelő határozattal együtt kerülnek. Fontos szabály, hogy kutatás, lefoglalás során kellő részletességgel és alaposággal járjanak el a nyomozhatóság tagjai, rögzítsék a feltalálás helyét, az anyag pontos leírását, külön-külön csomagolják az egyes tárgyakat, anyagokat, és a bűnlet csomagolása sértetlen maradjon. Ha több személyről kerültek lefoglalásra kábítószeranyagok egy eljárás során, akkor azokat személyenként is külön kell kezelni. A fenti kritériumok azért különösen jelentősek, mert a védelem megkérdőjelezheti az anyag eredetét, továbbá a bíróság mérlegelésén múlik, hogyan értékeli azt a szakvéleményt, amely olyan anyagot készült, aminek a lefoglalásával kapcsolatban szabálytalanságok, hiányosságok történtek (nem rögzítették a feltalálás helyét, a lefoglalt anyag pontos leírása hiányzott, a csomagolás sértült volt stb.).

A fenti hivatkozott pontatlanságok miatt a védelem az alábbi jogesetben az egyik kábítószer kizárását indítványozta a tényállásból. A Veszprémi Törvényszék 2017. szeptember 12. napján kelt **16. B.617/2016/85.** számú ítéletében, mely a Győri Ítéltábla Bf. III. 6/2018. számú határozatával 2018. február 21. napján emelkedett jogerőre, többek között I-III. r. vádlott felelősségét állapította meg. A védelem a lefoglalt és a szakértőhöz küldött anyag különbözőségére hivatkozott a fenti ügyben az alábbiak miatt. A III. r. vádlott lakásáról a nyomozhatóság 9 gramm összítőmégű fehér port foglalt le, melyet a lefoglalási jegyzőkönyvben a 2. bűnjelzszám alatt kezeltek, míg a 2015. július 9. napján kelt vegyészszakértői és a 2015. november 30. napján lefolytatott igazságügyi orvosszakértői vizsgálat eredményeként megjelölt 2. bűnjelzszám alatt bevizsgált 8,42 gramm tört fehér színű (pentedron) port szerepelt. A védelem arra hivatkozott, hogy ezen szer vonatkozásában a rögzítés, szállítás és a szakértő általi megnevezése nem pontos. Az elsőfokú bíróság egyetértett a védelem álláspontjával és kifejtette, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy egy adott kábítószer mozgása a házkutatás-lefoglalás-szakértői vizsgálat úton pontosan követelhető legyen. Azt kell tudni megállapítani, hogy a szakértő által vizsgált anyag a házkutatás során pontosan hol került feltalálásra. A bíróság a lefoglaláskori megnevezés és a szakértői vizsgálatkori megnevezés és tömeg feltüntetésénél pontatlanságot észlelt és akként foglalt állást, hogy ez nem volt feltérható a vádlott terhére, tehát kirekesztette a

vettelt kábítószerrel visszaélés bűntettében és az 1978. évi IV. törvény 282. § (1) bekezdés és a (5) bekezdés a.) pontja szerint minősülő kábítószerrel visszaélés vétségében, a IX. r. vádlott felelősségét az 1978. évi IV. törvény 282/A. § (1) bekezdés IV. fordulat és a (3) bekezdés szerint minősülő társtettesként elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettében és az 1978. évi IV. törvény 282. § (1) bekezdés szerint minősülő kábítószerrel visszaélés bűntettében, míg a X. r. vádlott felelősségét az 1978. évi IV. törvény 282/A. § (1) bekezdés IV. fordulat és a (3) bekezdés szerint minősülő társtettesként elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettében és az 1978. évi IV. törvény 282. § (1) bekezdés és a (5) bekezdés a.) pontja szerint minősülő kábítószerrel visszaélés vétségében állapította meg. Kimondta, hogy a társtettesként elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettét a fenti öt vádlott bűnszervezetben követte el, továbbá vagyoni elkövetést is alkalmazott velük szemben. A bíróság rendelkezett a lefoglalt bűnjelkekről, az előzetes fogvatartás beszámításáról, a büntügyi költség viseléséről is, melynek összege az elsőfokú eljárásig 5.380.666 forint volt, amely másodfokú eljárásban további 211.200 forinttal nőtt.

A hivatkozott fenti eljárás során a vegyész-, a toxikológus-, a pszicháter-, és informatikai szakértő mellett a bírósági eljárásban médiatechnikai szakértő is kirendelése került. Ezen szakértő kirendelésének szükségességét az indokolta, hogy a titkos információgyűjtés során rögzített telefonbeszélgetések meghallgatását követően a vádlottak néhány esetben kétségre vonták személyüket. Ezen nyilatkozatokra figyelemmel a bíróság először a rendelkezésre álló hanganyagok összehasonlításával, majd az I. r., II. r., IX. r., és X. r. vádlott, valamint I. III. r. vádlott személyes hangmintája alapján médiatechnikai szakértőt rendelt ki. A szakértő a véleményében rögzítette, hogy a lehallgatott beszélgetésekben az egyes tényállási pontok bizonyítékaiként felsorolt beszélgetésekkor az ott írt vádlottak hangja volt azonosítható. A szakvélemény rögzíti, hogy az audioteknikai komplex vizsgálat kategorikus azonossági eredményel nem jár, de 90% fölötti azonossági eredmény elérhető. Volt, ahol a szakértő kisebb százalék azonosságot mutatott ki, ezt a félével rosszabb minőségre, rövid tartama és kevesebb azonosítási lehetőséget biztosító tartalma magyarázta. A hangminta adás után elkészített szakértői véleménymel kapcsolatban már egyik vádlottban sem merült fel aggály, a véleményt a bíróság is elfogadta.

Jelen ügyben az informatikai szakértő is kirendelésre került, mégpedig a futárokról lefoglalt GPS-ekből kinyert adatokat elemezte.

Az ítélet tényállásának lényege az, hogy 2009. decemberre és 2010. augusztusra közötti időszakban H. Z. I. r. vádlott irányításával egy hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő kábítószercsempész bűnszervezet működött, amely jellemzően értékesítési célból Hollandiából, Amszterdamból hozott be Magyarországra, alkalmanként több kilogramm mennyiségű, többnyire szintetikus kábítószert (amfetamin).

A kábítószert Amszterdamban H. Z. I. r. vádlott vásárolta meg, több alkalommal ő volt az, aki azt a Magyarországra szállító futár gépkocsijába elhelyezte. G. Zs. II. r. vádlott a bűnszervezet működtetésében részben közvetítő, részben szervezői szerepet játszott, L. I. III. r. vádlott a kábítószert vásárlások egy részét finanszírozta, valamint a kábítószert

vásárlások anyagi háttérét elemezte, némely esetben a behozott kábítószert értékesítette, illetve több alkalommal a kábítószert elrejtésében közreműködött. M. G. IV. r., M. Zs. V. r., T. O. VI. r., V. B. VII. r. vádlottak, mint kábítószert szállító futárok vettek részt a bűncselekményben. Sz. M. VIII. r. vádlott M. Zs. V. r. vádlott kábítószert szállító futárkénti beszerzésben vett részt. K. M. IX. r. és S. Gy. X. r. vádlottak a Magyarországra behozott kábítószert tekintetében továbbértékesítési céllal történő rendszeres vásárlókként, ennek következtében megbízóként, nagyrészt biztosították a szállítások anyagi fedezetét, illetve ők adták a futároknak a mobiltelefonokat.

H. Z. I. r. vádlott 2009. szeptemberében ismerte meg G. Zs. II. r. vádlottat, akinek egy beszélgetés során elmondta, hogy Hollandiában ismer egy olyan személyt, akitől kábítószert lehet vásárolni. G. Zs. II. r. vádlott ugyanakkor arról tájékoztatta az I. r. vádlottat, hogy ő ismer Budapesten olyan személyeket, akik kábítószert terjesztéssel foglalkoznak, és szívesen befektetnének pénz kábítószert behozatalba, de őket csak a speed érdekli.

H. Z. I. r. vádlott felvette a kapcsolatot a Hollandiában élő D. nevű ismerősével, aki két kiűös kiszerelesben, kilonként 3000 euróért ajánlotta az amfetamin, de nagyobb tételekben történő vásárlás esetén az ár csökkentését ígérte. H. Z. I. r. vádlott ezekről a feltevésekről tájékoztatta G. Zs. II. r. vádlottat, aki rövid időn belül közölte, hogy rendszerben van a dolog. H. Z. I. r. vádlott tájékoztatta mindezekről régi ismerősét, M. G. IV. r. vádlottat is, aki vállalta, hogy futárként rész vesz a Hollandiából Magyarországra történő kábítószert behozatalában.

Ezen megbeszélések szerint első alkalommal 2009. december végén a behozni kívánt 2 kg amfetamin ellenértékét, 1.700.000 forintot – kilonként 850.000 forintot – K. M. IX. r. vádlott G. Zs. II. r. vádlott közvetítésével eljuttatta H. Z. I. r. vádlottnak, aki repülővel Hollandiába utazott, és ott a D-ként nevezett ismerősétől 2 kg amfetamin vásárolt az általa kialakított 4000 euróért, majd azt az időközben bérlet Skoda Octavia típusú személygépkocsival Hollandiába utazó M. G. IV. r. vádlott autójában elhelyezte.

H. Z. I. r. vádlott ezt követően repülővel utazott haza, míg M. G. a személygépkocsival Magyarországra szállította a kábítószert. A sikeres szállítást követően H. Z. I. r. vádlott átvette IV. r. vádlottól a kábítószert, és átadta G. Zs. II. r. vádlottnak, aki azt K. M. IX. r. vádlottnak továbbította. Ekkor még csak K. M. IX. r. vádlott állt nyilvános kapcsolatban G. Zs. II. r. vádlottal, S. Gy. X. r. vádlott csupán a háttérben maradt, de a Magyarországra behozott kábítószert ketjejük számára érkezett és azt ketten finanszírozták.

H. Z. I. r. vádlott és M. G. IV. r. vádlott a sikeres szállítások után megmaradt 300.000 forintnyi haszonon egyenlő arányban megosztották.

Ezt követően 2010. januárjában – közelebbről nem meghatározható időben - IV. r. vádlott közreműködésével még további két alkalommal került sor 2-2 kg amfetamin behozatalra a IX. r. és a X. r. vádlottak által a megállapodásnak megfelelően biztosított alkalmankénti 1.700.000 Ft készpénzből, a fentiekben írt módon és szervezés keretében. H. Z. I. r. vádlott az amfetamin megvásárolásához szükséges pénz fele részét előre magkapta II. r. vádlott közvetítésével IX. r. és X. r. vádlottól, míg a fennmaradó részhez a kábítószert

átadása után jutott hozzá ugyancsak a II. r. vádlott közvetítésével, ugyanis a II. r. vádlott adta át ezekben az esetekben is az amfetamint a IX. r. vádlottnak.

Ezt követően V. r. vádlott vette át a futárszeret, a kábítószer behozatala ezután is a fenti leírak szerint történt Majd IV. r. vádlott ismét bekapcsolódott a csempészetbe. 2010 márciusában III. r. vádlott is belépett a „szervezetbe”, a kábítószer elrejtésére és Magyarországon történő értékesítésére vállalkozott.

M. G. IV. r. vádlott legkevesebb 6 alkalommal vállalkozott futárnak, amikor is ezt követő alkalommal 2010. április 3. napján 03.46 órakor lépett be Magyarországra a hegyeshalmi közúti határátkelőhelyen. A Vám- és Pénzügyőrség Központi Járőrszolgálat járőrei ellenőrzés alá vonták az általa vezetett gépkocsit, ahonnan a csomagtartó bal oldali kárpitja és a sárvédő ív közötti gyári üregében összesen 4 darab, ezüstszínű ragasztószalaggal többszörösen körültekert csomagban összesen bruttó 6248 gramm amfetamint tartalmazó anyagot, bruttó 4 gramm marihuánát, 1 doboz, bruttó 45 gramm tömegű fehér port és 3 gramm hasisgyantát találtak, melyet a hatóság lefoglalt. Ezen anyagok közül mintegy 5846,5 gramm amfetamin volt, amelynek összes hatóanyag tartalma legkevesebb 749 gramm volt, mely hatóanyag tartalom meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak mintegy 75-szöröse. A lefoglalt anyagban további mintegy 1 gramm marihuána, illetve mintegy 1 gramm hasis volt, amelynek delta-9-tetrahydrocannabinol hatóanyag tartalma 0,88 gramm, ami nem haladta meg a csekély mennyiség felső határát.

M. G. IV. r. vádlottól vizeletmintát vettek, abból 7,93 µg/ml amfetamin volt kimutatható, mely a „speed” néven forgalomba hozott kábítószer megelőző fogyasztását jelenti. Az elfogás miatti veszteség pótlása érdekében újabb szállítások – legkevesebb három -megszerzésére került sor, ahol M. Zs. V. r. vádlott volt a futár. Az utolsó alkalommal M. Zs. V. r. vádlottat a Vám- és Pénzügyőrség Központi Járőrszolgálat járőrei 2010. július 1. napján 23.35 órakor a hegyeshalmi határátkelőhely beléptő oldalán igazoltatták és az általa vezetett Fiat Punto típusú személygépkocsit ellenőrizték, ahol a gépkocsi kárpitja mögött 4 csomag, összesen nettó 3789,17 gramm tömegű, legkevesebb 945 gramm amfetamin-bázist tartalmazó kábítószer került elő, amelynek a hatóanyag tartalma meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak mintegy 94,5-szöröse.

Az I. r., a II. r., a III. r. IX. r. és X. r. vádlott az V. r. vádlott elfogását követően is szervezték a kábítószer behozatálát úgy, hogy futárként T. O. VI. r. és V. B. VII. r. vádlott vett részt a cselekményben. Az I. r. vádlott ezen alkalommal is 4 kg amfetamint vásárolt Hollandiában, azonban vittek ki magukkal 3 kilogrammmal mennyiségű, kábítószernek nem minősülő laktóz monohidrátót, valamint a kábítószer újracsomagolásához szükséges vakuumgépet. A fenti anyagot a 4 kg amfetamin „felítése” céljából vitték, így 7 kilogrammra hígította fel I. r. és III. r. vádlott az amfetamint. A csomagokat elrejtették a futárkocsijába.

A Vám- és Pénzügyőrség Központi Járőrszolgálat járőrei 2010. augusztus 12. napján 20.50 órakor K. városban, az Igmándi utca 31. szám előtt ellenőrizték a T. O. VI. r. vádlott által vezetett személygépkocsit, amelyben utasként tartózkodott V. B. VII. r. vádlott.

Az intézkedés során a nyomozóhatóság a jármű motorháztetőjében, az első szélvédő alatti műanyagpalánkkal borított karosszéria gyári üregében 5 csomag, összesen bruttó 7234 gramm amfetamint tartalmazó anyagot talált, amelynek a hatóanyagtartalma meghaladja a jelentős mennyiség alsó határát, annak mintegy 72,5-szerese. T. O. VI. r. és V. B. VII. r. vádlottól vizeletmintát vettek, melyből mindegyikőjük esetén delta-9-THCCOOH-t mutattak ki, ami marihuána vagy hasis fogyasztására utal.

A büntető eljárás során nem került fel adat arra nézve, hogy K. M. IX. r. és S. Gy. X. r. vádlottak a birtokukba jutott kábítószer kinek, mikor, milyen áron értékesítették.

H. Z. I. r. és G. Zs. II. r. vádlottak elhatározták, hogy ezután is szereznek értékesítés céljából kábítószer. H. Z. I. r. vádlott 2010. október vége felé – közelébről nem meghatározható időben - kábítószer vásárlás céljából felvette a kapcsolatot G. D.-vel és meggyeztek 1 kg amfetamin 850.000 Ft értékben történő megvásárlásában.

2010. október 28. napján, G. D. B.-en, a József A. u. 67. szám előtt a megbeszelt mennyiségű kábítószer átadta H. Z. I. r. vádlottnak, aki ezt továbbadta II. r. vádlottnak a B.-en lévő OMV benzinkútnál. Ezután mindketten gépkocsival elindultak, majd a B. Egressy út 150. szám előtt találkoztak, ahova L. I. III. r. vádlott is megérkezett egyalogosan. Ekkor a Vám- és Pénzügyőrség Központi Járőrszolgálat járőrei a vádlottakat a helyszínen elfogták. A II. r. vádlottól lefoglalt, erősen nedves állapotban lévő por megszártított állapotában mért tömege 587,98 gramm, amely nettó 39,4 gramm amfetamin-bázist tartalmazott, mely hatóanyag mennyiség meghaladta a jelentős mennyiség alsó határát, annak mintegy 3,94-szerese.

G. Zs. II. r. vádlottól vizeletmintát vettek, a mintában 27,26 µg/ml amfetamin volt, ami a „speed” néven forgalomba hozott kábítószer megelőző fogyasztását jelenti.

A járőrök a H. Z. I. r. vádlott által vezetett Mercedes SLK típusú személygépkocsi jobb oldali első ajtaján kialakított tartórészben egy Marlboro feliratú cigarettás dobozba helyezett tasakban pirosas színű, kábítószergyanus port találtak, valamint a járműből előkerült egy digitális mérleg is. A lefoglalt Marlboro feliratú cigarettás dobozban, simítózáras műanyag tasakban található 8,44 gramm tömegű pirosas színű por nettó amfetamin-bázis tartalma 0,322 gramm, így a hatóanyagtartalom szerint a lefoglalt mennyiség a csekély mennyiség felső határának 64,4 százaléka. A lefoglalt Momert feliratú digitális mérleg amfetammal volt szennyezett.

H. Z. I. r. vádlottól vizelet mintát vettek, a mintában 0,31 µg/ml amfetamin volt, ami a „speed” néven forgalomba hozott kábítószer megelőző fogyasztását jelenti.

A bíróság a tényállást I. r. vádlott nyomozás során tett beismerő vallomásaára alapította, míg elvetette az eljárás során később tett és a beismerő vallomását visszavonó nyilatkozatát. Nyomozati vallomásaiban ugyanis részletesen beszámolt arról, hogy ki vett részt az elkövetésben, kinek mi volt a feladata, mióta, honnan és mekkora mennyiségű kábítószer hozták be, olyan adatokról is beszámolt, ami korábban a nyomozóhatóság számára nem volt ismert. Az I. r. vádlott vallomását az objektív adatok is alátámasztották (hrvási lista, utaslista, szakértői vélemények, rendőri jelentések, lefoglalásról, házkutatásról készült jegyzőkönyvek adatai).

Az I. r. vádlott nyomozati vallomására és az objektív adatokra is figyelemmel az első fokú bíróság jelen ügyben megállapította, hogy az elkövetők közül I. r., II. r., IV. r., IX. r. és X. r. vádlott bünszervezetben követték el bűncselekményt. H. Z. I. r., G. Zs. II. r., M. G. IV. r., K. M. IX. r. és S. Gy. X. r. vádlottak esetében megállapíthatónak tartotta, hogy olyan összehangoltan működő csoport tagjaként tevékenykedtek, amely csoportra ráillik a bünszervezeti minősítés. A bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékokból értékelte valamilyen elkövető szerepét a bünszervezetben, amit a tényállásban is rögzített. A vádlottak tisztában voltak azzal, hogy az országba közreműködésükkel behozott kábítószer forgalomba kerül, a céljuk is ez volt, és mindezt haszonszerzés végett tették. Az országba behozott jelentős mennyiséget többszörösen meghaladó kábítószer több alkalommal is eljuttott azokhoz a személyekhez (IX. r., és X. r., III. r. vádlottakhoz), akik azt tovább értékesítették, vagyis megnyílt annak a lehetősége, hogy az több személyhez eljusson.

H. Z. I. r. vádlott, aki Hollandiában rendszeresen megvásárolta a jelentős mennyiségű kábítószer, G. Zs. II. r. vádlott, aki a kábítószer ellenértékét és kábítószer tartalmazó csomagokat rendszeresen közveuficte az I. r. vádlott és a IX. r., X. r. vádlottak között, I. III. r., K. M. IX. r., S. Gy. X. r. vádlottak, mint tovább értékesítő személyek, továbbá a több alkalommal is futár tevékenységét végző M. G. IV. r. és M. Zs. V. r. vádlottak kétérdőget kizáróan tisztában voltak azzal, hogy az országba a közreműködésükkel behozott kábítószer forgalomba kerül, a céljuk is ez volt, és mindezt haszonszerzés végett tették.

Sz. M. VIII. r. vádlott, aki H. Z. I. r. vádlottal, és M. Zs. V. r. vádlottal is rendszeres kapcsolatban állt, egy alkalommal maga is kiutazott Hollandiába, ahol I. III. r. vádlottal is megismerkedett, és az utazás céljával is tisztában volt, szintén tudomással bírt arról, hogy az általa ismert vádlottak haszonszerzés végett rendszeresen hoznak be az országba kábítószer, amely forgalomba kerül. E tudás birtokában közreműködött M. Zs. futárkénti beszerzésében, valamint a Hollandiába történő kiutazás során a későbbi futár gépkocsijának vezetésében.

A VI. r. és a VII. r. vádlottak ugyan csak egy alkalommal vettek részt futárként kábítószer behozatalban, de a jelentős mennyiségű kábítószerrel kapcsolatban tisztában voltak azzal, hogy a szállítás célja a forgalomba hozatal volt. Esetükben a kábítószer nem került más személy birtokába, így cselekményük kísérleti szakban maradt.

14. A vagyonszűrtetés

A dolgozatom korábbi részében már kitértem arra, hogy a kábítószer-kereskedelemmel összefüggésben hatalmas összegű illegális jövedelem keletkezik. Ezt a vagyongyáratpodást az elkövetők legálissá igyekeznek tenni, vagyis a hatóságok elől elrejtieni. A kábítószer kereskedelemmel „nagyan” foglalkozó személyek az árakat úgy alakítják ki, hogy belekalkulálják egy-egy szállítmány esetleges elvesztését is, így nem éri őket olyan nagy kár, melyet ne tudnának rövid idő alatt újatermelni. Ezért fontos, hogy a bűncselekmé-

nyek révén a birtokukba került anyagi javukat el lehessen vonni tőlük a büntetőeljárás során. A büntetőeljárás keretében végzett vagyonszűrtetést követően kerülhet sor a lefoglalásra, valamint zár alá vétel elrendelésére. A bűnös úton elért vagyongyarapodás elvonására lehetőség van a bírósági eljárás során, ehhez azonban a nyomozó hatóság határozott megítélésére van szükség. Vagyis a nyomozó hatóság feladata a bűncselekményből származó bűnbűn vagyonszűrtetés, mely nagyrészt belföldi adatgyűjtéssel (ingatlan-nyilvántartás, gépkocsinyilvántartás, adóhatóság, önkormányzat, pénzügyintézetek) végrehajtható, azonban hatékonyságát növelheti a titkos eszközök alkalmazása. Cél szerű a vagyonszűrtetést megelőzően, illetve párhuzamosan olyan információk feltárása, melyek nem feltétlenül állnak szoros kapcsolatban a hiteles nyilvántartásokban fellelhető adatokkal. Így érdemes lehet az egyes személyek szoros családi és baráti köztársaságainak feltérképezése, hiszen gyakran tapasztalhatjuk, hogy a bűnös vagyont más nevével szerepeltetik. Itt utalok arra, hogy a Btk. 74. § (4) bekezdése alapján a bünszervezetben való részvétel alatti szerzett vagyonszűrtetés, továbbá a kábítószer forgalomba hozójának, vagy kereskedőnek az elkövetés ideje alatt szerzett vagyona ellenkező bizonyításig vagyonszűrtetés alá esik. Ebben az esetben a terheltnek kell bizonyítania a vagyonszűrtetés eredetét. Ezért fontos, hogy a felderítés során a gazdasági, vagyoni viszonyokat folyamatosan figyeljük, mert ezáltal megállapítható az a bűncselekményből származó haszon, amire vagyonszűrtetés rendelkezhető el.

15. Befelezés

Ulpianusi jogelv szerint a pusztia gondolat sohasem lehet büntetendő. Ez különösen igaz a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén. Ez alapján érdekes kérdés az, ha egy intézkedés során nagyobb mennyiségű drogot találunk egy elkövető kocsiában, akiről csak egy közvetett információ került fel, hogy kábítószer kereskedelmet folytat, akkor ez esetben a kábítószer kereskedelem milyen módon bizonyítható, hiszen csak a mennyiségből lehet következtetni arra, hogy az érintett nem csupán fogyasztó. Megállapítható, hogy önmagában a lefoglalt kábítószer mennyiség alapján nem lehet megállapítani a kábítószer kereskedői magatartást, ha egyéb olyan bizonyíték nem áll rendelkezésre, amely arra utal, hogy haszonszerzés reményében több személyhez kívánta juttatni az anyagot, mint ahogy a dolgozatomban hivatkozott jogesetek is ezt mutatják. Ezért is különösen fontos a nyomozóhatóság munkája a felderítés során és a nyílt eljárásban is, a kellő részletességű kutatás, szemle, pontos és szabályos lefoglalás és egyéb tevékenység során. Az ezekből nyert adatokból dolgoznak a hatóságok, történnik meg a gyantszűrtetés, a vádirat szerkesztése. A bírósági eljárás során a rendelkezésre álló bizonyítékokat értékelni az eljáró bíróságnak amennyiben a tényállás megállapításához szükséges, további bizonyítást is elrendelhet. A bizonyítás csak akkor törvényes, ha a jogszabályi rendelkezéseknek megfelel. Ezért nagyon fontos, hogy már a felderítés/eltérő eljárás során kellő

precizitással jogszabályokat betartva végezze a nyomozóhatóság a tevékenységét, hogy az általa összegyűjtött adatok, információk a későbbiekben bizonyítékként felhasználhatóak legyenek és azokat ne támadhassa a védelem. Mint ahogy már korábban kifejtettem, bele láthatam a felderítők munkájában. Ennek során azt tapasztaltam, hogy a felderítők nagyon képzett szakemberek, akik jól átértékelik az ügyeket, ismerik az alkalmazandó jogszabályokat. Munkájuk során minden szükséges eszközt igénybe vesznek mielőtt pl. lehallgatásra engedélyt kérnek. Részletes jelentéssel küldik meg kérelmüket a bírósághoz, ügyességhöz, ezért a bíróság általában engedélyezi is a kérelemben foglaltakat. A leplezett eszköz alkalmazása során a nyomozók több ponton is rámutattak hiányosságokra. Ennek példájául említeném azt, amikor egy bizonyos személygépkocsiban történtek megfigyeléseire, rögzítésére szól az engedély egy fedett nyomozó alkalmazása során és az elkövetők egy másik gépkocsival vizslik el a fedett nyomozót, az ott hallottak tekintetében engedélyezhető-e a rögzítés? Elméletileg utólagos engedély nincs.

Sok esetben a lehallgatás során jutnak a felderítők olyan információkhoz, amik a későbbi eljárás menetét is meghatározzák. Az ügyesség viszont nem teljesíti kérelmüket a bíróságra a lehallgatás vonatkozásában, a fokozatosság elvére figyelemmel.

A nyomozók hiányosságként jelölték meg azt is, hogy a leplezett eszközök engedélyezésére irányuló kérelmüket nem tudják elektronikus formában elküldeni, ezért az, hogy minősítik és az ügyességhöz, a bírósághoz saját maguk juttatják el, plusz adminisztratív terhet ró rájuk.

Féltkező bíróként azt emelem ki a dolgozatom zárásaként, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeknél munkánk során a bizonyítási nehézségek jelentik a legnagyobb kihívást. Arra alapozom ezt a megállapítást, hogy ezen bűncselekmények az ún. áldozat nélküli bűncselekmények körébe tartoznak, emiatt nagyon magas a látencia. Rendszerint több év telik el egy-egy kábítószeres bűncselekmény esetén a felderítéstől a bírósági eljárástól, illetve a jogerős döntésig, mivel jóval bonyolultabb és aprólékosabb bizonyítást igényel, mint más „hagyományos” bűncselekmény. Ezért az eljárások elhúzódhatnak. Sok esetben külföldi állampolgárságú az elkövető, így a tolmács személyét is nehéz kiválasztani, különösen, ha különleges nyelvjárással beszél. Másik jellegzetessége ezen bűncselekményeknek, hogy ún. „sok szakértős” bűncselekmények, ezért a szakértői vélemények időigényes elkészítése jellemzi, de emellett hatalmas összegű büntügyi költség is felmerül az eljárások során. A büntügyi költség a nyílt eljárások során keletkezik, nagy részét a szakértő és a tolmács díja képezi. Ugyanakkor ezen bűncselekmény felderítése is jelentős költséggel jár, figyelemmel a képzett humán erőforrás és technikai felszerelés alkalmazására. Ezen összegek pedig nem jelentkezhetnek büntügyi költségként. Megállapítható, hogy sok esetben olyan szervezettséget igényel a nyomozóhatóság részéről a figyelem, és egyéb eljárási cselekmény, aminek már nem is rendelkeznek elég erővel. Láthatjuk, hogy a természettudományok szédlhetes ütemben fejlődnek a XXI. században. Ennek büvökörében zajlik a kábítószeres bűncselekmények elkövetése és a felderítése is. Ez két dolgot jelent a témám szempontjából. Egyrészt mivel sok szakértős ügyként

operatíválható a kábítószeres bűncselekmények, valamint szakértőnek szakosodnia kell, tovább kell képeznie magát, mint ahogy a bűnüldöző hatóságok tagjainak is. Másrészt rendkívül gyorsan avulnak a különböző gépek, programok, informatikai eszközök, technikák, ezért a bűnüldöző hatóságoknak és a szakértőknek is technikailag megfelelő háttér szükséges ahhoz, hogy megelőzzék, de legalább utólagják az elkövetők szaktudását és technikai bázisát. A szervezett bűnözés ugyanis komoly befektetéseket eszközöl az újabb technikai vívmányok és a természettudományos módszerek elsajátítására és beszerzésére. Úgy lehet hatékony a bűnüldözés, ha a hatóságok is rendelkeznek azon esztéchnikkal, legmagasabb szintű gépparkkal, mint az elkövetők. Felgyorsult világunkban a kommunikációs technika is fejlődik, és ezeket a bűnözők is ismerik, ezért a felderítés mögé is hasonló módokat kell biztosítani.

A természettudományok, a műszaki tudományok fejlődése miatt szükséges a szaktudás fejlesztése és a megfelelő eszközök beszerzése, ennek érdekében anyagokra van szükség. Legnagyobb kihívás, hogy lépést tudjanak tartani a hatóságok ezzel a fejlődéssel. Tapasztalhatjuk, hogy egy-egy bűncselekmény bizonyítása során a háttérigények különbözőek. Egyes bűncselekmények felderítése esetén nem változnak az eszközök és a módszerek, a hatóságok több éve ugyanolyan elvek mentén dolgoznak. Vagyunk például a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményét, ahol a pszichológus és a pszichiáter szakértők gyakorlatilag ugyanazon tesztekkel, módszerekkel vizsgálják, most is, mint több évvel ezelőtt és ugyanolyan hatékonysággal. Ez a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyításánál nem így van, ha a bűnüldöző hatóság nem követné a modern technika, és a real, illetve a természettudományos ismeretek fejlődését, akkor a korábban alkalmazott módszerekkel semmire nem jutna, nem tudná figyelni, lehallgatni az elkövetőket, a szakértők nem tudnák kimutatni az újabb anyagokat.

Véleményem szerint a nyomozóhatóságnak a felderítés során elsősorban a „nagy” értékesítőkre kell koncentrálni, mert akkor lehet eredményesebben felvenni a harcot a kábítószer kereskedelemmel szemben. A hierarchikus felépítés miatt a felsőbb szintekhez a fogyasztóktól, illetve dlterektől juthatunk el. Ezért együtt kell működni a különböző hatóságoknak, mind országos, mind helyi szinten, továbbá a nemzetközi „piaeon” is. Nagy hangsúlyt kell fektetni a „bonlasztásra”, ami a fedett nyomozó beépülésével valósulhat meg leginkább. Ekkorben nagyon visszaserzési eljárás kezdeményezhető, amit megtekinhet a felső szint is. Ennek érdekében a felderítés során kelto adatok kell gyűjteni a célszemély vagyoni helyzetéről a pénzügyzetektől, az ingatlan-nyilvántartásból, a gépjármű-nyilvántartásból, az adóhatóságtól, önkormányzatoktól.

Fontos lenne, hogy a különböző szakmai ágak megismerjék egymás munkáját, mind-egyik hatóság láthatná, hogy a társszervt milyen problémákkal küzd. Egy más munkájának a megismeréséből, pedig egyenesen következik a hatékony együttműködés, ami azt eredményezné, hogy növekedne a tisztelet egymás iránt. Véleményem szerint a szakosodás – mint ahogy korábban írtam – nagyon fontos a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel kapcsolatba kerülő hatóságoknál. Itt a nyomozóhatóság mellett gondolkodnak

ügyesekre és a bírakra is. A közös képzések, konferenciák lehetőségét adnának a speciális ismeretek megszerzésére, továbbá az együttműködés alapját is meglermenték. Ennek fényében minden bíró kollégámnak javaslom, hogy vegyen részt egy művelésben, hiszen így pontos és tiszta képet kapna a nyomozók precíz munkájától.

Cicero szavaival élve: Minden fellegvár bevehető! Ez az ókori bölcsesség igaz a szertevezett büntözésre is, melynek számos várát sikerült már ledönteni. Minden eredményes akció és azt követő jogerős ítélet egy újabb lépést jelent ezen az úton.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Az 1961. évi V. tv. 198. §

(1) Aki a hatósági előírások megszegésével vagy kijátszásával három évezetre alkalmas kábítószert készít, megszerzi, tart vagy forgalomba hoz, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A bűntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűntettet helyszínen, visszaesésként, vagy bűnszövevényben követték el!

A 198. § ismét keretdiszpozíciót fogalmazott meg, amelyet az igazgatási szabályok megsértésével lehetett megvalósítani.

2. számú melléklet

1993. évi XVII. törvény

„282. § (1) Aki a hatósági előírások megszegésével kábítószert termeszt, előállít, megszerzi, tart, kínál, átad, forgalomba hoz, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz vagy azzal kereskedik, bűntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A bűntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a, tizletszerűen,
b, fegyveresen,
c, fiatalkori vagy gyermekkorú személy felhasználásával követi el, illetve az elkövetés folyamatán ilyen személy jut kábítószerthez.

(3) A bűntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a, jelentős mennyiségű kábítószerral,
b, kábítószernek a hatósági előírások megszegésével való termesztésével, előállításával, megszerzésével, forgalomba hozatalával vagy kereskedelmével foglalkozó szervezet keretében követik el.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerinti bűntetendő az is, aki a kábítószertel visszaélés bűncselekményének elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(5) Aki kábítószertel visszaélésre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Aki az (1) bekezdésben írt kábítószertel visszaélés csekély mennyiségre követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(7) Aki nagy nyilvánosság előtt kábítószert-fogyasztásra hív fel, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

282/A. § Nem büntethető, aki

a) csekély mennyiségű kábítószert saját használatra termeszt, állít elő, megszerzi vagy tart,

b) a kábítószert fogyasztásával összefüggő - két évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb bűntetendő - bűncselekményt követett el, feltéve, hogy az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószert-függőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült.

3. számú melléklet

1998. évi LXXXVII. törvény 62. §-ával módosított visszafelkészítés kábítószerrel tényállásai:

282. § (1) Aki a hatósági előírások megszegésével kábítószerrel termeszt, előállít, megszerz, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz, bűntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a hatósági előírások megszegésével kábítószerrel kinal, átad forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, bűntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés az (1) bekezdés esetén két évtől nyolc évig, a (2) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a, tültszeretlen,
- b, fegyveresen,
- c, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy követi el,
- d, tizennyolcadik életévét betöltött személy tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával követi el, illetve az elkövetés folyamán ilyen személy jut kábítószerhez,
- e, nem kábítószerfüggő személy kábítószerfüggő személy felhasználásával követi el.

(4) A büntetés a (2) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt oktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, köznyilvános feladatok ellátására rendelt épületek területén, annak környezetében, a fegyveres erők vagy a büntetés-végrehajtási szervvel objektumában követik el.

(5) A büntetés az (1) bekezdés esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, a (2) bekezdés esetén tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a, jelentős mennyiségű kábítószerre, bűnszervezet tagjaként vagy megbízásából követik el.
- (6) Az (1)-(5) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a kábítószerrel visszafelkészítés bűncselekményének elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltatót
- (7) Aki kábítószerrel visszafelkészítés elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közvéleményben megállapodik, bűntettet követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (8) Ha a kábítószerrel visszafelkészítéssel csekély mennyiségű kábítószerre követik el, a büntetés vétség miatt az (1) bekezdés esetén két évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, a (2) bekezdés szerinti kinalás és átadás elkövetési magatartások esetén két évig terjedő szabadságvesztés
- (9) Aki

- a, a hatósági előírások megszegésével kábítószerrel fogyaszt,
  - b, nagy nyilvánosság előtt kábítószer-fogyasztásra hív fel, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétségét követi el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- 282/A. § (1) Az a kábítószerfüggő személy, aki a hatósági előírások megszegésével kábítószerrel termeszt, előállít, megszerz, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz, vétségét követi el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Az a kábítószerfüggő személy, aki a hatósági előírások megszegésével kábítószerrel kinal, átad forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, bűntettet követi el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (3) A büntetés bűntettet követi el (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen követik el.
- (4) A büntetés bűntettet követi el (1) bekezdés esetén két évtől nyolc évig, a (2) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

- (5) Az a kábítószerfüggő személy, aki a hatósági előírások megszegésével
- a, kábítószerrel fogyaszt, illetve saját fogyasztása céljából tart,
- b, csekély mennyiségű kábítószerrel saját fogyasztása céljából előállít, termeszt, megszerz,
- c, csekély mennyiségű kábítószerrel tizennyolcadik életévét betöltött személynek fogyasztás céljából kinal, átad vétségét követi el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

- (6) Nem büntethető a kábítószerfüggő személy
- a, az (5) bekezdés a-, b- pontja esetén, vagy
- b, ha kábítószer-fogyasztásával összefüggő-két évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb bűntettel más bűncselekményt követett el,

feltéve, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatosan, kábítószerfüggőségét gyógyító kezelésben részesült.

4. számú melléklet

A 2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyv hatályos szabályai

A Btk. az egészséget veszélyeztető bűncselekmények csoportjában az alábbi módon fogalmazza meg a tényállást

A Btk. 176. § (1) bekezdése szerint, aki kábítószerrel kinal, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, bűntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) bekezdése értelmében a bűntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) bűnszövetségben,
- b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva vagy
- c) a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítményében követik el?

(3) bekezdés értelmében a büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(4) bekezdés szerint az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltatót

(5) bekezdés akként rendelkezik, hogy aki csekély mennyiségű kábítószerrel kinal vagy átad,

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt két évig,

b) a (2) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) bekezdés értelmében, aki

- a) az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, három évig,
- b) a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. 177. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

- a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek kábítószerrel kinal, átad,
- b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával kábítószerrel forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,
- c) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében kábítószerrel
- cc) kinal, átad,
- cd) forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,

bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Btk. 178. § (1) bekezdése szerint aki kábítószerrel termeszt, előállít, megszerz, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, bűntettet követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- a) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

- aa) üzletszerűen,
 ab) bünszövevényben,
 ac) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva,
 b) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha jelentős mennyiségű kábítószerre,
 c) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha különösen jelentős mennyiségű kábítószerre követik el a büncselekményt.”
- (3) bekezdés értelmében az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott büncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
- (4) bekezdés akként rendelkezik, hogy aki az (1)-(2) bekezdésben meghatározott büncselekmény elkövetésére irányuló előkészület követi el, büntetési mértékét három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (5) bekezdés szerinti, ha a büncselekményt csekély mennyiségű kábítószerre követik el, a büntetési mértékét az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt két évig,
 b) a (2) bekezdés aa) és ac) pontjában meghatározott esetben három évig terjedő szabadságvesztés.
- (6) Aki kábítószer fogyaszt, illetve csekély mennyiségű kábítószer fogyasztás céljából megszerzi vagy tart, ha súlyosabb büncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
179. § (1) bekezdése értelmében az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki
 a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával vagy
 b) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében
 kábítószerrel termeszt, előállít, megszerz vagy tart, büntetési mértékét két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával kábítószerrel az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít.
- (3) bekezdés szerint a büntetés
 a) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha
 aa) bünszövevényben,
 ab) üzletszerűen,
 ac) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva,
 b) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha jelentős mennyiségű kábítószerre,
 c) öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha különösen jelentős mennyiségű kábítószerre követik el a büncselekményt.
- (4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott büncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
- (5) Aki az (1)-(3) bekezdésben meghatározott büncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követi el, büntetési mértékét három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (6) Ha a büncselekményt csekély mennyiségű kábítószerre követik el, a büntetés mértékét
 a) az (1) és (2) bekezdésben meghatározott esetben három évig,
 b) a (3) bekezdés ab) és ac) pontjában meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.
180. § (1) bekezdése rendelkezik a megszüntetési okról. Nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatára termeszt, előállít, megszerz vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a büncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatosan, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.
- (2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható, ha a büncselekmény elkövetését megelőző két éven belül
 a) az elkövetővel szemben az eljárást az (1) bekezdésben meghatározott büntethetőséget megszüntető okra figyelemmel figyelemre értékelték fel, vagy
 b) az elkövető büntetőjogi felelősségét kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatt megállapították.

(1) A Btk. § (1) és (5)-(6) bekezdés, illetve a 179. § (1)-(2) és (6) bekezdés esetén - ha az (1) bekezdés nem alkalmazható - a büntetés korlátlannal enyhíthető, ha az elkövető a vádemelésig lehetővé teszi a kábítószer értékesítő személyi kilétének megállapítását.

A Btk. 181. § szabályozza a koros szenvedélykeltést. Az (1) bekezdése értelmében az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószerrel nem minősülő kábító hatású anyaggal, illetve szor kóros élvezetere rábírt vagy rábírtni törekedett, vagy

b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószer fogyasztására rábírtni törekedik, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. 182. § a kábítószer készítésének elősegítését rendeli büntetni. Az (1) bekezdés szerinti, aki kábítószer termesztése vagy előállítás céljából ehhez szükséges anyagot, berendezést vagy felszerelést
 a) készít, megszerz, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, átad,
 b) forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, ha súlyosabb büncselekmény nem valósul meg, büntetési mértékét két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) bekezdés a súlyosabb büntetendő eseteket szabályozza.

(4) bekezdés büntetni rendeli az előkészületet.

(5) bekezdés a megszüntetési okról rendelkezik.

Uj) pszichoaktív anyaggal visszaélés szabályai- Btk. 184. §, 184/A. §, 184/B. §, 184/C. §

A Btk. 184. § (1) bekezdése szerint aki új pszichoaktív anyagot kínál, átad, forgalomba hoz vagy azzal kereskedik, büntetési mértékét két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A (2) bekezdés szerint a büncselekmény súlyosabb minőségű, ha bünszövevényben,

b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva vagy

c) a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítményében követik el.

Az új pszichoaktív anyag tekintetében a törvényalkotó a kábítószer kereskedelem és kábítószer birtoklás tényállásának rendező elvét veszi át, ezért azt nem is részletezem. A különbségeit a dolgozatomban részletesen kifejtettem.

5. számú melléklet

FELHASZNÁLT IRODALOM

Feketeipiaci heroinkészítményekben előforduló adalék- és hígító komponensek

Adalék komponensek

Egyéb kábítószeres: kokain, hidromorfon, metakvalon, méfádon, amfetamin, metamfetamin
 Helyi érzéstelenítők: kokain, prokain, benzokain, lidokain, tetrakain

Stimuláló szerek, koffein, efedrin

Altatók, nyugtatók: metokarbamol, xylozin (állatgyógyászatban használatos), barbital, fenobarbital, allobarbital, amobarbital, barbition, diazepam, oxazepam, tiopental, klorpromazin, szkopolamin

Láz- és gyulladáscsillapítók: antipirín, acetaminofén, aszpirin, fenacetin, paracetamol

Vitaminok, nikotinamid (B3), aszkorbinsav

Hígító komponensek

Szerveletlen sók: magnézium-szulfát, báriumszulfát, ammónium-szulfát, kalcium-karbonát, kalcium-szulfát, nátrium-karbonát, kalcium-foszfát, szódaalkarbóna, konyhasó,

Szénhidrátok (cukrok stb.): dextróz, glükóz laktóz, mannitol, szuktróz, mozzitol, szaharóz, keményítőt, cellulóz, liszt

Egyéb anyagok: szilikaagél, dolomit, borkősav, citromsav

(C)

Egyéb anyagok: metoprolol (vérmomás csökkentő), difenhidramin (allergia elleni szer), szalticilsav (baktérium és penészgomba ölő), amitriptilin (depresszió kezelésére), piracetám (alkoholiszták kezelésére), kinin (malária elleni szer), fenoflifen (hashajtó), sztrichnin (görsokozó), bisacodyl (hashajtó)

- Lévai Miklós: Kábítószeres és bűnözés, Budapest, Közgazd. és Jogt. Kvk., 1992.
- Dallos Norbert Gondolatok a fogalmazói megatartás és a bűnszövetségben elkövetés bizonyításáról, *Ügyészek Lapja*. Szakmai érdeklékviseleti folyóirat, 2013. 20. évf. 5. sz.
- Korona Lajos: A nyomozás felügyelet gyakorlati kérdései a kínálati oldali kábítószerbűncselekményekkel kapcsolatos ügyek nyomozása során, *Ügyészek Lapja*. Szakmai érdeklékviseleti folyóirat, 2013. 20. évf. 5. sz.
- Varga Péter: A kábítószerrel visszaélés bűncselekmény nyomozásának sajátosságai, *Beltügyi Szemle*, 2012. 60. évf. 5. sz.
- Varga Péter: A gyanúsított kihallgatásának sajátosságai a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények kapcsán, *Magyar Rendészet*, 2010. 10. évf. 3-4. sz.
- Frech Ágnes: Jogalkotás és jogalkalmazás In.: *Drogpolitika számokban*, szerk. Felvinczi Katalin, Nyírády Adrienn, Nemzeti Drogmegelőzési Intézet. Budapest: UHarmattan, 2009.
- Kábítószerrel kapcsolatos jogalkalmazói problémák. - A kábítószer-bűntetőjog aktuális problémái Magyarországon. In.: [A Magyar Kriminológiai Társaság 2007. évi tudományos ülésén elhangzott előadások írásos anyaga.] szerk. Both Emőke. Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 2008.
- Krecsik Eldoróda: Kábítószerrel kapcsolatos jogértelmezési problémák, *Kriminológiai Közlemények* 65. sz., 2008.
- Ligei Miklós: A kábítószeres és az azokra irányuló egyes cselekvések büntetőjoga - történeti vázlat és problémafelvetés, *Kriminológiai Tanulmányok*, 44. köt. 2007.
- Mészár Róza: A kábítószerrel visszaélés büntetével kapcsolatos szabályozás változásai és a bírói gyakorlat néhány problémája, *Tanulmányok Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére szerk. Gál István László, Hornyák Szabolcs, kiad. a Pécsi Tudományegyetem, Állam- és jogtudományi Kar. Pécs, 2006.*
- Frech Ágnes: A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi megítélése, avagy a kabulahoz való jog. Wiener A. Imre ünnepi kötet, szerk. Ligei Katalin [közéleti és jogtudományi Kar. Budapest: KJK-Kerszöv, 2005.
- Jungl Eszter: Észrevételek a kábítószerrel visszaélés bűncselekményének új szabályozásához, *Bírálk Lapja*. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata, 2004. 1-2. sz.
- Kovács Gyula: A Btk. 2003. március 1-től hatályba lépett, kábítószerrel kapcsolatos különös részli tényállásai nyomozásának gyakorlati tapasztalatai, *Országos Rendőri-Főkaptányúság. Tájékoztató*, 2003. 5. sz.
- Ritter Ilfiko: Kábítószer-fogyasztás - büntetőjog – határosság, *Beltügyi Szemle*, 2003. 51. évf. 11-12. sz.
- Lévay Miklós: A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika és büntetőjogi szabályozás alakulása Magyarországon az 1970-es évek végétől napjainkig. In.: *Facultas nascitur: 20 éves a jogászképzés Miskolcon: [a Miskolci Egyetem Állam- és jogtudományi Karának kiadványa]*, Miskolc, Bibor K., 2001. *Jogtudományi Közöny*, 2002. 6. sz.
- Nagy Lilla: A kábítószerrel visszaélés büntetvény bizonyítási nehézségei a gyakorlatban, *Ügyészek Lapja*. Szakmai érdeklékviseleti folyóirat 1999. 6. évf. 1. sz.
- Jambor Gellért: A szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem kapcsolata, *Themis: Az ELTE Állam- és jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata* 1. sz. (2016). Internet: http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2016_jun.pdf (letöltés ideje: 2019. február 26.
- Jambor Gellért: Az új pszichoaktív anyagok megjelenése, elterjedése és az új jelenséggel szembeni lehetőséges büntetőeljárási és kriminalisztikai válaszlehetőségek. 1. rész - Themis. Az ELTE Állam- és jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 2. sz. (2014). Internet: http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2014_dec.pdf (letöltés ideje 2019. február 26. - 2. rész -

- Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata 1. sz. (2015) Internet: http://www.ajk.elte.hu/file/HEMIS_2015_jun.pdf. (letöltés ideje: 2019. február 26.)
19. Ritter Ildikó: A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999 március 1. után. Kutatási beszámoló. Budapest, L'Harmattan, 2003. (Nemzeti Drogmegelőzési Intézet. Szakmai forrás sorozat.)
20. Módos Annamária: A legújabb drogok és jogi következményei, Ügyészek Lapja. Szakmai érdeklépviseleti folyóirat, 2014. 6. sz.
21. Gödöny József: A bűnözés új jelenségei, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, 28 internet: http://www.okri.hu/images/stories/KI1/k150_2013_sec.pdf (letöltés dátuma: 2019. március 6.)
22. Ritter Ildikó: Ügyészek libikókán: A hazai kíméleti oldali kábítószer bűncselekményekkel kapcsolatos jogszabályi környezeti hatásvizsgálatának eredményei, Ügyészek Lapja. Szakmai érdeklépviseleti folyóirat, 2013. 5. sz.
23. Ritter Ildikó: Bűnügyi statisztika és kutatási eredmények, Ügyészek Lapja. Szakmai érdeklépviseleti folyóirat, 2013. 5. sz.
24. Frech Ágnes: A kábítószer-büntetőjog aktuális problémái Magyarországon, Kriminológiai Közlemények. 65. sz., 2008. internet: <http://www.kriminologia.hu/sites/default/files/65frech.pdf>. (letöltés dátuma: 2019. március 1.)
25. Felméry Zoltán: A súlyos és szervezett bűnözés átlali fenyegetettség értékeléséről szóló Európai jelentés ismertetése – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2019/7. – Kiadó NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2019, március 19.
26. Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, szerkesztő dr. Kónya István, hvgorai Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest 2015.
27. Egyetemes Lexikon-Magyar Könyvklub. Officina Nova kiadó, 1994. Főszerkesztő Marília László 446.o.
28. Dr. Ignác György Gyakorlati útmutató a kábítószerre kapcsolatos büncselekmények tárgyalásához kéziratt
29. Dr. Barándy Gergely, dr. Enyedi Krisztián: Lepezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új büntetőeljárás törvény margójára - <http://ujbk.hu/dr-barandy-gergely-dr-enyedi-krisztian-lepezett-eszkozok-es-titkos-informaciogyujtes> (letöltés dátuma: 2018. december 18.)
30. Horváth Szabina: A vegyszerekértő feladata a kábítószer anyagának és mennyiségének meghatározása kérdéseiben, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém 2005 Büntetőjogi Tanulmányok VI. kötet, szerkesztő Kahler Frigyes
31. Eurojust 2016 éves jelentés. <http://www.eurojust.eu/doclibrary/corporate/Pages/annual-report.aspx>. (letöltés 2019. február 28.)
32. Büntetőeljárás Jog Kommentár a gyakorlat számára, Szerkesztő Dr. Belegi József, hvgorai Lap- és Könyvkiadó Kft. 2018.
33. Nyeste Péter: A leplezett eszközök hatékonysága – Tanulmány 157. o. Györi Törvényeszeki könyvtára

A gyermeknek feltételes büntethetősége

A belvárosi képesség mint a hazai büntetőjog felelősségi kategóriája

Bevezetés

Több mint öt évitized jogalkotói gyakorlatával szakított a 2013. július 1. napján hatályba lépett a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) azzal, hogy megváltoztatta a tizenegyedik életév betöltéséhez kapcsolódó egységes büntethetőségi korhatárt: egyes kiemelkedő súlyú bűncselekmények esetén leszállította azt tizenkettő évről a kitéllettel, hogy a tizenegyedik életévét be nem töltött elkövető esetén a büntethetőség a belvárosi képesség vizsgálatához kötött. Ez a rendelkezés a büntethetőségi korhatár szektorális lesszállításán túl azt is jelentette, hogy a törvény egyúttal visszahozta a fiatalokra vonatkozó szabályozás keretei között hazánkban is jelentős jogtörténeti előzményekkel rendelkező – és jogalkalmazói körökben is támogatott – feltételes büntethetőségre vonatkozó szabályozást.

A kodifikáció eredményeként megszületett sajátos megoldás azonban a belvárosi képesség mibenlétét illetően minimális útravalóval látta el a jogalkalmazót: maga a törvénysszöveg az elkövetés idejére „a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás”-t írja elő a büntethetőség feltételként, ennek tartalmáról azonban egyáltalán nem ejt szót.

A törvény miniszteri indoklása röviden kitér ugyan – lényegében az akcelerációra? hivatkozással – a büntethetőségi korhatár lesszállításának szükségességére, ám a belvárosi képesség mint új felelősségi kategória tartalmát illetően adós maradt az iránymutatással. A jogalkalmazó kérdésére nem ad választ a tudomány sem, mivel a törvénysszövegben így megfogalmazott „belátás” fogalma nem szerepel pontosan körülírt tartalommal bíró definícióként sem a jogdogmatika, sem a pszichológia területén.

Az a törvénysszövegből egyértelmű, és a jogalkalmazók véleménye is egybehangzó abban, hogy a tizenkettő és tizenégy év közötti elkövetők esetén vizsgálandó belvárosi képesség nem egyezik meg az elemülködés kóros állapotához kapcsolódóan definiálható beszámítási képességgel.

Így a fiataloktat ügyekben eljáró gyakorlati jogászoktat abba a helyzetbe kerülünk, hogy 2013. július 1. napját követően a büntetőjogi felelősségtől való döntés során olyan feltételt kell vizsgálnunk, melynek tartalma a törvényben pontosan nem meghatározott,

¹ Dr. Gergő Brigitta, bírő, fiataloktat ügyektat szakjogsza. Győri Íráshírtéség

² Az akceleráció a biológiai és felgyorsulás: a biológiai és idejét demográfiai kutatások ma már nem a 14. hanem a 12. életévben határozzák meg. (Dr. Ligeti Katalin: A fiataloktat büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója – Büntetőjogi Kodifikáció 2006/2. - http://bunmegelozes.easzyhosting.hu/dok/fk_konceptoiol.doc utolsó letöltés 2018. május 22.)

ennél fogva annak kimunkálása – hiába telt el több mint öt év a hatályba lépése óta – még mindig a joggyakorlatra vár.

A gyakorlati alkalmazás során egyéb útmutatás hiányában fordulhatunk a hazai jogtörténetbeli előzményekhez, a téma jellegéből eredően szorosan kapcsolódva a büntelhetőségi életkor kérdéséhez, némileg kitérve arra is, hogy a büntetőjogi való gondolkodás, a büntető-jogtudomány történeti fejlődése milyen formában hagyott nyomot az egyes korszakok szabályozásán. További támpontot adhatnak az e fogalmi körben már kiforralt joggyakorlattal rendelkező európai országok szabályozási koncepciói, továbbá azok a nemzetközi jogi dokumentumok is, amelyek Magyarországra nézve kötelezőek.

Mind ezek tükrében alakíthatjuk ki annak értelmezését, hogy milyen teret engednek a beljárási képesség fogalmának tartalmi elemei számára a jelenleg hatályos rendelkezések adta keretek, és ezeket a szempontokat használhatjuk akár majd előremutató jogértelmezéssel is a kívánatos jövőbeni szabályozás alakítására.

1. A gyermek- és fiatalkorúak büntelhetőségére vonatkozó hazai büntetőjogi szabályozás alakulása

1.1. Korai előzmények

A **középkorban** a gyermekkor fogalma még nem létezett, a gyermeket „kis felnőttnek” tekintették, akit ugyanolyan kötelezettségek terhelték, mint a felnőtteket, a büntető igazságszolgáltatás során pedig az értelmi fejlettség szintje legfeljebb a szankciókiszabásnál juthatott szerephez.³

Magyarországon a **rendi időszakban** a büntelhető kor alsó határát a nemesi jogban az ún. „főrényes kor”⁴ eléréséhez kötötték, amelyet Werbőczy István szokásjogként érvényesülő Hármaskönyve (1514) óta a tizenkettedik – illetve a férfiaknál a régi jogra hivatkozással tizennyedik – életévben határoztak meg. Werbőczy nem indokolta az életkor jogképességet jelölő korhatárok létét, csak tényként közölte: A nemesi jogban a gyermekkor a büntetőjogi felelősségrevonást kizárta. A nem nemesekre ilyen egyértelmű rendelkezés nem született, de hasonlóan jártak el az alacsonyabb rangú hatóságok a városokban, az úriszékek előtt is.

Az megállapítható, hogy az eljáró bíróságek rendszeresen foglalkoztak az életkor szerepével, érzékelték a felelősség és az életkor szerves kapcsolatát már a XVII-XVIII. században.⁵ A korabeli bírói gyakorlatból levonható egyrészt az a következtetés, hogy a gyermek vagy serdületlen korú elkövetőkkel szemben eltérő szigor alkalmazását tartották

célzatúknak, másrészt a 12 éves korhatár inkább csak zsínó mértékű szolgálat, nem tekintették átléphetetlennek.⁶

A **felvilágosodás korai** követően a büntető törvénykönyv megalkotására irányuló kodifikációs kísérletek során is megjelent az életkor felelősségbeli jelentőségének elismerése.

Az 1795. évi tervet (Codex de delictis eorumque poenis) és a Deák Ferenc-féle 1843-as „A büntettekről és büntetésekéről” szóló büntető anyagi jogi javaslat is a tizenkettedik életév betöltéséhez kötötte a büntető eljárást alá vonhatóság alsó korhatárát, és a fiatalkorúságot beszámítást enyhítő körülményként rendelte figyelembe venni – azzal az indokkal, hogy a gyermekkorú és a fiatalkorú elkövető felelőképesége eltér a felnőttétől. A korabeli bírói gyakorlat általában elfogadottnak tekintette, hogy a gyermekkorúaknál a beszámításhoz szükséges beljárási képesség hiányzik, a fiatalkorúaknál pedig a tettenyilváníthatóság elbírálásának lehetőségét a feltehető nevelési hiányosságok és az ennek kiküszöbölésére alkalmazható javíthatóságok indokolta. Mindkét tervet szövegezői szükségesnek látták azonban leszögezni, hogy a tizenkét év alatti gyermekek tette sem lehet következmeny nélküli: szülei vagy felügyelőik fenyítő joga alá tartoznak az elkövetett cselekményekért.⁷ Az életkori határokat illetően míg az 1795. évi tervet a tizenkettediket követően a tizenhatodik életévig rendelt csökkentett közbüntetéseket alkalmazni, a „kis-korúságot” pedig még a fiatal felnőttekre vonatkozóan is (a huszonegy, illetve huszonegyedik életévig) enyhítő körülményként szerepeltette, addig az 1843-as javaslat a fiatalkorúságot a tizenkettedik életévtől a tizennyolcadik életév betöltéséig egyértelműen enyhítő körülményként rendelte figyelembe venni.

1.2. A Csemegei-Kódex

Az igazságügy-minisztérium 1871-ben Csemegei Károlyt bízta meg egy új kódex-tervezet megalkotásával, melyet a parlament az 1878. évi V. törvényalként fogadott el, ez volt „a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről”.

A Csemegei-kódex alapvetően a klasszikus büntetőjogi iskola tettbüntetőjogi felfogását tükrözi, mely a büntetőjogi felelősséget az elkövető szabad akaratára alapítja. Ebből eredően az elkövetőt azért bünteti, mert bünt követett el; a megtorlás mint büntetési cél elfogadásából következően pedig a büntetés mértéke a bűnoselekmény súlyához igazítandó. Ebben a rendszerben az elkövető személyének jelentősége a cselekmény mellett csak másodlagos lehet. Csemegei Károly ennek a felfogásnak megfelelően csak speciális kivételként tehetette ugyan, de mégis fontosnak tartotta, hogy rendezze a kódexben a gyermek- és fiatalkorúak kérdését, felsmervé és részben elfogadva az életkorukból adódóan büntetőjogiag eltérő kezelésükre vonatkozó igényt.

3 Bogár Péter – Margitán Éva – Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban KJK Kerész, Budapest, 2005. p. 21.

4 A törvényes kor megnevezés abból ered, hogy az ilyenek másokkal szemben perbe szállhattak és pert indíthattak, vagyis „örvényi állhattak”. – Mezey Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében – Rendészeti Szemle 2008/7-8. p. 21.

5 Mezey Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében – Rendészeti Szemle 2008/7-8. p. 20-22.

6 Emellett jelentősen meg is nehezítette az életkorra vonatkozó előírások alkalmazását az a körülmény, hogy nem léteztek még a kor megállapításához szükséges szülései és keresztelési nyilvántartások, így ez a hiányosságot szakség esetén korvizsgálat elvégzésével pótolták, melynek eredményéről okiratot állítottak ki.

7 Mezey Barna i. m. p. 24-25.

A kódex az életkort illetően az imént röviden vázoltak nyomán a hazai büntetőjogban kialakult álláspontokat megközelítőleg tükrözi, és három kohatárt állított fel.

A 83. § értelmében „*A ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettőlikét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.*”

A 84. § rendelkezése szerint pedig „*A ki akkor, midőn a bűntettet vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bír, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető.*”

Az ilyen kiskorú azonban javító-intézeibe való elhelyezésre tételhetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tarthatkik.”

A tizenkettődik életév mint a gyermekkor határa megállapítását Csemegi legitimitás alapjaként a Deák-féle javaslatra hivatkozással indokolta. A javaslatban megjelenő tizennyolcadik életévvél szemben azonban a tizenhatodik életév meghatározásának alátámasztása érdekében a hazai polgári jog életkorokban is megnyilvánuló felelősségi rendszert, valamint az észak-német büntető törvénykönyv tervezetét hivatkozott, amely a korábbi törvénykezési orvostan eredményeire támaszkodó szabályozást tartalmazott.⁸

A Csemegi-kódexben meghatározott harmadik életkori határ a huszadik életév betöltése volt, de a bűnfelelősség körében ennek nem volt jelentősége, csupán a büntetés kiszabását befolyásolta: halálra vagy életfogytiglani fegyházra – a szokás és az emberiség alapján – nem voltak fételhők, illetve bizonyos feltételekkel a bíróság ítélete alapján büntetésüket magánelzárásban vagy javítóintézetben tölthették.

A tizenkettődik életévüket be nem töltött elkövetőkkel szemben büntetőeljárás nem indulhatott, és a törvény indokolásából kiderül, hogy az ő büntelhetőségüket a beszámíthatatlanság miatt zárja ki a kódex: „a gyermek nem bír azon képességgel, hogy tettei a felismerés és a szabadakarat által elhatározott cselekményeknek vételhesenek.”⁹

Csemegi Károly ezen túlmenően nem foglalkozott a büntetőjog köréből kivont gyermekkorúak kriminalitásával, a történelmi előzményei közt említett törvénytervezetekkel ellentétben a kódex a tizenkét év alatti elkövetőkkel szemben alkalmazható speciális szankciókról nem ejt szót. A kódex jogfilozófiai alapjául szolgáló klasszikus iskolára jellemző indeterminista szemlélet ugyanis nem foglalkozik a bűnözés okával, különösen nem a bűnelkövetők motivációjával. Mivel a szabad akarat elvének talaján áll, a prevenció kívül esik a fogalmi körén, így a nevelést – a gyermeknek erkölcsi romlásának megakadályozását – is büntetőjogon kívül eső nevelési kérdésként kezelte.

A tizenkettődik életévét betöltött, de tizenhatodik életévét meg nem haladott elkövető esetén a kódex 84. §-a beszámíthatóságot feltételel teszi függővé: a bűnösség felismeréséhez szükséges belátástól. Az ilyen korú tételhet szemben „a bűnvádi eljárás tehát megindítandó s a vádlott értelmi és felismerő tehetése a törvénykezés újján határozandó

meg.”¹⁰ A belátási képesség vizsgálata során pedig a bírónak e törvényhely indokolása szerint azt kellett mérlegelnie, hogy „vajjon bír-e a gyermek kellő értelemmel, hogy cselekménye természetét – annak bűnösségét felismerje”, vagyis kizárólag az elkövető szellemi, értelemi képességét vonhatta vizsgálódása körébe. Csemegi Károly szerint ugyanis főleg az „elhangyagolt nevelés” miatt előfordulhat, hogy a fiatalnak kellő szellemi felkészítése hiányzik és ezért helyes elgondolás a jogalkotótól a „pszichológiai szabály” felállítása.¹¹

A fiataloknál általános büntelhetőségi feltételeként meghatározott belátási képesség e formában történő meghatározása ugyancsak a klasszikus büntetőjogi iskola alapvetéleinek tükrében nyer értelmet: az indeterminizmus alapján a fiataloknál bűnelkövetése – csakúgy, mint a felnőtteké – a szabad akarat eredménye, így ebben a rendszerben nem is értelmezhető a voluntív oldali képességek vizsgálata, az a kódex rendelkezései értelmében tehát nem is szükséges.

Amennyiben az eljárás eredményeként az nyert megállapítást, hogy az elkövető a szükséges belátással nem rendelkezik, így nem volt büntelhető, ezzel együtt azonban javítóintézetre fételhetett. Ebben a rendelkezésben a klasszikus büntetőjogi iskola bűnös tette reagáló megtorló válasza mellett a determinista büntetőjogi irányzatokra inkább jellemző javító-nevelő cél megfogalmazása is megjelenik, amelyet az indoklás is egyértelművé tesz: „a szükséges belátással nem bíró, de megromlott hajlamu ifjunak, nevelésre, javításra van szüksége. Az állam átveszi a funkciót, melyet a szülők nem voltak képesek teljesíteni. Az állam nem bünteti ugyan a belátással nem bíró roszindulatu ifjút: hanem neveli és javítja azt. Ez az intézkedés értelme.”¹²

Azok a tizenkettő és tizenhat év közötti fiatalok, akik rendelkeztek a szükséges belátással, ugyanazon büntetésekkel voltak sújthatók, mint a felnőttek, ám nem a felnőttekre érvényes büntetési skála szerinti mértékben, hanem helyette a kódex 85. §-ában írt ún. redukált büntetési tábla alapján szabhatták ki velük szemben a büntetést. A bíró pedig a tétbüntetőjogi szemléletnek megfelelően előkérdésként azt nem vizsgálhatta, hogy a tettekre lesz-e hatása a büntetésnek, várható-e tőle ezzel kapcsolatban erkölcsi fejlődés, hanem csupán azt, hogy megvolt-e a belátási képessége, s ha igen, tettehez milyen súlyú büntetés igazozdik.¹³

A Csemegi-kódexet már a hatályba lépését követően röviddel számos kritika érte, és ezek a hangok az új, pozitivistá büntetőjogi irányzatok térnyerésével egyre erősödtek. A klasszikus iskola alapján nyugvó kódex ugyanis idővel alkalmatlannak bizonyult az egyre növekvő és minőségében is változó bűnözés – és ebben a fiataloknál egyre erősödő kriminalitásának – csökkentésére, a bűnisméltés megelőzésére, mivel jogfilozófiai alapjainál fogva nem is volt alkalmas arra, hogy a bűnözés okával foglalkozzon.

⁸ 1878. évi V. törvények indokolása a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről 84. § és 85. § (<https://ujjogtar.hu/#docdb/777/d/87800005.TV/I/> - utolsó letöltés 2018. május 22.)

⁹ Uo. 83. §

¹⁰ 1878. évi V. törvények indokolása... i.m. 84. §

¹¹ Közhatalmi írásolt: A büntelhetőségi kohatár kérdése – jogelméleti Szemle 2013/1. p. 83.

¹² 1878. évi V. törvények indokolása... i.m. 84. §

¹³ Mezey Barna: i.m. p. 29.

tek. Rendszerint ekkor válik ki a fiatalokru családijából s önállóságol, szabadságot keresve, a szabad élet kíséréseinek védtelenül kitesszi magát. Rendszerint e korban találkoznak a leginkább menherő, a leginkább érherő emberi tevédsékekkel. E korban a jellem még teljesen nem alakult ki. A hajlamok még nem szilárdultak meg ugy, hogy azokon kellő szigorral és megfélélő bánásmóddal még változtatni ne lehessen. Élettaniilag az ily korban levő fiataloknak sokkal közelebb állanak a 16 éven aluliakhoz, mint a tesztileg, értelmileg és erkölcsileg teljesen kifejlett férfiakhoz és nőkhöz. Éppen azért azok a különleges intézkedések, a melyek a fiataloknak szemben szükségesek vagy célravezetők, ebben a korban is még teljes mértékben indokoltak. A büntetőjog reformját célzó törvényhozásai munkálataokban is alkalmas az az állásfoglalás, melyet a javaslatot a felső korhatár felmérésével magáévá tett.¹⁷

d) A szabályozás a fiatalokru elkövetők körében továbbra is a büntetőjogi felelősség feltételek megállapíthatóságát tartalmazza, ám a Csemegi-kódexhez képest más alapokra helyezte a büntethetőségi feltételeit: a belátsi képesség helyett – amely a belátsi képesség körében csupán az értelmi oldal vizsgálatát kívánta meg – az értelmi és erkölcsi fejlettség kritériumát szabta meg. A 16. § szerint „Az, a ki a büntett vagy vétéség elkövetésékor életének tizenkettedik évét már meghaladta, de tizennyolczadik évét még be nem töltötte (fiatalokru), ha a büntethetőséghöz szükséges értelmi és erkölcsi fejlettségh nem volt meg, büntetőjogi felelősséghre nem vonható.”

A törvényszöveg nem fejtette ki, hogy a büntethetőséghhez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettségh mit jelent. Azonban az általános nézet szerint akkor lehetett megállapítani a meglétét, ha a fiatalokru különbséghet tudott tenni jó és rossz, megengedett és büntetendő, erkölcsös és erkölcsitelen között, és képes volt arra, hogy a végzarit és a szenvedélyeit fékezni tudja, a rossz példának ellenálljon.¹⁸ A „szükséghes értelmi és erkölcsi fejlettségh” fogalmába – a Csemegi-kódex belátsi képesség fogalmával szemben – e törvény rendelkezése szerint voluntatív elem is tartozott, melyet a novella 15. §-ához füzött indokolás egyértelművé is tessz: „helytelen az alapon dolatuk, hogy a fiatalokru büntetőjogiilag felelős, mihelyt elég belátsással bir cselekménye büntősséghnek felismerésére; mert a büntősség feltétele s a felelősség alapja az erkölcsi szabadságh: e szabadsághot nem a felismerési képesség, hanem az értelmi és erkölcsi fejlettséghel együtt járó allentálló erő biztosítja. A büntősséghemény akarati elhatározás folyományra. Az akarati elhatározásra a fiatalokru különös befolyást gyakorol az észbeli tehetőség mellett az érztéki ösztön, a külső inger, az egész környezet. E korban tehát nem lehet a büntetőjogi felelősséghet kizáróilag az ismeretek mennyiségétől, az értelmi erő nagysághától tenni függővé.”

(A fiatalokruak büntősséghének ily formában megfogalmazott feltétele előremutató szabályozás volt, a hatályos német és az osztrák büntetőjog tükrében máig is megállná a

helyét. Ennek fényében némi csalódással vettem tudomásul, hogy a korabeli források szerint a bíróságok elbagatellizálták a fiatalokruak büntetőügyekben e kérdés vizsgálatát, az értelmi-erkölcsi vizsgálat például e rendelkezés végrehajtsa során a tízparancsolat felmondásában merült ki.¹⁹)

Amennyiben a bíróság az eljárás eredményeként azt állapította meg, hogy a fiatalokru a szükséges értelmi és erkölcsi fejlettségh hiánya okán büntetőjogi felelősséghre nem vonható, a mértelegelésétől függően – prevenció s célból – akkor is alkalmazható szankciókat: a 16. § alapján elrendelhetete, hogy a fiatalokru törvényes képviselője, hozzátartozója vagy „más alkalmas egyén” házi felügyelet alati tartsa, illetve intézkedhetett az iránt, hogy a fiatalokru – a büntelkötető gyermekkorúakhoz hasonlóan – házi vagy iskolai fenytést kapjon. Arra az esetre azonban, ha a fiatalokru korábbi környezetében erkölcsi romlásnak volt kitéve vagy züllésnek indult, a törvény előírta a bíróság számára a fiatalokru javító nevelésének elrendelését.

Ha pedig a fiatalokru rendelkezett a szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséghel, úgy viselnie kellett tette büntetőjogi következményeit a 17. § szerint. E körben a novella radikális újítást hozott a fiatalokruakkal szemben alkalmazható eszközök tekintetében azzal, hogy velük szemben büntetések helyett intézkedéseket rendelt alkalmazni, amely dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés lehetett, illetve legsúlyosabb intézkedésként maradt a fogház- vagy államfogházbüntetés.

e) A reformmal életbelépő másik gyökeres változás az volt, hogy a büntős fiatalokruval szemben alkalmazandó intézkedés kiválasztására vonatkozó rendelkezések teljesen az individualizáció talaján álltak: a 18. § szerint „Az intézkedésnél (17. §) figyelembe vevendők: a fiatalokru egyéniségh, értelmi és erkölcsi fejlettséghének foka, életviszonyai és az eset összes többi körülményei. Ezekhez képest a bíróság a 17. § 1-4. pontjában meghatározott intézkedések közül a törvényben meghatározott korlátok közt azt alkalmazza, a melyik a fiatalokru tethet jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik.” A §-hoz kapcsolódó indokolás szép megfogalmazással világít rá arra, hogy a bírónak mire kell figyelemmel lennie az alkalmazandó szankció meghatározásakor: „a fiatalokru jövőjének érdeket éppen oly aggodó szorgossághával és körültekintéssel kell szem előtt tartania és vizsgálnia, mint a hogy eddig is kutania kellett a büntősség fennforgását. (A bíróság) célutudatosan küzdhet a fiatalokruak megmentése érdekében. E célét tekintve az egyénítését elvét a javaslat annyira érvényesíti, hogy még a büntőssnek talált fiatalokru ellenében sem kíván még oly enyhe bírói intézkedést sem, mint a bírói megdorgálás, ha ily intézkedés a fiatalokru jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából egyáltalán nem mutatkozik kívánatosnak.”

A reformmozgalmak eredményeként ezt követően született az 1913. évi VII. törvény-cikk azzal a céllal, hogy az I. Büntetőnovella második fejezetében megállapított, és a

¹⁷ 1908. évi XXXVII. törvénycikk indokolása ... i.m. - A 16. §-hoz

¹⁸ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog – Általános rész (2010) Osiris Kiadó 36. § A fiatalokruak büntetőjogának szabályozási modelljei és története – utolsó letöltés 2018. május 22. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tanpof/425/2011_0001_520_magyar_buntetojog/ch05.html

¹⁹ Dr. Ligeti Katalin: A fiatalokruak büntető igazságszolgáltatási Törvényének Konceptója 4. o. - http://bunmegelozes.eshyosting.hu/dok/ft_konceptoi.doc. Utolsó letöltés 2018. május 22.

fiatalkoriak büntetőjogára vonatkozó anyagi jogszabályokat megfélelő szervezeti és eljárási szabályokkal egészítsék ki. E törvény felállította Magyarországon a fiatalkoriak bíróságát és lerakta a fiatalkorúak önálló büntetőjogának eljárási alapját.

Ezzel Magyarországon a XX. század elején kialakult a fiatalkoriak büntetőjogának korszerű, ún. jóléti (nevelési) modellje, a kor igényeire igazítva a Csemege-kódexnek az igazságügyi modell jegyeit hordozó eredeti rendelkezései.²⁰

Az I. Bn. a maga korában Európában is korszerűnek tekintett szabályozást vezetett be, amelyet kiegészített a gyermek és ifjúságvédelem modern rendszerének megerősítésével (1898. évi XXI. tc.). Különösen fontos az, hogy az állami gyermekvédelem a veszélyeztetett (anyagi, erkölcsi elhagyatottság), a fogyatékos és a beteg gyermekek mellett kezdeti foga foglalkozott az inadaptált, azaz büntettes, antiszociális fejlődésirányú gyermekekkel is. A hazai szabályozásban a gyermekvédelem eszközei és a fiatalkoriak büntetőjoga tehát már a XX. század elején szervesen összekapcsolódott.²¹

Franz von Liszt gondolata, amely közvetlen kapcsolatba hozta a büntetőjogot a szociálpolitika részének tekintett kriminálpolitikával, megjelenik a novella 15. §-hoz fűzött indokolásában is. A miniszter itt a gyermekek erkölcsi romlásától való megemlésként az eljövendő kor egyik legfőbb megoldandó társadalmi problémájaként fogalmazta meg, rámutat azonban arra, hogy ennek megoldására a büntetőjogi reform önmagában nem elegendő, így az igazságszolgáltatás mellé állítja a gyermekvédelmet és a szociálpolitikai intézményrendszert is: „Az egész feladat hazánkban is valóban nagyjelentőségű szociálpolitikai természetű és társadalmi alkotáások hosszú sorát fogja még szükségessé tenni, mert a büntetőjog körén kívüli a jogélet többi ágai s ugyancsak a gyermekvédelem társadalmi szervezete sem szolgáltatnak ma még elég hatályos eszközöket arra, hogy az erkölcsi veszélynek kitett fiataloknak megmentésének nagy feladatát sikeresen megoldani lehessen.”

1.4. A II. világháborút követő büntetőjogi szabályozás

A Csemege-kódex Általános részét a büntetőkönnyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Btá.) helyezte hatályon kívül. A törvény a büntelhetőség alsó korhatárát továbbra is a tizenkettedik életévben határozta meg, úgy lépett azonban hatályba 1951. január 1. napján, hogy a fiatalkoriakra vonatkozó egyéb általános rendelkezést nem tartalmazott, csak szórányosan néhány speciális szabályt.

Egy évvel később, a fiatalkoriakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló – később az 1954. évi 23. tvr-rel módosított – 1951. évi 34. törvényről **rendelettel** (Ftvr.) lépett életbe az új szabályozás, amellyel a fiatalkoriakra vonatkozó speciális joganyagot – a büntető törvénykönyvről elkülönítve – önálló jogszabály

²⁰ https://books.google.hu/books?id=IX_uDQA0AABA&pg=PT1326&pg=PT1326&dq=winterdyk+modell&source=bl&ots=F6G0cUgIYE_ksig=5pm1b_y_o5t0SfexA0p0MgM8VA&hl=hu&as=X&ved=0ahUKBwiiJ3KDD753tA-hwRLAKHw8AEDAQ6AELIjAB#v=onepage&q=winterdyk%20modell&f=false
és Csemáné dr. Várady Erika – Dr. Lévy Miklós http://ujtkk.hu/wp-content/uploads/PDF_EPUB/bjk_2002-1.pdf
utolsó letöltés: 2018. május 22.

²¹ Dr. Ligeti Katalin i. m. p. 4.

tartalmazta. A Ftvr. korhatárként megtartotta a tizenkettedik és tizennyolcadik életévet, ám megszüntette a fiatalkoriakra vonatkozó értelmi és erkölcsi fejlettséget meghatározó kritériumot. A 22. § szerint azonban a büntetőeljárás akadályát képezte vagy felmentést eredményezett, ha a fiatalkorú – értelmének fejlettsége folyán – a cselekmény társadalomra veszélyes voltát kellőképpen nem ismerhette fel. A módosított Ftvr. tizenkettő és tizennégy év közötti követőkre külön rendelkezést tartalmazott a szankciók körében: velük szemben csak nevelő intézkedés volt kiszabható megrovás, próbára bocsátás vagy javítónvelés, illetve gyógynevelési nevelés formájában.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény hatályon kívül helyezte a Ftvr-t, és a fiatalkoriakra vonatkozó szabályokat az általános büntető kódexbe építette be. A büntelhetőség generális alsó életkori határát a tizenkettedikről a tizennegyedik életévre emelte. Megdöntetlen véleményként rögzítette, hogy az ember a tizennegyedik életév betöltésével jut a cselekedetek értékelésére és az annak megfelelő magatartás tanúsítására való képesség birtokába, ezért a tizennegyedik életév betöltése előtt senki sem vonható büntetőjogi felelősségre.

A kódex az életkori határon kívüli más – fejlettségbeli – feltételt nem kívánt meg a fiatalkorú elkövető büntetőjogi felelősségrevonásához, a törvény miniszteri indoklása egyértelművé tette, hogy a fiatalkoriakra vonatkozóan is az általános büntetőjogi szabályokat kívánja maradéktalanul érvényesíteni azoknak a körülményeknek a figyelembevételével, amelyek a fiatalkoriak társadalmi helyzetét, értelmi-pszichikai sajátosságát jellemzik. A szankciók körében kimondta a nevelési cél és az intézkedések primátusát.

Ezt koncepciói megtartotta a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény is: a korhatárok nem változtak, az alsó korhatár betöltésén túl a fiatalkoriak büntelhetőségéhez egyéb feltételt nem szabott a törvény, a fiatalkoriakra vonatkozó szabályoknak az általános rész külön fejezete adott helyet, és érvényesült az intézkedések elsődlegessége is.

1.5. A fiatalkoriak feltelesen büntelhetőségének visszatérése

A XXI. század elején a fiatalkoriakra vonatkozó szabályozás kodifikációs folyamataiban az egymásnak feszülő jogirodalmi szempontok egyik fő utközpontjában olyan tartalmú jogtudományi vita zajlott, amelyről szólva a jogászai gondolkodás mindenki számára ismerősen csengő mantráját mormolva idézhetjük: „már az ókori Rómában is...”. Ugyanis már a princípátus alatt létrejött két klasszikus jogi iskola is különböző álláspontot képviselt azt az alapkérdést illetően, hogy a büntető felelősséget csupán adott életkor betöltéséhez vagy egyéb kritériumokhoz kössék-e. A szabálmányosk érvelése szerint a fejlettséget egyénként kell megvizsgálni, a prokulánusok azonban az egységes korreghatározás mellett foglaltak állást. Ugyanez a diszkusszió kísértette a Csemege-kódex előkészítésétől a 2012. évi C. törvény hatályba lépéséig a hazai büntetőjogi jogalkotás minden jelentősebb megmozdulását, melynek legutóbbi eredményeként 2013. július 1. napján a következő megfogalmazással lépett hatályba az új Btk. 16. §-a: „Nem büntelhető, aki a

büntendő cselekmény elkövetésekor a tizenegyedik életévét nem töltötte be, kivéve bizonyos kiemelt súlyú bűncselekmények elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény követelményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”

2. Nemzetközi kitekintés a belátási képesség tükrében

2.1. A belátási képességet érintő nemzetközi szabályok

A gyermekek érdekeinek és jogainak védelmére nemzetközi szinten a XX. század második felében irányult egyre nagyobb figyelem, melynek eredményeképpen nemzetközi dokumentumokban is deklarálták a fiatalkorú terheltek jogait, melyek a felnőtt terheltek számára biztosítottakon túl az életkorukból adódó sérülékenységre tekintettel a csoportnak további speciális védelmet garantálnak. E nemzetközi szabályok egyik csoportját az egyezmények jelentik, amelyek az abban részes államok számára kötelezők, a másik kategóriát pedig a büntető igazságszolgáltatással foglalkozó nem kötelező jellegű egyéb dokumentumok alkotják, pl. nyilatkozatok, ajánlások, irányelvek stb.

Az ENSZ tevékenysége már az 1980-as évektől jelentős hatást gyakorolt a fiatalkorúak büntetőjogának fejlődésére.

Az ENSZ fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó szabályrendszeré négy pillérnek egyikét jelentő ún. **Pekingi Szabályok**²², összefoglalja az ENSZ addigi bűnügyi előzései törekvéseinek alapvetéseit. Egyéb, a fiatalkorúak bünelkövetésével összefüggő átfogó elvek megfogalmazása mellett a büntetőjogi felelősség – témánk szempontjából – lényeges követelményeként egy egységes, nemzetközileg alkalmazható büntelhetőségi korlátár elfogadását szorgalmazza, valamint kiemeli, hogy a fiatalkorú érteni, erkölcsi és szellemi fejlettségére figyelemmel kell lenni az elkövető cselekményének elbírálásakor.

Az ENSZ New Yorkban, 1989. november 20. napján fogadta el a **Gyermekek jogairól szóló Egyezményt**, amelyet az Amerikai Egyesült Államok kivételével minden állam ratifikált. Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki. E dokumentum a gyermekkorúság határát általános jelleggel a tizennyolcadik életévhez köti, és csak néhány rendelkezése vonatkozik a bünelkövető gyermekekre. Ezek közül az egyezmény 40. cikkének 3. pontja a részes államok számára előírja „kötőnleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolott vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára”. Követelményként fogalmazza meg egyrészt olyan legalasonyabb életkor megállapítását, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének védelme kizárt, másrészt hogy a részes államok minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartását-

val, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani. Az e cikkhez fűzött kommentár felhívja a figyelmet arra, hogy a büntetőjogi felelősség megállapításánál a fiatal erkölcsi és pszichológiai fejlettségét fontos figyelembe venni, ennek alapján kell mérlegelni, hogy felelőképesége és értelme alapján antiszociális magatartásért felelősségre lehet-e vonni.

Ugyancsak az ENSZ keretei közt 1997. július 21. napján Bécsben született meg a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatására vonatkozó **1997/30 ECOSOC határozat**, amely a New York-i Egyezményben és egyéb nemzetközi dokumentumokban rögzített elvek kivételére szolgál iránymutatásokkal. A Gazdasági és Szociális Tanács egyéb szempontok mellett ismételten hangsúlyozta a fiatalkorúak sajátos igényeikhez igazított speciális szervek és eljárások jelentőségét is.

A fiatalkorúakra vonatkozó ENSZ-szabályok érvényesülését az **Európa Tanács** is figyelemmel kíséri, és e körben maga is fogalmazott meg ajánlásokat.

Az R (2003) 20. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bünelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szólva egyebek mellett maga is rámutat, hogy a fiatalkorú bünelkövetőknél egyéni értékelés alapján kell döntést hozni az érettség fokáról és ehhez kapcsolódóan a felelősség megállapításáról.

A dolgozat tárgyára figyelemmel kiemelem még a 2008. november 5. napján elfogadott R(2008) 11. számú ajánlást a fiatalkorúak esetében alkalmazható szankciókról és intézkedésekről. Ebben az Európa Tanács azt hangsúlyozta, hogy a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott jogkövetkezményeket is – egyéb szempontok figyelembevétele mellett – úgy kell megválasztani, hogy az elkövetett cselekmény tárgyi súlyán túlmenően a fiatalkorú életkorát, fizikai és mentális érettségét, valamint személyi körülményeit is értékelni kell.

Vagyis a regionálisan Európára érvényes nemzetközi szabályozásban is kifejezetten megjelent az az elvárás, hogy a fiatalkorúak büntető felelősségre vonhatósága körében az alsó korhatáron kívüli egy olyan feltétel is legyen, amely lehetővé teszi az egyéni fejlődésbeli különbségek figyelembevételét.

2.2. A megfelelő érettség mint büntelhetőségi feltétel a német jogban

Jogtörténeti munkákat olvasva úgy találtam, hogy a német jogtudomány állásfoglalásait legalább a kiegyezés kora óta kitüntetett figyelemmel kísérték a hazai jogi gondolkodásban, és a magyar büntetőjog fejlődése során számos olyan megoldás született, amely német jogtudósok állásfoglalásaira hivatkozással került be a szabályozásba.

A 2012. évi C. törvény belátási képesség fogalmának tartalmi elemét kutatva ezért a hazai jogtörténeti gyökereket feltárása mellett érdemes lehet még bepillantást nyerni a fiatalkorúak feltételes büntelhetőségre vonatkozóan a német büntetőjogi gondolkodás megoldásába is.

A német szabályozásban fiatalkorú a tizenegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét el nem érő személy, aki büntetőjogiilag abban az esetben vonható felelősségre,

²² A fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-án kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat

ha a cselekmény elkövetése idején a beszámítási képessége mellett „erkölcsi és szellemi fejlődése révén elég érett ahhoz, hogy felismerje cselekménye jogellenességét, s e felismerésnek megfelelően cselekedjék.”²³

A német törvény alapján tehát a megfelelő *társadalmi érettségnek* három tartalmi elemét kell vizsgálni körébe vonni.

A *szellemi érettsége* esetén az elkövető kognitív képességei fejlettsége okán képe megérteni a jogszertű és a jogellenes közötti különbséget, és konkrét helyzetben felismeri, hogy cselekményével milyen természetű társadalmi szabályt sértett meg, annak milyen jellegű következményével kell számolnia.

Az erkölcs változó és határozatlan volta miatt az *erkölcsi érettség* megállapítása okozza a legtöbb nehézséget a gyakorlatban. A jogirodalom szerint ez a legalapvetőbb normák elsajátításával, belsővé tételével létező, melynek nyomán az elkövető tudata átfogja, hogy tettét a társadalom elítéli. A bíró e körben azt vizsgálja, hogy a fiatalkorú képes-e arra, hogy magát a közösség részeként látva felismerje: saját vágyait és szükségleteit a közösség vagy annak egyes tagjai szükségleteivel szembe kerültek.²⁴

A társadalmi érettség harmadik eleme az *önkontrol*, melynek körében azt kell vizsgálni, hogy a jogellenesség tudatában a fiatalkorú elég ellenálló erővel bír-e az őt az elkövetés felé sodró vágygal szemben. Az akarati elem tehát az adott bűncselekmény szituációjában a vágyat fékező ellenmotívumként jelenik meg, és amennyiben ez a gátló akarat nem fejlődött ki, a fiatalkorú kellő érettsége nem állapítható meg.²⁵

A német szakértői gyakorlat a fiatalkorúak büntethetőségének vizsgálatára többféle módszert alkalmaz, amelyek közt jelentős eltérések tapasztalhatók. Mivel azonban a német jogban a büntethetőség megállapítása egyértelműen jogkérdés, ez a gyakorlatban nem okoz problémát, mert a szakértői vizsgálatok eredményei pusztán tájékoztató jellegűek. A társadalmi érettség vizsgálatán kívüli a német bírói gyakorlat az ún. *marburgi irányelvekre* támaszkodik. Ezeket először az Ifjúságszociológiai Németországi Egyesület fogadta el 1954-ben a fiatal nagykorúak személyiségfejlődésének feltárása során vizsgálandó fontosabb területek meghatározására. A későbbiek során aztán ezek a jellemzők bővültek és módosultak, így konkretizálva és racionalizálva a gyakorlat számára használható szempontrendszerrel váltak.

A szempontrendszer modernizálói mindegyik kritériumnál meghatározták azokat a vonásokat, amelyek a fiatalkorúakat, a fiatal nagykorúakat és a felnőttéket jellemzik. Az egyes szempontokhoz meghatározott pontszám társítható annak alapján, hogy adott személy melyik életszakasz jellemzőihez áll közelebb. A pontok végösszege alapján pedig eldönthető, hogy a fiatal személyisége összességében jellemzően melyik életkorcsoport

23 Csanádi dr. Várady Erika: Eltekör és belátási képesség a német és osztrák büntetőjogban – különös tekintettel egyes kérdésekre https://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/65csanade_0.pdf utolsó letöltés: 2018. december 3.

24 Vaskuti András: Eltekör és belátási képesség a magyar büntetőjogban – jogalkotási és jogalkalmazási kérdések *Kriminológiai Közlemények* 65. sz. (2008) p. 7-18.

25 Csanádi dr. Várady Erika: Eltekör és belátási képesség a német és osztrák büntetőjogban – különös tekintettel egyes kérdésekre https://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/65csanade_0.pdf utolsó letöltés: 2018. december 3.

hamterelőjegyével bír. A következőkben itt egyes kritériumok azokat a jellemzőket tartalmaznak, amelyek a felnőtt érettséget támasztják alá.²⁶

1. Rendelkezik-e reális élettervvel a munka és a párkapcsolat terén?
2. Képes-e önálló és megindokolt döntésre?
3. Képes-e a jövőre is figyelmet fordító gondolkodásra?
4. Képes-e az érzelmeket az értelemnek alárendelni (hangulati kiegyensúlyozottság)?
5. A személyisége bizonyos fokban önálló-sodort-e a szülőikkel szemben?
6. Önállóság az egykorú csoport tagjaival és a partnerrel szemben?
7. Képes-e a mindennapi életét önállóan intézni?
8. Képes-e tartós kapcsolatok kialakítására és fenntartására?
9. A szexualitás és az érzelmi kötődés integrációja jellemző-e?
10. A tanulás/munkával szembeni beállítottsága reálisitékus-e?

A marburgi kritériumok nem jelentenek taxatív felsorolást, és nem bírnak kötelező erővel, inkább egyfajta segítő jellegű útmutatást adnak a bírói döntéshez.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a német büntetőjogi szabályozásban az uralkodó feltevés az, hogy a bűnelkövetés egy vérszjelzés, így a szankció célja az egyéni megelőzés. Lényeges része a német modellnek a megfelelő szakmai feltételrendszer kialakítása is, ennek nélkülözhetetlen eleme a fiatalkorúak bíróságát segítő szervezet (Jugendgerichtshilfe-JGH), amely környezettanulmányt készít, melynek során az érintettek meghallgatása útján feltárja a bűnelkövetéshez vezető okokat, és erről jelentést állít össze, a szervezet tagjai pedig tanúként kihallgathatók.

A német igazságszolgáltatásban így tehát egy kiforrott, komplex rendszer szolgálja a fiatalkorú bűnelkövetők érettségének vizsgálatát, melynek az imént röviden ismertetteken kívül alapvető eleme az ilyen ügyekben eljáró ügyészek és bírák multidiiscipináris – pedagógiai, pszichológiai és pszichiátriai ismeretekre, valamint a szociális munka területén szerzett jártasságra is kiterjedő – képzése, így döntésük meghozatala során a fiatalkorúakra vonatkozó speciális, kiterjedt ismeretanyagra támaszkodhatnak.

3. A hatályos hazai szabályozás

3.1. A terhelti oldal életkori határai a hatályos Btk-ban

A 2012. évi C. törvény a terhelti pozícióban lévő tizenévesek életévüket be nem töltött személyeket a büntető felelősség szempontjából két csoportra osztja: gyermekkorúakra és fiatalkorúakra.

26 Csúri András: A fiatal felnőtt életszakasz büntetőjogi szabályozásának lehetőségei. *Magyar Jog*, 2008. 4. szám http://doktori.btk.elte.hu/11611/Csuri_Andras_Ertekezés.pdf (utolsó letöltés: 2018. december 14.)

A gyermekkor mint fogalom a Btk. 15. §-ában a büntelhetőséget kizáró okok között szerepel. Tartalommal a 16. § tölti meg, melynek értelmében nem büntelhető, aki a bűntetendő cselekmény elkövetésekor a tizenegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §) a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)-(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetésekor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A Btk. 105. § (1) bekezdése szerint pedig fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

A 2012. évi C. törvény hatályaiba lépésével tehát furcsa helyzet állt elő: a gyermekkor felső életkori határa magasabb lett, mint a fiatalkor alsó határa. A szabályozás Btk-beli megfogalmazása dogmatikailag is aggályosnak tekinthető, valamint ebből eredő gyakorlati kérdéseket is felvet.

A gyermekkor és a fiatalkor új Btk-beli jogi kategóriáinak elhatárolása körében többféle elméleti megközelítés született.

A Kúria a 2/2013. BK véleményben – a Btk. 105. és 106. §-ához kapcsolódóan a 4. BK vélemény felülvizsgálatáról szólva – úgy foglalt állást, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések összességét tekintve főszabály szerint fiatalkorú az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenegyedik életévét már betöltötte (tizenegyedik születésnapot követő nap), míg kivételes esetekben (lásd Btk. 16. §), aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét már betöltötte (tizenkettedik születésnapot követő nap), a fiatalkor felső határa pedig a tizennyolcadik életév (e napon az elkövető még fiatalkorú).

A Kúria fenti értelmezésével egybeeső gondolatosságot tükröz a Btk. ún. „kapcsos” kommentárja, melyben Kónya István aggályokkal tekint a Btk. 105. §-ban írt meghatározásra: álláspontja szerint a jogalkotó ugyanis nem a fiatalkorú életkori határát kívánja a korábbi Btk-hoz képest keletűével leszállítani, hanem a büntelhetőséget kizáró okként szabályozott gyermekkor érvényesülési köre alól kívánt szűk körben kivételt tenni. (Ezt az értelmezést támasztja alá a törvény 105. § (1) bekezdéséhez fűzött előterjesztői indoklás is, mely szerint „a fiatalkor kezdete főszabály szerint a gyermekkor felső határát követő nap (a tizenegyedik születésnapot követő nap), kivételes esetben a tizenkettedik életév betöltését követő nap, a vége pedig a nagykorúság általános életkori határa, azaz a tizennyolcadik életév”)

A normaszöveg fentieknek megfelelő értelmezését más megvilágításba helyezte Nagy Ferenc, aki 2014-ben megjelent tanulmányában kifejtette, hogy a lex specialis derogat legi generali elvire hivatkozással a Kúriával éppen ellenkező jogi következtetésre kellene jutnunk. Álláspontja szerint a Btk. XI. fejezetében foglalt 105. §-ban írt szabályozás a felnőttkorúakra irányadó általános rendelkezésekhez képest értelmezendő, ily módon speciális szabálynak tekinthető, vagyis az új Btk-ban is írt általános szabályokat (közülük

a gyermekkorra vonatkozó 16. § rendelkezését) akként kell alkalmazni, hogy elsőként a fiatalkorúakra vonatkozó XI. fejezetben foglalt speciális előírásokat kell figyelembe venni, ha abban a felnőttre vonatkozó rendelkezésektől eltérő szabályozás szerepel. Ezek alapján a Btk. 105. § (1) bekezdésében írt „fiatalkorú” meghatározása olyan speciális leszállított büntelhetőségi szabály, amely általános jelleggel irányadó valamennyi bűncselekmény tekintetében.²⁷ Rámutat azonban arra is, hogy ezzel nincs összhangban az új Btk. 16. §-ában megfogalmazott, a gyermekkor mibsenletére vonatkozó fentebb idézett rendelkezés. Nagy Ferenc e kérdésben konkluzióként alkotmányossági aggályokat fogalmaz meg, mely szerint a Btk. „a gyermekkor felső és a fiatalkor alsó korhatárát el nem mondásosan, nem egyértelműen és nem világosan értelmezhető módon a 14., illetve 12. életévben határozta meg”. Ez a szabályozás pedig nem felel meg az Alaptörvény Alapvetés B) cikkének (1) bekezdésében foglalt jogállamiság, konkrétabban az ennek eszméjéből következő jogbiztonság részét képező normavilágosság alkotmányos követelményének.

A Nagy Ferenc által levezetett jogértelmezéssel szemben azt a jogi álláspontot tudom elfogadni, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a 2013. július 1. napján történt hatályba lépésével a kriminális önmudra ébredés korhatárát általános jelleggel továbbra is a tizenegyedik életévben határozza meg, emellett azonban bizonyos kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények körében, feltételhez kötve leszállította a „gyermekkor” felső határát a tizenkettedik életévre.

A törvényhez fűzött előterjesztői indoklás a tizenégy éves korhatár mint cezúra megállapítását azzal igyekszik alátámasztani, hogy a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel büntetőjogi felelősségre vonható. Az általános büntelhetőségi korhatár feltételes leszállítását pedig azzal indokolta a miniszter, hogy napjainkban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban „érnek”, az információforradalom következtében a kiskorúakat már tizenegyedik életévüket megelőző életszakaszukban eléri a társadalom olyan különféle hatásai, amelyekről a korábbi időkben még védve voltak. Kifejtette, hogy a korhatár módosítását azért látja szükségesnek, mert álláspontja szerint a tizenkettő-tizenégy év közötti gyerekek köztöben az erőszakos érdekérvényesítés egyre nagyobb mértékben elterjedt. Arra hivatkozással vezeti be a kirívóan agresszív, élet ellen irányuló bűncselekményt megvalósító gyermekkorúak büntetőjogi felelőssége vonását és egyes súlyos bűncselekményeknél a büntelhetőség korhatárának leszállítását tizenkettő évre, hogy az ilyen bűncselekményt megvalósító gyermekkorú magatartásából arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra,

27 Nagy Ferenc: Alkotmányosan megkérdőjelezhető szabályokról az új Btk. kapcsán – In: Emberek Örzöje, tanulmányok Lőrincz István tiszteletére – szerk. Haák Péter – Koosné Molnár Barbara (utószó letöltés: 2018. december 10. http://mek.oszk.hu/15200/15270/pdf/15270_1.pdf)

ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükséges a büntetőjogi eszközeinek igénybevétele.²⁸

A 2012. áprilisi T/6958 számú törvényjavaslat 16. §-a még csak három olyan – élet éle testi épség elleni – büncselekményt tartalmazott, amelyek elkövetése esetére a tizenhét éves alsó büntethetőségi korhatárt átörökítőnek tartotta a jogalkotó, ezek: az emberöltés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés [161. §], valamint a testi sértés legsúlyosabb formájában minősülő esetei [164. § (8) bekezdés]. A módosító indítvány nyomán zárószavazásra bocsátott és az országgyűlés által elfogadott törvény már a rablási [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás minősített esetét [366. § (2)-(3) bekezdés] is a cselekmények közé emelte, majd a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXXIX. törvény 61. §-a 2016. július 17. napjától a büncselekményi kört még a terrorcselekménnyel [314. § (1)-(4) bekezdés] bővítette.

Azokban az imént írt büncselekmények elkövetése esetén is csak akkor büntethető a tizenkettő és tizenhét év közötti elkövető, ha az adott büncselekmény követeleményeinek felismeréséhez szükséges belátással az elkövetéskor rendelkezett. A jogszabályváltozás tehát ténylegesen szektorális korhatár-leszállítást jelentett.

3.2. A belátási képesség a hatályos törvény rendelkezéseiben

Ezzel a szabályozással a jogalkotó több mint fél évszázados álmából ébresztette a tizenkettővel életévüket betöltött gyermekek feltételes büntethetőségét. A feltételes büntethetőség azt jelenti, hogy minden egyes esetben bizonyítás tárgyát képezi, hogy a fiatal korú terhelt rendelkezik-e a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges belátási képességgel.

Itt érdemesnek tartom röviden visszautalni arra, hogy a Btk. 16. § és 105. § gyermekkorra és fiatalkorra vonatkozó inkohérens fogalom meghatározása nem pusztán elméleti jellegű jogalkotási hiányosság: egyes szerzők jogértelmezése ugyanis – annak minden, hogy a fogalom meghatározás során a Btk. 105. § (1) bekezdés speciális rendelkezésként főszabálynak tekinthető – addig jutott, hogy a tizenkettővel életévüket betöltött gyermekkorúak a Btk. 16. §-ában megjelölt büncselekmények elkövetése esetén vélelmeket belátási képességgel rendelkeznek, amely vélelem a bizonyítás során megdönthető.²⁹ Ezt a szemléletmódot ugyan tudomásom szerint sem az ügyészi, sem a bírói gyakorlat nem vette át, ám jól láthatja a szabályozás nehezen értelmezhető voltát, hogy ugyanazon normaszöveg alapján még a bizonyítási teherre vonatkozóan is juthatna ellentétes következtetésre a jogalkalmazó.

A gyakorlatban az imént említetttekkel szemben a jogértelmezés azt fogadta el, hogy az új büntető törvénykönyv rendelkezései nyomán a gyermekkor – mint büntethetőséget

ki záró ok – tizennyolcadik életévkor köthető általános életkori határa megdönthető vélelommé vált. A szabályozás e formájának elvi pozitívuma, hogy nagyobb teret adhat az egyéniesítésnek a tizenkettő és tizenhét év közötti korosztály büntető felelősségre vonásában. A törvény azonban jelenleg is adósunk a belátási képesség fogalmának pontos meghatározásával, és hatályba lépésekor a jogalkotó sem a belátási képesség vizsgálatának módjáról, sem arról nem rendelkezett, hogy ez a vizsgálat kinek a feladata. Ezek a hiányosságok további értelmezési bizonytalanságokhoz vezettek, bár a belátási képesség vizsgálatának módját illetően a gyakorlati jogértelmezés taposva ösvényen lépdelve már létrehozta a jogalkotó a jogbiztonság követelményének megfelelő törvényi szintű szabályozást.

3.2.1. A belátási képesség vizsgálatának módja

Az új Btk. kihirdetését követően a belátási képesség miben léteire vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiánya azonnal az ügyészes joggyakorlat megteremtése iránti igényt indukált, majd mind a bíróságok, mind az ügyészség részéről szakmai szervezeti szinten is hamar állásfoglalást eredményezett.

A bíróságok szakmai vezetése már az új Btk. hatályba lépése előtt igyekezett reagálni erre a kívánalomra, így a 2012. november 21. és 23. napja között a Magyar Igazságügyi Akadémián tartott országos kollégiumvezetői értekezlet tárgya a tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalok terhelt belátási képessége volt.³⁰ Itt egyésséges álláspont alakult ki a következőkben:

1. a belátási képesség tartalma elér a beszámítási képesség fogalmától,
2. a törvény az abban írt büncselekmények vonatkozásában a 12-14 év közötti elkövetők büntethetősége körében megdönthető vélelmet állít fel, így a bizonyítási eljárást a belátási képesség meglétére vonatkozóan is minden esetben le kell folytatni,
3. a belátási képesség vizsgálata elsősorban jogkérdés,
4. a büntető eljárásjog a belátási képesség vizsgálata körében nem írja elő a kötelező szakértő kirendelését, e kérdésben tehát a bíró dönt.

Az ügyészség szakmai irányítása a tizenkettővel életévét betöltött, de a tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalok terhelt büntetőjogi belátási képességének a megítéléséről szóló 5/2013. (VII. 31.) LÜ h. körlevéllel nyilvánította ki jogi álláspontját a belátási képességgel kapcsolatban az egyésséges ügyészi joggyakorlat kialakítása érdekében. Ebből kitűnik, hogy a fogalomértelmezést illetően az ügyészség megközelítése megegyezett a bíróságokéval abban, hogy a belátási képesség és a beszámítási képesség egymással nem megfellelhető tartalommal bírnak, valamint, hogy a belátási képesség minden egyes büntetőeljárásban bizonyítás tárgyát kell hogy képezze. Egyeztetett a két hatóság álláspontja abban is, hogy a belátási képesség meglétének vagy hiányának megállapítását

²⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény előterjesztői indoklása a 16. §-hoz

²⁹ Tóth Miklós: A büntethetőségi korhatár hatályos szabályozásának problémaköze – In: Magyar Jog 64. évf. 4. szám (2017) p. 210.

³⁰ A Kúria Büntető Kollégiumának 2012. E.II.E.4/3. számú jegyzőkönyve

A belátási képesség vizsgálatát törvényi szintű jogforrásként jelenleg a **büntetőjogi rászóló 2017. évi CX. törvény 686. §-a** akként szabályozza, hogy előírja a szakértői kötelező igénybevételét: „a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizenegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú beszámítási képességének és a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességének vizsgálata érdekében – a megapozított gyanú közlését követően – jogszabályban meghatározottak szerint haladéktalanul gondoskodni kell a szakértői kirendelésről. A szakértők egyesített szakvéleményt készítenek.”

Fontosnak tartom azonban rámutatni arra, hogy a büntetőeljárás törvény fenti rendelkezésének hatályaba lépésével a belátási képesség vizsgálata körében előírja ugyan egy bizonyítási eszköz – a szakértői vélemény – kötelező beszerzését, ám ez álláspontom szerint nem változtat azon, hogy a belátási képesség megletének vagy hiányának megállapítása továbbra is jogkérdés. Vagyis ebben a kérdésben a bírónak az egyéb bizonyítékokat is értékelve kell állást foglalnia, és álláspontját megindokolnia, nem elegendhet meg a szakértői véleményben foglalt erre vonatkozó mondat átvételével.

Éppen öt évvel a tizenegyedik életévét be nem töltött gyermekek feltelesen büntethetőségére vonatkozó Btk-beli rendelkezés hatályaba lépését követően kapta kezdetét a jogalkalmazó a törvényi szintű szabályozást a belátási képesség vizsgálatának módjára vonatkozóan. Ez a tény annak tikrében még beszélésesebb, hogy a belátási képesség mint a büntethetőség feltételének tartalmi kibontása a továbbiakban is a joggyakorlatra marad – vagyis még mindig nincs a belátási képesség fogalmát meghatározó olyan jogszabály, amely mindenki számára megismerhető, világos, egyértelmű, működésfel tekintve kiszámítható és előre látható.³³

3.2.2. A belátási képesség tartalmi elemei

Az új Btk. 16. §-a belátási képességre vonatkozó rendelkezésének értelmezését a törvényjavaslatához fűzött indokolás sem segítette: a 16. §-hoz rögzített előterjesztői gondolatok kimerültek a jogszabályban írt életkori határok melletti meglehetősen sommás – fentebb részletezett – érvelésben, a belátási képesség mihen léteire vonatkozóan pedig nem terjedtek túl a nyúlankanyi törvényszöveg szó szerinti megismétlésén: „ha a cselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét már betöltötte, és az elkövetésekor rendelkezett a cselekménye következményeinek felismeréséhez szükséges belátással”. Így a jogértelmezést illető mindenemű iránymutatás nélkül bocsátotta újjára az Országgyűlés a gyermeknek feltételes büntetőjogi felelősségére vonatkozó szabályozást.

Ahogy fentebb írtam, az új Btk. hatályaba lépését követően röviddel kialakult a konzenzus jogalkalmazói oldalon azt illetően, hogy a belátási képesség – a jogszabályi megfogalmazás hasonló volta ellenére – **nem tekinthető egyenértékűnek a beszámítási képességgel.**

A Büntető Törvénykönyv 17. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint a beszámítási képesség kizárt az elmealkodás olyan koros állapotában, amely az elkövetőt képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy a felismerésnek megfelelően cselekedjen. A 16. §-ban pedig az áll, hogy „az elkövetésekor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással”. Közös bennük, hogy

- vizsgálatuk körében kötelező az igazságügyi elmeorvos-szakértői vélemény beszerzése,
- meglétét konkrét cselekményre és az elkövetés idejére visszamenőlegesen kell vizsgálni,
- a tizenkettő és tizenegy év közötti elkövetői körben bármelyiknek a hiánya kizárja a büntethetőséget.

Míg azonban

- a **beszámítási képességnek** fokozatai vannak, az eljárás során akár bővülő, akár csökkenő irányba változhat, meglétét általában bármely elkövetőnél vizsgálhatjuk, valamint kizártsága koros elmeállapot következtében alakul ki, továbbá magában foglal felismerési és akarati képességet is, addig
- a **belátási képességnek** nincsenek fokozatai, az idő előre haladtával csak növekvő és bővülő lehet (elvesztése megtörténhet, de nem önállóan, hanem csak a beszámítási képesség elvesztésével együtt), valamint kizártsága ép-lélektani sajátosságokon alapul, továbbá – a Büntető Törvénykönyv jelenlegi megfogalmazása szerint úgy tűnik – az akarati képességet nem, csak a felismerési képességet foglalja magában.

Bár a büntetőeljárás során eljáró hatóságok jogértelmezésében tudomásom szerint nem okozott problémát, a fogalom azonos megnevezése miatt azonban indokolt lehet röviden kitérni a polgári jog területén ismert, a **cselekvőképességhez kapcsolódóan értelmezhető belátási képességtől való elhatárolásra** is.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) II. könyv 2:9. § a cselekvőképetlen állapotra vonatkozó szabályok körében szól a belátási képességtől a következők szerint: **2:9. § (1)** Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megletekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. A belátási képesség ebben az értelmezésben az ember azon képessége, hogy a magatartása jogkövetkezményeit előre látja és felméri, s ennek megfelelően képes cselekedetét mérlegelni és irányítani.

A polgári jogi és a büntetőjogi belátási képesség-fogalmak elhatárolásának a kezdeti időszakban a tizenegyedik életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben indult büntető-eljárások során a szakértőknek felteendő kérdések körében volt jelentősége. A DEOEC Igazságügyi Orvostani Intézet részéről Dr. Kristóf Andrea is rámutatott előadásában e különbségtétel fontosságára, így – röviddel az új Btk. hatályaba lépését követően tartott

33 9/1997. (I. 30.) AB határozat a jogbiztonságról

előadásában³⁴ – a szakértői testületek részéről olyan tartalmú ajánlást tett, mely szerint az alábbi kérdéseket kellene megfogalmazni a szakértő kirendeléséről szóló végzésben egyk.: NN a terhére rótt cselekmény elkövetésének idején

- a) szenvedett-e a terhére rótt cselekmény elkövetésekor olyan pszichiai/ritai beépülésben, vagy pszichés zavarban, amely a cselekmény elkövetésének szempontjából a beszámítási képességet korlátozó, vagy kizáró tényezőként értékelhető, illetve
- b) rendelkezett-e a cselekményre veszélyességének felismeréséhez szükséges büntetőjogi belátási képességgel?

Átmeneti bizonytalanság mutatkozott azonban az első kirendelő végzések nyomán, hiszen a szakértők 2013. július 1. napját megelőzően is ismerték a belátási képesség fogalmát – csak hogy a polgári jog területéről. Így – különösen a kezdeti időszakban – nem mindig értették, hogy a kirendelő hatóság mire kíváncsi, mit kell érteni a büntetőjogi értelemben vett belátási képességen.³⁵ A fenti somnás kérdésfeltevés helyett ezért is fontos a belátási képességre vonatkozó kérdéseket tartalmilag is kifejtteni, különben az is előfordulhat, hogy a szakértői véleményben írt válaszok nem a hatóság által feltett kérdésre adnak feleletet.

A hatályos Btk. alapján mit is kell tehát vizsgálnunk a büntetőjogi belátási képesség körében: pusztán kognitív képességeket akar, vagy az elkövető erkölcsi és akarati fejlettségét is a vizsgálat körébe kell vonnunk?

Hazai büntetőjogunkban először a Csemegi-kódexben jelent meg a belátási képesség fogalma, melynek körében a bíró kizárólag az elkövető értelmi fejlettségét vizsgálta a cselekmény büntőségének felismerése körében. Nem is meletett ezen túl, hiszen az e rendelkezés jogfilozófiai alapját adó tettbüntetőjogi iskola a büntendő cselekményre adott megtorló választ, így nem foglalkozott azzal, hogy az elkövetőre a büntetés miként hat, a jövőben miként fog viselkedni.

Az I. Büntetőnovella volt, amely a „belátási képesség” helyébe az „értelmi és erkölcsi fejlettség” kritériumát állította. E körben már több területen is volt helye a vizsgálódnak: az elkövető értelmi fejlettségén kívül az is szükségesített a kellő érettség megállapításához, hogy az elkövető bizonyos mértékű ellenállási erővel bírjon a gyermekes vágyak, ösztönök s a mások csábításával szemben, képes legyen felfogni a büntetés jelentőségét, melyről az erkölcsi fejlődésére kedvező hatás várható.³⁶

Az új Btk-hoz készült különböző kommentárok szerzői, úgy tűnik, egybehangzóan amellett foglaltak állást, hogy a belátási képesség meglelte többet jelent annál, hogy az elkövető kellő *értelmi képesség* birtokában léven tisztában van azzal, hogy cselekménye

jogellenes és felismeri annak következményeit. Az egyes megfogalmazásokban kivétel nélkül megjelenik az *erkölcsi fejlettség*re vonatkozó kritérium is:

„Az elmenőkötés koros állapotával összefüggésben használt beszámítási képesség fogalma nem azonos a fiatalokorú elkövetőnél vizsgálando belátási képességgel. Ez utóbbin ugyanis a gyermek értelmi és erkölcsi érettségét, valamint az öngyógyelmező, akarati képességét kell érteni.”³⁷

„A belátási képesség erkölcsi tartalmú követelmény (...)”³⁸

„A gyermekkorból vétoéképessé előlépéshez feltétlenül megkivánt belátási képesség inkább a jogtörténeti előzményként felhozott értelmi, erkölcsi fejlettségnek felülhet meg.”³⁹

Vagyis vitathatatlanul a hatályos Btk-beli belátási képesség tartalmához tartozik az elkövető megfelelő erkölcsi-erkai érettsége is.

A belátási képesség harmadik tartalmi elemeként az *akarati képesség* is megjelenik mind a Pólt Péter nevével jelzett büntetőjótársi kommentárban, mind a Kónya István szerkesztette Btk-kommentárban. Utóbbi ugyanis az I. Büntetőnovellában megfogalmazott kritériumra utal vissza, az ehhez fűzött jogtudományi nézetek szerint pedig az is vizsgálándó, hogy a bünelkövető fiatalokorúnál volt-e bizonyos mérvű akaraterő, ellenállási erő.⁴⁰ Itt a jelenleg is alakuló joggyakorlat szempontjából érdemesebb tartom rámutatni, hogy a több kommentárban is megjelenő, a belátási képesség tartalma körében három összevetőt (értelme-erkölcs-önkontroll) vizsgálat körébe vonó szemléletmód a hatályos német büntetőjog gyakorlatából a fiatalokorú elkövetők büntethetőségi feltételeként vizsgált „társadalmi érettség” fogalmát idézi.

Az imént ismertetett jogi álláspontokkal szemben Belovics Ervin megállapítását, mely szerint a büntethetőség feltétele a Btk. 16. § alkalmazása esetén a fiatalokorú szellemi-értelmi fejlettség, Vaskuti András is magáénak vallotta.⁴¹ A kúriai bíró véleménye szerint e körben azt kell vizsgálni, hogy a fiatalokorúnak az értelmi-szellemi fejlettségére tekintettel az elkövetéskor tudnia kellett-e a cselekménye közösségre veszélyes voltáról, esetleg büntetendőségéről. Igenlő válasz esetén a felelőssége amiatti terheli, hogy ennek tudatában a tiltott cselekményt mégis megvalósította. A belátási képesség keretei közti az erkölcsi fejlettség vizsgálatát illetően azonban már aggályokat fogalmaz meg (mentheti-e a gyermek fejlettségét, ha olyan környezetben nevelkedik, ahol nem kifogásolt az adott büntetelmény elkövetése), így megnyugtató válasz hiányában az értelmi, szellemi fejlettség szintjét tekinti a belátási képesség legfőbb tartalmának.

34 Kristóf Andrea: Gyermekkorú bünelkövetők bünethetősége – Gyakorlati javaslatok a szakértői vizsgálat elvégzéséhez (1m).

35 Gáspár Szilvia: Dilemma a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül – http://www.jogforum.hu/roltas/rl/files/publikacio/gaspar_szilvia_buntetojogi_belatasi_kepességi_fo_rumj.pdf (154108299/publikacio/869 (utolsó letöltés: 2018. december 6.)

36 Finkay Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve Negyedik, átdogozott kiadás Grill Károly Könyvkiadó Vallás, Budapest, 1914, p. 179.

37 Kommentár a büntetőjótársról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Pólt Péter (a 686. §-hoz)

38 Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez Hegedűs István / Juhász Zsuzsanna / Karai Krisztina / Katona Tibor / Mezőlaci Erik / Somora Zsolt / Tóth Sándor (A Btk. 16. §-ához)

39 Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I-III. Szek.: Kónya István – Budapest, HVG-Orac, 2014, p. 97.

40 Finkay – 1m, p. 72.
41 Vaskuti András: Az életkor és a fiatalokorúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban – Jogtudományi Közöny, 2014. 4. sz. p. 180.

3.3. A belátási képesség vizsgálata a gyakorlatban

A 21/2013. (X. 31.) LÜ utasítás 10. § (1) bekezdése alapján a 12-14. életév közötti fiatalok ellen indult büntetőeljárásban a büntetőügyben eljáró fiatalkorúak ügyésze fokozott felügyeletet jelent be.

A Győri Törvényszék illetékességi területén 2018 májusáig négy ilyen büntetőügy indult, amelyből egy még a belátási képességre vonatkozó szakértői vizsgálat elrendelése előtt az ügyészség megszüntető határozatával zárult, mivel nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt. A másik három ügyben vádemelésre került sor, melyek nyomán az egyes vádlottak bűnösségét a bíróság elsőfokon jogerőre emelkedett ítéletében mondta ki.

A belátási képességre vonatkozó szabályozás gyakorlati alkalmazását a magam részéről ezeken az eseteken keresztlül tudom bemutatni, dr. Gáspár Szilvia publikációja⁴² nyomán azonban némi betekintést kaptam a Kecskeméti Törvényszék illetékességi területén folyamatban volt ilyen büntetőügyek részleteibe is. Érdekeségként megemlítem még, hogy Vas megyében a törvény hatálya lépése óta ilyen okból fokozott ügyészi felügyelet bejelentése nem történt.

Az elkövető a Győri Törvényszék illetékességi területén indult mindhárom büntetőügyben olyan fiú, aki néhány hónap híján tizenégy éves volt a terhére rótt rablás bűntettének elkövetésekor, közülük kettő már korábban pszichátriai kezelés alatt állt.

3.3.1. A belátási képesség tartalmi elemei képezi-e az akarati oldal?

Az általam áttekinthető ügyekben a szakértőhöz intézett hatósági kérdések közül egy a beszámítási képességre, egy a belátási képességre vonatkozott, továbbá egyik ügyben egy harmadik kérdést is feltejt a nyomozó hatóság a konfabuláció körében. A belátási képességre vonatkozó kérdés mindhárom esetben a szakértők ajánlásában⁴³ foglaltaknak megfelelően a belátási képesség jogszabályi megfogalmazásával azonos volt, annak tartalmi jegyeit nem is kísérelte meg kibontani a kirendelő.

A gyermek- és ifjúságpszicháter szakorvos mint szakkonzultáns azonban az előterjesztett szakértői véleményben külön is rámutatott, hogy az erkölcsös viselkedés feltételei az erkölcsi szabályok ismerete, az erkölcsi gondolkodás megfelelő fejlettsége és a felelősségtudat. A felelősségtudat alapja pedig a szülő-gyermek kapcsolatban kialakuló kötődés, a kapcsolatra és az empátiára való képesség, valamint az önszabályozási képesség.

Az egyesített szakértői vélemény a belátási képesség körében mindhárom vizsgált ügyben szó szerint a következőként hangzott: „(...) a terhére rótt cselekmény elkövetésekor megfelelő értelmi és erkölcsi fejlettséggel (érettséggel) rendelkezzett ahhoz, hogy felismerje a cselekmény jogellenességét, és hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.” Vagyis a belátási képesség körében szakértői vizsgálat tárgyát képezte a mi törvényszékünk területén a felismerési képesség mellett az akarati képesség is. Az adott büntetőügyekben eljáró bíróságok pedig kivétel nélkül az itt leírt formában a tényállás részévé is

emelték ezt a szakértői megállapítást, vagyis a belátási képesség voluntatív eleme a Győri Törvényszék illetékességi területén működő bíróságok gyakorlatában olyan lényeges tény, amely az ítélet meghozatala során jelentőséggel bír.

A belátási képesség büntetőeljárás gyakorlatban érvényesülő tartalmi elemeinek vizsgálata során ugyanezekre a megállapításokra jutott 2017-ben dr. Gáspár Szilvia⁴⁴ is a Kecskeméti Járásbíróságon indult büntetőügyek vonatkozásában: az eljáró hatóságok a belátási képesség akarati elemeire is kiértékelnek a felismerési képesség vizsgálata mellett.

Az általam vizsgált egyes büntetőügyek iratanyagát áttekinthető indokoltnak tartom még kitérni a következő, a fiatalkorú terhelttel szemben folyó eljárások sajátosságából eredő szempontokra.

3.3.2. Időszertárság

Az ilyen korú terhelttel szemben folyó eljárásokban a büntetőeljárás törvényben megfogalmazottak szerint is kiemelten érvényre juttatandók a speciális prevenció szempontjai, mely körben vitathatatlanul fokozott figyelmet érdemel az eljárások mielőbbi lefolytatásának követelménye.

Az általam vizsgált négy ügyben a terheltet szakértői vizsgálatára öt-öt hónappal az elkövetést követően került sor, a jogerős elsőfokú ítéletek meghozataláig pedig az elkövetéstől számítva 19-23 hónap telt el. Nem dicsékedhetünk tehát azzal, hogy kellő időben megtörtént akár a szakértői vizsgálatunk, akár a büntetőjogi szankció alkalmazása velünk szemben. A Kecskeméti Törvényszék illetékességi területén folyamatban volt ügyek adatainak tükrében azonban megállapítható, hogy ilyen korú terheltet ügyekben semmiképpen nem törvényszerű, hogy az elkövetéstől a jogerős ítélet megszületéséig majdnem két éven át tartson a büntetőeljárás. Ugyanis a Kecskeméti Járásbíróságon indult mindkét ügyben az elkövetéstől számított egy hónapon belül rendelkezésre álltak a bizonyítási eszközök (pedagógiai jellemzés, környezettanulmány, orvosi dokumentáció, stb.), elkészültek a szakértői vélemények, sőt az egyik ügyben bíróság állítás útján az ítélet is megszületett az elkövetéstől számított egy hónapon belül.⁴⁵ Ez a példa élesen rávilágít arra, hogy a tizenkettő és tizenhárom év közötti elkövetők tipikusan egyszerű megítélésű büntetőügyekben még egy ilyen komplex szakértői vizsgálat elvégzése mellett is érvényesülhet a fiatalkorú terhelt ügyének gyors elbírálásához való joga, amely egyébként a 2. pontban részletezett nemzetségi dokumentumokon alapuló elvárásokban is szerepel.

Tény, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény nem tartalmazott a fiatalkorú terhelttel szemben folyó büntetőeljárások során kivüliségre vonatkozó előírást, ám az ebből eredő, a fenti példákban is megjelenő problémákra reagált 2018. július 1. napjától az új büntetőeljárás törvény, melynek 79. § (1) bekezdés b) pontja előírja, hogy a büntetőeljárás során kívül kell lefolytatni, ha abban tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett vagy terhelt vesz részt. Ezen kívül az új Be. a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a

42 Gáspár Szilvia i.m.

43 Krisztf Andrea i.m.

44 Gáspár Szilvia i.m.

45 Gáspár Szilvia i.m.

nyomozás tartamának maximálásáról is rendelkezik.⁴⁶ Ezek a jogszabályi változások hatékonyabbá tehetik a fiatalkorúval szemben alkalmazott, megfelelően megválasztott büntetőjogi szankcióit, így segítenek érvényre juttatni a büntetőeljárás fiatalkorúakra vonatkozó speciális céljait.

3.3.3. A fiatalkorúak bírójának különös szakértelme

A 12-14 éves elkövetőkkel szemben indul, általában tanulmányozott három büntetőügy nyilvánvalóan nem szolgálhat reprezentatív minrtét, mégis alkalmas annak felvilágosításra, hogy mit is követelhet a bíró részéről a fiatalkorúak ügyeiben szükséges sajátos látásmód. Tanulmányos eredménnyel járhat az eljárások egyéb részleteibe bocsátkozás nélküli önmegbecsülésében csak az ítéletek személyi körülményekre vonatkozó ténymegállapításainak áttekintése is.

a) „Fk. O. Szabolcs II. r. vádlott a 6. osztályt végezte el, jelenleg is iskolába jár. Szülei elváltak, szülieivel és testvéreivel is tart kapcsolatot. Testvérei életkora 21, 19 és 17 évesek, a húgát nem ismeri, mert nevelőszülőknél van, öccse pedig még nincs 1 éves, a fiatalabbik nővére az anyjával él. Nőtlen családi állapotú, 2015 márciusában K. B-től (16 éves, az intézetben voltak együtt) született egy gyermeke, akit most akarnak nevelőszülőkhöz adni. Számáján van valamennyi pénz, de ennek pontos összegéről nyilatkozni nem tud. A H-i gyermekotthonban rongálás miatt vannak tartózásai. 7 évesen agydaganattal műtöték, jelenleg jól van, gyógyszerrel sem kell szednie, fél évente kell kontrollra járnia. Büntetlen előéletű, azonban több büntetőeljárás van ellene folyamatosan. Szabálysértési eljárás az elmúlt két évben indult vele szemben.”

b) „Fk. K. Adrián vádlott jelenleg 9. osztályos tanuló a K-i B. G. Középsiskolában, szakács szakmát tanul. Jövedelme nincs. Nőtlen családi állapotú, életérsza, gyermeke nincs. Vagyontalan. Büntetve nem volt.”

c) „Fk. Sz. Erik Péter vádlott jelenleg jelen ügyben előzetes letartóztatásban van, az EMMMI Budapesti Javítóintézetben tartózkodik 2017. október 12. napjától.

Két éves korában szülei elhagyták őt, ezt követően a vádlott a nagyszüleihez került. Az általános iskola 5. osztályának elvégzése során magatartási problémák miatt a gyórti befogadó otthonba került elhelyezésre állandó csavargásai, iskolakerülése miatt. Ezt követően a gyórti befogadó otthonból a Hegykői Speciális Gyermekotthonba került elhelyezésre, de mivel innen is folyton hazaszökött, fél év múlva a Fóti Gyermekotthonba helyezték, ahonnan jó magaviseletéért rendszeresen hazazengedték családjához. Letartóztatását megelőzően a részére kijelölt gyermekotthonból folyamatosan szökésben volt és különböző bűncselekményből szerzett pénzt magának.

Hét általános iskolai osztályt végzett, mivel az iskolába nem járt be, hiszen az intézetből folyamatosan szökésben volt. Jelenleg az általános iskola 8. osztályát végzi javítóinté-

⁴⁶ A 687. § szerint az öt évről nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyó eljárásban a fiatalkorú gyamusítottkénti kihallgatásáról számított egy éven belül be kell fejeznie a nyomozást, az ennel súlyosabb bűncselekmény miatt folyamatosan lévő nyomozás határideje pedig a gyamusított kihallgatásáról számított két éven túl nem hosszabbítható meg.

zeti kereteken belül. Beilleszkedése elején nehezen fogadta el a szabályokat, és a csoportban elfoglalt helyét. Különböző módon igyekezett kitűnni társai közül, azonban egy idő eltelével megismerkedett a szabályokkal, azokat igyekezett betartani, a tevékenységekben aktív, segítőkész. Együttműködő növendékké vált, aki már a feladatokat legjobb képességei szerint, az elvárásoknak megfelelően végzi. A javítóintézetben a kapcsolattartása rendezett, nagyszüleiével és testvéreivel tartja a kapcsolatot, rendszeres levélírás, telefonálás és látogatások formájában.

2017. október 12. napja és 2017. november 20. napja között a javítóintézetben Fk. Sz. Erik Péter vádlott 3 alkalommal követett el fegyelmi vétséget, melyekért az első két alkalommal nevelői figyelmeztetésben, míg a harmadik alkalommal nevelői megrovásban részesült. Ezen időszak alatt Fk. Sz. Erik Péter vádlott három alkalommal nevelői dícsérelben részesült, a foglalkozáson nyújtott kiemelkedő teljesítményéért, példamutató viselkedéséért és közösségért végzett munkájáért, valamint példamutató viselkedéséért és csoportfelelősi munkájáért.

Büntetlen előéletű, vele szemben azonban jelenleg több büntetőeljárás is folyamatban van.”

Az eljáró bíróságok az ügy eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró személyi körülményeket az ítéletek tényállásában feltűnően eltérő körben és részletességgel rögzítették.

Sen a korábbi, sem a jelenleg hatályos büntetőeljárásai törvény nem tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy fiatalkorú vádlott esetén melyek azok a személyi körülmények, amelyek az ügy eldöntése szempontjából jelentőséggel bírnak, vagyis amelyeket az ítélet tényállásának tartalmaznia kell. Mégis megmutatkozik a szokásosan fiatalkorúak ügyeiben eljáró bírói szemléletmód eltérő volta a fenti tényállásrészekből: Fk. Sz. Erik Péter vádlott büntetőügyét a Gyórti Járásbíróság fiatalkorúak ügyeinek elbírálására 2011. szeptember 1. napja előtt is illetékes kijelölt bírāja bírálta el, aki rendelkezett legalábbis a „gyakorlati újján megszerzett tapasztalattal” a fiatalkorúak ügyeiben, míg a másik két ügyben a 2011. szeptember 1. napjával hatályba lépett általános illetékességi szabály alapján nem székhelyi bíróság járt el.

2011. szeptember 1-jével hatályát veszítette a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 448. § (1) bekezdése, amelynek alapján a székhelyi bíróságok kizárólagos illetékességgel jártak el a fiatalkorúak helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyeiben.

A törvényt módosítás hatását értékelve megszólaltak olyan hangok is, amelyek szerint ez a törvényt módosítás pusztán technikai jellegű változást hozott, különösen arra figyelemmel, hogy ezek az ügyek jogi szempontból túlnyomórészt nem bonyolultak, ezzel szemben pozitívumként nem elhanyagolható az egyenletesebb ügyteher-elosztás, melyről az eljárások gyorsabb lezárását várták, valamint az, hogy az igazságszolgáltatás így közelebb kerül a fiatalkorú lakóhelyéhez és költséghatékonyabbá válik.

Alláspontom szerint azonban nem helytálló a módosító indítványhoz csatolt indoklásban tett lakonikus megállapítás, mely szerint „ezen ügyek elbírálásában részt vevő bírának semmi olyan különös szakértelmelemmel nem bírnak, amellyel a nem székhelyi, illetve a

budapesti kerületi bíróságok bírái ne rendelkezzenek”. Vagyis nem felel meg a valóságnak, hogy a fiatalkorúak ügyeinek ellátásához szükséges kompetenciáik kimertülének a speciális anyagi és eljárási joganyag ismeretében, esetleg ezen kívül az általánosnál magasabb szintű beleérző képességben.

A fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt, korábban kizárólagos illetékességgel ellátott bírók a gyakorlatban is ismerik mind a gyermekvédelem ellátására hivatott intézményrendszert, mind azoknak az intézményeknek a működését, amely a büntetőjogi szankciók végrehajtásáért felelősek: a pártfogói hálózatot, a javítóintézeteket és a fiatalkorúakra befogadó büntetés-végrehajtási intézeteket. Ismerik az egyes intézmények valódi lehetőségeit, előnyeit és „mellekhatásait”, azt, hogy a jogszabályban megfogalmazottakon túl még milyen eszközök van arra, hogy eredményesen hassanak a fiatalkorúakra.

A büntetőeljárás törvény 677. § szerint a fiatalkorúak ügyeiben eljáró hatóságoknak – így a bírónak is – az eljárást úgy kell lefolytatnia, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, érzelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt. Ehhez az imént említett készségeken kívül nem elegendő az sem, ha az eljáró nyomozó, ügyész és bíró ismeri a pszichológiai jellegzetességeit az adott életkorhoz tartozó személyiségfejlődési szakasznak. Ezeken kívül az is legalább ennyire fontos, hogy a bírónak tudnia kell hitelesen, a fiatalkorú számára érthető és befogadható módon közvetíteni a társadalom értéktelét: azt, hogy a tette, amely miatt a hatóságok előtt áll, nem elfogadott. Ennek érdekében pedig szükséges annak a szubkultúrának az ismerete is, amelyhez a fiatalkorúak tartoznak, ráhatással kell bírni továbbá az életkorukból is eredő sajátos – jellemzően a digitális korhoz köthető – ismeretanyagukra, valamint törekedni kell az általuk képviselt értékrend és mentalitás minél komplexebb megismerésére. Ezek tesszik alkalmassá a bírót arra, hogy a fiatalkorú ügyében eljárva hatékonyan képviselje a büntető jogszabályban is testesítő társadalmi rendet, és a fent idézett jogszabályhelyen megfogalmazott cél érdekében valóban eredményesen éljen azokkal az eszközökkel, amelyeket a jogalkotó a kezébe adott.

Úgy vélem, valahogy így fogalmazható meg annak a különös szakértelmnek a mibenléte, amelyet a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bírák részint a gyakorlat útján megszerzett tapasztalat, részint a képzések és önképzés során kitanultak.

Ezekkel a készségekkel nyilván nem veleszületetten rendelkezik a bíró, kétségkívül tanulható és fejleszhető kompetenciákról beszélünk, és az intézményrendszerre vonatkozó, több szakterületet érintő ismeretanyag is elsajátítható. A fiatalkorúakkal szembeni más elbírálás álláspontot szerint a jelenlegi fórumrendszer keretei közt is megvalósítható, ehhez azonban magam is szükségesnek tartom, hogy a velük szemben eljáró hatóságok tagjai – köztük a bírák – komplex képzésben részesültek, felkészültek, megfelelő szakértelmekkel rendelkeznek személyek legyenek. Álláspontom szerint is a fiatalkorúak ügyeit tárgyáló bírák kötelező képzésének előírása vezet a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárások által sürgesített és – számunkra kézzel foghatóbb módon – a

bíróságok igazgatási vezetése által is fokuszba helyezett „gyermekbarát igazságügyi ellátás” minél teljesebb megvalósulásához.

Összegzés

A fiatalkorúak büntethetőségének kérdésköre mind a mai napig komoly szakmai vitákat generál, hiszen az új Btk. kodifikációjának előkészítő folyamataiban megfogalmazott, a jogalkotó által törvényi rendelkezés formájában nem elfogadott szakmai érveket 2013. július 1. napja után a törvény kritikájaként hallhatjuk viszont. Ezek az álláspontok olyan kérdések köré csoportosulnak, amelyek mindenképpen megfontolásra érdemesek a jövőbeni szabályozást illetően.

A belátási képesség mibenléte

A fentebb írtakból kitűnik, hogy a hazai jogirodalom területén sincs kialakult egységes álláspont a tizenkettő és tizennégy év közötti elkövetők büntethetőségi feltételének komponenseit illetően. A büntetőjogi szabályozás mint ultima ratio területén gyakorlati jogászokként is kiemelten fontosnak tartjuk a jogbiztonság követelményének való megfelelést. Az Alkotmánybíróság által is többször kifejtettek szerint pedig „[a] jogbiztonság megköveteli a jogszabályok olyan világos és egyértelmű fogalmazását, hogy mindenki, akit érint, tisztában lehessen a jogi helyzettel, ahhoz igazíthassa döntését és magatartását, s számolni tudjon a jogkövetkezményekkel. Ideértendő az is, hogy ki lehessen számtani a jogszabály szerint eljáró más jogalanyok és állami szervek magatartását.”⁴⁷ Érdemes ebből a szemszögből is végiggondolni a büntető ügyekben eljáró hatóságok útkeresését, a belátási képesség fogalmának tartalommal való megtöltésére irányuló „próbálkozásait” az egyes büntetőügyekben. A normavilágosság követelménye szempontjából tehát halaszthatatlanul indokoltnak mutatkozik a belátási képesség definíciójának törvényi szintű megfogalmazása.

A szektorális felelősség bővítése, további differenciálás

Kritikaként fogalmazódott meg, hogy a belátási képesség vizsgálata jelenleg a gyermekkorúakra korlátozódik, indokoltnak tekinthető azonban a szektorális felelősségnek a további differenciálása az életkor-felelősség-szankciók rendszerében.⁴⁸ Álláspontom szerint azonban – a büntetőeljárások pénzügyi és időbeli vonatkozásától eltekintve – nincs jogi akadályva annak, hogy a tizennegyedik életévét betöltött fiatalkorú ügyekben eljáró bíró is vizsgálja és értékelje a terhelt belátási képessége körében feltárható tényeket, a

⁴⁷ 11/1992. (III. 5.) AB határozat

⁴⁸ Vaskuti András: Az életkor és a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban – Jogtudományi Közlemények 2015. 4. sz. p. 182

jogszabályi rendelkezésekre figyelemmel természetesen nem a büntelődés, hanem a büntetés kiszabási körülmények körében.

A szakmai feladatokhoz kapcsolódva több szerző a korlátozott büntetőjogi feladatokkal rendelkező személyek körét is indokoltnak tartja kiterjeszteni, a jogalkotó feladatát a fiatal felnőtt fogalmának meghatározását és az ehhez kapcsolódó szabályok megalkotását tűzve ki.

Az önálló kódex és önálló fórumrendszer igénye

Nem állíthatjuk, hogy a fiatalokra vonatkozó szabályoknak a büntető törvénykönyv külön fejezetében történő szabályozása nem megfelelő jogtechnikai megoldás, hiszen ilyen formában is szülehet olyan szabályozás, amely elegendő minden garancia és kritériumnak, és a legmesszemenőbbéig figyelembe veszi a gyermekkorú terhelt gondolkodásának, lelki működésének életkorból eredő sajátosságait. Afélő sem merül fel bennem kétség, hogy a jogalkalmazás során a megfelelően képzett, komplex ismeretanyaggal rendelkező büntetőbírák anélkül is képesek alkalmazni a fiatalokra vonatkozó eltérő szabályokat, hogy a speciálisan az erre a célra felállított különírórendszerben ítélkezzenek.

Sajátomnak érzem azonban azt a megállítást, hogy a szabályozás technikájának megválasztása jogszervek kérdéseken túlmutatva egyáltalán állásfoglalást jelent a jogalkotó alapvető szemléletmódját illetően. A szabályozás jelenlegi formája – a felnőtt- és fiatalokra egyaránt vonatkozó egységes kódex mind a büntetőjog, mind az eljárásjog és végrehajtás tekintetében, valamint az egységes bírósági rendszer – azt tükrözi, hogy a kiindulási alap az általános (felnőttre vonatkozó) büntetőjogi látásmód, és a jogalkotó ebből veszi ki azokat a területeket, ahol – a gyermekkor sajátosságait a normaalkotás körében is elfogadva – eltérő szabályozást kíván megvalósítani. Az önálló kódex ezzel szemben azt sugallná, hogy a kiindulási pont a gyermek oldala – és ezzel a jogalkotó kiállna amellett, hogy a gyermekkorú terhelt életkorából eredően olyan sajátosságokkal rendelkezik, amelyek miatt alapvetően más látásmódot kíván a gyakorlatban a jogalkalmazótól. Az elsődleges büntetőjogi cél – hogy a gyermek a bűnözői életpályát elkerülve felnőtté váljon, szilárd értékrenddel bírjon, hasznos tagja legyen a társadalomnak – érdekében a gyermeket – a terheltet – kell a középpontba állítani, az eljárás keretei között kell teret adni az általánosnál szélesebb körű vizsgálódásnak: a büntetőjog és büntető eljárásjog, illetve a végrehajtás eszközei milyen módon használhatók fel a gyermek legfőbb érdekében, hogyan kapcsolhatók össze a védelem, a nevelés és a közösségbe beillesztés módszereivel. Vagyis nem azt kell vizsgálni, hogy a fiatalokra vonatkozó szabályozás hol kíván eltérni az általános törvénytől, hanem arra ad választ, hogy az általánosról alapjában eltérő szabályozás milyen legyen.⁴⁹

A fiatalokra vonatkozó szabályok önálló kódexbe foglalásának igénye mellett érvelő szerzők az önálló fórumrendszer megteremtése érdekében is szót emelnek. Álláspontjuk szerint a két területet a fiatalokra önálló büntető igazságszolgáltatási törvényének megalkotásával szabályozva egyrészt elismerést nyerne a fiatalokra büntetőjogának különállása, másrészt ez egyúttal – az I. Bn. korához hasonlóan – ismét lehetővé tenné szorosabb kapcsolatot a gyermekvédelem és családjog területével.⁵⁰

Zárszó

Szinte kivétel nélkül minden szerző egyetért abban, hogy önmagában a büntetőpolitika hosszú távon eszközrelenné válik a gyermek- és fiatalokra bűnelkövetésének visszaszorításában. A probléma valódi megoldásához a **gyermekvédelmi rendszer** erősítése, a szakembereknek a devians jegeket mutató gyermekek határozott, kompetens kezelésére való felkészítése és az ehhez szükséges eszközrendszer bővítése elkerülhetetlen.

Legalább ennyire fontos, hogy a célkoroztály megfelelően **tájékozott válfjon** a feladatokra vonatkozó kérdésekben is, ebben nélkülözhetetlen az oktatás szerepe, és véleményem szerint a Nyitott Bíróság program is alkalmas lehet az esetleges ebbéli hiányosságok pótlására.

Amikor dolgozatomban vázlatát felépítettem, akkor a már elfogadott hatályos hazai szabályozásból indultam ki, ezért nem is tértem ki annak elemzésére, hogy a büntetéseljárás korhatár szektorális leszállítását magam is indokoltnak tartom-e, vagy inkább aggályok merülnek fel bennem ezzel kapcsolatban. Amennyiben elfogadjuk azt az általános álláspontot, hogy a gyermek büntetéseljárásának hatályos szabályozása előremutató, akkor sem téveszthetjük szem elől, hogy a fiatalokra büntetésnek a célja végső soron a nevelés. Ennek tükrében ma is meggyőzően Balogh Jenő igazságügyi miniszternek a fiatalokra bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvény cikk képviselőházi vitája alkalmával elhangzott szavai.

„A kérdésnek minden ismerője előtt nyilvánvaló, hogy a fiatalokra büntetési rendszerének újabb szabályozása e nagy probléma törvényhozási megoldásának csak egyik részlete.

Az egész feladat hazánkban is valóban nagyjelentőségű szociálpolitikai természetű kormányzati, törvényhozási és társadalmi alkotások hosszú sorát fogja még szükségessé tenni, mert a büntetőjog körén kívüli a jogélet többi ágai s úgyszintén a gyermekvédelem társadalmi szervezete sem szolgálhatnak ma még elég hatályos eszközöket arra, hogy az erkölcsi veszélynek kitett fiatalokra megmentésének nagy feladatát sikeresen megoldani lehessen.

A büntető rendszer reformja önmagban véve már csak azért sem lehet erre a célra elegendő, mert a büntető hatalom révén csak akkor nyílik alkalom a züllesztésnek, ha a

⁴⁹ Vaskuti András: Az életkor és a fiatalokra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban – Jogtudományi Közlemények 2015. 4. sz. p. 174.

⁵⁰ Ujgöti Katalin: A fiatalokra büntető igazságszolgáltatási koncepciója no. p. 12.

talkorú megmentésére, amidőn már büntetendő cselekmények kivételése bizonyítja a nagyobb fokú erkölcsi veszély jelenlétét. Ehhez tehát szükségeszerűleg társulnia kell azoknak az intézkedéseknek, amelyek a veszélyt már keletkezésében elfojtani és az ehhez eredő társadalmi bajt megelőzni alkalmassak.”

Irodalomjegyzék

1. Bogár Péter–Mangyitán Éva–Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban KJK Kerszöv, Budapest, 2005
2. Finkegy Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve Negyedik, átdolgozott kiadás Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1914
3. Földváry József: Magyar büntetőjog – Általános rész Osiris Kiadó, Budapest, 2006
4. Kóthalmi László: A büntethetőségi korhatár kérdése – Jogelméleti Szemle 2013/1.
5. Mezey Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében – Rendészeti Szemle 2008/7-8.
6. Tóth Miklós: A büntethetőségi korhatár hatályos szabályozásának problematikája – In: Magyar Jog 64. évf. 4. szám/2017
7. Vaskuti András: Életkor és belátási képesség a magyar büntetőjogban – jogalkotási és jogalkalmazási kérdések – Kriminológiai Közlemények 65. sz. (2008)
8. Vaskuti András: Az életkor és a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban – Jogtudományi Közöny, 2014. 4. sz.
9. Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog – Általános rész (2010) Osiris Kiadó 36. § A fiatalkorúak büntetőjogának szabályozási modelljei és története https://www.tankönyvtar.hu/hu/tartalom/famop425/2011_0001_520_magyar_buntetojog/ch05.html utolsó letöltés 2018. május 22.
10. Borbó-Gönczöl-Kerecsi-Lévy: Kriminológia https://books.google.hu/books?id=LYuDQAQBAJ&pg=PT1326&dq=winteryk+r+modell&source=bl&ots=FGoCgl-XE_&sig=5pm1b_y_os1bSSE&XAp9Mg0M8NA&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEWiL3KDx-753bAhWRLIAKHwX8AEAQA6EiIJAB#v=onepage&q=winteryk%20modell&f=false
11. Csemáné dr. Várady Erika – Dr. Lévy Miklós http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/PDF_EPUB/btk_2002-1.pdf
12. Csemáné dr. Várady Erika: Életkor és belátási képesség a német és osztrák büntetőjogban – különös tekintettel egyes kérdésekre https://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/65csemane_0.pdf utolsó letöltés 2018. december 3.
13. Csúri András: A fiatal felnőtt életszakasz büntetőjogi szabályozásának lehetőségei. Magyar Jog, 2008. 4. szám http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1161/1/Csuri_Andras_Ertekezés.pdf (utolsó letöltés 2018. december 14.)
14. Gáspár Szilvia: Dilemmák a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül 2017. április 19. http://www.jogiforum.hu/files/publikacio/gaspar_szilvia_buntetojogi_belatasi_kepesseg_jogi_forumj.pdf (utolsó letöltés 2018. december 10)
15. Krisztof Andrea: Gyermekkorú bűnelkövetők büntethetősége – Gyakorlati javaslatok a szakértői vizsgálat elvégzéséhez
16. https://www.google.hu/ur?sa=t&ct=j&q=&esrc=s&source=web&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEWjG4aXwpovFAhVQMewKHS0zCQIQF1AAegQIBBAB&url=http://ps%3A%2F%2Fslideplayer.hu/%2Fslide%2F22220009%2F&usq=AOVvaw2h6o2q_8MLmbAuh1OeYkZL (utolsó letöltés 2018. december 6)
17. Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója – Büntetőjogi Kodifikáció 2006/2. - http://bunmegelozes.easynosting.hu/dok/ftk_konceptciol.doc utolsó letöltés 2018. május 22.
18. Nagy Ferenc: Alkotmányosan megkérdőjelezhető szabályokról az új Btk. kapcsán – In: Emberek Ország, tanulmányok Lőrincz József tiszteletére – szerk. Haak Péter – Kósné Mohácsi Barbára (http://mek.oszk.hu/15200/15270/pdf/15270_1.pdf utolsó letöltés: 2018. december 10)
19. Nánási Máté: A belátási képesség megközelítése a jogtörténet és az új Btk. tükrében <http://www.w.m.a.b.i.e.h.u/a.t.t.a.c.h.m.e.n.t.s/a.r.t.i.c.l.e/>

- 138/A%20bel%3%A1t%3%A1s%20k%3%A9pess%3%A9g%20mekk%3%A1t%3%A1t%3%A1t%3%A9se%20a%20jog%3%Bert%3%A9net%20%3%A9s%20az%20%3%A9B%20Btk.%20%3%B%3%A9ben. pdf utolsó letöltés 2018. május 22.
20. 1878. évi V. törvénycikk indoklása a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségéről (https://ujjogtar.hu/doc/db/77/id/87800005.TVI/ - utolsó letöltés 2018. május 22.)
21. 1908. évi XXXVI. törvénycikk indoklása a büntetőtörvénykönyvek és a bünyádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról – A 15. §-hoz https://ujjogtar.hu/doc/db/77/id/90800016.TVI/s/10000101/ utolsó letöltés 2018. május 22.
22. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C törvény előterjesztői indoklása
23. Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Pólt Péter
24. Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez Hegedűs István / Juhász Zsuzsanna / Karsai Krisztina / Katona Tibor / Mezőlaki Erik / Szomora Zsolt / Tóth Sándor
25. Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I–III. Szerk.: Kónya István – Budapest, HVG-Orac, 2014
26. A Kúria Büntető Kollégiumának 2012.EI.II.E.4/3. számú jegyzőkönyve

LEGÁTH KRISZTINA¹

A képmáshoz való jog védelme a médiával szemben

Bevetés

A mai ember jártában-keltében fotókat készít, akár saját magáról, akár másokról. A technika fejlődésével a magánélet védelme egyre nagyobb jelentőséggel bír. A magánélet védelme „kiterjed az egyén testi és erkölcsi integritására, szexuális orientációjára és szokásaira, továbbá személyes vagy magántereire is.”² A magántermészeti tények, köztük a fényképek közzététele gyakran a sajtó közreműködésével valósul meg, bár az internet egyes felületein akár a sajtó közreműködése nélkül is nyilvánosságra hozhatók magántermészeti adatok. A képmáshoz való jog védelme részben a polgári jog területére tartozó kérdés, de abban szerepet kap a büntetőjog, és az adatvédelem is. A téma megértését a filozófiai kérdések főbb vonalainak megismerésével kezdem, kitérek az általános személyiségi jog polgári jogi tartalmára, hiszen a képmáshoz való jog is annak keretei között értelmezhető. A képmáshoz való jog a magánélhez való jog, az önmeghatározás jogának egyik aspektusa. Utóbb részletezem a képmáshoz való jog tényállási elemeit, külön tárgyalva a magánszemélyek és a közszereplők képmáshoz való jogának szabályait.

Filozófiai alapok

Magánszférához való jog

A téma filozófiai alapjai részben a magánszférához való jogban (privacy), mint általános szabadságjogban keresendők, ami lényegében a „nyilvánosságtól való irtózást” testesíti meg, jog az egyedül hagyatásához. A fényképezés technikájának fejlődésével az egyének egyre nagyobb mértékben válhat és válnak kiszolgáltatottá a pletykára éhes tömegnek. A technika fejlődése nagymértékben veszélyezteti az egyének magánszféráját, döntési szabadságát a tekintetben, hogy maguk határozzanak az egyéni, magánéletükhöz tartozó tények másokkal való közléséről. A magánszféra sérthetlenségéhez való jogot sok helyütt egyenlőnek tekintik az általános személyiségi joggal. Hazánkban az általános személyiségi jog az emberi méltóság védelmének aspektusaként jelenik meg, de nem

¹ Dr. Legáth Krisztina, bírósági titkár, médiajogi szakjogász, Szombathelyi Írástáborfőnök

² Menyhárd Attila: A magánélet védelme az Emberi Jogi Bizottság gyakorlatában. A személyiség és védelme. Szerkesztette: Gödög Mária – Menyhárd Attila – Kolty Ándrás. Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja. Bp. 2017. 50. o.

szükségképpen jár annak sérelmével. A jog az egyén döntési szabadságát védi, ami csupán lehet az emberi méltóság sérelme nélkül is.³

Az Alkotmánybíróság szerint: „A képmáshoz való jognak más gyökerei vannak az angol-szász országokban és más a kontinensen. Az Egyesült Államokból kindulva azt a privácy, a „békén hagyás joga”, az alkotmányosan védett magánszféra körébe tartozónak tekintik, amelynek három lényeges aspektusa a titkosság, az anonimitás, és a magányhoz való jog; Európában az önmrendelkezési jogból, az emberi méltóságból vezetik le, és kitűnős személyiségi jognak tartják. A legfőbb európai országban a képmás védelme a polgári jog része, védelmét a bírói gyakorlat is alakítja.”⁴ A saját képmáshoz való jog általában az általános személyiségi jog egyik kifejeződése, ami abban nyilvánul meg, hogy mindenkinek magára dönthet arról, hogy milyen képet, és milyen összefüggésben hoznak róla nyilvánosságra. A magánszféra védelme – a saját képmáshoz való jog védelmével szemben nem kifejezetten az ábrázolásra irányul. Nyilvános helyeken általában hiányzik a magánszféra védelmére való hivatkozás alapvető feltétele: a visszavonulási igény. Így más a megítélése a titkos és a messziről teleobjektívvá készített fényképfelvételeknek és azoknak a képeknek, amelyekben a személy a táj részeként vagy más nyilvános helyen véletlenül szerűen, a kép fő tárgyával együtt látható. Például egy épület előtt elcsúszó személy, vagy gyűlleküzésekről, felvonulásokról vagy más hasonló rendezvényekről szóló képeknél másként tekinthetünk a magánszféra védelmére.⁵

A szólás szabadságának joga

A magánszférához való jog gyakran ütközik a szabad tájékoztatáshoz, a szólás- és sajtószabadsághoz való joggal. A szólás- és sajtószabadság jogának filozófiai alapjai az igazság keresésében, tiszteletében keresendők. Több filozófus az igazságot alapvető, megismerhető értéknek tekintette, melyhez a szabad vita vezet el. Ugyan e nézeteket utóbb több felfogás megcáfolta – állítva, hogy a nyílt vita nem vezet el szükségképpen az igazsághoz, – mégis jelentősége volt a szólásszabadság fejlődésében. A „gondolatok piaca” elmélet abból indult ki, hogy az igazsághoz elvezető út csak a gondolatok szabad piacának megteremtésével érhető el. Többnyire az állami beavatkozással szemben kívántak védelmet az elmélet megteremtői, nem számolva a piac korlátaival.⁶ A szólás- és sajtószabadság joga szorosan kötődik ahhoz az igényhez, hogy az állampolgárok részt vegyenek a közügyek megvitatásában, az azokban való döntésben. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, biztositani szükséges, hogy az egyének hozzájussanak a közügyek megvitatása szempontjából fontos információkhoz, maguk is részt vegyenek a vitában, ahhoz hozzájárulhassanak, ezzel megteremtve egy olyan közegget, ahol a lehető legjobb döntés születik a közös ügyekről. Maga az Alkotmánybíróság is foglalkozott e jogok filozófiai

3 Kolay András: A magánélet, a személyes adatok, a képmás és a hangfelvétel védelme. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Kolay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015. 349-350. o.

4 28/2014. ABH [22]

5 28/2014. ABH [23], [25]

6 Kolay András: A szólás- és sajtószabadság igazolásai. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Kolay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015. 89-93. o.

háttérrel, kiemelve azok jelentőségét és hatását az alkotmányértelmezésre. A szólás- és sajtószabadság elméleti igazolását két nagy csoportba sorolhat: az instrumentálisnak nevezhető igazolások, melyek az igazság keresését, illetve a demokratikus közvélemény szolgáltatást helyezik a középpontba, míg a konstitutívnak nevezhető igazolások az egyéni önkifejezésre, az egyéni autonómiára helyezik a hangsúlyt. A szólásszabadság történetileg elsőként megjelenő igazolása szerint a vélemények szabad kinyilvánítását az igazság keresésének érdekében kell biztositani, mivel az igazság az ember számára csakis a nézetek, a gondolatok szabad ütköztetése során képes megmutatkozni. „Az instrumentális igazolások egy másik, későbbi ága a szólásszabadsággal összefüggésben a demokratia szolgáltatást hangsúlyozza. A szólás ún. demokratikus elmélete alapján a demokratiahoz, a demokratikus önkormányzathoz elengedhetetlen a polgárok részvétele a közügyekben, ami pedig feltételezi, hogy a résztvevők akadályok nélküli fejthelessék ki gondolataikat a közosséget érintő kérdésekben. A vélemény szabadság konstruktív igazolása az egyén önkifejezésére, az egyén autonóm cselekvésének fontosságára alapoz. Eszerint a szólásszabadsághoz való jogot nem csupán bizonyos eredmények elértésében játszott eszköz-szerepe igazolja, hanem önmagában az, hogy minden ember korlátok nélkül fejezhesse ki magát és közölhesse gondolatait, mivel a személyiség kibontakoztatásában a szabad szólanak felbecsülhetetlen értéke van.”⁷ Ezen elméletek közös pontja a közügyek lehető legszabadabb vitatásához fűződő alapvető érdek. A szólásszabadság megvalósulásában kiemelkedő szerepet játszik a média, aki a „közügyekre vonatkozó információkat és gondolatokat gyűjt és terjeszt, a széles közönségnek számára, rendszeresen és a hírgyűjtésre, valamint a szerkesztési folyamatra vonatkozó, meghatározott sztenderdek szerint eljárva.”⁸

Az általános személyiségi jog a polgári jogban

Ptk. 2:42. § [A személyiségi jogok általános védelme]

(1) Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban ő senki ne gátolja.

(2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.

(3) Nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amellyel az érintett hozzájárult.

7 7/2014. ABH [10]-[12]

8 Kolay András: A médiaszabályozás elméleti alapvetései. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Kolay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015. 112. o

9 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, több helyen, mint új Ptk.

A polgári jog a személyi és vagyoni viszonyok joga, a mellrendelt jogalanyok egymás közötti kapcsolataival foglalkozik. „A személyiség a test és a szellem elválaszthatatlan egysége, amely kifejezetre juttatja az egyén viselkedését és gondolkodását, ez a viselkedés és gondolkodás jelenti a személyiség értékmínőségét, azt, amiben a személyiség különbözők mástól, és ami lehetővé teszi, hogy más legyen, mint a többi. A személyiségi jog az általánosan jellemző értékmínőséget védi. A személyiségi jogok ennek érdekében egyfelől megteremtik az ember önmegevalósításának feltételeit, másfelől biztosítják, hogy e feltételeket senki jogtalan külső beavatkozással meg ne sérthesse.”¹⁰ A személyiségi jogok elsődleges feladata, hogy olyan, az ember személyiségéből következő jogokat részletesen védelemben, melyek az embert emberre teszik, melyek az ember személyiségéhez a társadalmi közeg vizsgálata nélkül is hozzátartoznak.¹¹ Így nem lehetnek tárgyai politikai, gazdasági, szociális, kulturális jogok, mivel ezek nem az ember személyiségéhez tartoznak, hanem annak társadalomban betöltött helyéből következnek. Az emberi személyiségből természetesen következő jogosultságok beleilleszhetők az emberi jogok fogalmába is. Nemzetközi egyezmények védik a magánszférához való jogot.¹² A magánjogi kódex az emberi méltósághoz köti a személyiségi jogokat, amely alkotmányjogi szempontból alapjogként funkcionál. Az emberi méltósághoz való jog a régi Ptk.¹³ bíról gyakorlatában kiegészítő jogként került alkalmazásra, melyet az új Ptk. jogszabályi rangra emelt. Az emberi méltóság joga nem egy nevesített személyiségi jog, hanem valamilyen személyiségi jog eredője. Az emberi méltóság jogának sérlemére csak akkor szűkülésnek hívhatjuk, ha az adott ügyben egyetlen más, nevesített személyiségi jog sem hívható fel. Az emberi méltóság joga tehát a személyiségi jogok általános védelmének feladatát látja el. A polgári peres ügyekben az emberi méltóság jogának értelmezése problematikus, hiszen a legtöbb döntés azonosítja a becsület fogalmával. Így számtalan döntésben az indokolatlannul bánó, sértő, meggalázó, lealázó kifejezések minősítettek jogsertőnek, összefüggésbe hozván az emberi méltósággal, illetőleg a becsülettel. A Pécsi Ítéltábla a BDT2010.2191. számú döntésében ismerte fel, hogy az emberi méltóság és a becsület nem azonos tartalmú fogalmak, és egy olyan tényállás kapcsán állapította meg az emberi méltóság megsértését, amely egyébként nem volt becsületesítő.¹⁴ A személyiségi jogok és

azok között a képmáshoz való jog alapjogi szempontból a magánszférához¹⁵ való joggal hozható összefüggésbe, annak megnyitvánulása.¹⁶ A személyiségi jogok védelme abszolút jellegű, nem csak az állammal szemben jelent védelmet, hanem valamennyi jogalany vonatkozásában. Mindenkinél kötelessége azok elismerése, a megsértéstől való tartózkodás. A jog tehát az ember személyiségét védi, amely azonban egyénenként különböző lehet. Mindenki más személyiséggel bír, a sérelmek nagysága és köre ezért nagyfokú különbséget mutathat. Viatott azonban, hogy az emberekben megjelenő különféle érzések, érdekek mennyiben élvezhetik a személyiségi jog védelmét. Ezek bizonyítása nehéz, másrészt, ha a társadalmi együttéléssel együttjáró sürítődások a személyiségi jog védelmét élveznek, ellehetetlenülne mindenfajta társadalmi érintkezés. A személyiségi jog azonban nem választható el a társadalom erkölcsi értéktételeitől. Tartalma szempontjából mindig jelenőséggel bír az adott társadalmi környezet, morál. Ugyan az erkölcs nem jogi fogalom, azonban elmondható, hogy az a társadalom többsége által helyesnek ítélt magatartás, és mivel a jog igazságossága nagyban függ attól, hogy az mennyiben találkozik a társadalmi értéktételeivel, ezért a jog és az erkölcs szorosan összefügg egymással.¹⁷

Az új Ptk. a személyiségi jogokat általánosságban, teljes körűen részessíti védelemben egy generálklauzula megteremtésével, majd példálózó jelleggel nevesíti a leggyakoribbakat, nem vágyva el az utat a technikai, gazdasági, társadalmi fejlődés következtében kialakuló „új” személyiségi jogoktól. A Ptk. a személyiségvédelmet egyrészt a kötelezettségekkel szembeni tiltásként értelmezi, másrészt minden ember számára megadja azt a jogot, hogy személyiségét törvény és mások jogainak korlátai között szabadon érvényesíthesse. Korlát tehát törvényi előírás lehet, másrészt Alaptörvényben rögzített szabadságjog is, azzal, hogy a jog tartalmát nem turesítheti ki. A személyiség másik korlátját mások jogai – személyiségi, vagyoni jogai – jelentik. A személyiségi jogok területben tartása pedig minden jogalanyunk kötelessége, nincs jelentősége annak, hogy az milyen eljárásban, jogviszonyban történik.¹⁸ A bíróság a régi Ptk. hatálya alatt a személyhez fűződő jogok megsértését állapította meg, amikor kimondta, hogy az Országgyűlés egyedi határozatának meghozatalával kapcsolatos eljárása megsértette harmadik személy személyhez fűződő jogát.¹⁹

10 Fézer Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Szerkesztette: Osztovsics András. Opten Informaticai Kiadó, Bp. 2014. 249. o.

11 Személyiségi jogai csak az embernek lehetnek, azonban a magánjogi kódex kifejleszti ezt a jogot a jogi személyekre is azzal, hogy rájuk az emberre irányadó személyiségvédelmi rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve azokat, amelyek természetüknél fogva csak az emberre vonatkoznak.

12 Polgári és Politikai Jogok. Nemzetközi Egyezségek Kötet. 17. cikk: 1. Senki sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig a becsületes és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak. 2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinél joga van a törvény védelmére.

13 Európai Emberi Jogi Egyezmény 8. cikk: 1. Mindenkinél joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartassák. 2. E jog gyakorlásába a hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogának és szabadságának védelme érdekében szükséges.

14 A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

15 Koltay András: A jó hírnev és a becsület védelme, különös tekintettel a közéleti szereplőkre és a köznyelvi vitára. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Koltay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015. 310-313. o.

15 A magánélet védelme az új Ptk.-ban kifejezetten nevesítésre került, amely a privátszféra védelmét hivatott megteremtetni. A magánélet védelméről rendelkező 2018. évi LIII. törvény 8. § (1) bekezdése szerint a magánélet tiszteletben tartásához való jog célja, különösen a névviseléshez való jog, a személyes adatok, a magánéletről, a képmás és hangfelvétel, a becsület és a jó hírnev védelme. E szakasz (2) bekezdése szerint a magánélet tiszteletben tartásához való jog megsértését jelentheti az egyén által különösen a magánélettel kapcsolatban megőrzni kívánt személyes adatai, titokai, képmással, hangfelvétellel való visszatérés, vagy a becsület és a jó hírnev megsértése.

16 Koltay András: A magánélet, a személyes adatok, a képmás és a hangfelvétel védelme. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Koltay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015. 352. o.

17 Fézer Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Szerkesztette: Osztovsics András. Opten Informaticai Kiadó, Bp. 2014. 250-255. o.

18 Fézer Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Szerkesztette: Osztovsics András. Opten Informaticai Kiadó, Bp. 2014. 256-258. o.

19 BH 6/1997.

Kizáró okok

A személyiségi jogsértést kizárja az érintett hozzájárulása. A Ptk. 2:42. § (3) bekezdésből úgy tűnhet, hogy a személyiségi jogok megsértésébe való beleegyezés korlátlan. Ez azonban koránt sem határtalan jogosultság, azt jogszabályok korlátozzák, melyek szabályozási indoka az, hogy a jogalanyt bizonyos helyzetekben saját magától is megvédiék. A joglemondás kifejezett kell legyen,²⁰ nem értelmezhető kiterjesztően, és nem lehet általa mos, jövőre kiterjedő.²¹

Az általános személyiségi jog és az internet viszonya

E tekintetben fontosnak tartom a kitért az interneten, közösségi portálokon elkövetett jogsértések problémakörére, ugyanis az internet és a közösségi portálok által kínált szolgáltatások a személyiségi jogi sérelmek elkövetésének új színterei is lehetnek. Ezért fontos, hogy a jogi védelem kiterjedjen az új társadalmi viszonyokra, és hozzájáruljon a jogkövető és tudatos felhasználói célközönség kialakításához és érdeküknek védelméhez. A közösségi oldalakon megjelenő személyiségprofilok egyrészt az önmegvalósítás kifejeződései, másrészt azokon keresztüli személyiségi jogsértések is elkövethetők. A jogsértések elbírálása során mind eljárásjogi, mind bizonyításbeli problémák felmerülhetnek. Így problémát vehet fel a személyiségprofilok mögött állók azonosítása. Megállapítható azonban, hogy a törvényi keretek, a jogszabályok tiszteletben tartása az interneten is elvárás. A személyiségi jog védelme a személyiségprofilokkal összefüggésben is véli a személyiség immánens, belső lényegi tartalmát, figyelembe véve azt is, hogy a személyiségprofil a személyiség külvilágban megjelenő része, annak pusztán csak egy szelete. Érdemes figyelembe venni azt a társadalmi-pszichológia törvényszerűséget is, hogy az egyén személyiség, melynek célja az önkifejezés minél teljesebb megvalósítása a külvilágban. Ugyanakkor azonban társas lény is, ezért az individuum részéről történő korlátlan önmegvalósítás elé természetesen jogi korlátot állít más személyek személyiségi jogainak védelme. A személyiségvédelem jogi eszköztára akkor kell, hogy aktivizálódjon, amikor az egyén külső és belső kontrollmechanizmusa már nem tudják megakadályozni az olyan magatartások külvilágban, így a kibertérben való megnyilvánulását, amelyek más személyek privátszférájába indokolatlan mértékben avatkoznak be. A személyiségi jogsértést elcsenvedett részéről azonban elvárás, hogy mindent tegyen meg annak érdekében, hogy a jogsértést elkerülje, azaz állítsa be a biztonsági és adatvédelmi beállításait. Ezek elhagyása egy jogvita elbírálása során is jelentőséggel bírhat, ugyanis a tudatos felhasználói magatartás és az egyén önmegvédelmi kötelezettsége megköveteli, hogy a felhasználó megfelelően gondoskodjon privátszférája védelméről. Így ha például egy felhasználó nyilvános beállításokkal adja meg a személyes adatait a közösségi portálok felületén, és azt más felhasználó továbbítja további felhasználók számára, akkor szemé-

lyiségi jogi jogsértés nem következik be, mivel az adatok mindenki számára hozzáférhetőek voltak, azokat a kereszomotorok is listázhatták. Ha azonban a felhasználó a biztonsággi és adatvédelmi beállítások alkalmazásával korlátozza ezen adataihoz való hozzáférést, és azokat csak egy ismerős kör részére adja meg, viszont adatait más felhasználó a külső nyilvánosság felé továbbítja azok mentésével, másolásával, a személyiségi jogi jogsértés megállapítható.²²

A véleménynyilvánítás szabadsága, a szólás- és sajtószabadsághoz való jog, mint a személyiségi jogok korlátja

Az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. E cikk (2) bekezdése szerint Magyarország elismeri és védi a sajtószabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakításához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit. E szakasz (4) bekezdése alapján a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás, szólás- és sajtószabadság joggal szemtelen határozatában foglalkozott, a dolgozat témája szempontjából leginkább a közszereplőkkel összefüggésben. A 7/2014. számú – bírósági döntésekben is gyakran idézett – határozatban részletesen kifejtette e jogokkal kapcsolatos álláspontját. A hivatkozott határozat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:44. §-nak utólagos normakontroll keretében történő vizsgálata keretében született. Az alapjogi biztos indítványában aggályosnak ítélte a Ptk. 2:44. § szövegének „mégátnyolható közérdekű” szöfordulatait.²³ Az Alkotmánybíróság határozatában rögzítette: „A szólás- és sajtószabadság alkotmányos értelmezését megalapozó 30/1992. (V. 26.) AB határozat óta követett gyakorlat szerint a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, mivel az többféle szabadsággal, az ún. kommunikációs jogok „anyajoga”. A kommunikációs alapjogok tekintetében különösen jelentős körülményként jött számításba, hogy az egyéni önkifejezésen túl ez a jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy az egyéni véleménynyilvánítás szubjektív joga mellett a korábban hatályos Alkotmányból következett a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítására irányuló állami kötelezettség is.”²⁴ Hivatkozott a korábbi határozataiban foglaltakra is, miszerint a „szabad véleménynyilvánításhoz való jog objektív, intézményes oldala nemcsak a sajtószabadságra, oktatási szabadságra stb. vonatkozik, hanem az intézményrendszernek arra az oldalára is, amely a véleménynyilvá-

²⁰ BH 1/2002.

²¹ Fészer Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok magyarázatja. Szerkesztette: Osztvos András. Opten Informatikai Kiadó, Bp. 2014. 258-260. o.

²² Bakos-Kovács Kitti: Magánélet a halottnal csapdájában – a „személyiségprofilok” jogi értékelése. A személyiség és védelme. Szerkesztette: Görög Márta – Menyhárd Ártilla – Kollár András. Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja. Bp. 2017. 115-116. o.

²³ A Ptk. 2:44. § szerint: A köznyelv szabad vitatásait biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogának védelmét méltányolható közérdekből, szültséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül kiemelt figyelmet igényel.

²⁴ 7/2014. ABH [15]

nítási szabadságot általábanosságban a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleménynyilvánító személyi jogai mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alkakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.²⁵

Az Alkotmánybíróság kifejtette „[a]l sajtó szabadságát arra figyelemmel kell garantálni az államnak, hogy a »sajtó« a véleményalkotáshoz szükséges információszerezésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze. [...] A sajtó nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatás is, azaz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban»²⁶

A véleménynyilvánítás joga általános kommunikációs alapjog, általábanosságban minden, meghatározatlan számú embernek szánt, elvileg a mindenki számára hozzáférhető kommunikáció szabadságát védi, azaz a közlést tartalmával együtt. Az általános alapjog több különböző tényállást is ismer: Ezek egyike a sajtószabadság (Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdés), amely az információk és a vélemények terjesztésének szabadságát jelenti. Az Alkotmánybíróság határozatában a sajtószabadság jogát, a vélemények, információk terjesztésének szabadságaként definiálta, mely szerint e jog nem a vélemény tartalmát védi, hanem a vélemény eljuttatását a nyilvánossághoz. A sajtószabadság jelentőségét abban látta, hogy a sajtó a vélemények nyilvánításának – nyilvánosság elé tárásának – legfontosabb eszköze, amely „hagyományosan a politikai szabadság palládjának”.²⁷ Sajtó tehát a vélemény, az információ, minden a véleményszabadság védelme alatt álló közlést továbbító, másokhoz, meghatározatlan számú lehetséges befogadóhoz, elvben bárkinek, azaz a nyilvánossághoz eljuttató eszköz.²⁸ Korábban a nyomtatott sajtó szinte kizárólagos eszköze volt a nézetek, vélemények megjelentetésének, terjesztésének, azonban a technika fejlődésével új eszközök jelenek meg, mint a film, a rádió, a televízió, és az internet. „Az internet egyik sajátossága, hogy a nyomtatott sajtó szerepét sokban átveszi, vagy legalábbis vele párhuzamosan működik.”²⁹ Az Alkotmánybíróság az internet szerepével kapcsolatban megállapította: „Az internet a kommunikáció új módja; lényege szerint egymással kommunikálni képes számítógépes rendszerek a világot átfogó, decentralizált hálózata. Az internet nem jogmentes terület, az internetes kommunikációban tanúsított emberi magatartások és formák a jogi szabályozás tárgyát képezhetik. Alkotmányossági szempontból tehát az új technológiák által nyújtott tereken és felületeken, valamint kommunikációs csatornákon – így az interneten zajló nyilvános kommunikációban érvényesítendő az Alaptörvényben rögzített alapvető jogok és kötelezettségek. Ugyanakkor ugyanez a védelem is megilleti például az internetes magánkommunikációt – email, telefon, sms stb. –, mint a hagyományos eszközökkel folytatottat.”³⁰ A véleménynyilvánítási szabadság védett tárgya a vélemény, tekintet nélkül érték-

vagy igazságtartalmára, melynek egyre inkább elérhető megjelenési formája az interneten történő kommunikáció. A kommunikáció megjelenhet saját honlapon, blogon, más által működtetett oldalon, fórumon, cikként vagy hozzászólásként is. A közvetítő szolgáltatói tevékenységet a véleménynyilvánítás fórumának tekinthetjük, mely a vélemények ütköztetésének online színtere.³⁰

A sajtószabadság, mint alapjog, védelmi köre az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése szerint védett vélemény terjesztésére, a nyilvánosságához eljuttatására terjed ki. A sajtószabadság védelmi köre független a vélemény tartalmától; nem a vélemény tartalmát védi, hanem a vélemények közlésének folyamatát és eszközeit. Így sajtónak tekintendő minden eszköz (közeg, médium), amely ezt szolgálja. Ilyen lehet az internetes portál is. Az internet a nyomtatott sajtótól a terjesztő közeg tekintetében tér el. A tárhelyszolgáltatók esetében pedig az a sokszorosító, a nyomda helyébe lép, „a terjesztő és a kereskedő kiesik, mert a közlés a tárhelyről a portál, vagy weboldal felkeresésével közvetlenül eljut az olvasóhoz.”³¹

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságához kapcsolódóan, a demokratikus közvélemény kialakítása és fenntartása szempontjából tehát kezdettől fogva kitüntetett fontosságúnak tekintette a sajtó társadalmi jelentőségét, hangsúlyozva, hogy a sajtó nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatás is, alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban. A sajtószabadság jogának gyakorlása révén az alapjog jogosultja aktív alakítója a demokratikus közvéleménynek. A sajtó e minőségében ellenőrzi a közélet szereplőinek, intézményeinek tevékenységét, a döntéshozatal folyamatát, tájékoztatja arról a politikai közönséget, „a háziorzó kutyát” szerepet tölt be. A sajtó intézményének alapvető indoka – és egyben felelőssége – az egyéni véleményalkotáshoz szükséges közlések, közérdekű információk teljességének nyilvánosságra kerülése, a „hivatalos helyes állásponton” alapuló monopolsztikus közvélekedés kialakulásának elkerülése.³²

„A sajtó a szólásszabadság intézménye. Így a sajtószabadság, amennyiben a szólás, a közlés, a vélemény szabad nyilvánítását szolgálja, úgy védelme szintén kettős meghatározottságú: a szubjektív alanyi jogi jelleg mellett a közönség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtését és fenntartását szolgálja. [...] A sajtószabadság értéket képvisel, amelynek védelme a többi alapjog értékeivel együtt, az egész alkotmányos rend védelmébe és fenntartásába ágyazva valósul meg. Az Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy a média egyszerre eszköze a szabad véleménynyilvánításnak, a tájékoztatásnak, valamint a tájékozódásnak. A sajtószabadság egyéni alapjogként abban az értelemben eszköz, hogy felterósi az egyéni véleménynyilvánítás hatását, és támogatja a demokratikus közvélemény közérdekű ügyekről való tájékoztatását, a közérdekű ügyekkel kapcsolatos véleményformálást.”³³ Megállapította a határozat azt is, hogy mivel a sajtószabad-

25 7/2014. ABH [16]

26 7/2014. ABH [16]

27 19/2014. ABH [54]

28 19/2014. ABH [54]

29 19/2014. ABH [50]

30 19/2014. ABH [52]

31 19/2014. ABH [55]

32 28/2014. ABH [16]

33 19/2014. ABH [57]

ság valamennyi médium szabadságát feltéleli, ezért korlátozásának szempontjai is vonatkoznak valamennyi médium szabályozására.³⁴

A képmáshoz való jog, mint különös személyiségi jog

Magánszemély képmáshoz való joga

A képmáshoz való jog tartalmának kifejtése elsődlegesen a polgári jog területére vonatkozik. Alkormányjogi szempontból a magánszférához való joggal, illetőleg az emberi méltóság védelmével, valamint a személyes adatok védelmével kapcsolatban jelenik meg a különös személyiségi jog. A képmás, azaz a külső megjelenés, a személyiség megnyilvánulása a külvilág felé. „A kép és hang eredendően az emberi személyiség védelmére érdemes, megkülönböztetésre, azonosításra alkalmas összetevője, a személyiség kitűnő megnyilvánulása. Külső jellege belső értékek közvetítésére, kiváltására is alkalmasnak tehető, hisz küllemünk, külső megjelenésünk, hangszíntünk, hanghordozásunk, mozdulataink, viselkedésünk, mimikánk, a hangunkkal kifejezett tartalom belső személyiségünkből fakadó értékrendünk külvilághoz való közvetítésének egyik eszköze.”³⁵ Alapvetően a képmáshoz való jog azt jelenti, hogy minden ember maga dönthet arról, hogy milyen képet, és milyen összefüggésben hoznak róla nyilvánosságra. A jog rendelkezési joggal bírósít a jogosult számára, az emberi kép érvényesítése, az azokkal való rendelkezés az érintett törvényes érdeke. Abszolút szerkezetű jogviszonyi pozíciójából eredően maga dönthet felőle, s jogait, döntését mindenki köteles tiszteletben tartani, negatív jellegű magatartást tanúsítani.³⁶ A képmás közvetlenül a személyiség azonosítására is szolgál, közvetíti annak lényeges tulajdonságait, ezért más képmásával való bármilyen jogosultsággal szembevetéskor azonosításra jogosított. Nemcsak a polgári jog, hanem a büntetőjog és az adatvédelmi jog³⁷ is védi. Egy-egy eset kapcsán több alapjog is érintett lehet, gyakran kapcsolódik az ártatlanság védelméhez való joghoz, vagy a gyűlöletkészség szabadságához is. A Sajtóörvény³⁸ 4. § (3) bekezdése deklarálja, amikor is kimondja, hogy a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg büncselekményt vagy büncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közértelemet, valamint nem járhat mások személyiségi jogainak (közülük a képmáshoz való jogának) sérelmével.

³⁴ 19/2014. ABH [58]

³⁵ Görög Márta: A képmáshoz és hangfelvételhez való jog védelmének fejlődéstörténete és a jogosultak megillető „rendelkezési jog” gyakorlata. A személyiség és védelme. Szerkesztette: Görög Márta – Menyhard Ártilla – Koltay András, Kadia: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja, Bp. 2017. 258-259. o.

³⁶ Görög Márta: A képmáshoz és hangfelvételhez való jog védelmének fejlődéstörténete és a jogosultak megillető „rendelkezési jog” gyakorlata. A személyiség és védelme. Szerkesztette: Görög Márta – Menyhard Ártilla – Koltay András, Kadia: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja, Bp. 2017. 261. o.

³⁷ A közértelem történeti képmás készítése, annak terjesztése, nyilvánosságra hozatala már adatvédelmi kérdés.

³⁸ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény.

A Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint:

Ptk. 2:48. § [A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog]

(1) Képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges.

(2) Nincs szükség az érintett hozzájárulására a felvétel elkészítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához tömegfelvétellel és nyilvános közéleti szereplésről készített felvétel esetén.

A képmás

Képmása kizárólagosan csak az embernek van, mely a külvilágban való megjelenését jelöli, mellyel az érintett a külvilág számára beazonosítható. A törvény kizárólag azt a képmást védi, melyen az érintett ténylegesen beazonosítható, felismerhető. Ehhez elegendő azonban az, hogy az őt ismerő – akár néhány ember – be tudja azonosítani. Irreleváns, hogy a felvételt milyen módon, milyen eszközzel készítették, és az is, hogy maradandó vagy nem rögzített módon készítették. A törvény célja, hogy képmásával mindenki szabadon rendelkezzen. A Ptk. hivatkozott szabályai szerint nem valósul meg jogsértés tömegfelvétellel, vagy közéleti szereplésről készült felvétellel során. Ez esetben ugyanis hiányzik az egyediesítés, gyakran a beazonosíthatóság, nem állapítható meg az egyéni „képmás” jelleg.³⁹

Hozzájárulás az elkészítéshez, felhasználáshoz

A hozzájárulás tekintetében mindig az eset összes körülményét vizsgálat alá kell venni, hogy eldönthető legyen, az érintett a felvétel készítéséhez hozzájárult-e. Ez a hozzájárulás ugyanis lehet kifejezett, de megvalósulhat ráutaló magatartással is. Ha például az érintett „pozitív” a kamera előtt, akkor elmondható, hogy egyértelműen tudott a felvétel készítésének tényéről. Ilyen esetben az elkészítéshez való hozzájárulása vélelmezhető. Szintén ráutaló magatartásként értékelhető, ha az érintett – egyértelmű és jól látható helyen elhelyezett figyelmeztetés tudatában – belép arra a helyre, amit kamerákkal figyelnek. A jogosultnak a figyelmeztetés következtében lehetősége van elkerülni a felvétel elkészítést. Fontos mindemellett, hogy a felvétel elkészítéséhez való hozzájárulás nem jelenti a felhasználáshoz való hozzájárulást is egyben. A hozzájárulás nem értelmezhető kiterjesztően. A felhasználásról való rendelkezési jog önálló, független a felvétellel készítés engedélyezésétől.⁴⁰ A bírói gyakorlat szerint a képmással való visszaélést⁴¹ magva- lósítja az is, ha az érintett a felvétel elkészítéséhez hozzájárult ugyan, azonban az időmúlásnak köszönhetően a jogosult személyének felkutatása, hozzájárulásának beszerzése

³⁹ BH 17/1985.

⁴⁰ Feszter Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok magyarázatát tartalmazó kommentárja. Szerkesztette: Osztorovics András. Opus Informatikai Kiadó, Bp. 2014. 301-303. o.

⁴¹ A régi Ptk. rendelkezései szerint ugyanis a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvétellel kapcsolatos bármilyen visszaélés. Képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához - a nyilvános közszereplés kivételével - az érintett személy hozzájárulása szükséges. (Ptk. 80. § (1)-(2) bekezdés)

akadályba ütközik, viszont képmását nyilvánosságra hozzák.⁴² A korábban adott hozzájárulás alapján felhasznált fényképet, ha újból fel akarják használni, ahhoz az érintett hozzájárulása nem mellőzhető.⁴³ A hozzájárulás tehát előre nem ismert, meg nem határozható felhasználási módokra nem adható. Ez joglemondásnak minősülne, és megfosztaná a jogosultat személyiségi jogától. A reklámtevékenységekkel összefüggésben is találunk esetet képmás megsértésére vonatkozóan. A reklámnak, mint az árut népszerűsítő hirdetésnek a kereslet-kínálat viszonyait befolyásoló jelentősége van, ezért egy sikeres reklám a fogyasztók érdeklődésének felkeltésével növeli a forgalmat. A reklám sikere érdekében gyakran közismert, nagy népszerűségnek örvendő személyeket mutatnak be, vannak igénybe. Reklámtevékenység végzésére azonban beleegyezése nélkül senki nem vehető igénybe, ezért jogsértő az a helyzet, amikor valakit hozzájárulása nélküli úgy jelenít meg, hogy valamilyen módon az adott áruval kapcsolatba hozható. Ez az érintett részéről reklámtevékenység végzésének minősül.⁴⁴ Megtörtént eset volt például, amikor egy fesztiválon – nyilvános szereplés során – képfelvételt készítettek egy hölgyről, majd a képfelvétel utóbb plakátokon, illetőleg magazinokban jelent meg útifóttal reklámként. A hölgy egyértelműen felismerhető volt a képfelvételén, annak elkészítése ellen kifogása nem volt, azonban a felhasználáshoz hozzájárulást nem adott. E körben a bíróság kifejtette, hogy az önmegkezelési jog keretében az érintett kizárólagos joga annak eldöntése, hogy a róla készült fotó milyen körben, milyen módon kerüljön felhasználásra. A felvételkészítéshez adott hozzájárulás nem jelenti a felhasználáshoz való hozzájárulást. Igazolást nyert a perben, hogy az érintett egy harmadik személlyel promóciós szerződést kötött, azonban ez nem jelenthet mások számára korlátlan felhasználást. Az érintett dönti el ugyanis, hogy a képmását ki, milyen konkrét célra használhatja fel.⁴⁵

A képmás felhasználójának felelőssége objektív, nincs jelentősége annak, hogy az a jogsértő részéről felröhátó volt-e, a jogsértés elkövetése kapcsán szándékosság terhelve-e. Azaz ha a saját egy jelentős közérdeklődésre számot tartó ügyben az érintett személy helyett más képmását mutatja be, mintegy tévedésből, gondatlanságból, az sérti ennek a másik személynek a képmáshoz való jogát.⁴⁶

Kiemelést érdemel a büntetőeljárásokkal kapcsolatos tudósítások illusztrálása végett közöltett képfelvételek kérdésköre. A korábbi bírói gyakorlat⁴⁷ szerint a büntetőeljárás alatt vont személy esetében is csak akkor lehet indokolt a képmás nyilvánosságra hozatala, ha azt a hatóság nyomós közérdekből, vagy méltányolható magánérdekből engedélyezi. Nem

⁴² BDT/1962/2009.

⁴³ BH/632/1995.

⁴⁴ BH/9/1995.

⁴⁵ Fővárosi ítéletárháa Pt. 2. 21.731/2006.

⁴⁶ Fővárosi ítéletárháa 32.Pt.21.246/2016.

⁴⁷ A régi Ptk. 80. § szerint a személyhez fűződő jogok megsértését, jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármilyen vizsgálás. Képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához - a nyilvános közszereplés kivételével - az érintett személy hozzájárulása szükesség. Az érintett, valamint a súlyos bűnszemély miatt büntető eljárás alatt álló személyről készült képmást (hangfelvétel) nyomós közérdekből vagy méltányolható magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni.

szolgálhat alapul a hozzájárulás alóli kimentéshez a büntetőeljárásról való tudósítás, illetőleg más sajtóorgánumban való közzététel.⁴⁸

Kivételek a hozzájárulás alóli

Tömegfelvétel, nyilvános közéleti szereplés fogalma

A Ptk. rendelkezései szerint nincs szükség hozzájárulásra akkor, ha a képfelvétel tömegfelvételnek minősül, vagy nyilvános közéleti szereplésről készült. Tipikus esete ennek a film-, televízió felvétel készítése rendezvényekről, nyilvános eseményekről. Ha valaki részt vesz például egy sporteseményen, kulturális eseményen, ünnepségen, szalmolnia kell azzal, hogy személyét – akár felismerhetően – megörökítik. Léteznek ugyan is olyan események, ahol szükségképpen nagyobb számú személy van jelen, és ahol valamennyitük hozzájárulásának beszerzése lehetetlenül tenné a hiteles, gyors és pontos tájékoztatást. Az utcaképek, tájképek készítése, nyilvános rendezvényekről készült képfelvételek, amikor összehatásban örökítenek meg eseményeket, valamely pillanatot, nem igénylik a rajta szereplők hozzájárulását. Ez esetben az ábrázolás módjának van jelentősége, ugyanis abból hiányzik az érintett egyéni, egyéni bemutatása. Az egyén a helyszín, a rendezvény részeként jelenik meg.⁴⁹ Nem minősült nyilvános közszereplésen készült felvételeknek, illetőleg tömegfelvételnek az a kép, amelyen az egyébként közszereplő politikus egy rendezvényre igyekezvén egy irodaház előtt, más személyekkel együtt várakozott.⁵⁰ A tömegfelvétel fogalmát akként írhatjuk körül, hogy az az emberek csoportjának ábrázolása, amikor a képen az egyes résztvevők azonosíthatósága véletlenszerű, a kép nem a konkrét személyek megörökítése végett készült.

Via alakult ki a nyilvános közszereplés⁵¹ fogalma körül, melynek végére pontot a Kúria az 1/2012. BKMPP jogegységi határozat meghozatalával kívánt tenni. Az elvi kérdés a körül forgott, hogy a nyilvános helyen vagy közterületen szolgálati kötelezettséget teljesítő vagy munkát végző személy e tevékenységében közszereplőnek minősül-e, azaz a személyt beazonosító módon, egyediésítetten ábrázoló képmás nyilvánosságra hozatalához szükség van-e a hozzájárulására. A bírói gyakorlat szerint a nyilvánosság előtt folytatott munkavégzés, a közterületen történő szolgálati kötelezettség teljesítés nem minősül nyilvános közszereplésnek, ezért a tevékenységét nagy nyilvánosság előtt kifejtő rendőr, tűzoltó, börtönőr, postás, mentős, utcaseprő stb. képmása csak hozzájárulásával hozható nyilvánosságra. A döntés hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.22.364/2006/4. számú határozatára, melyben megállapított nyert, hogy az utcán járőröző rendőről felvétel készítése és annak dokumentumfilmben való szerepeltetése sérti az adott rendőr képmáshoz való jogát, ha a felvétel egyénileg, egyediésítetten ábrázolja. A közterületen tartózkodás ugyanis nem minősül nyilvános közszereplésnek, akkor sem, ha az a szolgálati kötelezett-

⁴⁸ Fővárosi ítéletárháa 2.Pt.20.240/2008/3.

⁴⁹ Fézér Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Szerkesztette: Osztróvics András. Opten Informatikai Kiadó. Bp. 2014. 304. o.

⁵⁰ Debreceni ítéletárháa Pfv.II.20.042/2013/5.

⁵¹ Az új Ptk. fogalmait szerint nyilvános közéleti szereplés: A via a nyilvános közszereplés, közszereplő – kissé keveredő – fogalmat körüli bontakozott ki.

és a 3/2017. számú határozatait a rendőrképmások ügyében, melyek tartalmi indoklásuk 28/2014. számú határozattal a képmás védelme tekintetében megegyezik. A vita lezárásaként az a végső álláspont írható le, hogy a nyilvános helyen készült, nem sértő, az érintett személyt tárgyilagosan ábrázoló felvétel általában nyilvánosságra hozható, ha az egy közvédeklődésre számot tartó tudósításhoz kapcsolódik, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatáshoz kötődik. Ha a magánszemély közéleti, nyilvános eseményen vesz részt, akár aktív, akár passzív szereplőként, bizonyos mértékben lemond magánszférájáról. Az őt a tömegből kiemelő, felismerhetővé tevő és nem sérelmes módon ábrázoló képfelvétel közzétételéhez engedélyre nem szükséges, az nem indokolt.⁵⁶ A nyilvános események aktív résztvevői pedig közszereplők, így hozzászólásukra nincs szükség.

Bizonyíték, mint kivétel

A bírói gyakorlat tovább bővítette a hozzászólás alóli kivételek körét azzal, hogy kinyilvánította, a közvetlenül fenyegető, vagy már bekövetkezett jogsértés bizonyítékai érdekében közvédeklődői vagy jogos magánvédeklődői készített képfelvétel felhasználása nem jogsértő, feltéve, hogy a bizonyítékot kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet.⁵⁷

Előkerült a képmáshoz való jog védelme a térfelnyelő kamerák kapcsán is. Közterületen térfelnyelő kamerákat kizárólag a rendőrség bűnmegelőzési céllal alkalmazhat. Ha magánterületen kerül sor a térfelnyelő kamera alkalmazására, az nem irányulhat közterületre vagy más magánterületre. A felvételkészítéshez pedig jól látható helyen elhelyezett figyelmeztetés szükséges, mely tájékoztatást nyújt az oda belépőknek arról, hogy az ottani események rögzítésre kerülnek.⁵⁸ Egyébhirant a rejtett kamerával készített felvétel bűntetőeljáráshoz felhasználható, mint bizonyítási eszköz, személyiségi jogsértő jellege polgári perben bírálható el.⁵⁹ A bírói gyakorlat is többnyire akkor tekint megengedhetőnek, ha egy információ más módon nem szerezhető meg, vagy azt bizonyítékként kell felhasználni, illetőleg súlyos jogsértés megelőzése érdekében szükséges. Az oknyomozó újságírói tevékenység keretében kaphat szerepet, azonban vizsgálni szükséges, hogy a felvétellek van-e a közügyek megvitásához szükséges további információ értéke.⁶⁰

56 Koltay András: A magánélet, a személyes adatok, a képmás és a hangfelvétel védelme. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Koltay András – Nyakas Levente, Wolters Kluwer. Bp. 2015. 352-353. o. Megjegyzandó, hogy a bírói gyakorlat a passzív szereplést nem tekintette nyilvános közszereplésnek. Az e téma körül függő vita teljesedik ki a rendőrképmások ügyével kapcsolatban.

57 Koltay András: A magánélet, a személyes adatok, a képmás és a hangfelvétel védelme. Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Koltay András – Nyakas Levente, Wolters Kluwer. Bp. 2015. 356. o.

58 Fezer Tamás: Személyiségi jogok. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok magyarázatja. Szerkesztette: Osztonics András. Opten Informatikai Kiadó. Bp. 2014. 304. o.

59 EBH 2/96/2000.

60 Fővárosi ítéletében 2.Pf.20.599/2017/3.

A közszereplők képmáshoz való joga

A Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint:

A Ptk. 2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme]

(1) A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja; azonban az nem járhat a magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.

(2) A közéleti szereplő a közügyek szabad vitatásának körén kívül eső közléssel vagy magatartással szemben a nem közéleti szereplővel azonos védelem illeti meg.

(3) Nem minősül közügynek a közéleti szereplő magán- vagy családi életével kapcsolatos tevékenység, illetve adatai.

A régi Ptk. nem tartalmazott külön mércét a közszereplők személyhez fűződő jogainak védelmére, azonban azt a bírói gyakorlat mégis alkalmazta. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a kilencvenes évek közepén fogalmazódott meg az a nézet, hogy fokozott alkotmányos védelmet élveznek az olyan értéktételek, amelyek a közügyekre vonatkozó vélemények tikközésben kapnak hangot, még akkor is, ha azok túlzóak vagy felfokozottak. A véleménynyilvánítás joggal való tikközés miatt az állammal, állami szervekkel, közhatalmat gyakorló személyek nyilatkozataival kapcsolatos véleményekre alapított jogsértések tekintetében a tolerancia-klüször magasabb, mint e körön kívüli eső más személyekre vonatkozó bírálatok, értéktételek. A Ptk. hivatkozott rendelkezései a közéleti szereplők személyiségi jogairól szólnak, e tekintetben a képmáshoz való joguk is szűkebb körben érvényesíthető. E rendelkezések kapcsolatot teremtenek az alapjogi és személyiségi jogi védelem között.

A korábbi bírói gyakorlatban a közszereplőség fogalmának értelmezése került hangsúlyos szerephe, bár az új Ptk. szövegéből is úgy tűnhet, hogy „nem a közügyek, hanem a közszereplők, pontosabban a közszereplés azonosítása az egyedüli fontos szempont, és nyilvános közéleti szereplésen kívül nincs mód a esőkkentett személyiségvédelem alkalmazására; esetleg csak a 2:44. § alkalmazása segíthet valamelyest”.⁶¹ Ha az érintett nem volt közszereplő, úgy hozzászólása sem volt mellőzhető. Közszereplőnek az a személy minősült, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszeríten alakítja vagy alakította. A „rendőrképmás” ügyekben megállapítást nyert, hogy a rendőri intézkedés során ugyan nem végez nyilvános közéleti szereplést, de ha tevékenysége közüggel kapcsolatos – és erős vélelem szól amellett, hogy a rendőri feladatellátása, amelyet a közhatalom képviselőjeként fejt ki, e körbe tartozik –, akkor a Ptk. értelmezése során figyelembe kell venni alkotmányos szempontokat is.⁶²

61 Koltay András: A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. *Iustum Aequum Salutare*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Bp. 2019/4. 8. o. http://pwp.eu/files/PLWP_2019_04_Koltay.pdf

62 Koltay András: A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. *Iustum Aequum Salutare*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Bp. 2019/4. 8. o. http://pwp.eu/files/PLWP_2019_04_Koltay.pdf

Alkotmányjogi szempontok a képmásához való jog polgári jogi megítélésben

A politikai véleménynyilvánítás területén az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy azok közéleti vonatkozó szövegek egytől-egyig fokozott védelem alá esnek, korlátozva ezáltal az általa érintettek személyiségi jogainak védelmét. A személyiségvédelem korlátozottaként tehát nem csak a hívatásszerűen közszereplést vállalók esetében érvényesülő szabály, hanem egy konkrét társadalmi vita erejéig annál szélesebb személyi kört érinthet. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a megszólalással érintett személy státuszát sem: a közéleti mat gyakorlati személyek és a közszereplő politikusok esetében a személyiségvédelem korlátozottasága mindenki máséhoz képest szélesebb körben tekinthető „szükségesnek és arányosnak”. Ők a saját döntésük alapján váltak a közügyek másoknál aktívabb alakítóivá, vállalva ezzel az érintett közösség nyilvánosságára előtűri értékeiket és bírálatokat is, ezért a közügyek vitatása körében őket érintő vagy minősítő, a személyüket támadó véleménynyilvánításokat nagyobb türelemmel kell tűnnyük. Másrészt ők mindenki másnál szélesebb körben és hatékonyabban tudnak élni a tömegkommunikációs eszközökkel az őket ért támadásokkal szemben.⁶³ Nem utolsósorban pedig a személyüket ért bírálatot és minősítést a társadalmi nyilvánosság eleve a demokratikus vita szükségesszerű részeként, a különböző politikai érdekek mentén értelmezendő megnyilvánulásaként kezeli. Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint hazánkban kialakultak a plurális politikai nyilvánosság működésének sajátosságai, amelyek között a közéleti viták során elhangzottakat a társadalom kellő körültekintéssel tudja értékelni.⁶⁴

Azokban a politikai véleménynyilvánítás szabadsága sem lehet korlátlan, annak határait az emberi méltóság, az egyének személyiségi jogai jelentik. A közhatalmat gyakorló személyeket és a közszereplő politikusokat is megilleti a személyiségvédelem, ha az értékelést a személyüket nem a közügyek vitatása körében, nem közéleti tevékenységükkel, hanem magán- vagy családi életükkel kapcsolatban érinti. Indokolt akkor is, ha a vélemény az érintett személy emberi státuszának teljes, nyilvánvaló és súlyosan becsült tagadásaként már az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusába tikközik. Továbbá a közéleti szereplők is igényelhetnek jogi védelmet a hamis tényállításokkal szemben.⁶⁵ Az emberi méltóságból fakadó becsületvédelem, jó hírnev és az állami intézményekbe vetett

közbizalom a véleménynyilvánítás szabadságának, a közügyeket érintő szövegek szabadságának alkotmányosan igazolható korlátját jelenti a büntetőjogban is.

Bírói gyakorlat a közéleti szereplő képmásához való joggal kapcsolatban

A bírói jogalkalmazás során kérdéses volt például annak megítélése, hogy a rendőrségi vezető a sajtó munkatársának a rendőrség munkájával kapcsolatban adott interjúja körében minek minősül. Mivel az érintett a közhatalmat gyakorló rendőrség helyi szervének képviselőjében nyilatkozott, tájékoztató tevékenysége pedig nyilvános közszereplés volt, ezért az interjú nyomán készült cikk illusztrációjaként egy róla készült képfelvétel nem sértette a képmásához való jogát.⁶⁶ A bíróság megállapította azt is, hogy ha valaki közszereplő kísérőjeként olyan eseményen vesz részt, amelyet közpénzből finanszíroznak, számolhat azzal, hogy arról a sajtó – akár képmásának felhasználásával – beszámolhat.⁶⁷ Bírósági döntés szerint: „Ha egy korlátozottan sajtónyilvános rendezvényre a sajtó képviselőt nem engedik be, és az erre vonatkozó tiltást a közhatalmi szervezet sajtóosztályának erre kijelölt munkatársa az épület előterében közli, az ertől kép- és hangfelvétel készítésével beszámoló sajtó nem köteles a közhatalmi szervezet nevében nyilatkozó köztisztviselő arcának kiakarására. Az arc kiakarása a közérdeklődésre számot tartó eseményről való tudósítás hitelességét lényegesen befolyásolhatja, ezáltal a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatást és a sajtószabadságot aránytalanul korlátozná. A kommunikációs feladatokat ellátó köztisztviselő a közérdeklődésre számot tartó esemény kapcsán róla készült képmás és hangfelvétel nyilvánosságra hozatalát – a közügyek szabad megvitatása érdekében – tűrni köteles. A sajtó véleménynyilvánításához való alapjoga – szükségessége és arányos mértékben – korlátozhatja a közhatalom nyilatkozó képviselőjének kép- és hangfelvételhez fűződő személyiségi jogát.”⁶⁸ Ugyanakkor a nyilvánosság és a média érdekei nem szűkíthetők aránytalanul a személyiségi jog érvényesülését. A rejtetett kamera felvételek csak kivételesen indokolt esetben lehetnek jogszerűek, illetve a közszereplőkről is csak a „közérdeklődésre számot tartó élethelyzetekben” készíthető felvétel. „A sajtó tájékoztatói kötelezettsége nem keletkeztet többfeljogokat: a lineáris médiaszolgáltatások e kötelezettségük teljesítése során is kötelesek a jogszabályokat betartani, illetve tevékenységük – főszabályként – nem járhat mások személyiségi jogainak sérelmével. Közéleti szereplőről a hozzájárulása nélkül, nyilvános helyen készült kép- és hangfelvétel esetén az érdekek mérlegelésével kell feloldani a véleménysszabadság és a személyiségvédelem közti összefüggést akkor is, ha a közlés egyébként hozzájárul a közérdeklődésre számot tartó ügy bemutatásához. A rejtetett kamerával készült felvétel felhasználása sérti a közéleti szereplő képmásához és hangfelvételhez való jogát, ha a felvételen elhangzottak nem járulnak hozzá a közérdeklődésre számot tartó ügy megvitatásához, illetve ezt elősegítő információértékek sem bírnak.”⁶⁹ „A közszereplőkről készült felvétel közzététele

⁶³ Kiemelte e körben azonban, hogy például a bírák a szolgálati jogviszonyukra vonatkozó szabályok alapján mincsek

abban a helyzetben, hogy a nyilvánosság előtt megvették magukat a támadásokkal szemben, ezért a bírói ítéletek nyilvános vitatásának széles kört biztosítása mellett arra is figyelemmel kell lenni, hogy a bíróságokba vezető, a jogilami működéshez elengedhetetlen közbizalmat a bírák személyét érő alapjában szélsőséges támadások ne assák alá. 7/2014. ABH [58] Ezzel összhangban jelent meg az EJEB gyakorlatában, hogy az igazságszolgáltatás részvevői, különösen a bírák sértikenyvekbe a személyüket érő bírálatok esetén. A bírói ítéletek kapcsán is széles körben biztosítani kell a közügyek vitatásának szabadságát, a bírák személyét érő kritika korlátozottabb. A közbizalom megővése érdekében a bírákat meg kell védeni a megalkalmazatlan romboló támadásoktól, különös tekintettel arra, hogy ők hivatali szabályaik értelmében nem védekezhetnek a támadásokkal szemben. (De Haas és Gijssels kontra Belgium ügy – Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Ptk. 2:44. §-ához 3. pont. Szerkesztette: Vékás Lajos – Gárdos Péter. Wolters Kluwer Jogtár.)

⁶⁴ 7/2014. ABH [57]

⁶⁵ 7/2014. ABH [62]

⁶⁶ Pécsi Ítéletábra Pt. III.20.154/2005/5.

⁶⁷ BH 2017. 86.

⁶⁸ BH 2018. 52.

⁶⁹ BDT 2017. 3760.

a jogosult képmáshoz fűződő, törvény által védett rendelkezési jogát csak a közügyek megárgyálhatósága érdekében szükséges mértékben, azzal arányosan korlátozhatja. A közismert személyről, de nem közérdeklődésre számot tartó élethelyzetben készült fénykép közzétételéhez az érintett hozzájárulása szükséges. Ennek hiányában a róla készített és nyilvánosságra hozott felvétel sérti az érintett képmáshoz fűződő személyiségi jogait, melynek védelme érdekében a jogában sértett személy kifejezetten e jog érvényesítésére szolgáló pert indíthat.⁷⁰ Megállapítást nyert az is, hogy közérdeklődésre számot tartó ügy illusztrálása esetén a képmáshoz való jog szükséges és arányos korlátozásának tekinthető az érintetteket magánéleti helyzetben ábrázoló fényképfelvétel hozzájárulása nélküli megjelentetése, miután a kapcsolódó cikk azt fejegeti, hogy a pártkapcsolatnak köze lehet a cikkbeli, közpénzfelhasználást érintő pályázat elnyeréséhez.⁷¹

A Kúria több alkalommal is kifejtette, hogy a közszereplő képmása engedélyre nem köteles elkészíthető, illetőleg nyilvánosságra hozható, függetlenül az elkészítés módjától (legyen az karikatúra, rajz, fotó, film, stb.) és ezen keresztül a közszereplő tevékenységével kapcsolatos vélemény is nyilvánítható. Példának okáért a közszereplőtől készült, karikatúrának minősülő fényképfelvétel nem sért képmáshoz való jogot.⁷² A tényállás szerint egy hírmagazin fototechnikai eszközzel úgy mutatta be a felperes képmását, hogy személt kendő takarta, fölfeben parafa dugó volt, száját pedig kappocok szorították össze. Ez a képmás, mint fotomonázs révén létrejött karikatúra a „Nyírfától az erdőig” című, „Titkosszolgálati botrány” alcímű sajtóközlemény illusztrációjaként jelent meg. A hírmagazin ezzel azt kívánta kifejezni, hogy az érintett politikus a titkosszolgálati botrányval kapcsolatosan nem lát, nem hall, nem beszél. A bíróság kifejtette többek között, hogy a fotomonázs valójában a hírmagazin által közölt vélemény, amely ugyan kedvezőtlen, de nem érinti önmagában a felperes egyéb személyhez fűződő jogait.

Közszereplő képmása akkor válhat jogsértővé, ha az ábrázolás a közszereplői minőségűtől független, azzal még áttételesen sem hozható indokolt kapcsolatba. Egy 2000-ben hozott határozat alapján a közszereplő sem köteles túrni a magánéletével, nemiségével kapcsolatos, sértő ábrázolásokat. Jogsértőnek minősült ugyanis annak a képnek a közléstétele, amelyen a közszereplő politikusot furdóruhás női alak képében, pezsgőspohárral ábrázolták, arcképe pedig felismerhető volt.⁷³ Jogsértőnek minősült az a képmás felhasználás is, amikor az érintett politikusról, mint közszereplőtől egy korábbi társadalmi eseményen való részvétel során készült – azaz nyilvános eseményről szóló tudósítás keretében annak illusztrációjaként közölt – képfelvételt egy másik híradásban használta fel a sajtó. Ez utóbbi híradás ráadásul egy, a társadalom által elfelt, az emberek egészségét veszélyeztető eseménnyel hozta összefüggésbe a politikust. A bíróság jogsértőnek ítélte tehát azt a képfelvételt felhasználást, amikor a képet az eredeti kontextusából kiragadván, a

jogosult hozzájárulása nélkül más tartalmi összefüggésben, megévesztő módon tették közzé.⁷⁴ Az előbbiekhöz hasonlóan jogsértőnek minősült az olyan képmás közzététele, amely a politikus képmását egy cikk illusztrációjaként tette közzé, amely cikkben részletezett – egyébként negatív megítélésű – ügylhöz az érintettek semmi köze nem volt, a cikk semmilyen módon nem indokolta az érintett fényképeknek felhasználását. Az írás tartalma és a fényképfelvétel nem volt összekapcsolható.⁷⁵

Közszereplő képmáshoz való joga a bírósági tárgyaláson, illetőleg a büntetőeljárás során

A jogtanácsosi minőséggel összefüggésben került az Alkotmánybíróság elé az az ügy, melyben a rendőrségi jogtanácsosokról a 2006. őrszi tömeges rendőri jogsértések kapcsán indult egyik perben tartott tárgyaláson a sajtó képviselője képfelvételeket készített, annak ellenére, hogy azok ahhoz a tárgyalás keretében nem járultak hozzá, a bíróság végzése szerint csak a felperesről és a bíróság tagjairól lehetett felvételt készíteni. A YouTube csatornára felkerült képszeállásban a jogtanácsosok rövid időre ugyan, de beazonosítható módon megjelentek. A bíróság első-, és másodfokon is helyt adott a jogtanácsosok – többek között – képmás védelmének megsértése tárgyában előterjesztett keresetének. Az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában megállapította, hogy a jogtanácsosok a tárgyaláson nem közhatalmat gyakoroltak, nem látnak el közhatalmat, hanem közalkalmazotti jogviszony keretében jogi képviselői tevékenységet végeztek, mely tevékenység nem minősül közhatalmat ellátásának. A másodfokú bíróság az indokoláshoz hozzátette, hogy a jogtanácsosok nem közhatalmat gyakoroltak. A bíróság hivatkozott az Alkotmánybíróság 28/2014. határozatára, mely szerint megállapítást nyert, hogy a közhatalmat gyakorló személy tevékenysége és képmása nem önmagában, bármely körülmények között, hanem csak közhatalmi események – azaz a jelenkor eseményeiről szóló tudósítás – szempontjából képezik a tájékoztatás részét. A polgári per alakulása nem minősülhet közérdeklődésre számot tartó, a jelenkor történéseinek bemutatása tekintetében jelentős eseménynek, az erről való tudósítás a nyilvános tárgyalásról készült felvétellel megvalósult. A Kúria mindehhez hozzátette, hogy az új Ptk. hatálybalépése a Pp. vonatkozó rendelkezéseit nem írta át. A bírósági tárgyalás nem tekinthető nyilvános közszereplésnek, a bíróság minde mellett a felismerhető felvétel készítését megtiltotta. Ez nem okozta a sajtószabadság sérelmét, mivel a tárgyalás tartalmát erről függetlenül meg lehetett örökíteni. Az alkotmányjogi panaszban a sajtó arra hivatkozott, hogy egy magánszemélynek a közhatalmi szervvel szembeni, közhatalmi jogkörben okozott kár megtérítése iránti jogvitája közzétételére számot tartó eseménynek minősül.⁷⁶ Az Alkotmánybíróság az ügyvel kapcsolatosan kifejtette, hogy a fénykép és videofelvétel készítése tekintetében a szólás- és sajtószabadság gyakorlásának mércéi eltérnek egymástól, függően attól, hogy arra bírósági

⁷⁰ BDT 2017. 3693. Kollay András: A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. Instum Aequum

Salmare, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Bp. 2019/4. 8-9. o. http://pjhwp.eu/files/PL_WP_2019_04_Kollay.pdf

⁷¹ Fővárosi ítéletátlala P1.2.20.9/4/2018/5.

⁷² BH 2000.293.

⁷³ Kúria Ptv. IV.20.183/2000/3.

⁷⁴ Fővárosi ítéletátlala 2.Pt.21.450/2007/3.

⁷⁵ Fővárosi ítéletátlala 2.Pt.20.752/2009/4.

⁷⁶ 3021/2018. ABH [2]-[9]

tárgyaláson, vagy más helyszínen az ott zajló közéleti eseménytel kapcsolatban került sor. A bírósági tárgyalások tekintetében részletes törvényi szabályozásnak lehet helye a bíróság függetlensége, pártatlansága, az ítékezés minden külső befolyásaitól mentes gyakorlatiának biztosítása, az eljárási szereplők érdekeinek védelme érdekében. A tárgyalás nyilvánossága a tárgyalóterem nyilvánosságát, a bírósági eljárás és döntés figyelemmel kísérhetőségét jelenti. „Alapvető indoka nem a közéleti vita általános információs érdeke, hanem az eljárásban érintettek védelme azzal, hogy jogaikról a bíróság a tárgyalás nyilvánosságának színe előtt döntson. A tárgyalóterem ugyanis önmagában nem a közügyek vitáinak fóruma, hanem a vádrol vagy a peres felek jogairól döntő igazságszolgáltatás helyszíne.”⁷⁷ Hivatkozott arra is, hogy a tárgyalást vezető bíró tárgyalás során hozott döntései esetében tágabban a döntési mozgását, melynek keretében a mérlegelés alkotmányosságára nem kifogásolható. Az ügy tényállásában nem szerepel olyan körülmény, amely alapján ez a mérlegelés felülbírálható lenne. Ugyan a peres eljárás tárgya egy kiemelkedő jelentőségű közéleti vitához kapcsolódik, mivel azonban a közügyek szokásos megnyitásárahoz képest a tárgyalóterem más szempontokat helyez előtérbe, ezek felülbírálathoz különös érvekre lenne szükség.⁷⁸

A régi és az új Ptk. képmás védelmével kapcsolatos jogszabályi rendelkezések változását is végig kíséri a következő ügy. Egy internetes hírportál cikket közölt „Szilvásvy: Az ügyészek bocsanatot kértek fölém a koholt vádak miatt!” címmel, illusztrációként használva a későbbi per felperesének képmását. A fénykép egy korábbi büntetőeljárás során készült, egy másik hírportál munkatársa jövöltárolt az érintett hozzájárulása nélkül. Akkor a fénykép közlése miatt a felperes pert indított, melyben megállapítást nyert, hogy a képmáshoz való jogát megsértette a hírportál. A fényképen a felperes jól felismerhető, a bírósági tárgyalóteremben a vádlottak padján ül öltönyben, mellette aktatáskája, mögötte a saját munkatársai fényképeznek. Ezt a fotót használta fel a hírportál saját cikkének illusztrálására.⁷⁹ Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította, hivatkozott arra, hogy időközben hatályba lépett az új Ptk., a felperes közszereplő volt a büntetőeljárások tartama alatt, az ügyek a felperes közszereplői magatartásával foglalkoztak, ezért jelentős közérdeklődés kísérette őket, az eljárások is országos nyilvánosság előtt zajlottak. A bíróság úgy találta, hogy közérdek szól amellett, hogy az időközben már befejeződött ügyekkel kapcsolatos kérdések nyilvánosság előtt megvitatásra kerüljenek. A fénykép nem volt bántó, gúnyos, öncélú, nem sértette a felperes emberi méltóságát. A bíróságnak a fénykép felhasználásának jogszerűségéről kellett döntenie. A másodfokú bíróság azonban az elsőfokú bíróság ítéletével nem értett egyet, hanem megállapította, hogy az ügy eldöntése szempontjából annak van jelentősége, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény a tárgyalás nyilvánossága tekintetében miként rendelkezik. Márpedig a felperes a büntetőeljárás során kifejezetten megtiltotta, hogy róla fénykép kerüljön nyilvánosságra, így annak nyilvánosságra hozatala attól függetlenül jogellenes, hogy a tárgyalás maga az ügy a felperes közéleti szereplésével függött össze. Megállapította azt is, hogy a fénykép a tartalomhoz nem kapcsolódik, ezért a felhasználás sérti a személyiségi jogokat. Álláspontja szerint nem tette jogszerűvé a fénykép közlését az időközben hatályba lépett Ptk. sem.⁸⁰ A Fővárosi Ítéltőábla, mint másodfokú bíróság döntését a hírportál az Alkotmánybíróság előtt támadta meg, arra hivatkozással, hogy az ellentétes az Alaptörvényben biztosított véleménynyilvánítás szabadságával. Annak fókuszában elsősorban maguk a közügyek, és nem a közszereplők állnak. A közügyekre vonatkozó szövegek pedig fokozott védelmet élveznek, így korlátozhatják az érintettek személyiségi jogait. A közéleti szereplőt a közhatalmi tevékenységével összefüggésben indult büntetőeljárás során a tárgyalóteremben ábrázoló fénykép önmagában is a közügyekre vonatkozó közlés, mint a jelenkor eseményeiről való tájékoztatás, képi tudósítás. Álláspontja szerint a képi illusztrálás egyetlen korlátja az érintett emberi méltóságának megsértése lehet, perdöntő jelentősége pedig csupán annak lehet, hogy a fénykép a tudósítás tartalmát jelentő közüggel összefüggésbe hozható-e. E tekintetben irreleváns, hogy az hol készült.⁸¹ Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alkotmányjogi panasz megalapozott. Hivatkozott arra, hogy a szólásszabadság személyiségvédelmi határainak meghatározásakor az Alkotmánybíróság következetesen annak tulajdonít döntő jelentőséget, hogy a közügyek vitájában megfogalmazott álláspont képezi-e a vizsgálat tárgyát. Kifejtette, hogy a társadalmi, politikai viták jelentős részben éppen abból állnak, hogy a közvitában részt vevők egymás elképzeléseit, politikai teljesítményét és azzal összefüggésben akár személyiségi bírálják. A közéleti szereplők személyiségvédelmét a szólás- és sajtószabadság korlátozza, míg utóbbi korlátját az emberi méltóság védelme jelenti. Amíg valamely tájékoztatás ugyanis nem visszavont és a sajtószabadság gyakorlásával, az emberi méltóság védelmével összefüggésben a személyiségi jogok sérelmére való hivatkozás ritkán alapozhatja meg a sajtószabadság gyakorlásának korlátozását.⁸² Az Alkotmánybíróság szerint azt kell megvizsgálni, hogy a jogvita tárgyát képező fénykép, valamint a cikk, amelynek illusztrálására szolgál, közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás körébe tartozik-e. Megállapította, hogy a bírósági eljárás olyan esemény volt, amelyet a sajtó régóta figyelemmel kísért, és amelyről rendszeresen beszámolt. A büntetőeljárásban a per felperese terhelteként vett részt, az eljárás tárgyát tekintve pedig összefüggésben állt korábbi miniszteri tisztségével. A büntetőeljárásban a per felperesét felmentették, az ügy a cikk közlésételtkor fejeződött be jogerősen. Ennek alapján megállapítható, hogy a jogvita tárgyát képező fénykép és a cikk, aminek kapcsolódott, közérdeklődésre számot tartó eseményről való tudósításhoz fűződött. Az Alkotmánybíróság a vizsgálat következő lépéseként azt vizsgálta, hogy a fénykép és a cikk tartalma egymással összefüggésben áll-e, vagy a fénykép közlése tele pusztaán a felperest megálázó helyzetben való ábrázolását szolgálja. Megállapítást nyert, hogy a cikk

80 33/48/2018. ABH (51-181)
81 33/48/2018. ABH (101-116)
82 33/48/2018. ABH (251-271)

77 3021/2018. ABH (261-266)
78 3021/2018. ABH (261-269)
79 33/48/2018. ABH (31-37)

illusztrációként került felhasználásra a fénykép, a felperest a valóságban is megtörtént színjátékban, azaz vádlottként ábrázolta. A cikk egyúttal rögzítette, hogy a felperest, mint vádlottat a büntetőeljárás során felmentették, a beszámoló tehát az eljárás aktuális állapával összhangban állt. A felperest ábrázoló fénykép így szorosan összefügg a cikk szöveges tartalmával, és az ott elemzett felperesi interjúban említett, közérdeklődésre számot tartó bírósági eljárással, amely egyébként a felperes közéleti szereplői minőségéhez, tiszttségéhez kapcsolódott. A fénykép nem ábrázolja őt megalázó helyzetben, súlyosan sértő vagy bántó módon. Mindezek következtében az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az félévtáblai döntés alaptörvény-ellenes.⁸³

Hunvald György Budapest VII. kerületének volt polgármesterével szemben az ügyesség vádat emelt különböző bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja miatt.⁸⁴ A büntetőeljárásokról a hvg és az index internetes oldalain is jelentek meg írások. Mindkét oldalon megjelent cikket kép illusztrálta, melyeken a politikus kitakarás nélkül szerepelt az eljárás azon szakaszában, amikor vele szemben előzetes letartóztatást rendeltek el. A képen a politikust a bíróság folyosóján büntetés-végrehajtási őr kíséri, a vezetőszár és a bilincs is, kismértékben ugyan, de látható. Az első fokon eljárt bíróság a képmás védelme jogának megsértését állapította meg. Az elsőfokú bíróság arra hivatkozott, hogy a következőketes bírói gyakorlat szerint a közszereplői minőség megszünik a büntetőeljárás során, akkor is, ha a bűncselekmény azzal kapcsolatos bűncselekmény miatt indult, amely az érintett közszereplői minőségével kapcsolatban áll. A másodfokon eljárt bíróság osztotta az elsőfokú bíróság álláspontját. A Kúria döntésében azonban már úgy nyilatkozott, hogy az Emberi jogok Európai Bíróságának újabb gyakorlata, továbbá az Alkotmánybíróság újabb gyakorlata alapot ad a korábbi bírói gyakorlat felülvizsgálatára. Megállapította, hogy az indítványozó korábban közszereplő politikus volt, köztudomású, hogy a vele szemben indított büntetőeljárás kapcsolódott e minőségéhez. Az is köztudomású volt, hogy a büntetőeljárás során őt előzetes letartóztatásba helyezték. Hivatkozott a PK 14. számú állásfoglalásra, kiemelte, hogy a sajtószerző helyreigazítási kötelezettség nélküli tudósíthat valamely büntetőeljárás aktuális állásáról.⁸⁴ E tekintetben követelmény, hogy az összhangban álljon az adott eljárás aktuális állásával és tartsa tiszteletben az ártatlanság védelmét. A Kúria pedig úgy ítélte meg, hogy a fényképet is tartalmazó tudósítás megfelel e követelményeknek. Mivel a közszereplővel szembeni, e minőségével kapcsolatos büntetőeljárás közérdeklődésre számot tartó esemény, ezért arról a sajtószerzők jogosultak objektív módon beszámolni, annak céljából fényképfelvételt készíteni. A cikk tartalmához a fényképfelvétel kapcsolódik, a felvétel nem ábrázolja őt megalázó helyzetben, a bilincs és a vezetőszij közvetlen rátekintéssel nem is észlelhető, így annak a tudósítás illusztrációjaként történő felhasználása nem sérti a képmáshoz való jogot. Az Alkotmánybíróság a kúriai döntéssel szemben előterjesztett alkotmányjogi panaszt elutasította. Kiemelte, hogy köztudomású volt, hogy az indítványozót előzetes letartóztatásba helyezték, a képi

ábrázolás az előzetes letartóztatás fenntartása tárgyában tartott tárgyalást megelőzően készült. A bilincs, illetőleg a vezetőszij alkalmazása az előzetes letartóztatás, mint kényszerintézkedés realizálása, nem függ össze az ártatlanság védelmével. A hatóságok az előzetes letartóztatással összefüggésben alkalmaztak fizikai kényszerítő eszközöket, nem azért, hogy az indítványozót bűnösnek mutassák.⁸⁵

Megállapítható, hogy közügyekkel összefüggésben egy büntetőeljárásról való tudósítás illusztrációként közterített fénykép felhasználása jogszerű, az általános szabályok szerint alakul azonban az e körön kívül esők képmáshoz való jogának védelme.

Összegzés

Sommazva a leírtakat rögzíthető, hogy a képmáshoz való jog védelme a személyiségi jogok nevesített formáját jelenti, a magánszférához, magánélethez való jog megnyilvánulása. Általános szabály, hogy hozzájárulás nélkül senkiről nem készíthető képfelvétel, illetőleg az nem is hozható nyilvánosságra, nem használható fel. E tekintetben jelentősége van annak is, hogy milyen célokra való felhasználást engedélyezett a jogosult. A képmáshoz való jog védelme nem értelmezhető kiterjesztően. A hozzájárulás két esetben mellőzhető: tömegfelvétel készítése, felhasználása esetén, illetőleg nyilvános közszereplés keretében. Tömegfelvétel esetén az egyén nem beazonosítható, hiányzik az egyediesítés iránti igény. Nyilvános helyeken készített képfelvételek esetében lényeges mozzanat, hogy hiányzik a magánszféra védelmére való hivatkozás alapvető feltétele, a visszavonulási igény, így mindenkinek számolnia kell azzal, hogy adott esetben képfelvétel készítenek róla. A nyilvános közszereplés esetében mind az aktív, mind a passzív résztvevőkről készített képfelvétel, és annak nyilvánosságára hozatala jogszerű, ha az az érintett szűken vett emberi méltóságát nem sérti, nem bántó, lealacsonyító, megalázó. A nyilvános közszereplés fogalma keretében értékelhető – vagy a hozzájárulás alóli, mintegy harmadik kivételként említhető – a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság érvényesítése, a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás megvalósulása iránti igényre való hivatkozás. E tekintetben a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog és a véleménynyilvánítás szabadságához való jog ütközését minden esetben alapjogi érdekmenteléssel kell feloldani. Ez esetben az alábbi szempontrendszer értelmes figyelembe vehető. Elsődlegesen azt kell tisztázni, hogy a tudósítás, nyilvános közlés a közügyekben való megszólalást, közérdeklő vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben.⁸⁶ Másodszorban azt, hogy az érintett személy milyen ismerettséggel bír, és pontosan mi a sajtóközlemény tárgya, tartalma; továbbá, hogy milyen összefüggés mutatható ki a cikk és a fénykép között. Annak meg-

83 3348/2018. ABH (31-139)

84 Kúria Pw.IV.21.840/2015/5.

85 3313/2017. ABH

86 Ha a közlés nem egy közéleti vita részét képezi, szűkségtelen a közügyek vitatását érintő véleményszabadsággal összefüggő alkotmányossági teszt alkalmazása. PJD 2016/8.

ítéléséhez, hogy az ügy közügy-e, pedig elsődlegesen a közlés megjelenésének módját, célját, körülményeit, aktualitását, a vélemények tárgyát, kontextusát szükséges figyelembe venni, továbbá a közlés apropóját adó eseményt, illetve az arra érkező reakciókat és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepét.⁸⁷ Amennyiben e körülmények értékelésével az állapítható meg, hogy a közlés a közügyek szabad vitáit érinti, úgy a közlés a véleménynyilvánítási szabadság nyújtotta magasabb szintű védelmet élvezi. Ez a védelem pedig a közléshez kapcsolódó képfelvételre is kiterjed. Közzsereplők esetében a közügyek szabad vitatása tág keretek között értelmezhető. A közzsereplők érintettségét magánéleti helyzetben ábrázoló fényképfelvétel közzététele is jogszerű lehet, amennyiben az közérdekű kérdésre számot tartó eseményhez, tudósításhoz kapcsolódik. A határok meg húzása minden esetben körültekintő bírói méltélgelést igényel.

Ultima ratioként pedig védelmet nyújt a büntetőjog, a Btk. 226.§ (fágalmazás), 226/A.§ (becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése), Btk. 226/B.§ (becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala) és a 227.§ (becsületesítés) tényállásai által.

Irodalomjegyzék

- Az arckép és a jog. Kolosváry Bálint. Széphalomb Könyvtár. Szeged. 1927. acta.bibliu-szeged.hu/9114/1/szephalom_ki_005.pdf
- Az internet, mint médium, a sajtószabadság és a demokratikus nyilvánosság. Koltay András. Információs Társadalom. Bp. 2014/4.
- A képmáshoz és a hangfelvételhez fűződő jog. Boronkay Miklós. In Medias Res. Wolters Kluwer. Bp. 2013/1.
- A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapjainak áttekintése európai példákban át. Szeghalmi Veronika. Médiaaktató. Bp. 2014/1. https://www.mediaaktuto.hu/cikk/2014_01_tavasz/04_kepmas_ptk_europa.pdf
- A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. Koltay András. Iustum Aequum Salutare. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Bp. 2019/4. http://piwp.eu/files/PLWP_2019_04_Koltay.pdf
- A magánélethez való jog elméleti alapjai. Menyhárd Artila. In Medias Res. Wolters Kluwer. Bp. 2014/2.
- Az Alkotmánybíróság határozata az internetes kommentek polgári jogi megítéléséről. Koltay András. JeMa. Bp. 2015/1.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. Szerkesztette: Osztióvics András. Opten Informatikai Kiadó. Bp. 2014.
- A személyiség és védelme. Szerkesztette: Görög Márta – Menyhárd Artila – Koltay András. Kiadja: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja. Bp. 2017.
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényhez. (archív) Szerkesztette: Gellért György. Wolters Kluwer Jogtár.
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Szerkesztette: Vékás Lajos – Gárdos Péter. Wolters Kluwer Jogtár.
- Közzsereplők fényképe a sajtóban – a Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.009/2015/4. számú ítélete. Boronkay Miklós. Polgári Jog. Bp. Wolters Kluwer. 2016/4.
- Magyar és európai médiajog. Szerkesztette: Koltay András – Nyakas Levente. Wolters Kluwer. Bp. 2015.
- Méltányolható a közérdek? A közzsereplők bírálhatóságának magánjogi korlátai az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Bene Enikő Inge. Polgári Jog. Bp. Wolters Kluwer. 2017/1/2. Pillanatképek a képmás védelméhez fűződő jog bírói gyakorlatáról. Kiss Tibor. Debreceeni Jogi Műhely. Debrecen. 2017/3-4. szám.
- Pillanthat az európai médiajog húsz éve. Koltay András. Infokommunikáció és jog. Bp. 2010/2. Rendteremtés: sajtószabadság és képmáshoz való jog a polgári jogi és az alapjogi jogosultságok keresztpontján. Tóth J. Zoltán. Profuturo. Bp. 2017/2. http://profuturo.lib.unideb.hu/file/4/5a-606ac13fd1e/szerzo/Top%E2%99%A00uth_J_Z.pdf
- Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.)
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányja
- Európai Emberi Jogi Egyezmény
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
- A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény.

⁸⁷ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.914/2018/5.

Bírósági gyakorlat, döntések

8/1990. ABH	Pfv. IV. 20.183/2000/3. Kúria
30/1992. ABH	Pfv. IV. 21.840/2015/5. Kúria
37/1992. ABH	Pfv. IV.21.536/2015/4. Kúria
36/1994. ABH	
57/2001. ABH	2. Pf. 21.731/2006. Fővárosi ítéletábra
165/2011. ABH	2. Pf. 21.450/2007/3. Fővárosi ítéletábra
7/2014. ABH	2. Pf. 20.240/2008/3. Fővárosi ítéletábra
19/2014. ABH	2. Pf. 20. 752/2009/4. Fővárosi ítéletábra
28/2014. ABH	32. Pf. 21. 246/2016/6. Fővárosi ítéletábra
3021/2018. ABH	2. Pf. 20.599/2017/3. Fővárosi ítéletábra
3313/2017. ABH	2. Pf. 20.914/2018/5. Fővárosi ítéletábra
3348/2018. ABH	32. Pf. 20.750/2018/3. Fővárosi ítéletábra
	2.Pf.20.914/2018.5. Fővárosi ítéletábra
PJD 2019.19.	Pf.I.20.042/2013/5. Debreceni ítéletábra
PJD 2019.18.	
PJD 2018.17.	Pf.III.20.154/2005/5. Pécsi ítéletábra
PJD 2016.8.	
PK. 12.	Pf.I.20.241/2018/5. Győri ítéletábra
17/1985. BH	
9/1995. BH	
632/1995. BH	
578/1997. BH	
293/2000. BH	
296/2000. BH	
1/2002. BH	
330/2016. BH	
86/2017. BH	
52/2018. BH	
296/2000. EBH	
BDT 1962/2009.	
BDT 3760/2017.	
BDT 3693/2017.	

A szexuális erőszak nyomozása és bizonyítása

Krimináltaktikák a sértett és a gyanúsított kihallgatásánál

Bevetés

Dolgozatom témáját a szexuális erőszak ügyekben folytatott büntetőeljárás keretében, a bizonyítás során alkalmazott kihallgatás menete és egyes, ott alkalmazható kriminál-taktikai fogások képezik. Témaválasztásom indoka részben a szakmai érdeklődési körömmel áll összefüggésben, részben pedig azzal a személyes motivációmmal, amelynek révén életelőmnem tekintem, hogy részt vállaljak e kivívott erőszakos jellegű bűncselekmény megelőzésében, elkövetőinek felkutatásában és felelősségre vonásában, ezáltal pedig áldozataik védelmezésében, amelyhez a nyomozástaktika és a bizonyítási lehetőségek lehető legalaposabb ismeretét tartom megfélelő eszköznek.

Az első fejezetben mindennekeelőtt ismertetem a munkám tárgyát képező deliktum hatályos magyar büntetőjogi szabályozását, amely meghatározza, hogy milyen elkövetési magatartások esetén van helye egyáltalán büntetőjogi felelősségre vonásnak, továbbá a bizonyításnak milyen tényállási elemekre kell irányulnia.

A további fejezetekben pedig ennek gyakorlati alkalmazását mutatom be, az egyes eljárási szereplők kihallgatásának főgáncsoltásokkor követendő eljárási és annak lépéseit, támaszkodva a témában fellelhető szakirodalomra, valamint elsősorban a tárgyalóteremben szerzett közvetett tapasztalataimra.

I. Büntető anyagi jogi háttér

A büntető anyagi jogi szabályozás az egyes bűncselekmények vonatkozásában alapvetésként rögzíti a bizonyítandó tények körét azáltal, hogy pontosan meghatározza azon tényállási elemeket, amelyeknek a történeli tényállásban történő realizálódása a bűncselekmény megvalósulását eredményezi. Az említett tényállási elemek alapján van egyáltalán lehetőség azoknak a cselekményeknek a pontos meghatározására, amelyek büntetőeljárás alapjául szolgálnak vagy szolgálhatnak és ezek megítélét kell felderíteni, vizsgálni, illetve bizonyítani a büntetőeljárás különböző szakaszaitól függő bizonyossági szinten. A büntető anyagi jogi megközelítés álláspontom szerint elengedhetetlen már a nyomozás tervezése, illetve a felderítés során is, hiszen az egyes verziókat a törvényi tényállás ismeretében lehet csak felállítani, és ennek megfelelően a vonatkozó krimináltaktikai, illetve

¹ Dr. Horváth-Budai Máté, bírósági fogalmazó, büntető szakjogász, Győri Törvényszék

kriminálmetodikai szempontok érvényre jutását biztosítani, amelyek esetleges változása elleni bizonyítás, így a kihallgatás fogamatossága tekintetében is folyamatosan nyomon kell követni.

A Btk. XIX. fejezetében meghatározott nemi élet szabadsága elleni és nemi erkölcs elleni bűncselekmények tényállásának központi eleme a szexuális cselekmény, amely definícióját a Btk. 459. § (1) bekezdésének 27. pontjában adja meg. Eszerint szexuális cselekmény „a közösülés és minden más súlyosan szeméremértő cselekmény, amely a nemi vagy jelkeltetésre, fenntartására vagy kielégítésre alkalmas vagy arra irányul”. A tárgyalt bűncselekmények védett jogi tárgya a – személyi szabadság részét képező – nemi élet szabadságához fűződő társadalmi érdek. A sértett bárki lehet, személyes tulajdonától függetlenül.²

A hatályos Btk. a szexuális erőszak bűntettének két alapesetét szabályozza. A 197. § (1) bekezdése értelmében szexuális erőszakot követ el, és bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az a) pont szerint a szexuális kényszerítési erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követ el, a b) pont szerint pedig, aki más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

A fenti alapeseti tényállás a) pontjában meghatározott fordulat cél-eszköz viszonyban szabályozza a szexuális cselekményt és az annak véghezvitelére irányuló kényszerítést.³ Az elkövetési magatartások körében egyúttal értékelést nyer az elkövetési mód is, amelynek vagy erőszak vagy pedig kvalifikált fenyegetés formájában kell megjelennie az e pont szerinti minősítés megállapíthatóságához. Az erőszak fogalmilag – a 34. Bk. véleményben kifejtettek alapján – „valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejítése, amely az ellenállást megtöri”. Ennek megfelelően a tényállásnak ebbe a fordulatba illeszkedik bármely, a sértettet érintő fizikai ráhatás, amely közvetlenül a szexuális cselekmény végrehajtására irányul, és a sértettet képtelenné teszi arra, hogy akaratának érvényesítése érdekében ellenállást tanúsítson.⁴

Az erőszak alakzati kérdésével kapcsolatosan azon a véleményen vagyok, hogy bármilyen jellegű, a fenti jellemzőkkel bíró erőszak kifejtése esetén szexuális erőszak bűntettét kell megállapítani. A tényállásban megfogalmazott „...a szexuális kényszerítési erőszakkal...” fordulat értelmezéséről ugyanis az következik, az erőszaknak minden formája (*vis compulsiva* esetén is) a szexuális erőszak bűntette vonatkozásában *differentia specifica*, azaz olyan jellegadó tényállási elem, amely átmeneli az elkövetési magatartást a szexuális erőszak tényállásába. Ez az álláspontom megegyezik az e tekintetben főrellel bírói gyakorlattal, amelynek helyességét megerősíti a Btk. miniszteri indoklója is. A hivalkozott bírói gyakorlat még a korábbi Btk. (1978. évi IV. törvény) hatálya alatt alakl-

totta ki azt az értelmezési irányvonalat, amely az akkori terminológia szerinti erőszakos közösülés bűntettének vonatkozásában leszögezte, hogy mind az erőszak, mind pedig a fenyegetés esetében elegendő a kompulzív alakzat annak figyelembevételével, hogy a tényállásszerűséghez minden esetben gondos vizsgálatot igényel a sértett és az elkövető testi adottságainak viszonya, a kapcsolataik, az elkövetés helyszíne és ideje, a segítségkérés lehetőségére és a védekezés kihatása, esetleg kihatásatlansága.⁵

A kényszerítéssel megvalósuló elkövetési magatartás másik formája a fenyegetés, amelynek általános definíciója a Btk. értelmező rendelkezései körében, a 459. § (1) bekezdésének 7. pontja alapján olyan súlyos hátrány kihatásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetetben komoly féltelmet keltsen. Az erőszakkal megvalósított kényszerítéssel ellentétben azonban a jogalkotó a fenyegetéssel történő elkövetés vonatkozásában egyértelműen meghatározta, hogy milyen jellegű és mely értékek ellen irányuló fenyegetés tekintendő tényállásszerűnek. A fentiekben már utaltam arra, hogy a szexuális erőszak esetében kizárólag az élet vagy testi épség ellen irányuló, úgynevezett kvalifikált fenyegetésről beszélhetünk, amely csak *vis absoluta* jellegű lehet, tehát alkalmasnak kell lennie a sértett akaratának a megtöretésére, egyúttal pedig annak közvetlen jellegű is meghatározozza. Ez utóbbi akként értendő, hogy a passzív alanynak a fenyegetéssel kihatásba helyezett hátrány azonnali, vagy rövid időn belül bekövetkeztével kell számolnia. Az ismertetett jellemzők fenn nem állása esetén a fenyegetéssel elkövetett kényszerítési magatartás szexuális erőszak bűntettének megállapítására nem alkalmas, a Btk. 196. § (1) bekezdésében meghatározott szexuális kényszerítés azonban megvalósulhat. A tényállás szövege ugyanakkor nem rendelkezik arról, hogy a fenyegetésnek a passzív alany ellen kell irányulnia, közvetkezésképpen bárkinek az élete, testi épsége ellen irányulhat, amennyiben fényesen akaratörő hatása van (pl. a sértett hozzátartozója vagy más, hozzá érzelmi közl közel álló személy). A passzív alanytól különböző személy ellen irányuló fenyegetés közvetlenségére egyértelműen megállapítható az érintett személy jelenléte esetén, de fennáll abban az esetben is, ha alapos okkal feltételezhető, hogy a jelen nem lévő személy elleni fenyegetést az elkövető előbb beválthatja, mint ahogy a sértett a kényszerített helyzetéből szabadulni tudna. Természetesen a fenyegetés komolysága, az elkövetőnek a fenyegetésben foglalt hátrány megvalósítására irányuló szándéka a bűntető anyagi jogi minősítés szempontjából nem releváns. A törvény úgy fogalmaz, hogy alkalmasnak kell lennie a megfenyegetetben komoly féltelme keltségére, ez pedig kizárólag a passzív alany oldalán vizsgálható és értelmezhető.⁶

Az elkövető által kifejtett erőszak, illetve fenyegetés ellen esetlegesen tanúsított sérteti ellenállás komolysága szoros összefüggésben áll a kifejtett erőszak mértékével, valamint az elkövetés egyéb körülményeivel (pl. védekezés mértéke, hiánya és ezek okai,

2 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018., 207. o.

3 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018., 207. o.

4 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018., 208. o.

5 Dercs Petronella – Haraegőz Attila: Büntetőjog II. Kitalálás rész – Pátrócium Kiadó, Budapest, 2016., 128. o.

6 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018., 208. o.

helyszín előkészítésében, biztosításában, a sértettnek szánt kárbíró hatásvú anyagok beszerzésében, átadásában stb. A passzív alany fele a szexuális cselekmények vonatkozásában kifejtett rábírnó törekvés azonban nem illeszkedik az előkészületi magatartások körébe, éppen azért, mivel azt nem az elkövető fele intézi, mint az előkészületi magatartásoknál meghatározó általános szabályok esetében (Btk. 11. § (1) bekezdés). A Btk. 197. § (6) bekezdése kifejezetten a tárgyi jellegű előkészületi magatartásokat rendeli büntetni, így a feni megállapítás a tizenkettedik életévét be nem töltött személy szexuális cselekményre történő felhívása, rábírnó törekvése esetén is igaz, önmagában ez utóbbi magatartás a Btk. 198. § (2) bekezdésében meghatározott szexuális visszaélési bűntettként való szulhat meg.¹³ Eszerint az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírnó, hogy vele vagy másvalaki szexuális cselekményt végezzen, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntendő.

Nemcsak anyagi jogi, hanem eljárásjogi és kriminálisztikai szempontból is rendkívül lényeges, hogy a Btk. 207. §-a magánindítvány előterjesztéséhez köti a 196. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott elkövetési magatartások büntetendőségét, kivéve, ha a szexuális erőszakkal összefüggésben más, nem magánindítványra büntetendő bűncselekményről is elkövetnek. Hogy fennáll-e ez az összefüggés, azt a két bűncselekmény közötti szoros térbeli és időbeli kapcsolat vizsgálataival kell megállapítani. Példa erre a szexuális erőszak miatt kialakult sokkhatás alatt álló sértett sértelmére elkövetett kifosztás bűntette (ennek alapesete a Btk. 366. § (1) bekezdés b) pontja szerint minősül).¹⁴

II. A kihallgatás, mint bizonyítási eszköz

E fejezetben – továbbra is az alapvetéseknél maradvra – általános jelleggel főgok szót ejteni a kihallgatásról, mint eljárási cselekményről, mielőtt rátérnék az egyes eljárási pozíciókban lévő személyek esetében specialisan alkalmazandó kérdésekre és taktikákra.

A kihallgatás fogalmilag személyeknek a mindenkor hatályos büntetőeljárású törvényben szabályozott alakiságokhoz kötött kikérdezésének, nyilatkoztatásának módszere, besorolása szerint a személyi jellegű bizonyítékok megszerzésére szolgáló bizonyítási cselekmények körébe tartozik. A felderítés és a bizonyítás gyakorlati megvalósítása jelentős részben a különböző eljárási szereplők kihallgatásai során történik, mi több, némelyek felderítése kizárólag személyi jellegű bizonyítás során lehetséges, így például az elkövető verbális fenyegetése, illetve a cselekmény során tett kijelentései, egyes mentő, illetve büntetékiszabási körülmények, valamint a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okok.¹⁵ Eljárási jogi megközelítésben a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 163. § (1) bekezdésében kerül meghatározásra a bizonyítandó tények köre. A felhívott rendelkezés értelmében a bizonyításnak a büntető és a büntető eljárási jogszab-

ályok alkalmazásában jelentőséggel bíró tényekre kell kiterjednie, adott esetben pedig a járulékos kérdések elbírálásában jelentős tényekre is. Ugyanezen § (4) bekezdése törvényi kivételt teremt a tekintetben, hogy nem kell bizonyítani a köznevelési tényeket, azokat, amelyekről az eljáró bíróságnak, az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van, valamint amelynek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadják.

A kihallgatás tárgyat képezi tehát minden olyan tény megállapítása, amely a bizonyítás tárgyához tartozik, illetve a büntetőeljárás lefolytatását segítheti. Ennek során az igazságnak megfelelő lehető legteljesebb, feltáró jellegű vallomások megszerzése a cél oly módon, hogy az bizonyítékként felhasználható legyen és az ítélet alapjául szolgálhasson. Ennek feltétele az eljárási szabályok megtartása, a – kriminálaktikái ajánlásokra támaszkodó – kihallgatási taktika törvényes keretek közötti tartása.¹⁶

II.1. A felderítendő tények köre

Az előző fejezetben kifejtettem, hogy melyek azok a tényállási elemek, amelyek fennállását vagy fenn nem állását tisztázni kell a szexuális erőszak ügyekben folyó nyomozás és bizonyítás során. Mindezek mellett a tényállás felderítése alatt válaszokat keressünk a kriminálisztikai alap- és kiegészítő kérdésekre is, amelyek egy része nyilván átfedést mutat a törvényi tényállási elemekkel.¹⁷ A kriminálisztika alapkérdéseit az alábbi logikai sorrendben kell feltenni az elkövetésre vonatkozóan: 1. Ki kivétel? 2. Mit? 3. Miért? 4. Hogyan? 5. Mivel? 6. Mikor? 7. Hol? A sorrend jelentősége abban áll, hogy az elkövetőre és a sértetthez vonatkozó első kérdést csak akkor lehet megválaszolni, ha az azt követő kérdésre adott válasz már legalább verzió szintjén lehetséges, amely egyúttal magában foglalja a többi alapkérdésre adott választ is.¹⁸ A hetes felsorolás azonban kiegészíthető egy nyolcadik kérdéssel is, amely szerint hasonló bűncselekmény történt-e? Erre a kérdésre kiegészítve a vizsgálódást, lehetővé válhat az esetleges sorozatalkövetés, illetve korábbi, ismeretlen tetteses ügyek felderítése, amennyiben további ügyekben azonos elkövetőre utaló sajátosságok rajzolódhatnak ki.¹⁹

Lényegében tekintve a feni kérdésekre történő válaszkeressé fedt le jelen dolgozat témáját a szexuális erőszak bűntette tárgyában lefolytatandó bizonyítási eljárások tekintetében, amelyek a további fejezetekben részletesen kifejtésre kerülnek.

II.2. A kihallgatási tervről

A nyomozás tervezésének jelentőségével azonos súllyal bír magának a kihallgatásnak a megtervezése is. A szexuális erőszak bűntette miatt folyó ügyekben szakmai szempontból feltétlenül indokoltnak tartom, hogy a kihallgatásra az addig rendelkezésre álló adatok

¹³ Deres Petronella – Haramozó Anitla: Büntetőjog II. Különös rész – Parrocium Kiadó, Budapest, 2016., 128-130. o.

¹⁴ Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Simku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018., 234. o.

¹⁵ Bocz Ender: Kriminálisztika 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004., 758. o.

¹⁶ Bocz Ender: Kriminálisztika 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004., 758-759. o.

¹⁷ Dr. Kovács Gyula: A nem erkölcsi elvont erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 122. o.

¹⁸ Dr. Joolya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során – <http://foiyathon.arw.hu/Sajat3.pdf>, 12. o., 2019. X.3., 20-41

¹⁹ Dr. Kovács Gyula: Kis nyomozásian – Dr. Kovács Gyula [KGYul@], 2008., 75. o.

rendszerezését és megfélemlítő elemzését követően írásbeli kihallgatási terv elkészítését, amennyiben az időtényező, mint objektív korlát lehetővé teszi. Mindemellett a szakirodalm általános tapasztalatként írja le azt a jelenséget, hogy a tervezés hiánya miatt a kihallgatás során komoly jelentőséggel bíró kérdések maradnak ki, vagy a kérdést a kihallgató nem a megfélemlítő megfogalmazásban teszi fel, amely a kihallgatott fél részéről félrevezető vagy hiányos választ eredményez. Ezek a hibák legalább a kihallgatás megismétlésének szükségességét eredményezik, amelyek során nem feltétlenül jár sikerrel a felderítlenről maradt információ megszerzésére irányuló kísérlet, de helyrehozhatatlan kárt okozhat más bizonyítási cselekmények, különösen az elsődleges intézkedések és a halaszthatatlan nyomozási cselekmények emiatt bekövetkező késedelme is.²⁰

A kihallgatási terv elkészítéséhez minden esetben az iratok tanulmányozása a kiindulópont. Az ügyirat nemcsak azokat az adatokat tartalmazza, amelyek a tervezéshez szükségesek, hanem támpontot nyújt a hiányosságok megállapításához is, amelyek kiküszöbölésére szintén tervet kell kidolgozni. Nyilván a kihallgatási tervnek nemcsak felderítendő tényekre irányuló kérdések – mely cselekményeket milyen minőségben és mire kell kihallgatni – képezik a tárgyát, hanem a szükséges kihallgatási taktika meghatározása is, amelyet befolyásol az a körülmény is, hogy milyen adatok állnak rendelkezésre az elkövető, illetve a sértett, vagy más tanú személyiségéről, valamint, hogy milyen bizonyítékok állnak rendelkezésre, amelyeket szükség esetén az elkövető elé tárhatunk.²¹

A kihallgatási terv egyfajta vázlatként a vezérfontalat jelenti az elvégzendő feladatok, a tisztázandó kérdések szempontjából, ugyanis alapos felkészülés és a megfélemlítő kitalálózott verziók ellenére is a kihallgatás menete közben adódhatnak olyan problémák, illetve új tényezők, amelyek miatt változtatni kell az eredeti tervben.²² Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem lehetséges sablonként működő tervet összeállítani, valamint az egyes eljárási szereplőknek felhett kérdéseket taxatív jelleggel felsorolni, hiszen a történeti tényállás, és az eljárási szereplők az adott ügyet egyedi módon jellemzik, így a konkrét esetben lehetséges csak annak megállapítása, hogy mely kérdések bírnak relevanciával, azokból milyen további felderítendő tények merülnek fel és nem utolsósorban, hogy kell kialakítani a nyomozás taktikáját.²³ Ugyanakkor az ügy iratainak alapos ártanulmányozása során rögzült információkra, valamint az írásbeli kihallgatási tervre kellően tudunk támaszkodni ezekben az esetekben is, mivel biztosítja, hogy ne feledkezzünk meg egyetlen lényeges mozzanatról, kérdéstől sem.²⁴

III. A sértett kihallgatása

A szexuális erőszak bűntettének passzív alanya, a Be. 50. §-a szerinti fogalommal a sértett: az a természetes személy, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette, esetünkben tehát, akinek sérelmére szexuális cselekményt követtek el az I. fejezetben részletezett egy vagy több elkövetési magatartással.

A Be. 168. § (1) bekezdése lényegében meghatározza a tanú fogalmát, amely szerint tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet. Nyilván a sértett rendelkezik a legelőbb és legjelentősebb információkkal a sérelmére elkövetett bűncselekményről, ilyen módon pedig az elkövetőről is, így tanúkénti kihallgatása minden esetben szükséges a valósághű tényállás megállapításához, abban az esetben is, ha a fejtelenség minden olyan tény és adatot tartalmaz, amelyről a sértett nyilatkozni tudott és az látszólag nem bővíthető a tanúvallomás során.²⁵ A sértetti kihallgatás egyes lépéseinek ismertetését megelőzően röviden kitérnek a szexuális erőszak különösen erőteljes viktimizációja néhány konkrét megjelenési formájának ismertetésére, amelyeket szem előtt kell tartani a sértetti kihallgatás foganatosítása és a vonatkozó taktikák megválasztása, alkalmazása során.

III.1. A nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények sértettjeinek kihallgatásait speciálisan jellemző nehézségek

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében az esetek többségében a sértett kihallgatása kaposan merülhetnek fel a legkomolyabb problémák az eljárási cselekmények közül, legalábbis az emberi tényezőket tekintve. Mint már említésre került, a büntetőjog a szexuális erőszak kriminalizációjával a nemi élet szabadságát védi, azonban ennek kriminológiai vonatkozásai is tisztában kell lenni, gondolok itt arra, hogy a viktimizációval összefüggő sérelmek valamennyi személy erőszakos bűncselekmény esetében nyilvánvalóan tüntathatnak a büntetőjog által absztrakt módon védett jogi tárgyon és összetettebbek is annál. Különösen igaz ez a dolgozat témáját képező bűncselekményre, amely az emberi intimszférát és a szexuális önmegbecsülést a leg súlyosabb módon és mértékben támadja.

A sértetti oldalon jelentkező viktimizációs tényezők az eljáró hatóságok szemszögéből nézve a sértett kihallgatása során okozhatnak és feltételezhetően szinte minden egyes esetben okoznak is nehézségeket, egyúttal pedig a kihallgatási szituációk speciális kezelését igénylik, annál is inkább, mivel már önmagában a sértetti kihallgatás is nagymértékben hozzájárul az ügynevezett másodlagos viktimizációhoz. A büntetőeljárásban ugyanis kötelezettségek is hárulnak a sértettre a számos eljárási és az azokból fakadó, védelmet biztosító jog mellett. A Be. 51. § (6) bekezdésének a) pontja értelmében a sértett köteles az eljárási cselekményeken – a szakértői vizsgálatot is ideértve – a bíróság, az ügyészség

²⁰ Bócz Ender: *Kriminálisztika 2.* – BM Kiadó, Budapest, 2004., 760. o.

²¹ Bócz Ender: *Kriminálisztika 2.* – BM Kiadó, Budapest, 2004., 760. o.

²² Dr. Ibojya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://bojyatiabor.arw.hu/Sajlat/3.pdf>, 12.o., 2019.X.3., 20-41

²³ Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – *Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 137. o.*

²⁴ Dr. Ibojya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://bojyatiabor.arw.hu/Sajlat/3.pdf>, 12.o., 2019.X.3., 20-41

²⁵ Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – *Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 129. o.*

és a nyomozó hatóság rendelkezésének megfelelően az e törvényben meghatározottak szerinti részt venni. Ez azt jelenti, hogy a sértettnek kötelessége minden egyes kihallgatás alkalmával felidézni és elmondani a történeteket a hatóságoknak, természetén és az emlékei által lehetővé tett legprecízebb módon, amelyre a traumaterápiájában komoly torzító vagy akár annulláló hatást fejthet ki.²⁶

Mindezeket pedig áthátnia és tovább nehezíti az a társadalmi felfogásban megragudható előítéletesség, amely más bűncselekménytípusok sértettjéhez való viszonyulás során nem tapasztalható. A sértetben félrelehet keltni az a feltételezés, hogy az eljáró hatóságok oldaláról is erkölcsi előítéletek célkeresztyébe kerül a valódi segítség helyett, amely megakadályozhatja a fejlemények megtételeben, így a sértetmelel követtett bűncselekmény nem kerül a hatóság látókörébe sem. Ez a sértetti attitűd különösen akkor nyerhet teret, ha a sértett maga is felelősnek érzi magát a történetek miatt.²⁷

Fontos megjegyezni, hogy a bűntudatos viselkedés egyáltalán nem szűkítható le azokra az esetekre, amelyeknél a vázolt előítélet megjelenése lenne várható (pl. ittas vagy bódult állapot, kihívó magatartás, a szexuális cselekményvel történő hitegetés, prostitúció, pornográf felvételekben való szereplések stb). A sértett személyétől és az elkövetés körülményeitől függetlenül megjelenhet a posztraumatikus stressz részeként az úgynevezett Megetőszakolási Szindróma Tünetegyüttes (angol rövidítéssel: RTS), amelynek egyik tünetét képezi a szégyenérzet, amely az elkövető elleni nyílt harag elfojtása következtében alakul ki. Ennek hatása alatt a sértett akár szélsőségesen erős – öngyilkossági kísérléig is eljutó – önvádat is érezhet saját magával szemben, mind a bűncselekményt megelőzően, mind pedig annak során tanúsított magatartása tekintetében; hangsúlyozandó, hogy a legtöbb esetben minden alap nélkül.²⁸ Itt emlíendő meg továbbá azon sértetti hozzáállás is, amikor megpróbálnak úgy tenni, mintha meg sem történt volna, remélve, hogy a bennük tomboló posztraumatikus eredetű érzelmek idővel maguktól megszűnnek, ráadásul így nem kell tartanuk a környezetükben élők reakcióitól sem, akik részéről a sértettek nemcsak az áldozathibáztatástól félnék, hanem attól is, hogy már nem olyanak látnák őket, mint a bűncselekmény előtt.²⁹

Amennyiben az ilyen esetekben a sértett mégis fejleményt tesz, illetve magánindívánnyal el, önhibáztató érzéseit gátolhatják a valóságának megfelelő vallomás megtételében, ennek következtében könnyen úgy felfedheti el az eseményeket, hogy a bűntudatózó hatóságok szemében csökkentsék a saját vélt vagy valós szerepét a bűncselekmény elkövetését lehetővé tévő okok létrejöttében.³⁰

III.2. A kihallgató személye

Az előzők szerinti ismertetett specialitásokból adódó nehézségek áhidalására való felkészültség magas szintű kompetenciát és szakmai tapasztalatokat feltételez, emberi oldalról pedig nagyfokú empátiát, ezért helyes elhatározni az a szakirodalmi álláspont, hogy a sértettet a hatóságnak olyan tagja hallgassa ki, aki a szexuális bűncselekmények nyomozásával kapcsolatosan kellő hozzáértéssel rendelkezik.³¹ Mindemellett kellő tapasztalattal kell rendelkeznie az emberi természet kiismerésében és az emberi kommunikáció területén is. Ez magában foglalja többek között azt, hogy képes kiszűrni a kihallgatott személy részéről az esetleges verbális és nonverbális megtevésekre irányuló jeleket, egyidejűleg az általa elmondottak információtartalmát is össze tudja vetni az eljárás további adataival, folyamatosan kontroll alatt tartva a vallomásában előforduló esetleges ellentmondásokat. Nyilván a kellően óvatos, mérsekelt szintű gyanakvásra való beállítottság is lényeges tulajdonság, amelynek a sértett vallomásának rögzítése és vizsgálata során is érvényesülnie kell.³² A valóságban tényállás minél idősebb és alaposabb felderítése érdekében ugyanis a vallomásokban előforduló (egyébként nem feltétlenül szándékos) valótlán tartalmú nyilatkozatokat, ellentmondásokat a lehető legkorábban fel kell deríteni, függetlenül attól, hogy az emberi emlékezet pontatlanságára, szándékos félrevezetésre, *ad extremum* hamis vádra, koholt fejleméltre vezethető-e vissza.

Már a kihallgatás megtervezésével is összefüggésben áll az a kérdés, hogy az eljárási cselekményt fogantató személy milyen kapcsolatot képes kialakítani a sértettel. Ide tartozik az a folyamatosan vitatott álláspont, hogy szükséges-e, hogy a sértett kihallgatását legalább a nyomozás során vele azonos nemű személy végezze. Erre fő érvként – legalábbis a női sértettek tekintetében – azt szokták felhozni, hogy a nők között általában nagyobb mértékű az alapvető bizalom.³³ A bizalmi légkör megteremtése egy ilyen tárgyi súlyú, és ilyen nagyfokú pszichés megrázkódást okozó személy elleni erőszakos bűncselekmény esetén elengedhetetlen ahhoz, hogy a sértett képes legyen egyáltalán nyitni a kihallgató felé és felkérni az őt ért támadás olyan részleteit, amelyek intimszféráját, érzelmeit a lehető legsúlyosabban érintették. Általános tapasztalat, hogy a nőkre fokozottan jellemző, hogy ezeket a kérdéseket hozzájuk közel álló személlyel képesek csak megbeszélni, olyannal, aki mellett a szempontból érzelmi biztonságban tudhatják magukat.³⁴ Ezért alapvetően egyetérték dr. Barta Endre erre vonatkozó megállapításával. Ugyanakkor hozzá kell tennem, hogy álláspontom szerint a konkrét ügyekben esetként és egyénenként vizsgálándó a sértett személyes igénye, amely nem feltétlenül találkozik az imént

26 Csernyikáné dr. Póth Ágnes – dr. Fogarasi Mihály PhD.: Kriminálpszichológia, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006., 249-250. o.

27 Dr. Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 15. o.

28 Csernyikáné dr. Póth Ágnes – dr. Fogarasi Mihály PhD.: Kriminálpszichológia, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006., 243. o.

29 John Douglas – Mark Oshaker: Megszállatok – GABO Könyvkiadó, Budapest, 1998., 62. o.

30 Dr. Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 15. o.

31 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztviselői Fiskóla, Budapest, 2011., 122. o.

32 Farkas Ákos-János Andree: Bűnetörténelmi tényállás komplex elemzése informatikai és kommunikációs eszközök támogatásával
http://www.tankönyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0049_22_bunretjogel_eljarasok_komplex_elemzese/4090/index.html 2019.X.4.

33 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztviselői Fiskóla, Budapest, 2011., 123. o.

34 Dr. Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 17. o.

ismertetett, általánosságokra építő okfejtéssel, amelyet nem tudunk segítségül hívni olyan esetekben, amikor éppen attól eltérő megoldásokat kell alkalmazni. A kihallgatás során a bizalom megteremtése a legfontosabb, amelynek kialakítására nincs minden körülmények között biztosra vehető módszer. Ráadásul az is általános tapasztalatnak tekinthető, hogy a bizalmi kapcsolat nem feltétlenül megfogható ok miatt alakul ki (vagy nem alakul ki) két ember között. Könnyen elképzelhető olyan eset is, amikor nem a sértettel azonos nemű kihallgató rendelkezik azokkal a készségekkel, amelyek a szexuális erőszakot átélt személyeknek nemcsak a kihallgatására, hanem általában a velük való bánásmódra is alkalmazhatóak, ideértve a szakmai és emberiségügyi szempontokat is. Nem biztos, hogy célravezető például, ha egy női sértettet egy olyan női nyomozó hallgat ki, akinek eljárásával kapcsolatosan szakmai és törvényességi szempontból ugyan nem merülhet fel aggály, viszont nem rendelkezik olyan személyes tulajdonságokkal, amelyek révén képes lenne megnyugtanni a felfokozott állapotban lévő sértettet, vagy pedig elveszíti a türelmét, mert a vallomásának körülbéli minden harmadik mondata után sírva fakad.

Következőképpen helyesnek tartom azt az álláspontot is, amely szerint nem feltétlenül van összefüggés a nemek azonossága és a krimináltechnikai érdekeknek megfelelő szintű sértetti bizalom között.³⁵ Véleményem szerint azért is fogadható el egyszerre az ismertetett két megállapítás igazságtartalma, mert az azok alapját képező következtetés eltérő megközelítés eredménye, így nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő jelleggel érvényesülnek.

Ebben a kérdésben viszonylag könnyen össze lehet hangolni a nyomozás érdekeit a sértettével. Még a kihallgatás megkezdése előtt, a hivatali helyiségebe történő érkezésekor fel lehet tenni neki a kérdést, hogy kívánja-e, hogy vele azonos nemű személy folytassa-e le a kihallgatást, nem tulajdonít ennek jelentőséget vagy éppen kifejezetten ellenkező nemű vizsgálónak szeretne vallomást tenni. Ez a kérdés már önmagában alkalmas a bizalomépítésre, hiszen azt sugallja az átélt trauma miatt valószínűleg mindenhol és mindenkivel védelmet kereső sértett felé, hogy odafigyelnek rá és jóindulattal kezelik. Azti is tudomásul kell venni, hogy a sértettnak az eljárási cselekmény közben is megváltozhat ez az igénye, álláspontja, úgy gondolom, hogy ésszerű határok között ebben az esetben is célszerű tiszteltben tartani a kívánságát.

Bármely szakaszáról legyen is szó az eljárásnak, kiemelt taktikai szempont az áldozathibáztatás magatartás, valamint annak látszatának is az elkerülése. A sértett felé nem szabad olyan jelzéseket közvetíteni, amelyekből az a következtetés vonható le, hogy a kihallgatást végző személy, illetve a hatóság más tagja öt teszi felelőssé a történetk miatt. A fent ismertetett nehézségek áthidalása érdekében tett törekvések ebben az esetben értelmelemé válhatnak, nyilvánvaló ugyanis, hogy a tárgyat kihallgatási szituációhoz szükséges bizalmi légkört azonnal lerombolja, ha a sértettet a neki járó védelem és segítség helyett azzal szembesítik, hogy az eljáró kihallgató személyes véleménye szerint valója-

ban az ő, a sértett magatartására volt visszavezethető a sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmény. Ez a sértettet további pszichés nyomásnak teszi ki, amely könnyen azt eredményezheti, hogy nem lesz képes nyilatni, és teljeskörűen nyilatkozni a történetekről a szükséges bizalomhiány miatt, illetve egyáltalán nem fog tudni vallomást tenni. Ez pedig egyértelműen azt eredményezné, hogy éppen az egyik legértékesebb bizonyítékra nem lehet támaszkodni, így a bizonyításra nézve jelentős kontraproduktivitást eredményez a fent említett kihallgatói atüü. Szem előtt kell tartani továbbá, hogy a kihallgatást fogamatotító személy sem tudhatja, hogy ő maga mit tenne hasonló helyzetben, amikor a fizikai és pszichés túléltés a cél a támadás folyamataiban is. Amíg valakivel meg nem történik, csak elképzelni tudja a helyzetet, de magát beleélni nem. A szexuális bűncselekmény sértette nincs abban a helyzetben, hogy fel tudná mérni, mit kellett volna mondania vagy tennie vagy esetleg milyen menekülési esélyeket kellett volna kihasználnia.³⁶

Az I. fejezetben írtam a szexuális erőszak bűntettének védett jogi tárgyáról, amelynek sérelme esetén megvalósul a tárgyat bűncselekmény. Emiatt kizárólag az elkövető a felelős, a sértett személyére tekintet nélkül és az eljáró hatóságoknak – az egyéb feltételek fennállása esetén – ezt szem előtt tartva kötelességük lefolytatni a büntetőeljárást. Ebből következik, hogy a bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a bűncselekmény elkövetésekor a sértett milyen öltözetben volt, miért éppen azon az útvonalon közlekedett, és miért egyedül, illetve annak sem, ha adott esetben prostitúcióból, vagy pornográfából él. A nemi élet szabadsága egyformán illet meg mindenkét, a büntetőeljárás során az elkövető felkutatása és felelősségre vonása a cél, nem pedig a sértett feletti morális ítélkezés.

Kizárólag bűnmegelőzési jelleggel történhet a sértett figyelmenélkül felhívása a szexuális erőszak elkövetését lehetővé tevő azon körülményekre, amelyek a szakmai szempontok figyelembevételével elkerülhetők lettek volna megfelelő, az adott helyzetben adekvát sértetti magatartás esetén, ennek azonban semmi esetre sem a kihallgatás keretében kell megőrténni.

III.3. A sértett elsődleges meghallgatása

A sértett elsődleges meghallgatása, más néven a panaszfelvétel alapvető célja, hogy az előadott tények alapján a lehető legpontosabban meghatározzuk a büntetőjogi minősítést, ezzel összefüggésben pedig azt is, hogy magánindítványra tildözendő bűncselekmény látszik-e megállapíthatónak vagy pedig hivatalból kell megindítani a büntetőeljárást.³⁷ A fenti funkciómeghatározásból az is következik, hogy a panaszfelvétel nem feltétlenül azonos a sértettnak a cselekmény lefolyásával kapcsolatos, részletekbe menő kihallgatásával. Minden kihallgatás során alapvető, hogy a lehető leg részletesebben kell a kihallgatót személyi nyilatkozatani a releváns tényekről, azonban egyfelől a panaszfelvétel

35 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Krimináltechnikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 123. o.

36 John Douglas – Mark Oshaker: Megszállottak - GABO Könyvtár, Budapest, 1998., 62. o.

37 Dr. Kovács Gyula - Nagy József: A kriminálmedicina elméleti és gyakorlati kérdései – egyetemi jegyzet – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2013., 56. o.

során további adatok hiányában erre nem biztos, hogy lehetőség van, másrészt ebben a szakaszban gyakran azonnali intézkedéseket kell tenni, különösen, ha a támadás és a feljelentés között rövid idő telik el. Ilyen esetekben az elsődleges intézkedések és a halaszthatatlan nyomozási cselekmények prioritást élveznek, hiszen amennyiben még lehetőség van a „forró nyomon” tiltózásra, az elkövető elfogására kell koncentrálni, még fontosabb a helyszíni szemle mielőbbi lefolytatása a nyomok, anyagmaradványok, tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása és biztosítása céljából, valamint a sértett orvosi vizsgálatát, részben ugyanezen okból, részben pedig egészségügyi ellátása céljából.³⁸

III.3.1. A meghallgatás irányműveletei során

Az elsődleges meghallgatás során tehát a következő kérdéseket kell tisztázni és rögzíteni:

III.3.1.1. A bűncselekmény előzményei

A bűncselekmény előzményeihez tartozik mindenekelőtt a sértett és az elkövető közötti kapcsolat feltárása. Ennek egyfelől befolyása lehet a nyomozás irányára, másfelől a minősítési is meghatározhatója, amennyiben a kapcsolat jellege az I. fejezetben ismertetett szerinti a minősített esetek valamelyikét alapozza meg. Mint ahogy már szó volt róla, a megvalósulni látszó bűncselekmény minősítésének ismeretében lehet dönteni arról is, hogy az magánindítványra büntetendő-e.³⁹ A legfontosabb kérdés e körben, hogy ismeri-e a sértett az elkövetőt, ez esetben ugyanis azonnali intézkedni kell az általa megnevezett személy vagy személyek örizerbe vétele és egyéb szükséges kényszerintézkedés elrendelése vagy annak indítványozása iránt. Amennyiben az elkövető a sértett számára teljesen ismeretlen, a felkutatása érdekében szintén az előzmények jelentik a nélkülözhetetlen kiindulópontot. A sértettet ezért még a panaszfelvétel során nyilatkoztatni kell arról, vonatkozóan, hogy hol tartózkodott és mit csinált a bűncselekmény elkövetése előtti időben, honnan hová tartott, és volt-e társasága. Fontos, hogy milyen útvonalon haladt az elkövetés helye felé, és ezt azt utat milyen rendszerezéssel teszi meg vagy tette meg korábban, és ennek során kikkel szokott találkozni. Az elkövetőkkel való megismerkedés körülményei szintén kulcsfontosságúak, ezek felderítése esetén lehet megállapítani az elkövetést közvetlenül lehetővé tévő körülményeket, valamint az akkor és ott jelenlévők közül az eljárás során kihallgatható tanúkat.⁴⁰

Azokban az esetekben, amikor a sértett nem tudja megmondani a pontos helyszínt, nyilvánvaló, hogy már az elkövetés helyére sem önszántából került, hanem az elkövetők erőszakkal vagy megfélemlítéssel vitték vagy csalták oda.⁴¹ Erre nézve egy adott elkövető,

vagy elkövetői csoport egy módszertant is kialakíthat, amely a sorozatalkövetés, illetve az azonosítás szempontjából nem a legbiztosabb támasz, de tény, hogy ezek a módszerek idővel rögzülhetnek, kvázi az adott elkövető „aláírásává” alakulnak, várható az ismétlődésük a további támadásoknál.⁴² A sértettet ki kell kérdezni arra vonatkozóan, hogy az milyen jellegű volt, illetve volt-e bármilyen jellegzetessége (pl. erdős rész esetén egy különleges formájú fa, épület esetén bármi, amelyről azt a későbbiekben felismerne), az út, amelyen az elkövető vagy elkövetők odaszállították a megfélemlítést, mennyi ideig tartott, és felismert-e útközben bármit, amely támpontként szolgálhat az útvonal rekonstrukciójához. Ezeknek a kérdéseknek a tisztázása esetén lehetőség adódhat arra, hogy a helyszíni szemle során, a sértett által elmondottakból kirajzolódó lehetséges útvonalak bejárását követően felhalálásra kerüljön az elkövetési hely, ahol a halaszthatatlan nyomozási cselekmények keretében nyomban intézkedni kell a nyomok és anyagmaradványok rögzítése, valamint a tárgyi bizonyítékok összegyűjtése iránt. Taktikai okokból célszerű ugyanakkor addig igénybe venni a sértett közvetlen közreműködését, amíg annak révén megállapítható nyere az elkövetés helye, ezt követően sem a helyszíni szemlén, sem a kutatás során nem célszerű a jelenléte, mivel ez esetben a tenhet felkészülhet a kihallgatásra azzal, hogy a sértett annak okán tud a helyszíni részletes jellemzőiről nyilatkozni, mivel azt az eljárási cselekmény során volt alkalmunk megfigyelni.⁴³

III.3.1.2. A bűncselekmény elkövetésének körülményei

Ebben a szakaszban kell a sértettet részletesen nyilatkoztatni arról, hogy zajlott-e pontosan az őt ért támadás. Ez lehet a leginkább kritikus része a kihallgatásnak, hiszen ennek előadása közben kell a sértettnek felidéznie és esetleg újra átélnie a teljes cselekményt, az őt traumatizáló élményt. Éppen ezért ekkor van a legnagyobb esély arra is, hogy megmondolja magát a feljelentés, illetve a magánindítvány megírásában.

A meghallgatást végzőnek fokozottan kell ügyelnie arra, hogy a sértett megfélemlítést kapjon az eljárási jogának gyakorlásában, illetve kötelezettségének teljesítésében. Taktikailag az a helyes, ha előre tájékoztatja a sértettet arról, hogy a legitimebb részletnek is jelentősége van, különösen, ha azokat nem mondja el magától és célirányos kérdéseket kell feltenni erre vonatkozóan. A sértett számára egyértelműen le kell szögezni, hogy a hatóság eljáró tagja nem kíváncsiságból érdeklődik, hanem azért, mert bármilyen kis részletnek jelentősége lehet és az esetek többségében van is. Hagyni kell, hogy mindezekre elegendő lelkierőt gyűjtsön össze, néhány társasági életben megszokott gesztus is segíthet „megnyitni” a sértettet, például, ha megkínálják kávéval vagy teával. A kihallgatónak fel kell ismernie azt is, ha a sértetten amennyire eluralkodott a félsziltség, hogy indokolt rövid időre megszakítani a kihallgatást.⁴⁴ Véleményem szerint meg kell kérdezni

38 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jellegzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 16. o.

39 Dr. Kovács Gyula - Nagy József: A kriminálmedicina elméleti és gyakorlati kérdései – egyetemi jegyzet – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2013., 57. o.

40 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jellegzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 20. o.

41 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jellegzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 21. o.

42 John Douglas – Mark Olshaker: Megszállottak - GABO Könyvkiadó, Budapest, 1998., 172. o.

43 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jellegzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 21. o.

44 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jellegzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 17. o.

ilyenkor a sértettet, hogy igényli-e az egyedüllétet ebben a néhány percben. Néhány megnyugtató mondat ekkor is sokat számít. Számtalan feszültségoldó kommunikációs technika létezik, úgy gondolom viszont, hogy a humorizálást feltétlenül kerülni kell, akkor is, ha annak tárgya nem az ügyhöz tartozik.

A konkrétumok, amelyek az elkövetés körülményeire vonatkoznak, részben a törvényi tényállás elemeire irányulnak, értve ezalatt az elkövetési magatartást és annak módját. A szituációs elemek (az elkövetés helye, ideje és eszköze) tisztázása szintén szülködő alapozza meg az eljáró hatóság illetékességét a Be. 21. § (1) bekezdése szerint, kevésbé lényeges szempont a bűncselekmény helyszínének biztosítása és a lefolytató helyszíni szemle helyének meghatározása vonatkozásában. Fontos megjegyezni azt is, hogy a Be. 375. § (4) bekezdése értelmében a kése delmet nem tűr esetekben nemcsak az illetékes, hanem bármely nyomozó hatóság végezhet eljárási cselekményt, köteles azonban erről a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságot haladéktalanul tájékoztatni.

A tanúk felkutatásának érdekében szintén jelentősége van az elkövetés helyének, e körben együtt vizsgálendő az elkövetés idejével is, e két alapkérdés együttes vizsgálataval adódhat lehetőség arra, hogy meg lehessen állapítani, kik lehetnek akár közvetett, akár közvetlen tanúi a bűncselekménynek, vagy az azt megelőzőben, illetve azt követően történeteknek, amelyeknek jelentősége lehet a büntetőeljárás szempontjából.⁴⁵

Összességében a sértett elsődleges meghallgatásakor kiemelt jelentősége annak van, hogy valamennyi kriminálisztikai alapkérdésre kiterjedően minél több részletkebe mentő egyedi mozzanatot tartalmazzon, amelyek révén lehetőséget adnak a sértetti vallomások értékelésére, elményszerűségének és eltszerűségének vizsgálatára. Ennek során és a bizonyítás későbbi szakaszaiban is elsődlegesen arra kell figyelni, hogy megtekinthetők-e a sértett vallomásaiban olyan elemek, tények, illetve ismeretek, amelyekről kizárólag a valódi sértett tudhat.⁴⁶

III.4. A sértett tanúként történő kihallgatása

A nyomozati szakban a panaszfelvétel és az annak során nyert információk alapján lefolytatott elsődleges intézkedéseket és halaszthatatlan nyomozási cselekményeket – gyakran csak napok vagy hetek elteltevel – követi az az eljárási cselekmény, amelynek során a sértett részletes tanúvallomást tesz.⁴⁷ A viszonylag hosszabb idő elteltének jelensége van, amelynek jó és rossz hozadéka is lehet a felderítés és a bizonyítás szempontjából. Megjegyzem, hogy ez a megállapítás általánosan érvényes az egész eljárásra, hiszen a sértettet a későbbiekben a bíróság is kihallgatja, amelyre még később, nem ritkán évek múlva kerül sor. Az időmúlás okozta halványuló emlékek természetes folyamatával vala-

menyi eljárási szereplő esetében számolni kell. Ezzel szemben segítheti is az eljárást, ha a sértett az eltelte idő alatt rendezni tudja a gondolatait a sokkhatás, általános feszültség és félelem szintén természetes módon történő csökkenésével, ezáltal részletesebb vagy legalábbis hasznosabb információkhoz juttatva az eljáró hatóságokat ahhoz képest, amit a panaszfelvétel során tudott elmondani. Az időközben elvégzett nyomozati cselekmények, tipikusan a helyszíni szemle, a sértett, esetleg az elkövető orvosszakértői vizsgálatának eredményei, a gyánusított és a további tanúvallomások adatai a legtöbb esetben bővítésre szorulnak, továbbá nem ritka az ellentmondások felmerülése sem. Mindezek pedig a sértett további kihallgatását igénylik.⁴⁸

III.4.1. A sértett kihallgatásának célja

A kihallgatás célja bizonyos átfedések ellenére nem teljesen azonos a panasz felvételével. Mint láthatunk, utóbbi esetben alapvetően a nyomozás megindításához kapcsolódó döntésekhez és intézkedésekhez, a később már nem rekonstruálható, vagy nem rögzíthető bizonyítékokhoz szükséges mértékben kell a sértettet nyilatkoztatni, amely részletességnek az időtényező komoly korlátokat állít fel.

Ezzel szemben, mire a sértett tanúkénti kihallgatására sor kerül, az eljáró hatóságok már jellemzően nincsenek *periculum in mora* helyzetben, így megfelelő idő áll rendelkezésre a sértett részletes kihallgatásához, amelynek során fel kell deríteni a történeti tényállást az összes bizonyítás során jelentőséggel bíró körülménnyel együtt, valamint valamenyí információt az elkövetőről vagy elkövetőkéről, akár ismert, akár ismeretlen személy ellen van folyamatban büntetőeljárás. Kedvező esetben ekkor már rendelkezésre állnak az addig lefolytatott nyomozási cselekmények eredményei is, amelyek adataira támaszkodni lehet és a kihallgatási tervre nézve is iránymutatóként szolgálnak. A sértett nyilatkozatai alapján folyamatosan vizsgálni kell azt is, hogy a rendelkezésre álló adatok szerint sértelmére milyen bűncselekmény, illetve azzal halmaztatban milyen bűncselekmények valósultak meg.⁴⁹ A büntetőeljárás folyamán ugyanis bármikor változhat az annak tárgyát képező bűncselekmény gyánúja miatt a büntetőjogi minősítés, illetve annak nyomozási verziója, az I. fejezetben írt elhatárolási szempontok szerint.

III.4.2. A sértett kihallgatásának egyes lépései

A sértett kihallgatása alapvetően a panaszfelvételnél már ismerttetett szabályok és elvek alapján történik. A sértett és a kihallgatást fogadó személy közötti interakciókat tekintve változatlanul a sértett kíméletének kell dominálnia, amelyet demonstrálni is kell a korábban leírtak szerint, ugyanakkor tekintettel kell lenni a mindenkori hatályos eljárási szabályokra, a kriminálisztikai ajánlásokra és az eljárás érdekeire is.⁵⁰

45 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 129. o.

46 Dr. Gálg Péter: A kihallgatás etikája és taktikája – Jogi Fórum és Publikáció – https://www.jogiforum.hu/files/publikacio/galg_peter_a_kihallgatás_etikája_és_taktikája%5b.pdf, 23. o., 2019.VIII.18., 18-11.

47 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 130. o.

48 Dr. Bartha Emdre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Réjfal Kiadó, Budapest, 2000., 25. o.

49 Dr. Kovács Gyula – Nagy József: A kriminálmetodika elméleti és gyakorlati kérdései – egyetemi jegyzet – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2013., 58. o.

50 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 130. o.

E téren elsődlegesen a Be. XXIX. Fejezete irányadó. A megfelelő kontaktus kialakítását követően, a Be. szabályai nyomán a kihallgatás megkezdésekor a Nyer. 60. § (1) bekezdése alapján figyelmeztetni kell a sértettet arra, hogy a korábbi – a panaszfelvetélen során – ismeretelt tanúzási figyelmeztetések továbbra is érvényesek, ezeket a sértett kérésére meg kell ismételni és elmagyarázni. A (2) bekezdés értelmében tisztázni kell továbbá, hogy a sértett adataiban és a tanúvallomás tekintetében a memességi körülményekben történt-e változás.

Ezt követően a hatóság eljáró tagja a sértettet kihallgatja, amelynek során a kriminálisztikai alap- és kiegészítő kérdések képezik a logikai kindulópontot. Elsőként a sértettnek lehetőséget kell adni, hogy összefüggően adja elő, amit az ügy szempontjából fontosnak tart, majd a kihallgatást végző kérdéseket intéz hozzá.⁵¹

A sértett és a kihallgatást végző együttműködése eredményeként az alábbi álljlesztésekben kifejtettek szerint kell törekedni a tényállás tisztázására.

III.4.2.1. A sértett személyére vonatkozó kérdések (a bűncselekmény tárgya)

A sértett életkora az elkövetés idején befolyásolja a minősítést, az I. fejezetben ismertetett életkori határok szerint. Gyermekkori sértettek esetén ráadásul a kihallgatásnak speciális jogi és kihallgatás-taktikai szabályai vannak. E körben a minősítéshez kapcsolódik az a kérdés is, hogy a sértett tud-e arról nyilatkozni, hogy az elkövető lehet-e tővédekben a sértett életkorát illetően, ebben az esetben ugyanis a Btk. 20. § (1) bekezdésben meghatározott büntethetőséget kizáró ok miatt a passzív alany életkora által megalapozott minősített esetét nem vonható felelősségre.

Kérdés továbbá az, hogy a sértett védekezésére, illetve akarattijavítási képessége képtelen állapotban volt-e a bűncselekmény elkövetésekor, szintén arra kiterjedően, hogy az elkövetőnek erről tudomása volt-e. Ugyanez a tisztázandó kérdés a sértett elmeműködésének esetleges kóros állapotára vonatkozóan, amely ugyanakkor nyilván igazságügyi orvosszakértői kompetencia.

A sértett és az elkövető közötti kapcsolat, mint fentebb láthatuk, szintén minősített esetet alapozhat meg, azonban kriminalisztikai értelemben is komoly jelentősége van.⁵² A sértett számára ismeretlen elkövető részéről történő támadások általában útonállásszerűen történnek a közterületeken, véletlenszerűen kiválasztott áldozattal szemben. Az elkövető jellemzően az első pillanattól kezdve lehengerítő agresszióhoz folyamodik, hogy a sértett ellenállását mihamarabb megtölte. Ez az elkövetési mód számos tárgyi bizonyíték forrása lehet, az elkövetőn és a sértetten is keletkező sérülések, a ruházatukban keletkezett szakadás és a biológiai anyagmaradványok általában elegendő bizonyítékok szolgálhatnak a beleegyezés hiányára. Ráadásul az ilyen esetekben jellemző, hogy a sértettek számottevő késedelem nélküli fejlentést tesznek, amint erre lehetőségük van, vagy legalább segítség-

get kérnek, ez pedig kedvez (többek között a keletkezett nyomok és anyagmaradványok rögzítési lehetőségeinek is, legalábbis az időtényező szempontjából). Amennyiben a sértett és az elkövető között még alkalmi ismeretség sincs, úgy az elkövető nem vonatkozhat alappal arra, hogy a sértett beleegyezésével történt a szexuális cselekmény. Még egyértelműbb a beleegyezés hiánya, amennyiben az ismeretlen elkövető a sértett lakásába behatolva követi el a szexuális bűncselekményt.⁵³ Megjegyezni kívánom azonban, hogy szélsőséges esetben előfordulhat, hogy a sértett beleegyezik a számára ismeretlen elkövető szexuális ajánlatába is, esetleg kihasználja az alkalmat és ellenszolgáltatást kér cserébe az elkövetőtől. Az erre vonatkozó tehelti védekezés viszont rendszerint könnyen megdől, mivel teljesen életszerűtlen, hogy a sértettet bármilyen személyes motiváció vagy érdek arra indíttaná, hogy egy számára ismeretlen személy ellen valamilyen okból koholt fejlentéssel éljen, különösen ilyen előzményeket követően.

Amennyiben a sértett és az elkövető között van valamilyen szintű ismeretség, akkor ennek a kapcsolatnak a kialakulási folyamatait és minőségét a megismerkedésük kezdetéig visszamenően kell tisztázni, illetve ezalatt a körük lévő bizalmi szintet, esetleg érzelmi kötődést is, a találkozásaik gyakoriságát és időtartamát, valamint, hogy mivel foglalkoztak az együtt eltöltött időben. Mindezekből következik, hogy ezekben az esetekben az elkövető és a sértett között esetlegesen meglévő, beleegyezéssel történt szexuális kapcsolatra is rá kell világítani, annak gyakoriságára és az utolsó, büntetőjogiilag irreleváns szexuális cselekmény időpontjára is. A sértett és az elkövető rokon kapcsolatára esetén már komolyabb bizonyítási nehézségek merülnek fel, mivel ezt a sértetti kört általános bizonytalanság jellemzi, többnyire késvé tesznek fejlentést és közülük sokan nem biztosak abban, hogy helyesen teszik ezt. Ilyen esetben az egyébként is többnyire annullálódó tárgyi bizonyítási eszközök mellett a kihallgatás során tett nyilatkozatait sem lehetett az elkövető ellen felhasználni.⁵⁴ Korábban gyakran az eljárás holtponjtját jelentette, amikor a hozzátartozói kapcsolatra tekintettel a fejlentést és a panaszfelvetélt követően megtagadta a sértett a tanúvallomást. A jelenleg hatályos Be. azonban rendezte ezt a problémát, ugyanis a 176. § (1) bekezdés d) pontja immáron a tanúzási figyelmeztetés részévé teszi azt a rendelkezést, amely szerint, ha a tanú (sértett) vallomást tesz, vallomása az adott vagy más ügyben bizonyítási eszközként akkor is felhasználható, ha a vallomástételt a későbbiekben megtagadja.

Amennyiben a bűncselekménynek volt más sértette is, nyilvánvalóan az ő kitért meg kell állapítani, és az ő vonatkozásában is le kell folytatni a bizonyítási eljárást, feltéve, hogy annak nincs anyagi jogi vagy eljárási jogi akadálya. Taktikai szempontból célszerűnek tartom, ha a láthatóan határozottabb fellépésű, a posztraumatikus stressztől kevésbé szenvedő sértett kihallgatása időben megelőzi az átélt negatív élményről jobban befolyásolt sértettet. Ez több okból is előnyös, egyfelől a kisebb mértékben traumatizált sértett

51 Dr. Kovács Gyula: A nem erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2011., 130. o.

52 Dr. Kovács Gyula: A nem erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2011., 132. o.

53 Dr. Barta Endre: A nem erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Kéjfel Kiadó, Budapest, 2000., 11. o.

54 Dr. Barta Endre: A nem erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Kéjfel Kiadó, Budapest, 2000., 11. o.

pszichés szempontból eleve felkészültebb a tanúvallomás megételére, könnyebb kialakítani vele az optimális kihallgatási szituáció megteremtéséhez szükséges kontaktust és a vizsgált bűncselekmény, illetve az elkövető vonatkozásában is részletegyszerűbb vallomásra várható tőle, mivel az erőszakos bűncselekménytől elszennvedett lélektani utóhatások kevésbé vannak rá hatással, emiatt emlékei határozottabban, a vallomása nyomán lényegesen jobbak az esélyek a szükséges információk megszerzésére, amelyre a lehető legrövidebb időn belül kell sort keríteni. Másfelől a tény, hogy az egyik sértett már vallomást tett, a hatóságokkal való együttműködésre, konkrétan az elkövető feljelentésére és saját vallomásának megételére indíthatja a bűncselekmény azon sértettjét is, akit az elsődleges viktimizációs tényezők, valamint az elkövetőtől és a másodlagos viktimizációtól való félelem megérinti ebben. Ezzel kapcsolatosan a kihallgatás során bátorítani lehet a sértettet, akár azzal az általános kriminológiai tapasztalattal is, hogy bár a szexuális erőszak elkövetői valóban gyakran fenyegetik megtorlással az áldozataikat, valójában nagyvonalúan ritka esetben fordul elő, hogy ténylegessen be is váltják a fenyegetésüket.⁵⁵

III.4.2.2. A szexuális erőszak konkrét elkövetési folyamatainak felderítése (tárgyi oldal)

Kiindulópontként fél kell deríteni, hogy hol, mikor és milyen módon történt a kapcsolatlafelvétel a sértett és az elkövető vagy elkövetők között és fél kell eleventeni a sértett emlékeit azzal kapcsolatban is, hogy milyen kijelentések, és egyéb megnyilvánulások történtek az elkövető részéről, amelyeket pontosan, lehetőség szerint szó szerint kell rögzíteni.⁵⁶ Ez lényegében megegyezik a III.3.1.1. fejezetben tárgyaltakkal. Ennek részleteihez tartozik az a kérdés is, hogy az elkövető utólag milyen kijelentéseket tett, illetve milyen magatartást tanúsított, amely rendkívül változatos lehet. A fenyegetést az elkövető a cselekményt követően is fenntarthatja; megfélemlítéssel próbálja meg elérni, hogy a sértett bárkinnek elmondja a történetet, de azonnali megbánásra utaló jelek is előfordulhatnak, így például pénzt ajánl fél a sértetnek vagy bocsánatot kér és megpróbálja megnyugtatni.⁵⁷

A fentiekkel összefügg az elkövetés módja is, azaz a konkrét kényszerítő magatartás kifejtése, amely, mint láthattuk, történhet erőszak, illetve kvalifikált fenyegetés formájában, és a kényszerítés két megvalósítási módja gyakran együtt vagy egymást követően valósul meg.⁵⁸ A fenyegetést megvalósító kijelentések kapcsán is meg kell kérdezni a sértettől, hogy mi hangzott el pontosan az elkövető részéről, az általa alkalmazott erőszak

milyen formában valósult meg és a kényszerítő magatartás ki vagy kik ellen irányult és ez pontosan milyen érzetet váltott ki a sértetben.⁵⁹

Amennyiben az elkövető eszközt használt a sértett szexuális cselekményre kényszerítéséhez, a kihallgatás során meg kell kísérelni a sértettől beszerezni azokat az információkat, amelyek nemcsak az eszköz fajtájára (kés, bot, löfegyver stb.), hanem minél szűkebb körű meghatározására vonatkoznak (pl. a löfegyver mérete, alakja, amelyről a típusára vonatkozó lekövetkeztes, kés esetében: konyhakés, pilangókés, karambit stb.). Ebben az esetben is törekedni kell a sértett vallomása alapján az eszköz egyedi azonosítására, bár ennek reális lehetősége meglehetősen csekély, figyelembe véve azt is, hogy a sértett a bűncselekmény hatása alatt nyilvánvalóan nem az eszköz azonosíthatóságát lehetővé tevő jellemzőire koncentrált, hanem többnyire arra, hogy túlélje a támadást. Ezzel szemben, amennyiben volt módja azt megfigyelni és nyilatkozni tud róla a hatóságok előtt, az eszköz feltalálása (pl. a helyszínen vagy az elkövetővel szemben lefolytatott kutatás, illetve motorzás során) és lefoglalása esetén tárgyi bizonyítási eszközként szolgálhat.⁶⁰ Arra a kérdésre is ki kell térni, hogy hol tartotta az elkövető az eszközt, honnan került elő a cselekmény során és hogy látta-e a sértett, hogy azt követően mit tett vele.⁶¹

Elsődlegesen a sértett kihallgatása során nyerhetünk információt az általa a bűncselekmény elkövetése során tanúsított ellenállás komolyan vehetőségéről, hitelességéről, amely ugyan nem tényállási elem, viszont a büntetőjogi minősítés, valamint a sértett szavahihetősége szempontjából lényeges lehet. Mindemellett kiemelendő, hogy az ellenállás következtében mind a sértetten, mind pedig az elkövetőn keletkezett sérüléseknek bizonyító ereje lehet, elsősorban az elkövetési magatartás és az elkövetési mód tekintetében. Az ellenállás általában nem tekinthető komolyának, amennyiben a sértetnek volt lehetősége segítségért kérni, azonban ezt nem tette meg. Ugyanakkor részletes vizsgáláni kell minden egyes esetben, hogy a segítségkérés, illetve védekezés elmaradása mire vezethető vissza.⁶² Amennyiben a sértett képes kellően részletes tanúvallomást tenni, ennek alapján többnyire a tényállásból is kirtúnk, hogy az adott esetben a sértetnek mire volt lehetősége és mire nem. Nyilvánvaló, hogy késsel a nyakán nem fog segítségért kiáltani akkor sem, ha a közelben emberek tartózkodnak. Az elkövető – különösen, ha több elkövetőtől van szó – által kifejtett különösen agresszív fizikai vagy verbális erőszak, az elkövetés kegyetlensége pedig arra is alkalmas, hogy már a kényszerítés kifejtésének legelején, esetleg még azt megelőzően megtörje a passzív alany ellenállását. Ha pedig egy teljesen elhagyatott helyre kényszerítették a sértettet, a helyzete szintén okkal tekinthető reménytelennek (különösen, ha pl. a terhelt gépkocsival szállította oly módon, hogy még a környéket sem volt módja megfigyelni), ellenállása, szókései kísérlate pedig akár az éle-

55 John Douglas – Mark Olshaker: *Megszállottak* - GABO Könyvkiadó, Budapest, 1998., 53. o.

56 Dr. Kovács Gyula: A nemi erőtkes elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 133. o.

57 Dr. Bara Endre: A nemi erőtkes elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 26. o.

58 Dr. Kovács Gyula: A nemi erőtkes elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 41. o.

59 Dr. Kovács Gyula: A nemi erőtkes elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 133. o.

60 Dr. Bara Endre: A nemi erőtkes elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 36. o.

61 Dr. Kovács Gyula: A nemi erőtkes elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 133. o.

62 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinka Pál: *Bűntörő II.* – HVG-OR-AC Lap- és könyvkiadó Kft., 2018., 209. o.

tébe is kerülhet. Ugyanakkor a tényállás felderítése érdekében az ehhez kapcsolódó kérdések nem mellőzhetőek a sértett kihallgatása során, akkor sem, ha a bűntudózó hatóságok eljáró tagjai számára az elkövetés körülményeiből nyilvánvalóan kitűnnek, ugyanis ezek a mozzanatok is a történeti tényállás részét képezik és részben választ adnak a kriminálisztikai alapkérdésekre is, elsősorban azokra, amelyek a szituációs elemekre vonatkoznak.

Az ellenállás fenti példával szemléltetett hiányát figyelembe veszi a vonatkozó bírói gyakorlat is; eszerint a szexuális erőszak megvalósul, ha a sértett azért nem tanúsít ellenállást, mert reménytelennek látja a helyzetét vagy kimerült (BJD 1251).⁶³

Az ellenállás vizsgálata során különösen felértékelődik a kihallgatás jelentősége a sértett vonatkozásában, hiszen elsősorban ő tud számot adni a történeti tényállás keretében arról is, hogy pontosan milyen okokból tartotta a védekezés, illetőleg a segítségkérés lehetőségét kiátástatalannak, illetőleg miért nem kísérelte meg megteretni a szülkéségnek tartott lépéseket a helyzetének megoldására.

A kényszerítési elemek tisztázását követően a szexuális cselekmény vagy cselekmények pontos lefolyását kell feltárni, amely során tekintetbe kell venni, hogy a kihallgatásnak ez a szakasza lehet a legkritikusabb pont a sértett szempontjából, hiszen ekkor kell részletekbe menően nyilatkoznia arról, hogy pontosan milyen módon történt a közönséges és milyen további szemérem sértő cselekményeket követtek el a sérelmére.⁶⁴ A sértettet fel kell készíteni arra, hogy legjobb emlékezete szerint a leginimébb kérdésekre is válaszolnia kell, ideértve az ondo színet és állagát, azt, hogy az elkövető éjaktulajdija milyen szexuális cselekmény közben, mennyi idő után következett be, valamint az ondo kiirtülésnek helyét is. Felmerül az is, hogy használ-e óvszert az elkövető, ha igen, a cselekmény mely szakaszában és – a kényszerítés eszközához hasonlóan – mi történt utána az óvszerral.

III.4.2.3. A nyomozás teljességére vonatkozó kérdések

E körben ki kell térni arra, hogy a sértett mit tud elmondani az esetleges tanúkról, akik akár magát a bűncselekményt, akár azt megelőzően vagy azt követően látták, vagy tapasztaltak bármit, amelynek jelentősége lehet. A sértettet ki kell hallgatni továbbá arra is, hogy keletkezett-e anyagi kára akár a szexuális erőszak, akár az azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény következtében és hogy ezek kapcsán kíván-e polgári jogi igényt érvényesíteni. Részben ehhez kapcsolódik annak feltárása is, hogy az elkövető megkereste-e abból a célból, hogy jóvátehesse a bűncselekménnyel okozott vagyoni és nem vagyoni kárt.⁶⁵

63 Balovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Péter: *Bűntörvény II.* – HWG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., 2018, 209. o.

64 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 133. o.

65 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 134. o.

A nyomozás teljességére vonatkozó kérdéseket véleményem szerint a kihallgatás végén célszerű feltenni, az eddig tárgyaltakhoz viszonyítottan kisebb jelentőségűek, valamilyen szempontból következő kérdésfelvetések logikájára miatt.

IV. A terhelt kihallgatása

Az esetek túlnyomó többségében kizárólag a terhelt kihallgatása során van esély feltárni a bűncselekmény alanyi oldalára vonatkozó azon körülményeket, amelyek magának a szexuális erőszaknak, illetőleg az ahhoz esetlegesen kapcsolódó járulékos bűncselekményeknek (pl. kifosztás, személyi szabadság megsértése, testi sértés, emberölés) az elkövetésére indító mótvum szempontjából bírnak jelentőséggel.⁶⁶

A Be. 385. § (1) bekezdése szerint, ha a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, ör a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség gyanúsítottként kihallgatja. A (2) bekezdés szerint őrizet esetén a gyanúsítottat a fogva tartása kezdetétől számított huszonnégy órában be kell hallgatni. A 387. § (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy ha a gyanúsítottnak nincs védője, a gyanúsítottat vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyt a kihallgatását megelőzően – előállítás, őrizete esetén haladéktalanul – figyelmeztetni kell arra, hogy védőt hatalmazhat meg vagy védő kirendelését indítványozhatja. Ezen indítványt a nyomozó hatóság vagy az ügyészség nyomban elbírtja.

A Be. 183. § (1) bekezdése szerint a terhelt vallomását minősül a terhelt minden olyan, a büntetőeljárásban a terhelti figyelmeztetés utáni, bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság előtt tett, illetve ezeknek címzett szóbeli vagy írásbeli közlése, amelyben a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényről állít.

Több terhelt esetén a terheltet a Be. 183. § (3) bekezdése értelmében egyenként kell kihallgatni. A kihallgatási terv összeállításakor figyelni kell arra, hogy a sorrendnek taktikai jelentősége van, csakhogy, mint a sértetti kihallgatások esetében. A kihallgatás sorrendjét azzal az elkövetővel kell kezdeni, akinek terhére az ügyben kisebb súlyú bűncselekmény látszik megállapíthatónak, illetve akitől feltételezhető, hogy cselekménye súlyját átérzi és őszinte, feltáró vallomás várható tőle. Amennyiben több ilyen elkövető van, vizsgálni kell a sorrend meghatározásánál, hogy az előbb ismertetett szempontok melyikükre, milyen mértékben jellemzőek. Később kell kihallgatni ugyanakkor azokat a terheltet, akik olyan módon érintettek az ügyben, illetve olyan kapcsolatban állnak más személyekkel, hogy módjukban áll illetékeltének tudomására hozni a kihallgatáson történteket, veszélyeztetve ezzel a nyomozás érdekeit.⁶⁷

66 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011., 137. o.

67 Dr. Ibojcs Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során – <http://ibojcs.arw.hu/Sajlat/3.pdf>, 12. o. 2018.X.3., 20-41.

IV.1. A terhelt kihallgatásának célja

A terhelt kihallgatásával elérni kívánt célok a tényállás megismerése és az elkövető vagy elkövetők személyének megállapítása szempontjából lényegében megegyeznek a sértett kihallgatásánál rögzítettekkel, a sértettnek feltehető kérdéseket az elkövetőnek is fel kell tenni, árfogalmazva azokat az elkövető szerepére vonatkozóan.⁶⁸

A kihallgatás során nem pusztán arra kell törekedni, hogy az elkövető beismerje a bűncselekményt, hanem hogy ténylegesen azt a bűncselekményt, illetve az abban betöltött szerepét, elkövetői minőségét ismerje be, amelyet ténylegesen elkövetett. A Be. 183. § (4) bekezdésének megfelelően a terhelt beismerése esetén – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

Ehhez kapcsolódik az a kérdéskör, amely már nem elsősorban eljárásjogi, hanem kriminálkutatási szempont és a kihallgatási szituációval, illetve a kihallgatást végző attitűdjével áll összefüggésben. A sértett kihallgatásáról szóló fejezetben kifejtésre kerültek az áldozathibáztató hozzáállás rendkívül káros hatásai. Ennek analógiája alkalmazandó a terhelt kihallgatása során is, érvre ez alatt a felderítés és a bizonyítás eredményességének, mint legfőbb szempontnak az érvényre jutását. A terhelt kihallgatásának ugyanis szintúgy nem célja és nem funkciója a hatóság eljáró tagjában az elkövető felé esetlegesen kialakuló megvetés, nagyfokú erkölcsi elítélés kifejezésre juttatása. A személyes negatív vélemény kialakulása nem akadályozható meg, ugyanakkor nem befolyásolhatja az eljárás sikerét sem. Érvényre jutásnak veszélyei nyilvánvalók. A belső szellemi folyamatok szintjén érzelmi, indulat alapra helyezi az eljárást, amely kizárólag racionális alapon nyugodhat. Az erős, negatív indulatok elterelhetik a figyelmet azon következtetésekről, amelyek a terhelt által elmondottaknak szolgálhatnak alapul, ugyanez áll a terhelt esetleges „elszólásaira” is. Ilyen módon könnyen lezáródhat a nyomozás egy irányra, amennyiben a kihallgatást foganatosító érzelmi okok miatt átsiklik egy jelentéktelennek tűnő, de valószínűleg lényeges kijelentésen. A terheltre irányuló nyílt ellenszenv azt is eredményezheti, hogy a terhelttel lehetetlen lesz felvenni, illetve fenntartani a kihallgatás eredményességéhez szükséges pszichológiai kontaktust.⁶⁹ Mindennek komoly szakmai és eljárásjogi következménye is lehet, a szükséges mértékű szigorú hozzáálláson túlmutató, a világban is megnyilvánuló ellenszenv miatt ugyanis a terhelt és a védője, de akár az ügyész részéről is érkezelhet elfogultsági kifogás a kihallgatást végző személlyel szemben, amelyet, ha meg is állapítanak és az addig eljáró hatósági személyt kizárják az eljárásból, jelentősen kontraproduktívan hat a kihallgatás céljának elérésére.

Mind ezek alapján elmondható, hogy jellemzően a nyugodt, ugyanakkor határozott, udvarias magatartás vált ki pozitív, egyúttmunkorödsére indító hatást, ez érvényes sokszor a különösen erős szakos beállítottságú bűnelkövetőkre is, ez pedig megnyitja az utat a valószínűleg mástól előtti.⁷⁰ Mindemellett úgy gondolom, hogy szakmai szempontból egyáltalán nincs

jelentősége a terhelt kihallgatás felleltekeltő hangulatának, semmi nem indokolja azt, hogy rideg, goromba, akár gyűlölködő stílusban kommunikáljon az eljáró kihallgató a terhelttel. A terhelt felelősségre vonása jogerős bírói ítélet alapján történik, az semmi esetre sem lehet funkciója egyik kihallgatási taktikának sem, azok célja kizárólag a felderítés és a bizonyítás.

IV.2. A terhelt kihallgatásának egyes lépései

Az alábbi alfejezetekben konkrétan részletezésre kerülnek azok a kérdések, amelyekre – a sértetti kihallgatás során felderített kérdéseken túl – a terhelt kihallgatásának kell irányulnia.

A terhelt kihallgatása személyazonosságának megállapításával kezdődik, amelynek során rögzíteni kell a Be. vonatkozó rendelkezései által felsorolt személyazonosító és kapcsolattartást biztosító adatokat.⁷¹ Ezt követi a terhelti figyelemzetelek közlése, majd amennyiben a terhelt vallomást kíván tenni, a személyi körülményeiről való kikérdezése.⁷² Mindezeket követően kell módot adni a terheltnek arra, hogy vallomását összefüggően adja elő, majd kérdések intézhetők hozzá.⁷³ A kihallgatás taktikájának általános jelleggel állít korlátot a Be, ugyanis tilja az olyan kérdések feltevését, amelyek a választ magukban foglalják, a feleletre útmutatást vagy a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmaznak, illetve valótlán tény állítását foglalják magukban.⁷⁴

IV.2.2. Kihallgatási taktika a vallomás megtagadása esetén

A Be. 185. § (1) bekezdésének a) pontja alapján a terhelt nem köteles vallomást tenni, és joga van a vallomástételt és az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadni. Ezzel az alapvető terhelti joggal áll szemben a bűntudózási érdek, amelynek érvényesítéséhez arra kell törekedni, hogy a terhelt őszinte, feltáró vallomást tegyen, ebből adódik a vallomás megtagadása esetén a konfliktusos kihallgatási szituáció.

Egyétfértek dr. Barta Endrével abban, egy szexuális erőszak bűntette miatt folyó büntetőeljárás során szinte elképzelhetetlen, hogy egy kihallgatási szituáció a konfliktusmentes kategóriába tartozna, a legkevésbé mondható ez el a terhelti oldalon. A szexuális erőszak komoly tárgyi súlyú személy elleni erőszakos bűncselekmény, amely rendkívül súlyos társadalmi elítélést vált ki, egy ilyen bűncselekményben bűnösséget megállapító bírósági ítélet pedig általában több év végrehajtandó szabadságvesztés büntetést jelent a terheltre nézve. Emiatt kevés az esélye annak, hogy az elkövető önmagától, mindentájtáráhatás nélkül beismeri a szexuális erőszak elkövetését, védekezése jellemzően a valószínűleg más megtagadásában, illetve a bűncselekmény teljes tagadásában vagy részbeni, kisebb súlyú bűncselekmény beismerésében állhat. A vallomás megtagadása esetén ismételen

⁶⁸ Dr. Kovács Gyula: A nemi erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és

Tanulmányok, Képzőiskola, Budapest, 2011., 61. o.

⁶⁹ Dr. Hojya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://hojyathor.arw.hu/Sajat/3.pdf>, 13. o., 2018. X. 3., 20-41

⁷⁰ Dr. Hojya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://hojyathor.arw.hu/Sajat/3.pdf>, 14. o., 2018. X. 3., 20-41

⁷¹ Be. 184. § (1) és (2) bekezdés

⁷² Be. 185. § (1) bekezdés a)-d) pont, és 186. § (1) bekezdés a)-h) pont

⁷³ Be. 186. § (2) bekezdés

⁷⁴ Be. 186. § (3) bekezdés a)-c) pont

fel lehet hívni a terhelt figyelmét, hogy ezzel az eljárás folytatását nem akadályozza, de a védekezésnek erről a módjáról lemond. A beismerés megszerzése érdekében fel lehet tární a nyomozó hatóság által a kihallgatás időpontjáig beszerzett bizonyítékokat, de csak nagy vonalakban, majdhogynem felsorolás szintjén, mivel tekintettel kell lenni ennek veszélyére is. Amennyiben a terhelt ezáltal túl részletes információkhoz jut, fennáll a lehetősége - különösen a személyi jellegű bizonyítékok tekintetében -, hogy megkísérelje azok megsemmisítését, felhasználhatatlanná tételét, így a sértett, illetve az egyéb tanúk részére ellenszolgáltatást ajánl fel, vagy akár megfélemlíti őket vallomásuk befolyásolása érdekében. Ennek a veszélye akkor is fennáll, ha a terhelt letartóztatásait elrendelik, hiszen erre személyes vagy rokoni kapcsolatain keresztül is lehetséges van.⁷⁵

E körben kell szót ejteni a taktikai blöffről, amelynek alkalmazása megosztja a szakirodalmi álláspontokat. A taktikai blöff célja, hogy a gyanusítótartat önmaga ellen bizonyíték szolgáltatására ösztönözze, olyan, tudatosan kialakított látszat segítségével, amely az eljáró hatóság feltételezésein, bizonyítalan vagy ellenőrizetlen valóságirtalmú tényekben megítélésre indítja, azonban alkalmazása kockázatos, mivel a kihallgatás során fény derülhet arra, hogy a bűntildőző hatóság kezében nincs meg azoknak a bizonyítékoknak a jelentős része, amely a terhelt bűntudatának irányába mutatna. Ez pedig a terhelt és a védő oldaláról cáfolhatóvá, hiteltelenné teszi a hatóság bizonyításra irányuló törekvéseit, „kapaszkodási pontokat” adva a terhelt felmentésére, illetve a büntetőeljárás megszüntetésére irányuló jogi érvelés kidolgozásához.⁷⁷ Minderzek alapján taktikai blöfföt csak kivételes esetben célszerű alkalmazni, olyankor, amikor más eszközzel nem várható előrelépés a nyomozás során.⁷⁸

Itt ejtiek szót a lerohanás taktikájáról is, amely a taktikai blöfftel ellentétes jellegeket mutat abból a szempontból, hogy alkalmazásakor, már a kihallgatás előtt, a terhelt bűntudatát kizáró bizonyítékok állnak rendelkezésre. Ebben az esetben ezeket a bizonyítékokat már az összefüggő vallomás megkezdése előtt a terhelt elé tárják, azt sugallva, hogy nincs értelme sem a szexuális cselekmény, sem pedig az azt bűncselekményét minősítő elkövetési magatartás tagadásának, egyúttal pedig felhívva a terhelt figyelmét a beismerés számára kedvező jogkövetkezményeire.⁷⁹ Ez a taktika álláspontom szerint a szexuális erőszakos ügyekben olyan típusú elkövetők esetében vezethet eredményre, akik a hatóság látókörébe kerülve komoly alárendeltségi helyzetben érzik magukat, illetve átérzik a cselekményük súlyát, vagy egyébként sem domináns személyiségek. Úgy gondolom, hogy azonban ezt a gyanusítotti kihallgatássorozat kezdeti szakaszában az esetek többségében nehéz megállapítani, adott esetben erre vonatkozó következtetéseket viszont

75 Dr. Bara Ender: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 34-35. o.

76 Bócz Ender: Kriminálisztika 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004., 869. o.

77 Dr. Bara Ender: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 35. o.

78 Bócz Ender: Kriminálisztika 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004., 878. o.

79 Bócz Ender: Kriminálisztika 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004., 864. o.

le lehet vonni, a rendelkezésre álló adatok szerint történeti tényállásból, például, ha a kihallgatandó terhelt a többi elkövető között is alárendelt szerepet játszott a cselekmény elkövetésében. Itt emlitem meg személyes tapasztalatokat egy alapvetően közönsz beállítottságú terhelttel, akivel szemben a fenti lerohanás jegyeit magában hordozó kihallgatási taktikát alkalmazták a nyomozás során, amelynek hatására teljes mértékben bezárkózott, nem tett vallomást. A bírósági tárgyaláson elmondta, hogy akkor nem látta értelmét a vallomás megtételének, mivel úgy érezte, hogy bűnösnek könyvelték el és bármint mond, nem fogják figyelembe venni. Ugyanakkor a lerohanás taktikájának alkalmazása az ő esetében nem lehetetlenre tehető, a terhelti vallomás megszerzését, az eljárás későbbi szakaszában többször is vallomást tett, könnyen megfogható ellenmondásokkal, végül pedig bűntudatát jogerősen megállapításra is került.

Látható, hogy a fent ismertetett kihallgatási taktika magában hordozhatja azt a veszélyt, hogy legalább időlegesen megnehezül vagy éppen lehetetlenné válik a terhelttel való szilkséges kontaktus lehetőség. Amennyiben a rendelkezésre álló bizonyítékoknak csak egy részére hivatkozik az eljáró kihallgató, félinformációkat közölve, ez feszültséget okozhat a terheltben; arra indíthatja, hogy a vallomás megtagadása vagy a teljes tagadás helyett egyfajta magyarázkodó hozzáállást vegyen fel, ilyen hatások alatt pedig még előre begyakorolt vallomás esetén is könnyen mondhat olyat, amelyről nem, vagy nem úgy számdékozott nyilatkozatot tenni, különösen, ha olyasvalamiről kell számot adnia, amelyre nem készült fel. Amennyiben a kontaktusfelvétel ilyen módon sikerrel zárult, a terhelt már megfontolhatja, hogy saját érdekében vallomást kell tennie.⁸⁰ Minderzekből kifolyólag a rendelkezésre álló bizonyítékok fokozatos feltárása az elkövető felé – úgynevezett „csepegtetés” – a taktikai blöfföz és a lerohanás taktikájához képest nagyobb eséllyel vezethet eredményre, általában szabály ugyanakkor nincs és nem is lehet arra nézve, hogy milyen mennyiségű és súlyú az a bizonyíték, vagy bizonyítékok, amelyek alkalmazásakor, hogy a terheltet a bűntudatra is kiterjedő beismerés felé vezessék. Ezért is fontos a terhelt személyiségének, személyiségprofiljának, alapos tanulmányozása, ideértve a büntetőeljárások vonatkozásában szerzett tapasztalatait is, hiszen ezekről is függ a taktika sikere a konkrét ügy adatai mellett.⁸¹ Az imént említett – szaktanácsadó által elkészített – személyiségprofil a kihallgatási taktikák szempontjából azért is jelentőséggel bír, mert a beismerő vallomás visszavonása esetén segítség lehet a bizonyítás során a beismerés hitelességének alátámasztására és az újonnan felvetett, tagadásba vetett védekezés cáfolatára.⁸²

Amennyiben a kihallgatást végző olyan módon folytatja le az eljárási cselekményt, hogy terhelti, illetve védői oldalról nem látható, hogy a bűntildőző hatóság milyen bizonyítékokkal rendelkezik, úgy nincs lehetőség a védekezést akként felépíteni, hogy az egybecsengjen az eljárás addig ismert adataival. Erre tipikus példa a terhelt által nem

80 Dr. Bara Ender: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 35. o.

81 Dr. Eick-Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban (PhD értekezés) - Dsák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007., 145. o.

82 Dr. Iboya Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://iboya.tibor.hu/Sajat/3.pdf>, 47. o. 2019.X.3., 20-41

ismert bizonyíték feltárása, vagy nem várt kérdés fellelése, amelyekre a terhelt nem készült fel, így reagálása nem fogja hitelesé tenni a védekezését. A tudatos bizonyítalm-ságban tartás azt az ösztönös reakciót váltja ki a terheltből, hogy a feszültséggel telített szituációnak minél gyorsabban véget vessen, különösen, ha gyengébb személyiséggel terheltől van szó.⁸³ Gyakran megfigyelhető védői taktika ugyanis, hogy a terhelt a vallomását a többi eljárási szereplő vallomásának ismeretében teszi csak meg annak érdekében, hogy védekezésének irányát ezek fényében határozhasa meg, tehát a vallomást a büntetőeljárás ezt megelőző szakaszaiban mindvégig megtagadja.

IV.2.2. A bűncselekmény alanyára vonatkozó kérdések

Az ezzel összefüggésben felteendő kérdések egy részét a Be. is szabályozza, amelyek korábban már említésre kerültek. Ezek a Be. 186. § (1) bekezdés szerint a)–h) pontjában felsorolt, személyi körülményeire vonatkozó adatok, úgy, mint a foglalkozása, munkahelye, iskolai végzettsége, családi körülményei, egészségi állapota, vagyoni és jövedelmi viszonyai, esetlegesen katonai rendfokozata, címzetes rendfokozata és kitüntései. Ehhez kapcsolódnak a terhelt büntetett előéletére, szabálysértési előéletére vonatkozó adatok is.⁸⁴ Fontos szakértői kérdés a terheltnek az elkövetéskori esetleges kóros elmeállapota, amely büntethetőséget kizáró vagy korlátlannul enyhíthető okot alapoz meg a Btk 17. § (1) és (2) bekezdéseinek megfélelőn. Amennyiben viszont a terhelt az elkövetéskor önhibájából eredő iras vagy bódult állapotban volt, a kóros elmeállapotra vonatkozó rendelkezések a 18. § értelmében nem alkalmazhatók, mi több, bűnösséget megállapító ítélet esetén súlyosító körülményként kerül értékelésre.⁸⁵

IV.2.3. A bűncselekmény alanyi oldala (az elkövető személye)

A fentiekben már utaltam rá, hogy a bűncselekmény alanyi oldalával kapcsolatos kérdések az elkövető motivációit kutatják, amelyeket legtöbbször kizárólag a terhelt kihallgatásának eredményeképpen van lehetőség felderíteni.⁸⁶ Minden ilyen esetben adja magát a kérdés, hogy milyen tényezők válhattak ki az elkövetőben olyan érzéseket, amelyek ilyen súlyú szükségletkiegítő cselekmény elkövetésére indították.

IV.2.4. A szexuális erőszak konkrét elkövetési folyamatainak felderítése (tárgyi oldal)

Habár a bűncselekmény tárgyi oldalához tartozó, de álláspontom szerint szorosan az alanyi oldallal, konkrétan az elkövetői motivációval összefüggő kérdés az elkövetés kitervelésének ténye és annak ideje.⁸⁷ Az elkövető szükségleteinek körében jelentkező komoly

és valós veszélyt magában rejtő – tehát az adott esetben nem pusztán szexuális képzeltetés keretében történő vágykielégítésre sarkalló – bármilyen indító okkal vagy egy időben, vagy pedig az azt követő rövid időn belül megjelennek az elkövető tudatában a cselekmény végrehajtásának részleteivel, a kivitelezés lehetséges módjaitól kapcsolatos gondolatok is. A tervezettség megállapítása során kiindulópontot jelenthet az emberöltés minősített esetei között nevesített előre kiterveltség fogalma (Btk. 160. § (2) bekezdés a) pont), amely szerint az elkövető átgondolja az elkövetendő cselekmény helyét, idejét, módját, számításba veszi a végrehajtást segítő és akadályozó körülményeket és figyel az elkövetéskori és az azt követő mozzanatokra is.⁸⁸ Az előre kiterveltséget ugyan a hatályos Btk. nem nevesíti a szexuális erőszak tényállásában minősített esetként, kriminalisztikai megközelítésben ugyanakkor komoly jelentősége lehet, mivel a tervezettség szintje, kidolgozottsága már önmagában alkalmas lehet olyan intuíciók keltésére, amelyek további feltételezésre adhatnak alapot az elkövetőnek a szexuális bűncselekmények elkövetésében való multijára, valamint tapasztalatára. Az elkövető által alkalmazott „tervezési” és végrehajtási módszer különös gondot vizsgálándó, mivel a nyomozás során elvezethet korábbi, megoldatlan szexuális bűncselekmények felderítéséhez is, amelyekhez az elkövetőt adott esetben hozzá lehet kapcsolni, a cselekménnyel alkalmazott kivitelezési módozat, esetleg az áldozatok jellegadó köre miatt.

Nyilvánvalóan mindez nem zárja ki az *ad hoc* jellegű elkövetést, a beismertésben levő terhelt nyilatkozhat akként is, hogy minden előzetes tervezés nélkül egyszerűen kinasználta a körülmények adta lehetőséget. A tervezettség vizsgálatánál ismertetett szempontok azonban vonatkozhatnak a szexuális erőszakkal összefüggésben elkövetett bűncselekményre is, például, ha a terhelt eredetileg lopási céllal hatol be egy ingatlanba, ahol a sértettel találkozva alakul ki benne a szexuális cselekményre irányuló szándék.

Az elkövetési hely szintűgy a bűncselekmény tárgyi oldalát képezi és a nyomozás, valamint a bizonyítás szempontjából elsődleges jelentőséggel bír. A sértett testén kívüli ugyanis kizárólag a helyszínen van lehetőség a cselekménnyel összefüggésben keletkezett nyomok és anyagmaradványok összegyűjtésére, illetve rögzítésére. A tárgyi bizonyítékok felkutatásán túlmenően azonban azt is vizsgálni kell e kötbén, hogy milyen szempontok alapján választotta az elkövető éppen azt a helyet a cselekmény végrehajtására, ehhez kapcsolódóan pedig a kihallgatás során ki kell térni a helyismeretének vizsgálatára is.⁸⁹ Álláspontom szerint ezen körülmények azok, amelyekből az adott esetben következtetni lehet arra, hogy az elkövető a hely kiválasztásakor a helyszín és a környékének ismeretéből fakadó előnyeit kívánta biztosítani, amelynek révén tudomása volt arról, hogy pontosan hol van lehetőség a cselekmény zavartalanul végrehajtására, milyen hely alkalmas passzív alany menekülésének és ellenállásának minimalisra csökkentésére. A fentiek szempontjából lehetséges, hogy az elkövetés konkrét helyének nem, csak a hely jellegének

83 dr. Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban (PhD. értekezés) – Deák Ferenc Állam- és jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007, 145. o.

84 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011, 137. o.

85 56. BKv. 7. pont

86 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011, 137. o.

87 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011, 136. o.

88 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 95. o.

89 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, 2011, 136. o.

van jelentősége. Mint ahogy már kifejtettem, a nemi élet szabadága elleni bűncselekmények körében a szexuális cselekmény a megfontelit nem tagadó, ugyanakkor a bűnösséget be nem ismerő terhelt védekezése könnyen vehet olyan irányt, amely szerint a passzív alany beleegyezett a szexuális kapcsolat létesítésébe. Ezen védekezés elfogadása, illetőleg cáfolata körében a korábbi alfejezetben leírtak szerint vizsgálni kell, hogy a sértett milyen módon, és mértékben tanúsított ellenállást, illetőleg mi volt az oka annak, ha nem tanúsított fizikai ellenállást.

Az ügy – és más büntetőügy – felderítése és bizonyítása szempontjából kulcsfontosságú lehet, hogy tud-e valaki az elkövetőn és a sértetten kívül a cselekményről.⁹⁰ Erőltetőbbnyire szintén csak a terheltől szerezhető be információ, félvéve, hogy ezen személy vagy személyek nem tartózkodtak a bűncselekmény helyszínén. Ide kapcsolódnak azok a kérdések is, hogy az éppen kihallgatott gyanusítottak voltak-e társai, illetve segítette-cbárki a szexuális erőszak, vagy egy ahhoz kapcsolódó más bűncselekmény elkövetésben, akár fizikailag, akár tanácsokkal.⁹¹ Álláspontom szerint viszont ennek feltárását nem feltétlenül célszerű olyan módon megkísérteni, hogy az erre vonatkozó kérdést nyíltan az elkövetőnek szegezzük, főként mielőtt lennének erre utaló információk a birtokunkban. Számos oka lehet ugyanis annak, hogy a terhelt nem szándékozik erre kitérni, még ha egyébként tetti is vallomást a bűnösségére is kiterjedően. Ez lehet félelem az általa leplezni szándékozott személytől, védelem a hatóságok előtt még ismeretlen tettes, bűnsegéd vagy előkészületi cselekményt végrehajtó (e szempontból irrelevant, hogy egyébként büntetendő előkészületről van-e szó) irányába, akár a büntetőeljárástól, akár a sértetti érdekkörbe tartozók személyes bosszújától, stb. Véleményem szerint ilyen esetekben csekélynek mutatkozik annak esélye, hogy egy frontális kérdés megnyírná ezt az irányt a terhelt beismerő vallomásaiban. A lehetőséget abban látom, hogy a kihallgatást végzőnek folyamatosan tudatában kell lennie e kérdések fontosságának és ennek fényében fokozottan figyelnie kell a kihallgatott személyek, különösen a terhelt, vagy terheltek által használt kifejezésekre. Előfordulhat ugyanis, hogy a vallomás bizonyos pontján a terhelt szándéka ellenére többszámot használ vagy arra utaló megfogalmazással fejezi ki magát. Ezek pontos dokumentálását követően, az eljárás későbbi szakaszában fel kell tenni a terheltnek az e szakaszban tárgyalt kérdéseket, úgy mint:

„*Ki tudott még a terhére rótt bűncselekmény elkövetéséről?*”

„*Kinek mondta el, hogy megtette a sértettel azt, amivel gyanusítottjává válszálk?*”

„*Kik voltak a társai és hányan voltak?*”

„*Kitől kapott bármilyen segítséget és milyen formában?*”

Látható, hogy a fenti kérdéseket nem eldöntendő formában fogalmaztam meg, amelyeknek célszerűségét a következők miatt látom. Amennyiben a terhelt megtagadja a választ

vagy negatív választ ad az e körben feltejt kérdésekre, és ebben igazat mond, akkor a kérdések megfogalmazásának álláspontom szerint nincs jelentősége. Ugyanakkor, ha e körben hamisan vall, illetve ez lenne a szándéka, ebben az esetben az ilyen formában feltejt kérdések az elkövetőre egyfajta nyomás kifejtésére lehetnek alkalmasak, ugyanis azt sugallják, hogy a kihallgatást végző hatóságának tudomása van a fenti körülmények fennállásáról, esetleg kész tényként kezeli azokat. Az így lefolytatott kihallgatás arra ösztönözheti a terhelte, hogy a valósághú tényállást feltárja, megragadva ezzel egy jelentős enyhítő körülmény megállapításának lehetőségét.

Mindemellett nem szabad szem előtt tévesztetni, hogy ez mindössze a kihallgatásnak egy taktikai módszere, amely az eljáró hatóság segítségére lehet, de a jelentőségét önmagában nem szabad túlértékelni. Ezen kérdéseknek a tárgya ugyanis már nem elsődlegesen az éppen kihallgatandó személy bűnössége, a terhelt tisztában van azzal, hogy amit e körben előad, azzal más elkövetők ellen szolgáltat bizonyítékot, és a saját személyes biztonságára érdeklében nem tesz terhelő vallomást. Emiatt a sértetthez hasonlóan célszerű felhívni a terhelt figyelmét, hogy a hatóság biztostitani fogja a személyi védelmét, amennyiben együttműködik. Az e körben kinyert információk további tanulmányozás és addig ismeretlen elkövetőkhez is elvezhetnek.

Számolni kell viszont a fentiekkel ellentétes irányú terhelti vallomással is, amellyel a cselekmény elkövetésében betöltött szerepét, a saját büntetőjogi felelősségét kísérlti megcsökkenteni azáltal, hogy más elkövetőkre tesz hamisan terhelő vallomást. Úgy gondolom, hogy a felderítés szempontjából ennek kezelése kisebb problémát jelent, mint egy teljes mértékben „bezátköző” gyanusítottnál, ugyanis ebben az esetben van egy vallomás, amelynek során lehetőség van kiszűrni annak ellentmondásait, hiányosságait, összevetve az egyéb személyi és tárgyi bizonyítékokkal. Erre példaként említem meg, hogyha a terhelt enyhébben minősítők elkövetési magatartást hajlandó beismerni, a súlyosabbak tekintetében pedig a társaira tesz terhelő vallomást, de állítása szerint nem tud megnevezni köztőlük egyet sem, ezzel gyengül a tárgyalt kérdéskör tekintetében a szavahihetőség. Teljesen életszerűtlennek tekinthető ugyanis az a szituáció, hogy bizonyos főkü ismerettség és az ezzel járó bizalom ne lenne meg két vagy több ember között, akik együtt követték el bűncselekményt, különösen a társadalomra ilyen mértékben veszélyes, és legfőképpen nemcsak a sértetti, hanem az elkövetői intimszférát is mélyen érintő cselekmények esetében. Mindemellett – optimális esetben – a helyszíni szemle során összegyűjtött és rögzített nyomok, anyagmaradványok igazságügyi szakértői elemzésének eredményére, valamint a sértett vonatkozásában készült orvosszakértői véleményre támaszkodva könnyen megdőlhet a terhelt szavahihetősége, legalábbis az általa előadottak ezen részében.

IV.2.5. A nyomozás teljességére vonatkozó kérdések

A nyomozás, illetőleg a büntetőeljárás egészét nézve valamennyi bizonyítási cselekmény teljességére vonatkozó kérdések körében a történelmi tényállás felderítésének a részét

90 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jelnyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, 2011., 136. o.

91 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jelnyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, 2011., 137. o.

92 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminológiai Jelnyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, 2011., 136-137. o.

kepezi azoknak a körülményeknek a megállapítása is, amelyek elsősorban a terheltnek a terhére rótt bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos – utólag kialakult – álláspontjáról vetítenek képet. Ennek megfelelően a kihallgatást fogyanatosító hivatalos személyeknek direkt módon, ugyanakkor álláspontot szerint nyitott formában fel kell tennünk azokat a kérdéseket az elkövetőnek, amelyek a bűncselekmény következményeinek jóváátételére vonatkoznak. Ezen kérdések konkrétan arra irányulnak, hogy az elkövető felvette-e a kapcsolatot a sértettel abból a célból, hogy megkísérelje a bűncselekménnyel okozott és erkölcsi és anyagi károk megtérítését, reparációját.⁹³ E körben az az álláspontom, hogy feltétlenül szükséges a nyitott kérdések alkalmazása. A bűncselekmény tárgyi és alanyi oldalával kapcsolatos körülmények megállapításával szemben ugyanis az elkövetőnek az esetleges megbánással, a jóváátételi készséggel kapcsolatos érzelmei, illetőleg tudattartalma nem állapítható meg olyan egzakt mértékben úgy, mint ahogyan a bűncselekményre vonatkozóan vonunk le következtetést a cselekménynek a külvilágban történő objektív megjelenése, valamint a történeti és a törvényi tényállási elemek összevetése alapján. Így a kihallgatásnak ezen részében különösen fontos szerepe van annak, hogy az elkövető az ezzel kapcsolatos hozzáállásáról, magatartásáról minél komplexebb körben és részletesebben nyilatkozhasson. Ennek megfelelően az erre vonatkozó kérdést célszerűnek tartom olyan megfogalmazásban feltenni, hogy „*gondolkozott-e azon, hogy miként teherne jóvámondani, amit a bűncselekmény elkövetésével a sértetnek okozott?*”. E kérdést követően az elhelt gondolkodási idő, az elkövető metakommunikációs reakciói és a kérdésre adott válasza meglehetősen árulkodóak lehetnek a tekintetben, hogy utólag miként éli meg a tettét, ebből következtetni lehet arra, hogy hitelesnek tekinthető-e az esetleges megbánó nyilatkozata.

Végül nyilatkoztatni kell a terheltet arról is, hogy az ő szemszögéből nézve milyen körülmények terék közvetlenül lehetővé a sértett sérelmére elkövetett bűncselekményt, valamint azt, hogy a sértett magatartása mennyiben hatott ebben közre.⁹⁴

IV.2.6. A bűncselekmény elkövetését tagadó terhelt kihallgatása

A terhelt előző fejezetben ismertetett séma szerinti kihallgatása közben folyamatosan vizsgálni kell a szavahihetőségét, az általa előadottak valóságátalmát. Más kérdés, hogy milyen taktika alkalmazásával, mikor szembesítjük a terheltet a vallomásaiban feltehető hamis elemekkel. A terhelti védekezésnek lehet olyan iránya, hogy a sértettet soha nem látta, semmilyen kapcsolatot nem volt közöttük, amely azonban nem foghat helyt a szexuális cselekmény megtörténtének bizonyíthatósága esetén, különösen, ha ezt igazságügyi orvosszakértői vélemény támasztja alá.⁹⁵

93 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, 2011., 137. o.

94 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 137. o.

95 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 35. o.

Amennyiben a terhelt az elé tárt terhelt bizonyítékok ellenére azzal védekezik, hogy a cselekmény elkövetésének idején nem tartózkodott a sértett közelében, a lehető legrészletesebben ki kell hallgatni arról, hogy hol tartózkodott ebben az időben, illetve honnan hová tartott, milyen elfoglaltsága volt akkor, ennek során kikkel találkozott, mindezt az elkövetés és az elfogás közötti időszakra is kiterjedően.⁹⁶ Amennyiben a terhelt megnevezzi azokat a személyeket, akik az alibiét igazolni tudják, őket ugyanilyen részletességgel kell kihallgatni a terhelt által előadottakról, tisztázni ennek során, hogy milyen kapcsolatban vannak az elkövetővel, esetleg a sértettel, miközben vizsgálni kell, hogy ezek a tanúk érdektelennek tekinthető-e és hogy adódhatott-e lehetőségük a vallomás egyeztetésére. Megfelelően részletes kihallgatással feltárható a tanúk hitelessége, hiszen a terhelt és az érdekkörében álló tanúk a kihallgatásnak csak egyfajta sémájára készülhetnek fel, a konkrét körülményeket érintő valamenyi részletkérdésre nem tudnak felkészülni, amelyekkel viszont könnyen cáfolható a védekezés alaposága.⁹⁷ A terheltet az alibi és az ellentmondások ellenőrzése során behatárolt időszakra nézve kell kikérdezni, de nem leszűkítve a bűncselekmény elkövetésének közvetlen előzményeire, illetve az azt követő időtartamokra. A terhelttel nem kell közölni azt sem, hogy a rendelkezésre álló adatok szerint mikor történt a bűncselekmény, hanem célszerű inkább a teljes napi tevékenységét illetően elszámoltatni, erről több alkalommal is kikérdezni. Ennek során figyelni kell, hogy milyen részletességgel nyilatkozik az egyes időszakokról. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy ártatlan személyek gyakran nem tudják visszaidézni még hozzávetőlegesen sem akár magát az általuk végzett tevékenységet, akár annak időpontját, a terhelt viszont felkészülhet a kihallgatásra egy kielégítőnek szánt beszámolóval.⁹⁸ Ehhez kapcsolódóan megjegyzem, hogy számos esetben találkoztam a bírósági gyakorlaton során azzal, hogy a tagadásban lévő terhelt vallomása minden egyes tárgyalási napon fokozatosan bővült újabb és újabb elemekkel, amely védekezés egy esetben sem fogott helyt, mivel teljesen nyilvánvalóan életszerűtlen, hogy hosszabb idő elteltével – akár több év távlatából – több emléke van a terheltnek az adott időszakról, mint a közvetlenül azt követő időben. Erre építve könnyen megdönthető a terhelt védekezése, ugyanis, ha a kihallgatást végző a fentiek szerint ilyen esetekben elszámoltatja az adott időszakban végzett tevékenységére, az erre való felkészülést a kérdések előreláthatatlansága miatt kvázi lehetetlen a szavahihetőséghez szükséges mértékben kidolgozni.

Amennyiben a terhelt nem tagadja, hogy szexuális cselekmény történt közte és a sértett között – illetőleg a rendelkezésre álló bizonyítékok és a helyes nyomozástartáska eredményeképpen nem látja értelmeit a további tagadásnak –, a védekezése könnyen vehető olyan irányt, amely a bizonyítási terhelt viselő hatóságot a legnagyobb kihívás elé állítja. Ez esetben az elkövető azokat a tényállási elemeket tagadja, amelyek megfosztják a meg-

96 Dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2011., 138. o.

97 Dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 35. o.

98 Dr. Hooley Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://hooleytibor.arw.hu/Sjatu/3.pdf>, 44. o., 2019.X.3., 20-41

valósult cselekményt kriminalizált jellegű, tehát arra hivatkozik, hogy sértett kényszermentesen beleegyezett a szexuális kapcsolatba. Könnyebb a bizonyítás akkor, ha a tényállás szerint a kényszerítés fizikai erőszakkal történt, ez esetben a terhelt el kell számolnia a sértett sértüléseiről és egyéb, általában a ruházatában keletkezett károkról. E körben fel lehet hívni az elkövető figyelmét arra, is, hogy mi tekinthető tipikusan védekezési sértülésnek, és hogy ennek fényében adjon magyarázatot azok keletkezésére. Nehezebb bizonyítani a kizárólag fenyegetéssel elkövetett szexuális erőszak megvalósulását, ez esetben ugyanis jellemzően nem keletkeznek olyan nyomok, mint amelyek az erőszak esetében legalábbis optimális esetben feltalálhatók.⁹⁹ Ugyanakkor természetesen előfordulhat, hogy az elkövető által a fenyegetésre használt eszköz nyomot hagy a sértett testén vagy ruházatán, pl. kés által okozott szakadás, vagy a penge bőnhöz nyomásakor keletkező vékony, metszett sértülés a bőrön, de ezek a példák már az erőszak fogalmi határait súrolják. A sértett kihallgatásáról szóló fejezetben már rögzítésre került, hogy a sértettet nyilatkoztatni kell a támadó által használt eszközök, illetve a birtokában megfigyelt egyéb tárgyak lehető legpontosabban leírásáról. A nyomozás során foganatosított motorozásnak, kutatásnak ki kell terjednie ennek az eszköznek a megtalálására, valamint a tanúkat is nyilatkoztatni kell arról, hogy tudomásuk szerint az elkövető tulajdonát képezi-e, milyen rendszerességgel tartja magánál stb. A kihallgatás során a terheltől meg kell kérdezni, hogy ilyen (tipusú) tárgy van-e a birtokában.¹⁰⁰ Célszerűnek tartom ezt a kérdést anélkül feltenni, hogy a terhelt ismerné a sértett és esetlegesen az egyéb tanúk vallomását az elkövetés eszköze vonatkozásában. Egyszerűsíti a helyzetet, ha az eszköz motorozás vagy kutatás során feltalálásra kerül, még inkább, ha mindemellett a sértett a felismerésre bemutatás során kiválasztja. Ebben az esetben a kihallgató okkal várhatja a magyarázatot a terheltől arra, hogy a sértett honnan tudott arról, hogy az elkövető rendelkezik ezzel az eszközzel, különösen, ha pontos leírást is tudott róla adni.¹⁰¹ Megjegyzem azonban, hogy az ilyen irányú kihallgatás nem bizonyul hatékonynak, ha az elkövetés családtagok között történt. Ebben az esetben nyilván nem értékelhető bizonyítékként, hogy a sértett le tudta írni a kényszerítő eszközt, amely nagy valószínűséggel a háztartás részét képezi, vagy legalábbis ismert a sértett előtt.

A szexuális cselekményt nem tagadó terhelt kihallgatása során valamennyi esetben segítség lehet a valóság feltárásában, és a terhelt beismerésre ösztönzésében, ha a körülményekre nézve részletesen kihallgadjuk a terheltet, folyamatosan keresve a belső ellentmondásokat és a vallomásnak azon elemeit, amelyek nem illeszkednek az eljárás egyéb adataihoz. Főként ez a módszer segítheti a bizonyítást abban az esetben, ha az elkövetés eszköze nem került feltalálásra, illetve, ha nem is használt eszközt az elkövető a fenyegetéssel kivielezett kényszerítéshez. A konkrét esettől függően adja magát a kérdés, hogy a

⁹⁹ Dr. Bartha Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rétfel Kiadó, Budapest, 2000., 36. o.

¹⁰⁰ Dr. Bartha Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rétfel Kiadó, Budapest, 2000., 36. o.

¹⁰¹ Dr. Bartha Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rétfel Kiadó, Budapest, 2000., 36. o.

sértett milyen hatásra egyezett bele a szabadban történő szexuális cselekménybe, vagy éppen hogy került az elkövető lakására, vagy más, számára nem ismert helyre.¹⁰² Ezek a kérdések, valamint az ezekből következő további részletekre vonatkozó kérdések könnyen elvezethetnek oda, hogy a terhelt a kihallgatásnak egy bizonyos szakaszában már nem lesz képes elfogadható magyarázatot adni a történetekre, amely utat nyithat a beismerés felé a kihallgató megfelelő ráhatásával. Véleményem szerint ezen a ponton jó eséllyel eredményre vezet a rendelkezésre álló bizonyítékok feltárása a csepegtetés módszerével – esetleg azt a lerohanás taktikájával kombinálva.

Összegzés

Munkám során törekedtem arra, hogy egy átfogó képet adjak át arról, hogy egy, a bizonyítás szempontjából jellemzően rendkívül nehézségeket magában rejtő, ugyanakkor a társadalomra rendkívül veszélyes erőszakos bűncselekmény felderítésére milyen alapvető kriminálhatikái módszerek felhasználásával adódhat lehetőség.

A vonatkozó rendkívül nagy mennyiségű szakirodalom lényegibb műveinek felhasználásával, valamint némi saját, elsősorban a bírósági munkám során szerzett tapasztalataim segítségével számdékomban állt egy olyan művet a kriminálisztikai tudomány rendkívül jelen dolgozat címében is megfogalmazást nyert.

A fenti szakmai iránymutatások kifejtése tartalmazza a saját véleményemet, illetve egyéni megítélésomat, ezért zárószóként néhány emberi oldalról közelítő gondolatot kívánok megosztani, JOHN DOUGLAS, az FBI személyiségelemzőjének szavaival:

„E fejezet végén közvetlenül a szexuális bűnelhárítás területéhez szeretnék fordulni. Akár a világ ele léptek sérelmükkel, akár sokakhoz hasonlóan magukba zárták, valószínűleg nem érzik rejtvehetetlen hősiüknek magukat. Pedig én annak tartom önmiket, nagyon nagy hősiüknek, különben nem tudak volna helytállni a végzetes órán, és nem tudnék elkezdeni a napot minden áldott reggel. Nem lepődöm meg, hogy tiltjuntak a nehezén (bár talán még maradt gond bőven), mindamellet csodálom önmiket, mert páratlan lelkierejük a legnagyobb tisztelget érdemli (John Douglas).”¹⁰³

¹⁰² Dr. Bartha Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rétfel Kiadó, Budapest, 2000., 36. o.

¹⁰³ John Douglas – Mark Oshaker: Megszállottak - GABO Könyvkiadó, Budapest, 1998., 176. o.

Irodalomjegyzék

1. dr. Bara Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása – Kriminálisjogi Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000.
2. Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. – HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.
3. Bócz Endre: Kriminológia 2. – BM Kiadó, Budapest, 2004.
4. Cserrnyikné dr. Póth Ágnes – dr. Fogarasi Mihály PhD.: Kriminálpszichológia, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006.
5. Deres Petronella – Harangozó Attila: Büntetőjog II. Különös rész – Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.
6. dr. Elk Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban (PhD. értekezés) - Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007.
7. John Douglas – Mark Olshaker: Megszállottak - GABO Könyvkiadó, Budapest, 1998.
8. dr. Kovács Gyula: A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozása – Kriminálisjogi Jegyzetek és Tanulmányok, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011.
9. Dr. Kovács Gyula: Kis nyomozástan – Dr. Kovács Gyula [KGYul@]. 2008.
10. dr. Kovács Gyula – Nagy József: A kriminálmétodika elméleti és gyakorlati kérdései – egyetemi jegyzet – Nemzeti Közszelektári Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2013.

Internetes források

1. Farkas Ákos-János: Andrea. Büntetőjogi tényállás komplex elemzése informatikai és kommunikációs eszközök támogatásával http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0049_22_buntetojogi_eljarasok_komplex_elemezese/4090/index.html;
2. Dr. Ibolva Tibor: A kihallgatás taktikája a nyomozás során - <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajav/3.pdf>;
3. Dr. Gálrig Péter: A kihallgatás etikája és taktikája – Jogi Fórum és Publikáció - https://www.jogiforum.hu/files/publikacio/galik_peter_a_kihallgatasi_etikaja_es_taktikaja%5b%20forum%5d.pdf

JUNGI ESZTER¹

Gondolatok az előkészítő ülésről

Huszonnégy dühös ember vagy három nyugodt?

A legutóbbi büntetőeljárási törvény átalakította az előkészítő ülés szabályait és így új funkciókkal ruházta fel a régi jogintézményt. A változás jelentőségének hangsúlyozása érdekében fontosnak tartom az előkészítési rendszerek általános bemutatását, a magyar jogfejlődés felvázolását, majd a hatályos megoldás lényegi elemeinek ismertetését, néhány időszerti kérdés felvetésével kiegészítve.

A tárgyalás előkészítési rendszerek modelljei

A modern jogfejlődés során két rendszer alakult ki annak alapján, hogy laikusokra vagy jogászokra bízták az előkészítést.

Az angolszász modell a *vádekskútszék* (grand jury) testesíti meg. Szerepe alapján teljesen elkülönült az ítéelő esküdtzsek (trial jury) felelősségtől és működésétől. A vádekskútszék tagjainak száma minimum tizenkettő, maximum huszonégy fő, szemben a tizenkéttagú ítéelő esküdtzsekkel. Reginald Rose híres művére utalva nem „tizenkét dühös ember” dönt, hanem huszonégy, s persze lehet, hogy dühösök, lehet, hogy nem.

A vádekskútszék eljárása nem nyilvános, abban csak az esküdttek és a közvetlenül érintettek vehetnek részt. Az eljárás mentes a formasságoktól, azt a laikus elnök vezeti. Az esküdttek sorsolással kerülnek ebbe a pozícióba. A vádekskútszék meghallgatja a vád képviselőjét, tanúkat hívhat be, majd tanácskozik és dönt a vádemelésről. Ehhez nem szükséges egyhangú határozat? Ebből következően a vádekskútszék egyfajta vád alá helyezést végez, ami fontosabb magánál a vádemelésnél, a kötelező vád alá helyezési szakasz miatt.³

Amenyiben nem laikusok, hanem jogi szakemberek intézik az előkészítést, szintén két változat kínálkozik: nyomban az ítélező bírósághoz vagy előtte más testülethez kerül az ügy.

A francia megoldás lényege a három szakbíróból álló *vádtanács*, amely a vádemelés-sel kapcsolatos kifogásokat bírálja el. Ha nincs kifogás, akkor ezen a téren nincs szükség

¹ Dr. Jungi Eszter c. táblabíró, tanácselnök, fiatalkorunk ügyeinek szakjogásza, Győr-Törvényszék, c. egyetemi docens, mestertoktató, Széchenyi István Egyetem, Győr

² Radó Attila – Laacsán István: Az esküdtbírósgé jogdogmatikai kérdései az USA-ban (Birk. Lapja 1994/2. szám, 62-65. oldal)

³ Fenyevesi Csaba – Hetke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás (Dialog Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2004, 453. oldal)

a döntésére, tehát a vádemelés fontosabb a vád alá helyezésnél, mivel a vád alá helyezés csak fakultatív.⁴

A vádirat benyújtása *közvetlenül a bírósághoz* a lehetséges harmadik változat, amikor nincs külön vád alá helyezési szak, az ügyet nyomban az ítélezésre kijelölt bíró kapja meg, így a vád szűrését is ő végzi el.

Szükséges azonban kiemelni, hogy a bíróság nem a vádat veszi át, hanem a vádlott ügyét.⁵

Kétségtelen, hogy mindegyik megoldásnak megvan a maga előnye és alkalmazásuk nagymértékben függ az adott országban érvényesülő jogi hagyományoktól.

Az Amerikai Egyesült Államokban is kialakult egyfajta „mitosz” a vádeszküldtszék, mint az alkotmányos jogok őrzője körül, mégis egyre kevesebb tagállamban alkalmazták kötelezően. Ez nyilván összefügg az esküdtárszéli eljárás általános visszaszorulásával, amelynek lényegét a Badó Attila – Laacsán István szerzőpáros abban ragadta meg, hogy „...a jogilag releváns tények kiválasztása olyan komplex feladat, amely igen jelentős jogdogmatikai előképzettséget feltételez. Egy komplex jogelméleti alapról szemlélve tudható, hogy a modern jogrendszerekben az említett relevancia megállapításához önmagában még a szabályanyag ismerete sem elegendő. Ebből pedig egyenesen következik, hogy a laikus elem tény és jogilag releváns tény között szelektálni nem tud, hiszen a szelekciót eszközeinek nincs birtokában.”⁶

A vádeszküldtszék nem igazán alkalmas arra, hogy az ügyészek teszteljék a bizonyítékokat és ezzel növeljék a bíróság előtti későbbi működésük eredményességét, a laikusok ugyanis csak az esetek elenyésző részében tagadják meg a vádemelést. Ráadásul a vádeszküldtszék működtetése elég költséges.⁷ Ehhez járul még az időtényező.

A vádanas beiktatásával is lelassul az eljárás menete, de csak akkor, ha a vádemeléssel kapcsolatosan kifogások merülnek fel. Ezen kívül a vádanas működésének másik fő terepe a vizsgálóbíró határozataira vonatkozó jogorvoslatok elbírálása. Tehát a tanácskettős szereppel tagolódik a rendszerbe, ami bonyolítja a helyzetet.

Kétségtelenül a legegyszerűbb és a legegyszerűbb, ha a vád nyomban az ítélező bíróhoz kerül, aki elvégzi a szükséges ellenőrző műveleteket.

Az egyszer már – hármely más korban és országban - kipróbált modellek mintákat kínálunk, de az *alaprétő kérdések* Tremmel Florián nyomán megfogalmazva a következők:

- Egyáltalán van-e szükség előzetes bírói kontrollra?
- Ezt az előzetes kontrollt elvégezheti-e ugyanazon bíróság, mint az ítélobíróság?
- Az érdemi vizsgálátnak hivatalból vagy kérelemre legyen-e helye?
- Az előzetes érdemi vizsgálat csak az iratokra szorítkozzék vagy mennyire lehet teret nyitni a kétoldalú meghallgatásnak? (Ez utóbbi megengedés viszont azzal fenyeget, hogy

„kis tárgyalással” alakul át a tárgyalás előkészítése, különösen akkor, ha a bizonyítás felvételnek is helyet adnak.)⁸

A magyar jogfejlődés útja

Magyarországon az első büntetőeljárású kódex, a bűnvádi perrendtartásról szóló *1896. évi XXXIII. tc. (Bp.)* a vádanas modelljét követte, ennek felszámolására az 1946. évi XIV. törvénnyel került sor, melyet követően a vádiratot közvetlenül az ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz kellett benyújtani.⁹

A későbbi jogszabályok is ezt az utat választották. Az alábbiakban nem térek ki az 1951. évi III. és 1954. évi V. törvényre, valamint az 1962. évi 8. számú törvényerőre. Bár a maguk idején jelentőséggel bírtak, a tárgyalás előkészítés szempontjából nem tartalmaztak olyan szabályokat, amelyek gyakorlati összehasonlítás alapját képezhetnének. Ezért célszerű az időbeli ugrás a jelenleg hatályos Be. közvetlen előzményét alkotó 1973. évi I. törvényre és az 1998. évi XIX. törvényre.

A szabályokat nézve látható, hogy a tárgyalás előkészítése tágabb fogalom, mint a vád szűrése. Azokban az országokban, ahol a vádat emelő ügyész és a bíróság közé beiktatódik egy másik szerv (vádeszküldtszék vagy vádanas), ez az intézmény csak egy részt vesz át az előkészítésből.

Hazánkban az előkészítés hosszú évtizedek óta teljes egészében a bíróság feladata, az alapstruktúra tehát jó ideje változatlan. Ellenben ezen belül nagyot változott az előkészítő ülés.

Az előkészítő ülés a büntetőeljárás menetében a vádemelés és a tárgyalás közötti időszakra eső jogintézmény, a bírósági előkészítő szakasz része. Az utóbbi időben olyan jelentős változások ment keresztül, hogy fejlődése egyfajta sikertörténet.¹⁰ Vagyis egy eseti, alkalmi jellegű eljárási cselekmény központi szerepet kapott az új törvényben, általánosan kötelező jellegét öltött. Jogszabályban meghatározott kivételektől (pl. bíróság elé állítás, mint gyorsított, egyszerűsített forma) eltekintve megkerülhetetlen része az elsőfokú bírósági eljárásnak.

A régióbi büntetőeljárású kódexek közül az 1973. évi I. törvény hatályba lépésekor még nem is ismerte az előkészítő ülést, de hatályának utolsó napján is kevés szabályt tartalmazott róla. A gyakorlatban pedig alig fordult elő ilyen típusú ülés, ami a pótnyomozáshoz nyitott utat.

⁸ Fenyvesi – Herke – Tremmel i. m. (454. oldal)

⁹ Bolovics Ervin: Az előkészítő ülés szerepe a 2017. évi XC. törvényben (Bonus Index, Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából, szerkesztette Molnár Gábor Miklós és Kolnay András, Pázmány Press, Budapest, 2018, 39-40. oldal)

¹⁰ Jungl Eszter: Rút kiskacsából hatály, avagy az előkészítő ülés átalakulása (A magyar és a román büntetőeljárású törvénykönyv vitairt és problémás kérdései, szerkesztette Kadlár Hunor, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2019, 99-106. oldal)

⁴ Fenyvesi – Herke – Tremmel i. m. (454. oldal)

⁵ Fenyvesi – Herke – Tremmel i. m. (454. oldal)

⁶ Badó Attila – Laacsán István i. m. (62-63. oldal)

⁷ Badó Attila – Laacsán István i. m. (63. oldal)

1973. évi I. törvény – Tanácsülés és előkészítő ülés (2003. június 30-i állapot)

„176. § (1) A bíróság a tárgyalás előkészítése során vizsgált kérdésekben az ügy érkezésétől számított tizenöt napon belül tanácsülésen határoz.

(2) Ha az ügyész vagy a vádlott meghallgatása a határozat meghozatala előtt szükségesnek látszik, a bíróság harminc napon belül előkészítő ülést tart.

(3) Az előkészítő ülés kötelező, ha a bíróság az iratoknak az ügyészhez visszaküldéséről határoz.

177. § (1) A tanács elnöke az ügyészt, a vádlottat és a védőt az előkészítő ülés időpontjáról értesíti. Ha a vádlott személyes meghallgatása szükséges, a vádlottat és -kötelező védelem esetén - a védőt idézi; az idézéshez vagy az értesítéshez mellékelni kell a vádiratot.

(2) Az előkészítő ülés nem tartható meg az ügyész, a megidézett vádlott és védő távollétében. Ha a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg, illetőleg védőt kell kirendelni. Ha ez azonnal nem lehetséges, az előkészítő ülést a meg nem jelent védő költségére el kell halasztani.

178. § (1) Az előkészítő ülés megnyitása után a tanács elnöke röviden ismerteti az ügyet; a tanács tagjai, az ügyész, a vádlott és a védő további iratok ismertetését kérhetik.

(2) A tanács elnöke és tagjai az ügyészhez, valamint a vádlotthoz kérdést intézhetnek. A vádlotthoz az ügyész és a védő is intézhet kérdést, az ügyészhez intézendő kérdésre pedig a vádlott és a védő indítványt tehet.

(3) Az előkészítő ülésről jegyzőkönyvet kell készíteni.”

Ezt a jogszabályt az 1998. évi XIX. törvény váltootta fel 2003-tól. Valamivel több lehetőséget adott előkészítő ülésre, de az még mindig eseti jellegű volt. Az előkészítő ülés témája személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés, közvetítői eljárás (mediáció) kezdeményezése vagy a tanú különös védettségének feloldása, esetleg a bizonyítás kértének meghatározása lehetett. Az említett törvény hatályának utolsó napján az alábbiakat tartalmazta.

1998. évi XIX. törvény – Az előkészítő ülés (2018. június 30-i állapot)

„272. § (1) Ha a tárgyalás előkészítése során vizsgált kérdésekben a határozat meghozatala előtt az ügyész, a vádlott vagy a sértett meghallgatása látszik szükségesnek, a bíróság a 263. § (1) bekezdésében meghatározott határidő letelte után harminc napon belül ülést tart.

(2) **Az előkészítő ülés kötelező, ha**

a) a bíróság a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó *kényszerintézkedés* (129. §. 137. §. 138. §. 138/A. §. 140. §) elrendeléséről, illetőleg előzetes letartóztatás vagy házi őrizet fenntartásáról határoz, és az indítványban a korábbi határozathoz képest a fenntartás okaként új körülményre hivatkoztak,

b) a vádirat közlésétől számított tizenöt napon belül a vádlott, a védő vagy a sértett *közvetítői eljárás* lefolytatását indítványozta,

c) a vádlott vagy a védője *a tanú különösen védetté nyilvánításának megszüntetését* indítványozta.

(3) A tanács elnöke az előkészítő ülés határmagjairól az ügyészt, a vádlottat és a védőt értesíti; a (2) bekezdés esetén, valamint ha a vádlott meghallgatása más okból szükséges, a vádlottat és -kötelező védelem esetén - a védőt, továbbá a (2) bekezdés b) pontja esetén a sértettet megidézi.

(4) Az előkészítő ülés nem tartható meg az ügyész, valamint a megidézett vádlott és védő távollétében, kivéve, ha az előkészítő ülés tárgya előzetes letartóztatás, lakhelyvelalagyi tilalom, házi őrizet, távollattartás vagy ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelése.

(5) Ha az előkészítő ülés tartása alapjául szolgáló indítványt előterjesztő az idézés ellenére nem jelenik meg, úgy kell tekinteni, mint aki az indítványát visszavonta.

(6) Az előkészítő ülésen a tanács elnöke a szükséges terjedelemben ismerteti az ügyet, a tanács tagjai, az ügyész, a vádlott és a védő további iratok ismertetését indítványozhatják.

(7) A tanács elnöke és tagjai az ügyészhez, a vádlotthoz, és - a (2) bekezdés b) pontjában meghatározott körben - a sértetthez kérdést intézhetnek. A vádlotthoz az ügyész, a védő, és - a (2) bekezdés b) pontjában meghatározott körben - a sértett is intézhet kérdést, az ügyészhez intézendő kérdésre a vádlott és a védő indítványt tehet.

(7a) Ha az indítvány tárgya előzetes letartóztatás elrendelése, és a terhelt egyévesnél fiatalabb gyermekét gondozó nő, a bíróság - kivéve, ha a terhelt a gyermeke sérelmére követte el az eljárást alapjául szolgáló bűncselekményt - nyilatkoztatja a terheltet arról, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése esetén kéri-e a gyermekeivel való együttes elhelyezését.

(8) Ha a vádlott vagy a védő a különösen védetté nyilvánított tanút megnevezi, vagy a személyét más, kétséget kizáró módon azonosítja, a bíróság a tanú különösen védetté nyilvánítását megszünteti. Ebben az esetben a tanú idézésére és kihallgatására az általános szabályok irányadók; a tanács elnöke szükség esetén hivatalból vagy indítványra a tanú védelmének más formáját kezdeményezi.

(9) Előkészítő ülésnek akkor is helye van, ha az ügy különös bonyolultságára figyelemmel a *bizonyítás* keretének, terjedelmének, a bizonyítás félétele sorrendjének meghatározása érdekében az ügyész, a vádlott és a védő meghallgatása látszik szükségesnek.”

Elérkezve a jelenleg hatályos jogszabályhoz, a 2017. évi XC. törvényhez (továbbiakban Bc.) azt tapasztaljuk, hogy összetett szabályozást kapcsol a fogalomhoz (LXXXVI. Fejezet, 499. §-508. §), ami megfelel az előkészítő ülés immár általánosan kötelező jellegének. Ebből szó szerint csak a törvényadta meghatározást emelem ki, ami híven tükrözi a változás lényegét.

2017. évi XC. törvény – Előkészítő ülés (hatályos 2018. június 1. napjától)

„Az előkészítő ülés fogalma, időpontja és az azon jelen lévő személyek

499. § (1) Az előkészítő ülés *a vádemelés után a tárgyalás előkészítése érdekében tartott nyilvános ülés*, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtethi a

váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködését a büntetőeljárás további menetének alakításában.

(2) A bíróság a vádirat kézbesítésétől számított három hónapon belül előkészítő ülésen tart.”

A jogtörténeti összehasonlítás világosan kirajzolja a *fejődés irányát*: ami 2018-ig marginális volt, azután meghatározó jelentőségű lett; az ügyfélnyilvánossággal járó tőléből nyilvános ülés kerekedett; s míg a korábbi előkészítő üléseken kifejezetten tillohtak az érdemi kérdések érintését, az új típusú előkészítő ülésen már alapvető cél az érdemi kérdések eldöntése. (A tilalom több eseti döntésben is megismétlődött, például BH 1976.395.; Az előkészítő eljárás során a bizonyítékok nem értékelhetők. Értelemszerűen mindez az új Be.-vel meghaladóttá vált, mert a beismerő vallomást önmagában és az ügyiratok tükrében is vizsgálni kell az előkészítő ülésen.)

A változások azt is mutatják, hogy az előkészítő ülés egy tágabb koncepcióba illeszkedik, amit a terhetel való együttműködés fémjeléz: döntéseivel és nyilatkozataival jelentősen befolyásolhatja a róla szóló eljárás alakulását.

Az új előkészítő ülés számos funkciót átvett a tárgyalástól. A tárgyalást előkészítő szabályok jórésze így az előkészítő ülést és a tárgyalást előkészítő szabállyá vált. Mindez felveti a kérdést, hogy érdemes-e megtartani az „előkészítő ülés” elnevezést. Kifejezőbb lenne az „elő-tárgyalás” vagy „első tárgyalás”, hiszen ez az átalakított előkészítő ülés már *tényleg* az ügy érdemébe hasít.

Tételes szabályok

Áttérve az immár napi gyakorlat részét képező jogszabály részletes elemzésére, a főlyamat főbb csomópontjait emelem ki. Az előkészítő ülésről szóló rész a 2018. július 1-jei hatályba lépés óta két kisebb módosításon esett át, ezeket egyrészt a 2017. évi CXCVIII. törvény, másrészt a 2020. évi XLIII. törvény vezette be, de egyik sem változtatott az előkészítő ülés jellegén és funkcióin.

Az előkészítő ülés főszereplői a bíró, az ügyész, a vádlott és a védő. A sértett csak mel-lékszereplőként jelenik meg. Az eljárási cselekmény origója a vád ismertetése és a vádlott kioktatása a lehetőségekről. A továbbiak attól függenek, hogy a vádlott tesz-e elfogadható beismerő vallomást.

Három variáció adódik:

1. A vádlott beismeri a cselekményt a váddal egyezően és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság ezt elfogadja. Ezután kihalgalja a büntetéskiszabási körülményekre, majd következnek a felszólítások, s a bíróság ítéletet hoz, ezzel az eljárás elsőfokon befejeződik.
2. A vádlott beismeri a cselekményt, ellenben nem mond le a tárgyaláshoz való jogáról vagy lemond ugyan, de nyilatkozatát a bíróság nem fogadja el. Ekkor ítélet nem hozható,

azonban a vádlott bemutathatja a védekezését, ami után a bíróság tárgyalásra utalja az ügyet.

3. A vádlott nem ismeri be a cselekményt, ekkor is lehetősége van a védekezés bemutatására, s ezután a bíróság szintén tárgyalásra utalja az ügyet.

Az elfogadás feltételeit a Be. részletesen meghatározza az 504. §-ban, amely szerint *követelmény*:

- a megértésről való meggyőződés,
- az észszerű kételey hiánya,
- az egyértelműség és
- az alátámasztottság (vagyis összhang a többi bizonyítékkal).

Ha a vádlott elfogadható beismerő-lemondó nyilatkozatot tesz, az eljárás ebben a korai szakaszban ítélettel lezárható. Ilyen nyilatkozat hiányában pedig előtérbe kerül az előkészítő ülés másik funkciója, a védekezés bemutatása, ami a tárgyaláson végzendő bizonyítás előkészítését biztosítja.

A *védekezés bemutatása* két szempontból is nagyon fontos, ez a Be. 163. és 520. §-ából derül ki.

A 163. § (4) bekezdés c) pontja értelmében nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek valóságát a vádló, a terhetel és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadja.

Az 520. § szerint pedig az ügyesség, a vádlott, illetve a védő a tárgyalás előkészítése után – szankcionáló jogkövetkezmények nélkül – akkor tejeszthet elő bizonyítási indítványt, ha az indítvány alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést *követően* keletkezett, vagy arról az indítványozó önhibáján kívül az előkészítő ülést követően szerzett tudomást, vagy az indítvány valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének *cúfolatára szolgál*, feltéve, hogy ennek módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé. Az indítvány az annak alapjául szolgáló tényről vagy bizonyítási eszközről való tudomásszerzéstől számított tízenöt napon belül tejeszthető elő, egyidejűleg az indítványozó köteles a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valósínteni.

Az együttesen elfogadott tényeket tehát nem kell bizonyítani, ezzel gyorsítható, egyszerűsíthető, költségkímélővé tehető az eljárás. Emellett a bizonyítékok előterjesztésével nem lehet taktikázni, a kesedelmesen benyújtott indítványok következményeket vonnak maguk után.

Elvi megfontolások

Az előkészítő ülés szabályai tükrözik a büntető eljárási törvény alapkoncepcióját, a kifejezések értelmezése és a fogalmak használata körül azonban mutatkoznak ellentmondások.

Utaltam rá, hogy az előkészítő tilésen annyi minden történik, ami a tárgyaláshoz teszi hasonlatossá, hogy megkérdőjelezhető az „előkészítő tilés” kifejezés.¹¹ Tremmel Floriánt is idézem már, hogy a kontradiktóriusság által „*kis tárgyalás*” keletkezhet.¹²

Mindaz árvezet ahhoz a kérdéshez, hogy ami a hatályos Be. szerint az előkészítő tilésen zajlik, tekinthető-e *bizonyítványnak*? Ehhez kapcsolódóan a vádlott nyilatkozatának *kihallgatás vagy meghallgatás*, nyilatkozata pedig *vallomás* vagy sem?

A kódexhez készült egyik kommentár az előkészítő tilés kapcsán nem tesz említést a bizonyítástílról.¹³ A másik magyarázat viszont egyértelműen leszögezi, hogy „az előkészítő tilésen a bíróság még nem folytat bizonyítást”.¹⁴

A Be. a terheltre vonatkoztatva a „kihallgatás” kifejezést használja. A részletszabályokból kivilágít, hogy ez csak egy redukált kihallgatás lehet. Ezért fiztje hozzá a 2020-as módosítás a törvény eredeti szövegéhez, hogy a kihallgatás „az előkészítő tilés jellegré figyellemmel” történik (Be. 502. § (3) bekezdés, 504. § (1) és (4) bekezdés).

Ehhez hasonló korlátozott kihallgatás jellemzi a másodfokú nyilvános tilést a Be. 599. § (2) bekezdés b) pontja alapján, amely szerint a másodfokú bíróság a nyilvános tilésen az ügyben a vádlottat a büntetés kiszabási körülmények további tisztázása érdekében meghallgatja. A jogalkotó a másodfokú eljárásban a tárgyalás és a nyilvános tilés közti különbséget azzal érkezteti, hogy a tárgyaláson kihallgatás (Be. 589. § és 522. §), a nyilvános tilésen meghallgatás (Be. 599. §) folyik.

A Be. 183. § (1) bekezdése kimondja, hogy a terhelt vallomásátának minősül a terhelt minden olyan, a büntetőeljárásban a terhelti figyelmztetés utáni, bíróság, ügyésztség vagy nyomozó hatóság előtt tett, illetve ezeknek címzett szóbeli vagy írásbeli közlése, amelyben a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényrt állít.

Álláspontom szerint tehát, amit a vádlott az előkészítő tilésen mond a Be. 502. és 504. § alapján, továbbá, amit a másodfokú nyilvános tilésen előad a Be. 599. § alapján, *vallomásnak tekintendő*. Ez a vallomás az általánostól eltérően csak szűk témakörben mozoghat, ezért lenne célszerű az előkészítő tilés szabályainál a kihallgatás kifejezést meghallgatásra cserélni.

A terhelt vallomása bizonyítási eszköz (Be. 165. § b) pont). Ekként a vallomástétel (akár tárgyaláson, akár nyilvános tilésen kerül rá sor), az annak keretét adó kihallgatással vagy meghallgatással együtt a *bizonyítás része*, még akkor is, ha ez a nyilvános tilésen csak egy szűkített vallomás lehet.

Véleményem szerint a nyilatkozat nem teljesen azonos a vallomással. A nyilatkozat lehet a vallomás része (például beismerő nyilatkozat a Be. 504. § (2) bekezdés szövegében), de lehet vallomásnak nem tekinthető, a Be. 183. § (1) bekezdés ismérvein kívül eső megnyilatkozás (például az utolsó szó jogán a Be. 545. § szerint). Vagyis az előkészítő tilésen és a tárgyaláson zajló bizonyítás megkülönböztetésére helyesnek tartom *az elhárító*

meghallgatás és kihallgatás szavakat. Így a kifejezések jelennek a tartalmi különbséget és formailag igazodniának a másodfokú eljárásban már meghonosodott terminus technicusokhoz.

Az előkészítő tilésen tehető beismerés előképe az 1998. évi XIX. törvényben a külön eljárásaként számonartott tárgyalásról lemondás volt (XXXVI. Fejezet). Az akkori szabályozás csökkentett büntetési tételeket társított a beismeréses lemondáshoz (534. és 537. §).

Egyetérték Pataki Bettinával, amikor azt írja, hogy „... azokban az esetekben amikor az ügyésztség nem tesz konkrét szankeióra indítványt vagy éppen a büntetési tétel felső határához közeli indítványt tesz, egyáltalán nem kap biztos kedvezményt a terhelt. Ez könnyen ahhoz vezethet, hogy a jogintézmény elméleti kategória marad, hiszen ezekben az esetekben annyi kedvezményt sem nyújt, mint a tárgyalásról lemondás. Ennek elkerülése érdekében a fakultatív jellegű ügyészi indítvány mellett a Btk.-ban meghatározott anyagi jogi kedvezményt is beépítenék a terhelti együtműködés rendszerébe...”¹⁵

Véleményem szerint is megfontolandó lenne a jelzett korábbi szabályozás átülletése, a terhelt beismerésre ösztönzése további törvényes eszközökkel, *szankciós kedvezményekkel*.

Gyakorlati problémák

A jogalkalmazás egységesítése szempontjából érdemes átgondolni az előkészítő tilésre veitve a *korlátozott beszámítási képesség*, a *valóságihű tényállítás* és az *elhárító minősítés* értelmezését.

Nyilvánvaló, ha a vádlottnak nincs beszámítási képessége, akkor a Be. 504. § (2) bekezdése értelmében beismerő vallomása az előkészítő tilésen nem fogadható el. Vajon *korlátozott beszámítási képességre* is vonatkozik ez a tilalom? Két ellentétes gyakorlat alakult ki. A szigorúbb véleményrt képviselem, amely szerint *nincs helye elfogadásnak*, a bizonyítékokat a beismerésen túl is tüzetesen vizsgálni kell és magát a beismerési is olyan részletes vizsgálatnak kell alávetni, amire az előkészítő tilésen nincs lehetőség. A korlátozotttság önmagában észszerű kérelmet teremt. Nem érték egyet azzal, hogy az egyszerű megítélésű ügyeket a bizonyítékok összhangja esetén felesleges tárgyalásra vinni, a vádlott korlátozott beszámítási képessége miatt.

Ugyanerre a következtetésre jutott Belovios Ervin. Az előkészítő tilésről írt tanulmányában kifejtette: „Álláspontom szerint a korlátozott beszámítási képességgel rendelkező terhelt beismerő nyilatkozata nem fogadható el, mivel a törvény szövegéből egyértelműen következik, hogy a beismerő nyilatkozat elfogadása már akkor sem lehetséges, ha csupán észszerű kérelly fogalmazható meg a vádlott beszámítási képessége terén.”¹⁶

11 Jungb Eszter i. m. (102. oldal)

12 Fenyvesi – Herke – Tremmel i. m. (454. oldal)

13 Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára, Ingorac Lrp. és Könyvkiadó Kft. (A fejezetet írta Mészár Róza)

14 Uj Joghár. Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, főszerkesztő Pótl. Péter

15 Pataki Bettina. Az új Be. előkészítő tiléséhez kötődő terhelti együtműködés (https://arsonbmi.hu/araz-uj-be-elokeszito-ul-leshez-korlodo-terhelti-egyuttmukodes/, 2018. június 24., utolsó megtekintés 2020. dec. 28)

16 Belovios Ervin i. m. (47. oldal)

Hasonlóan alapos megfontolásra ad okot a *valóságihűség* és a *maradandó fogvatartók ságú sérülések* megítélése, ami főképp testi sértések és közlekedési bűncselekmények körében merül fel. Tipikus, hogy a nyomozás során szakértőt rendelnek ki, aki azonban a maradandó fogvatartókosság kialakulásától akkor még nem tud állást foglalni, azt nyilatkozza, hogy az kb. 6 hónap (rosszabb esetben egy 1 év) elteltével véleményezhető. Az ügyészesség pedig addig nem fog várni a vádemeléssel, ha minden egyéb adat rendelkezésre áll. A vádat megemeli a bűncselekmény alapesete szerint, jelezve, hogy a maradandó fogvatartókosság esetleges kialakulása csak később véleményezhető. A beérkezett vádirat alapján a bíróság szoros határidőhöz kötött, az előkészítő tilést meg kell tartania az új szakvélemény bevétele nélkül. Fogadja el az alapszetre vonatkozó beismerést és arra alapítva hozzon ítéletet, amikor ott húzódik a háttérben a maradandó fogvatartókosság reális lehetőségére? Vagy vigye tárgyalásra az ügyet, megnyitva az újabb szakértői bizonyítás kapuját? Az utóbbi megoldás mellett törlök lándzsát. Ebben a szituációban a bíróság csak egy friss szakértői vizsgálat után lesz abban a helyzetben, hogy valóságihű tényállást állapítson meg (Be. 163. § (2) bekezdés). A tényleges helyzettel eltérő és a sértett számára rendkívül méltánytalan lenne az elszenveteltnél enyhébb sértülést rögzíteni a jogerős tényállásban. Az előkészítő tilésen való befejezés csak lehetőség, nem pedig kötelezettség. A gyorsaság nem mehet a szakmaiság rovására. Ráadásul a gyors befejezés csak látszólagos eredményi hozna, ha az ügyesség perújítási indítvánnyal megtámadná a jogerős ítéletet, a maradandó fogvatartókosságot megállapító új szakvélemény alapján.

A maradandó fogvatartókosság megállapítása jövőbeli bizonytalan körülmény. A bírósági eljárás keretét a vád adja meg, ami jelen esetben a bűncselekmény – maradandó fogvatartókosság nélküli – alapesetéről szól. A Be. 164. §-ból következően az ügyesség kötelezettsége a vádlottat terhelő bizonyítékok bemutatása. Azonban ezen tények ismeretében is javasolom a *tárgyalásra ültérést*, kiemelve, hogy a Be. 164. § nem tiltja (csak nem írja elő kötelezően) a hivatalból – indítvány nélkül – történő bizonyítást. A kulcsszó pedig mégis csak a *valóságihű* tényállás.

Szintén érdekes probléma az *eltérő minősítés* lehetősége. Amennyiben a vádlott az előkészítő tilésen beismerő-lemondó nyilatkozatot tesz, az csak a tényállásra vonatkozik vagy a vádbeli minősítésre is? Azaz, ha a bíróságnak nincs más aggályja, csak az, hogy nem ért egyet a vádbeli minősítéssel, mi a teendője?

Belovics Ervin annak a véleményének adott hangot, hogy „a bíróság az előkészítő tilésen hozott ítéletében a vádirati minősítéstől nem térhet el, a vádlotti beismerés ugyan- is nyilvánvalóan egyrészt a vádirati tényállásban leírt történetre, másrészt annak az ügyesség által meghatározott jogi minősítésére vonatkozik”. Érvként a Be. 521. § (3) bekezdésére és a 606. § (3) bekezdésére hivatkozott.¹⁷

Az 521. § (3) bekezdése szerint, ha a bíróság a tárgyaláson úgy látja, hogy a tényállás, illetve a Btk. szerinti minősítés változása folytán a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának nem lett volna helye, az erről hozott végzést az ügyesség és a vádlott nyilat-

kozatának beszerzése után hatályon kívül helyezheti. Ez a kitétel a Be. szövegében változatlan. Módosult viszont a 606. § (3) bekezdése, amely immár elfogadott beismeréshez kapcsolott korlátozott felülbírálat esetére is megengedi a másodfokú bíróságnak, hogy korrigálja a helytelennek tartott minősítést.

Belovics Ervin arra is utal, hogy a vádiratból eltérő minősítést tartalmazó döntés meghozatala előtt a bíróságnak a vádtól eltérő minősítés lehetőségét is meg kellene állapítania, ez azonban az ügyességét nem köti, azaz fenntarthatja a vádirat szerinti minősítést. Mindez pedig azt eredményezhetné, hogy a vádiratban szereplő büntetés vagy intézkedés mértéke vagy tartalma esetleg nem egyeztethető össze a bíróság álláspontja szerint megvalósult bűncselekményre vonatkozó szankcióval. Végülis „az olyan szituációban, amikor az elsőfokú bíróság megítélése szerint a vádirat szerinti minősítés teljességgel téves, a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát annak ellenére nem fogadhatja el, hogy a törvényben szereplő egyéb feltételek fennállnak”.¹⁸

Szigeti Imola némileg más oldalról közelítette meg ezt a kérdést. Írásában kifejtette, hogy a bűnösség előkészítő tilésen való beismerése esetén több akadály is felmerül, amelyek közül az egyik, hogy „a Be. nem rögzíti kifejezetten, hogy a bíróságnak van-e lehetősége arra, hogy elterjen az ügyesség minősítésétől. A jogbiztonság megkövetelné, és egyébiránt ez is következik a szabályozásból, hogy amennyiben a vádlott beismerte bűnösségét a vád tárgyává tett bűncselekményben, úgy már ne lehessen a minősítéstől eltérni, ugyanakkor a törvényesség elvét sértené, ha valakit nem az általa elkövetett, vagy súlyosabb, esetleg enyhébb bűncselekmény miatt ítélnének el. Véleményem szerint ebben az esetben a bíróság kezében egy eszköz van: nem fogadja el a bűnösség beismerésétől szóló nyilatkozatot és a tárgyalás során helyesbíti a minősítést.”¹⁹

Határozott véleményem, hogy a bíróság ítéletével nem „szentesíthet” egy olyan jogi álláspontot (vévesnek tartott minősítés), amely ellenkezik a meggyőződésével. Kültönösen veszélyes ez, ha belegondolunk abba, hogy az esélye, hogy a beismerésen nyugvó ítélet fellebbezés nélkül jogerőre emelkedik, tehát a helytelen minősítés rögzül, nincs másodfokú korrekciós lehetőség. Egyetérték Belovics Ervinnel és Szigeti Imolával abban, hogy a bíróság feladata deklarálni az eltérő minősítés lehetőségét.

A Be. LXXV. Fejezet egyfajta checklistá, előírja a bíróság számára, mit kell ellenőrizni mielőtt kiküldi a vádiratot. Végig kell futnia gondolatban a felsorolt intézkedéseken, így a Be. 495. § alapján meg kell vizsgálnia a vádtól eltérő minősítés lehetőségét is. Amikor ezt megállapíthatónak látja, közölnie kell az érintettekkel. A Be. 484-498. § nemcsak a tárgyalás, hanem az előkészítő tilés előkészítését is jelenti.

Ha a bíróság az előkészítő tilés előkészítése során nem észlelte az eltérő minősítés lehetőségét vagy elmulasztotta közölni, úgy vélem, ezt még az előkészítő tilésen is megteheti, hiszen akár a tárgyalás utolsó fázisában is sor kerülhet rá a Be. 548. § értelmében.

¹⁸ Belovics Ervin i. m. (48-49. oldal)

¹⁹ Szigeti Imola: A tárgyalás előkészítésének szerepe a Be.-ben, az előkészítő tilés (https://ujtk.hu/ud-szigeti-imola-a-targyalas-elokeszitesenek-szeropca-be-ben-az-elokeszito-tiles) 2019. január 29., utolsó megtekintés 2020. december 28.)

Amennyiben az ügyesség nem osztozik a bíróság minősítésről alkotott véleményében, természetesen nem kötelees a vádat módosítani. De a bíróság sem köteles a téves minősítést elfogadni, sőt, annak elfogadása kifejezetten ellenkezne azzal, hogy a bíróság feladata az igazságszolgáltatás (Be. 11. §) és sértené a Szigeti Imola által alapos okkal említett törvényességi elvet.

A megoldást abban látom, hogy ha a vádlott az előkészítő ülésen a megfelelő kioktatás után beismerő-lemondó nyilatkozatot tett, amely elfogadásának útjában csak az áll, hogy az ügyesség és a bíróság másként vélekedik a minősítésről, a **bíróság kérdezzen rá**, hogy a vádlott nyilatkozatát annak ismeretében is fenntartja-e, hogy a cselekmény a vádiratban jelzett minősítésről eltérően minősülhet.

Abban az esetben, ha a vádlott kiart a beismerés és lemondás mellett, a bíróság által helyesnek vélt minősítés pedig összefér az ügyesség indítványából származó jogkövetkezménnyel, nézetem szerint nincs akadálya a vádlotti nyilatkozat elfogadásának és az ítélet meghozatalának. Ha a vádlott a beismerést és lemondást nem tartja fenn erre a megváltozott helyzetre, tárgyalni kell az ügyet. Ugyancsak ezt kell tenni, ha a bíróság minősítése és az ügyesség szakkiós indítványa nem egyeztethető össze. Ekkor a bíróság csak tárgyalással szabadulhat az indítvány adta kötöttségektől.

Álláspontom szerint ez a megoldás áll összhangban a tisztességes eljárás követelményeivel és a Be. egyéb szabályaival, különösképpen a 606. § 2021. január 1. napjától változó (3) bekezdésével, illetve a 734. § (1) bekezdés e) pontjával, amely nem engedi az ügyesség jóváhagyását, ha a vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak.

Indokolt lenne ugyanakkor, hogy a Be. az előkészítő ülés szabályai között **egyértelműen kimondja**, az ügyességi minősítés milyen joghatással jár és mekkora mozgásteret enged a bíróságnak.

Záró gondolatok

Mivel az előkészítő ülés általánosan kötelező jogintézmény lett a büntetőeljárásban, fokozódott az érdeklődés a múltja, egyes változatai, hatályos szabályainak pontos értelmezése és a benne rejlő lehetőségek kiaknázása iránt.

A jelenlegi magyar eljárási kódex alapján a gyors, egyszerű, törvényes befejezéshez nem kell huszonnégy „dühös” esküdt, elég három nyugodt ember: az előkészítő ülés minimális létszáma szerint ugyanis a bíró, az ügyész és a vádlott jelenléte szükséges.

Az új szabályokat a jogalkotás és a jogalkalmazás is csiszolja. Ezért fontos átgondolni, min kellene még változtatni, hiszen Antoine de Saint-Exupéry szavaival élve: *A tökéletesség nem az, amikhez nincs mit hozzátenni, hanem amiből nincs mit elvenni.*

Tartalom

Elnöki előszó [Magyar Károly]	5
Szerkesztői előszó [Jungi Eszter]	8
Bodnár Zoltán – Pongrácz Alex: Elűdők a kirekesztettség és a pünközvé válás összefüggéseit vizsgáló bűnözési elméletekre	11
Polgár András: A szankciórendszer felülvizsgálatának szükségességéről	25
Horváth Zsolt: Közeli kitekintéssel az észszerű idejű ítélezés hatékony jogvédelmére – de lege ferenda	43
Varga Karolina: A terhelti együttműködés a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben	85
Horváth Gizella Szabina: A szervezeti bűnözés elleni harc a kábítószeres bűncselekmények tükrében	119
Gergő Brigitta: A gyermekek feltételes büntethetősége	191
Legáth Krisztina: A képmáshoz való jog védelme a médiával szemben	227
Horváth-Budai Mária: A szexuális erőszak nyomozása és bizonyítása	255
Jungi Eszter: Gondolatok az előkészítő tilásról	291